

AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM TÖRTÉNETE (1867–1944)

Fejezetek a polgári kor évtizedeiből

Az Igazságügyi Minisztérium története
1867–1990

1.

Antal Tamás
Az Igazságügyi Minisztérium története
(1867–1944)

Fejezetek a polgári kor évtizedeiből

Az Igazságügyi Minisztérium története
1867–1990

1.

Antal Tamás

**Az Igazságügyi Minisztérium története
(1867–1944)**

Fejezetek a polgári kor évtizedeiből

Budapest
2018

Az Igazságügyi Minisztérium története
1867–1990

1.

Antal Tamás
Az Igazságügyi Minisztérium története
(1867–1944)

Fejezetek a polgári kor évtizedeiből

Jelen kiadvány az Igazságügyi Minisztérium támogatásával jelent meg.

Felelős kiadó:
Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.

Nyomtatta: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018

ISBN 978-615-5710-51-3

Tartalom

Ajánlás	7
Magyarország igazságügyminiszterei 1848 és 1990 között	11
Bevezetés	13
I. Szervezés és szervezet	15
1. A minisztérium létrejötte	15
2. A minisztérium belső szervezete és hatáskörelosztása	18
3. Életutak: jogtudós igazságügyminiszterek	32
4. Életutak: politikus igazságügyminiszterek	39
5. Az igazságügyi igazgatás személyzete	43
II. A jogalkotási tevékenység	47
1. Az igazságügyi szervezeti jogszabályok	47
2. A büntetőjogi kodifikációk	49
3. A polgári jogi kodifikációk	55
III. Fejezetek a minisztérium közigazgatási tevékenységéből	61
1. Igazságügyi beruházások	61
2. A törvénykezési szervezet személyi ügyei	63
3. A tanácsköztársaság alatti cselekmények vizsgálata	67
4. Igazságügyi és külügyi együttműködés az anarchizmus ellen	71
5. A második világháború időszakában	73
IV. Fragmentumok a minisztérium bizalmas irataiból (1914–1923)	77
1. A törvénykezési szervezet igazgatása a hadiállapot idején	77
2. Az utolsó magyar király jogállása	83
3. Közreműködés egyéb minisztériumokkal a békekötés időszakában	85
Irodalomjegyzék	89
A többször hivatkozott periodikák és lexikonok jegyzéke	95
Levéltári rövidítések	95
Iratok	97
Tartalomjegyzék Az Igazságügyi Minisztérium története 1867–1990 című kiadvány	
1. kötetében közölt iratgyűjteményhez	323
Névmutató	325

Ajánlás

Tisztelettel köszöntöm az Olvasót abból az alkalomból, hogy kezébe veszi ezt a hiánypótló művet, ami az Igazságügyi Minisztérium történetét dolgozza fel. Habár a hiány ma már nem akkora, mint amilyen 2016 májusáig volt. Ekkor ért ugyanis az a megtiszteltetés és öröm, hogy a szakmai közönségnek bemutatthattam a Révész Béla szerkesztésében megjelent *Iratok az Igazságügyi Minisztérium történetéből 1944–1990* című dokumentumgyűjteményt, amelyhez a szerkesztő kitűnő tanulmányt is fűzött. Azt a kötetet is én ajánlhattam az Olvasónak. Ajánlásomban megemlékeztem két elődömről, a kiváló Vladár Gáborról és az ellentmondásokkal teli Ries Istvánról, akiknek először állt szándékában ezt a történetet megírni, de ebben a II. világháború, majd az azt követő kommunista hatalomátvétel megakadályozta őket. Most elfogódottan, de hálás szívvel veszem tudomásul, hogy ez a törekvés épp az én hivatali időmben ért révbe. Ezzel nem akarom magam az említett elődeimhez mérni; az érdem nem az enyém, hanem a kutatást végzőké és azé a nyugodtabb koré, légköré, amelyben effajta műhelymunkára is jut idő. Azt mondják, a költészet luxus; nos, a történetírás is az, amelyet most megengedhetünk magunknak.

Létezik szükséges luxus is. Megbízatásom óta törekedtem arra, hogy a mai magyar igazságügy törlesszen valamit abból az adósságból, amellyel elődeinek tartozik. Hivatali időm alatt és közreműködésemmel a magyar jogtörténet számos nagy alakjának és eseményének állítottunk – hitem szerint méltó – emléket. Közöttük igazságügyi miniszterek is fellelhetők, akik közül kiemelném Vladár Gábort, akit szakmai és erkölcsi példaképemnek tartok. Az ő alakját sokáig a méltatlan feledés homálya borította, amelyet egy emlékkötet és egy róla elnevezett, a mindenkori igazságügyi miniszter által kodifikátoroknak odaítélhető díj alapításával igyekeztem eloszlatni. De szükségesnek tartottam a megemlékezést azokra a tragédiákra is, amelyek részben vagy egészben éppen a magyar állam- és jogrendszer csődje, vagy bizonyos ordas eszmék szolgálata miatt következtek be; ilyen volt a zsidó származású magyar ügyvédek, bírák és ügyészek sokaságának elpusztítása a vészkorszak idején, vagy a „polgári” és „deklasszált” jogászok egzisztenciális tönkretétele a háborút követően. A magyar igazságügyi miniszteri székekben ültek szellemi és erkölcsi óriások, de bizony törpék, opportunisták, jogi analfabéták, idegen megszállók kollaboránsai is.

Az Igazságügyi Minisztérium történetét feldolgozó kötetek két nagy történelmi korszakot ölelnek fel. Az első rész Antal Tamás kiváló, alapos munkája az 1867-től 1944-ig tartó időszak történetét foglalja magába. Aranykornak induló, közel nyolcvan év annak a tárcának az életében, amelyet Deák Ferenc, az első felelős magyar „ministerium” igazságügyminisztere hozott létre 1848-ban. Deák alázatos természetének köszönhetően a mindenki által elismert nagysága sem kortársait, sem utódait nem nyomasztotta, hanem inspirálta. Az általa vezetett intézmény még nemigen volt tárcának nevezhető; tulajdonképpen egy minisztériumi főosztály méretű hivatal volt, ahol olyan nagy nevek dolgoztak, mint Ghyczy Kálmán, Irányi Dániel vagy Szalay László.

A kiegyezéstől az első világháborúig tartó évtizedeket sokan tartják a magyar történelem egyik fénykorának. A klasszikus, 19. századi liberalizmus térnyerésének ideje volt ez hazánkban, amelyet az áprilisi törvények és Deák Ferenc szelleme hatott át: a magyar alkotmányosság helyreállítása,

a polgári szabadságjogok és a jogegyenlőség fokozatos kiteljesítése, nagy és európai jelentőségű kodifikációk. A kiegyezés utáni első igazságügyminiszter, Horvát Boldizsár maga is Deák híve, választottja volt erre a posztra. Elsőrangú jogtudós, akit olyan kaliberű, szintén tudós személyiségek követtek, mint Pauler Tivadar, Szilágyi Dezső, Plósz Sándor, valamint – a korszak utolsó igazságügyminisztere – Vladár Gábor. Az első kötet szerzője, Antal Tamás a miniszterek másik csoportját „politikus igazságügy-minisztereknek” nevezi. Ez nem jelent értékítéletet, hiszen ebben a körben is voltak szakmai és emberi nagyságok. Néhány ecsetvonással mindkét csoport legjelentősebb alakjainak miniatűr portréját is megrajzolja a szerző.

A még a győztesek számára is katasztrofális kimenetelű első világháború nyilvánvaló törés a magyar és az európai történelemben. Az első világháborút lezáró békediktátumok eredményeként a kiegyezés utáni nyitott, a jogtudomány terén meglévő szellemi pezsgés háttérbe szorult. Ennek ellenére elmondható, hogy az igazságügyi miniszterek és a minisztériumi tisztviselők mindent megtettek annak érdekében, hogy az igazságügy magas színvonalon működjék. Erre azért is volt lehetőség, mert azok, akik a minisztériumban dolgozhattak, nagyon komoly jogi tudással vértették fel magukat és így hagyták el a jogi karokat. Olyan kiváló jogászok dolgozhattak az Igazságügyminisztériumban, mint Sárffy Andor, Térffy Gyula, Bacsó Jenő és még sokan mások. A Kállay-kormány bukását követően sokan távoztak az Igazságügyminisztérium kötelékéből, mivel nem tudtak azonosulni mindazzal, ami ezután következett. A „politikus” Lázár Andor és a „tudós” Vladár Gábor egy ponton „kiszálltak”, nem akartak részt venni a jogfosztásban és a magyar alkotmányos hagyományok megtiprásában. Karakán kiállításukat a kor nem, csupán az utókor méltányolja. Vladár a nyilasok és a Gestapo üldözését is megtapasztalta, a kommunista időkben pedig mindkettejük osztályrésze a kitelepítés és majdnem a teljes egzisztenciális megsemmisülés volt.

Antal Tamás és Révész Béla azonban nem történetet, hanem intézménytörténetet írt. A nagy történelmi cezúrákat kevésbé hangsúlyozzák. Ennek magyarázatát Révész Bélánál találjuk, aki helyesen állapítja meg, hogy nincs automatikus megfelelés az intézmény- és politikatörténeti folyamatok között. A korszakhatárok gyakran csak utólag látszanak. Másrészt az állami intézmények természete, küldetése általában az, hogy a folytonosságot képviseljék és szervezeti működésükben tompítsák a változások életét.

Antal Tamás összefoglalja az általa tárgyalt korszak jogalkotási tevékenységét. Egyes törvények – vagy hatályos joggá nem vált törvényjavaslatok – megoldásait a 2010–2018-as két parlamenti ciklus jogalkotása is figyelembe vette. Ilyen volt a „Plósz-féle” 1915-ben hatályba lépett polgári perrendtartás, a büntetőjog terén az 1878-ban elfogadott és nemzetközi hírű „Csemegi-kódex”, az első magyar bűnvádi eljárás 1896-ból és az ugyanebben az évben elfogadott közigazgatási bíráskodásról szóló törvény. Az anyagi magánjog kodifikációjának sorsa érdekesen alakult. Az egységes kódex érdekében évtizedeken át folyt az alapos és szerteágazó törvényelőkészítő munka, de a Szladits-féle magánjogi törvényjavaslat néven is ismert normaszöveget az Országgyűlés sohasem fogadta el, hanem 1931-től kezdve szokásjogként lett használatos, Werbőczy Tripartitumához hasonlóan – jegyzi meg találóan Antal. A felsorolás itt töredékes, de az érdeklődő közönség a kötetből képet kap a dualizmus időszakáról, mint a magyar kodifikáció fénykoráról és az Igazságügyi Minisztérium törvény-előkészítő tevékenységéről. Az is kiderül, hogy a Horthy-korszak mérlege e tekintetben jóval szerényebb és ellentmondásosabb. Igaz, ennek az időszaknak a kezdetét közjogi kérdések terhelték: a trónfosztás, a király nélküli királyságra való átmenet, és e korszakhoz fűződik – s különösen annak végéhez – a már említett zsidótörvények. Az is kiderül azonban, hogy ezek igazságügyminisztériumi előkészítéséről kevés dokumentum maradt fenn.

Az Igazságügyi Minisztérium nemzetközi jogi együttműködésben végzett tevékenységi körébe tartozó érdekesség a közös külügyi-igazságügyi fellépés a 20. század végén riasztóan terjedő anarchizmussal szemben, amelyben Magyarország is közvetlenül érintetté vált az Erzsébet királyné ellen 1898-ban elkövetett halálos merénylet által. Mindez mintha a száz évvel későbbi terrorellenes együttműködés előképe lenne.

A monográfia részletesen taglalja a tárca belső igazgatását, szervezeti felépítésének változásait, a tisztviselők, valamint a bírák és ügyészek státuszának alakulását. A Trianon utáni helyzetben a magyar igazságügyi igazgatást az egyharmadára zsugorodott országra kellett szabni, és az elcsatolt területekről átjövő igazságügyi alkalmazottak jogállását, előmeneteli lehetőségét is rendezni kellett. Mai szemmel tanulságos az akkori Igazságügyminisztériumnak a bírói karral kapcsolatos igazgatási tevékenysége. A bírói kar önigazgatásának gondolata és követelménye csak később, a II. világháború után nyert teret Európában. Mindazonáltal, az ítélkezésben a bírói függetlenség – a magyar alkotmányosság állócsillaga – a polgári korszakban szinte végig érvényesült.

E tekintetben gyökeres fordulatot a teljes kommunista hatalomátvétel hozott 1948-ban. Innentől kezdve a Magyar Dolgozók Pártja, majd utódja, a Magyar Szocialista Munkáspárt ellenőrzése alatt tartotta a teljes államszervezetet, beleértve a bírói és persze az ügyészi kart is. A hatalmi ágak függetlenségének és szétválasztásának elvét a proletárdiktatúra elvetette. Ez azonban már a Révész Béla által jegyzett kötet témája, sőt, címe is: „A pártirányítás évtizedei”. Többé-kevésbé ez az az időszak, amelyben az Alaptörvény megállapítása szerint Magyarország önrendelkezésének híján volt.

Révész Béla a száraznak és igen szakmainak tűnő forrásanyagban is képes meglátni a drámát, elbeszélni egy fordulatokat sem nélkülöző történetet. A módszertani bevezető után rögtön egy kuriózumra, a „dupla minisztérium” időszakának bemutatására tér rá. Ennek a furcsa közjogi helyzetnek a lényege abban állt, hogy amikor 1944. december 22-én Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány, akkor a nyilas kormány már második hónapja hatalmon volt, és maradt is egészen 1945. március 28-ig, amíg a kormányvonat át nem lépte az osztrák–magyar határt. Tulajdonképpen párhuzamosan működött Dálnoki Miklós Béla és Szálasi Ferenc kormánya, s ezeken belül egy-egy igazságügyminisztérium Valentiny Ágoston, ill. Budinszky László vezetésével. (Budinszkyt háborús bűnösneként 1946-ban kivégezték. A szociáldemokrata Valentinyt 1950-ben életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, majd 1955-ben kegyelmet kapott és szabadlábra helyezték az idős, beteg embert.) Valentiny utódja a már említett, szintén szociáldemokrata Ries István lett, aki maga is megérdemel egy főhajtást az utókortól. Ellentmondásos, jellegzetes sors az övé: a kommunistákkal való együttműködés híve, miniszterként időnként igyekezett azok törvénytelenégeit fedezni. Ugyanakkor korrekt, méltató szavakkal állt ki hivatali elődje, Vladár Gábor mellett annak igazolási eljárása során, 1945-ben. Ries alighanem valóban hitt a baloldali eszmékben, az állam- és jogrendszer ezeknek megfelelő átalakításában. Ennek ellenére – vagy talán épp ezért – sorsa tragikus fordulatot vett, Rákosi börtönében halt meg.

Míg a háború utolsó közel egy évében Veessenmayer követ útján a Harmadik Birodalom, addig a háború utáni egy-két évben a szovjet dominanciájú Szövetséges Ellenőrző Bizottság határozta meg a magyar kormány összetételét. Ennek Révész Béla egész kis fejezetet szentel.

A kataklizma fényében érdekes, hogy az Igazságügyminisztérium szervezete és funkciója 1945 és 1950 között nem mutat lényeges eltérést az 1945 előttihez képest. Lényeges változások csak a fordulat éve után következtek be, de két fő szakmai funkciója, a bíróságok felügyelete és

irányítása (központi vagy legfelsőbb igazságügyi igazgatás!), valamint a törvény-előkészítés, mind az átmeneti, mind pedig a kommunista korszakban megmaradt. A szerző ebben a részben is részletes leírást ad a negyvenöt év alatt bekövetkezett szervezeti változásokról. Olyan kuriózumokra is kitér, mint a népbíróságok és a rendes igazságszolgáltatás viszonyának alakulása, de olvashatunk az ügyészi szervezet leválásáról, vagy a büntetés-végrehajtás igazgatásáról, amely a hírhedtebb belügyi irányítás alól 1957-ben az igazságügy alá került.

Révész Béla tanulmányában hosszú, de lebilincselően izgalmas részt szentel az Igazságügyi Minisztériumot évtizedeken keresztül ért külső hatalmi befolyásolásoknak előbb a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB), majd a békekötés után is itt maradó szovjet „szakértők”, s ezt követően a párt részéről egészen az időszak végéig. (Az ügyészi szervezetet mintha a szovjet alkotmányból másolták volna át szövegszerkesztővel, ha akkor létezett volna ilyen.) A korszak kulcsintézményének, a hatalom letéteményesének azonban hosszabb távon nem a SZEB, még csak nem is az ÁVH és a politikai rendőrség általában, hanem a párt bizonyult. Az igazságügy pártirányítás alá rendelésének legfőbb eszköze pedig a személyzeti politika volt: a „létszámapasztás”, az igazolási eljárások, az „osztályidegen elemek” eltávolítása és pártkáderekre cserélése. Ezeket olyan miniszterek idején vezényelték le, mint az egyébként nem jelentéktelen tudású Molnár Erik, vagy az ÁVH vallató-tisztjéből miniszterré avanzsált Décsi Gyula.

A történet, mint ma már tudjuk, mégis happy enddel végződött. A rendszerváltozáshoz közeledve az Igazságügyi Minisztérium kezdett megszabadulni a pártállami irányítás szervezési jellegzetességeitől. Az Olvasó megismerkedhet az Igazságügyi Minisztériumnak a rendszerváltás előkészítésében játszott szerepével. A tárca élére 1988 júniusában az a Kulcsár Kálmán került, akinek személyében évtizedek után végre ismét kiemelkedő tudású és távlatokban gondolkodni képes, az alkotmányosság és a jogállam iránt elkötelezett igazságügyi minisztert ismert meg az ország. Az ő emlékét is ugyanolyan tisztelettel szeretném az utókornak továbbadni, mint néhány említett nagy, távoli elődömét. Sajátos, újabb fénykor volt ez a tárca történetében. A rendszerváltozás közjogi előkészítésének és lebonyolításának egyik szellemi műhelyévé vált, amely még egy új alkotmánytervezet megszövegezésére is képesnek bizonyult. Kulcsár Kálmán mellett olyan nagyságok dolgoztak itt akkor, mint Kilényi Géza, Sárközy Tamás, Petrik Ferenc; bátran nevezhető igazságügyi aranycsapatnak. Ekkoriban az Igazságügyi Minisztérium, s személy szerint a miniszter már az alkotmányos garanciákkal megerősített bírói függetlenség mellett szállt síkra.

Az Igazságügyi Minisztérium végül a rendszerváltozás, az alkotmányosság, a jogállamiság helyreállításának főszereplőjévé vált. Mondhatná valaki, hogy ez magától értetődő. A történelemben azonban kevés dolog magától értetődő, és sok minden esetleges. Egyéni döntéseinken, helytállásunkon több múlik, mint sokszor gondolnánk vagy hajlandóak lennénk elismerni. Kívánok az érdeklődő Olvasónak hasznos időtöltést, és ezen túlmenően mindnyájunknak azt, hogy az Igazságügyi Minisztérium a következő 150 évének minden egyes pillanatában az igazságot, az igazságosságot, a magyar alkotmány és jogállamiság megőrzését és fejlődését szolgálja. Kívánom mindezt még akkor is, ha ennek az lesz az ára, hogy a majdani szerzők csak unalmasabb könyvet tudnak írni arról az időszakról, mint a mostani kötetek szerzői, Antal Tamás és Révész Béla.

Dr. Trócsányi László
igazságügyi miniszter

**Magyarország igazságügyminiszterei
1848 és 1990 között**

Deák Ferenc	1848. IV. 7.	1848. IX. 11.
Ghyczy Kálmán <i>(mb.)</i>	1848. IX. 12.	1848. XII. 31.
Szemere Bertalan <i>(mb.)</i>	1848. XI. 28.	1848. XII. 13.
Nagy Károly <i>(mb.)</i>	1849. I. 3.	1849. V. 1.
Vukovics Sebő	1849. V. 2.	1849. VIII. 11.
Horvát Boldizsár	1867. II. 20.	1871. VI. 5.
Bittó István	1871. VI. 5.	1872. IX. 4.
Pauler Tivadar	1872. IX. 4.	1875. III. 2.
Perczel Béla	1875. III. 2.	1878. VI. 30.
Pauler Tivadar	1878. VI. 30.	1886. IV. 30.
Fabiny Teofil	1886. V. 15.	1889. IV. 9.
Szilágyi Dezső	1889. IV. 9.	1895. I. 15.
Erdély Sándor	1895. I. 15.	1899. II. 26.
Plósz Sándor	1899. II. 26.	1905. VI. 18.
Lányi Bertalan	1905. VI. 18.	1906. IV. 2.
Gegus Gusztáv	1906. IV. 2.	1906. IV. 8.
Polónyi Géza	1906. IV. 8.	1907. II. 2.
Günther Antal	1907. II. 2.	1909. IX. 23.
Wekerle Sándor	1909. IX. 23.	1910. I. 17.
Székely Ferenc	1910. I. 17.	1913. I. 4.
Balogh Jenő	1913. I. 4.	1917. VI. 15.
Vázsonyi Vilmos	1917. VI. 15.	1917. VIII. 18.
Grecsák Károly	1917. VIII. 18.	1918. I. 25.
Vázsonyi Vilmos	1918. I. 25.	1918. V. 8.
Tóry Gusztáv	1918. V. 8.	1918. X. 31.
Buza Barna	1918. X. 31.	1918. XI. 4.
Berinkey Dénes	1918. XI. 4.	1919. I. 24.
Juhász Nagy Sándor	1919. I. 25.	1919. III. 21.
Rónai Zoltán	1919. III. 21.	1919. VI. 24.
Láday István	1919. IV. 3.	1919. VI. 24.
Ágoston Péter	1919. VI. 24.	1919. VIII. 6.
(Garami Ernő)	(1919. VIII. 1.)	(1919. VIII. 6.)

Szászy Béla (<i>mb.</i>)	1919. VIII. 7.	1919. VIII. 15.
Baloghy György	1919. VIII. 15.	1919. IX. 17.
Zoltán Béla	1919. IX. 22.	1919. XI. 24.
Bárczy István	1919. XI. 24.	1920. III. 15.
Ferdinandy Gyula	1920. III. 15.	1920. VII. 19.
Tomcsányi Vilmos Pál	1920. VII. 19.	1922. VI. 16.
Daruváry Géza	1922. VI. 16.	1923. VI. 11.
Nagy Emil	1923. VI. 11.	1924. II. 21.
Bethlen István, gr.	1924. II. 21.	1924. III. 13.
Pesthy Pál	1924. III. 13.	1929. I. 8.
Bethlen István, gr.	1929. I. 8.	1929. II. 4.
Zsitvay Tibor	1929. II. 4.	1932. X. 1.
Lázár Andor	1932. X. 1.	1938. III. 9.
Mikecz Ödön	1938. III. 9.	1938. XI. 15.
Tasnádi Nagy András	1938. XI. 15.	1939. XI. 9.
Radocsay László	1939. XI. 9.	1944. III. 22.
Antal István	1944. III. 22.	1944. VIII. 29.
Vladár Gábor	1944. VIII. 29.	1944. X. 16.
Budinszky László	1944. X. 16.	1945. III. 28.
Valentiny Ágoston	1944. XII. 22.	1945. VII. 21.
Ries István	1945. VII. 21.	1950. VII. 17.
Molnár Erik	1950. VII. 17.	1952. XI. 14.
Décsi Gyula	1952. XI. 14.	1953. II. 2.
Kovács Béla	1953. II. 2.	1953. VII. 4.
Erdei Ferenc	1953. VII. 4.	1954. X. 30.
Molnár Erik	1954. X. 30.	1956. X. 31.
Nezvál Ferenc	1956. XII. 29.	1966. XII. 7.
Korom Mihály	1966. XII. 7.	1978. IV. 22.
Markója Imre	1978. IV. 22.	1988. VI. 29.
Kulcsár Kálmán	1988. VI. 29.	1990. V. 23.

Bevezetés

A hazai igazságügyi igazgatás történetének kutatását jelentősen hátráltatja az a körülmény, miszerint az 1956. évi szabadságharc folyamán a Magyar Országos Levéltárt ért találatok az ott őrzött iratok egy részét tűzben megsemmisítették. Ilyenképp a volt Magyar Királyi Igazságügyminisztérium (1972-ig hivatalosan egy szóba írva) csaknem teljes archívuma odaveszett: az 1120 iratfolyóméter 61,88-ra apadt, minek következtében a működésére vonatkozóan jobbára csak közvetett forrásokból nyerhetünk érdemi adatokat. E minisztérium részletes történetét sem azelőtt, sem azóta nem készítették el. A *Jogpolitika* hasábjain 1982 és 1987 között publikált tanulmányok bár rendszerezetten, de csupán röviden, általában levéltári bűvárlatok nélkül mutatták be a minisztérium történetének korszakait (BELLÉR 1983a, 1983b, 1984; LUKÁCS 1987; MÁTHÉ 1982b; MEZEY 1982, 1983; RÉVÉSZ 1983; SCHÖNWALD 1986; POMOGYI 1983). Noha részeredményeket feltártak az utóbbi évek kutatásai is – főként az egyes jogász professziókon keresztül, ideértve különösen a bírósági, az ügyészségi, az ügyvédségi és a közjegyzői szervezettel, továbbá a magyar kormányok tevékenységével kapcsolatos munkákat –, az összkép kontúrjai máig homályosak.

A jelen kötetben arra tettünk kísérletet, hogy az ismert és a még fel nem tárt levéltári kútők, új saját kutatások, illetve az eddigi szakirodalom segítségével egy, a teljességre nem törekvő összegzést nyújtsunk az igazságügyi igazgatás polgári kori – szűkebben az 1867-től 1944. október idusáig terjedő – történetéről, amely a korábbi fragmentumoknál több eredeti adatot tartalmaz. A kutatáshoz rendelkezésre álló idő relatív rövide és főként az Országos Levéltárban megmaradt iratok rendkívüli egyenetlensége miatt a klasszikus, kronologikus feldolgozásra nem volt lehetőség, hanem tematikusan törekedtünk a minisztérium történetének jellemző fejezeteit kidolgozni.

A Magyar Nemzeti Levéltárban, pontosabban az országos levéltári kútőkben meglévő, a megsemmisülést különböző okokból elkerült, kutatható dokumentumok a K577. és K578. számú állományokban találhatók. Ezek jobbára törzskönyvek, szálszerű iratok vagy rövid jegyzőkönyvek a 19. század végéről s a 20. század elejének 1945-ig tartó időszakából, igen heterogén tartalommal. A munkánk módszertanát az utóbbiak egyenkénti áttanulmányozása képezte, ugyanakkor a jelen kötetben, a terjedelmi korlátokra is tekintettel, mégsem kerülhetett feldolgozásra minden újonnan ismertté vált okirat. Jelentős részben a minisztérium központi anyagaiból s a bizalmas elnöki iratokból szelektáltunk. Mindezekre tekintettel az alábbi témaköröket alakítottuk ki: az Igazságügyminisztérium szervezése, belső struktúrája és személyzete; a fontosabbnak ítélt igazságügyminiszterek sommás életrajzai; az igazságszolgáltatási, polgári és büntetőjogi kodifikációk vázlata az egyéb jogszabály-előkészítő és -kibocsátó tevékenységekkel; végül a központi igazságügyi igazgatás némely tárgykörei kiegészítve a bizalmasan kezelt elnöki dokumentumokkal.

A következő oldalakon olvasható mű így értelemszerűen számos kérdést mellőz vagy hagy nyitva. Inkább a kezdete, mint a kiteljesedése annak a kutatómunkának, amellyel a magyar igazságügyi kormányzat története a jövőben megismerhetővé válik, ugyanakkor az elérni szándékolt cél fontossága ma sem hangsúlyozható eléggé: a nemzeti történelmünk lényeges részét mutathatja be nem csak jogtörténészeknek, hanem minden érdeklődőnek a dualizmus, az 1918/19. évi forradalmak, a Horthy-korszak és a világháborúk periódusából. *Tolle, lege!*

I. Szervezés és szervezet

1. A minisztérium létrejötte

Az első magyar független és parlamentáris felelősség alatt álló minisztériumot, mely kifejezés akkor magát a kormányt jelentette, az 1848. évi III. tc. hozta létre a márciusi törvények egyik legfontosabbikaként, amely az évenkénti országgyűlésről és a népképviselési választójogról szólókkal együtt „új alkotmányt” adott Magyarországnak.¹ A rendi történeti alkotmány reformját azonban az 1848-i törvényhozásunk csupán megkezdte, de a szabadságharc miatt nem fejezhette be, így annak kiteljesítése, illetve tényleges végrehajtása 1867-ig, az osztrák és magyar reálunió létrehozásáig, ismertebb nevén az éppen százötven évvel ezelőtti kiegyezésig várattott magára.

Deák Ferenc

A Deák Ferenc vezette Igazságügyi Főosztály (minisztérium) megszervezése 1848-ban még a volt Helytartótanács és a Magyar Kancellária ügyosztálystruktúrájára emlékeztetett. Egy, az év április 22-én kelt és István helytartó-nádorhoz (királyi alteregóhoz) címzett előterjesztés szerint a miniszter államtitkára (az „álladalmi titoknok”) Ghyczy Kálmán, az osztályfőnökök Dubraviczky Simon, Bónis Sámuel, Nagy Károly és Szalay László, míg az osztálytanácsosok Beöthy Lajos, Hadzsics János és Kis Lajos voltak, a miniszteri titkár (a „miniszteri titoknok”) állását Tóth Lőrinc, az osztálytitoknokokéit Krajnik Imre, Pap Antal, Kendelényi Ferenc, Farkas Ágoston és Irányi Dániel töltötték be. Belsőleg öt részre tagolódott a főosztály: az államtitkári, a polgári törvénykezési, a politikai bíraskodási, a büntetőtörvénykezési és úrbéri, valamint a kodifikációs ügyosztályokra.

¹ RUSZOLY 2002a, 7–25. p.; MARJANUCZ 2005, 209–215. p.

Az apparátusból fogalmazókként és fogalmazó segédekként a különböző források útján többen név szerint ismertek,² akikhez e helyütt Békey Istvánt tesszük még hozzá.³ Az ún. segédhivatalt Őry István vezette. Maga a főosztály április 7. és szeptember 10. között Budán az Országház utcában működött a 26–28. szám alatt, ahol korábban a Klarissza-apácák zárdája, egy klostrom, majd a rendi országgyűlés táblái s a Helytartótanács székelt. E palotában az egyéb miniszterek és hivatalaik is bírtak helyiségekkel.⁴

Deák és hű munkatársai a polgári átalakulás szolgálatában álltak: a kibocsátott miniszteri rendeletek megkezdték a későbbi (dualizmuskori) szabadelvű magyar igazságügy alapjainak kidolgozását. A rövid életű Batthyány-kormány működése alatt kiadott liberális igazságügyi rendeletek közül kiemeljük az esküdtbíráskodás eljárásának szabályozásáról szólót, amely az 1848. évi sajtótörvény vétségekre irányuló részének végrehajtását célozta.⁵ Ennek értelmében az április 29-i dátummal ellátott rendelet – kiindulva a reformkori örökségből: az 1843/44. évi végül el nem fogadott országgyűlési javaslatból – elsőként tartalmazta a korának egyik legtöbbször értékelt eljárásjogi intézménye, az *esküdt-szék* anyagi és eljárási normáit, amelynek jelentőségét nem csorbitja az, hogy a szabadságharc miatt Pozsony városán kívül *de facto* nem jutott mód az alkalmazására, miként a rendi kori törvénykezési viszonyok átalakításával szükségképpen együtt járó más reformokra: a polgári igazságszolgáltatás intézményi fundamentumának megalkotására sem volt elég idő. Az igazságügyi tárcán belül egyébként a bíráskodási gyakorlat közelítése végett az említett második ügyosztályban egy Dunai és egy Tiszai osztályt különítettek el; ezek a törvényhatóságokban funkcionáló – tehát országosan még nem egységes rendszerű, s a közigazgatástól csak részben elválasztott – bíróságok irányítását szolgálták volna. A minisztertanács döntése nyomán szándékában állhatott Deáknak egy külön erdélyi és egy horvát-országi törvénykezési osztály kialakítása is, de végül ezek nem valósultak meg.⁶

A Batthyány-minisztérium kényszerű távozása után 1848 októberében alakult ideiglenes kormány szerv, az Országos Honvédelmi Bizottmány nagyobb igazságügyi küldetésre nem vállalkozhatott, azonban a rögtönbíráskodásról szóló „véstörvény” előkészítése és debreceni elfogadtatása így is a vívmányok közé tartozott, mivel egy *sui generis* jogterület normatív szabályozására törekedett a hadiállapotban történő visszaélések megelőzése végett, és a vonatkozó osztrák jogszabályok alkalmazása helyett. Az igazságügyi igazgatást ekkor Szemere Bertalan vette át, de a „véstörvény” eredeti szövegezése még Deáktól származott.⁷ Az 1849 áprilisában deklarált trónfosztást követő átmeneti közjogi időszakban pedig – amelyet a köztársaság tényleges kinyilvánításának szándékolt elmulasztása és a monarchikus állami hatalom visszaállítása miatt alkotmánytörténetileg inkább egyfajta interregnumnak tekinthetünk, mint respublikának – Vukovics Sebő látta el a szakminiszteri feladatokat. Lényeges változtatásként megszervezte a minisztériumában az „álladalmi ügyészi osztályt”.⁸

Az 1849 augusztusától 1867 tavaszáig tartó neoabszolutizmus alatt sem alkotmányos magyar kormány, sem miniszterek nem léteztek, helyettük az 1848-ban felosztatott *dikasztériumokat* – köztük az említett Helytartótanácsot és a Kancelláriát – állította helyre Ferenc József: ezek továbbra is csak az uralkodónak felelős közigazgatási orgánumok voltak, amelyek által az ország közjogi státusza még az ún. alkotmányos monarchia szintjét sem érte el, ami teljesen anakronisztikus volt a korabeli közép-, dél- és nyugat-európai államok között.

2 F. KISS 1987, 386–388. p.; NEMES 1941, 4. p.; lásd még: A M. Kir. Igazságügyminisztérium muzeális gyűjteménye. (Ismeretetés a gyűjtemény anyagáról.) Budapest, 1943. 26. p.

3 BOTH 2009, 99–105. p.

4 NEMES 1941, 3–4. p.; MEZEY 1982, 11. p.

5 BOTH 2009, 83–131. p.; RÉSŐ 1867, XII. p.; BALOGH 2005, 190–196. p.

6 F. KISS 1987, 388. p.; SARLÓS 1970, 57–67. p.

7 STIPTA 1998, 110–111. p.; SARLÓS 1970, 67–71. p.

8 F. KISS 1987, 90–98. p.; SARLÓS 1970, 78–101. p.; NÁNÁSI 2011, 18. p.; LUKÁCS 1987 (II.), 16–17. p.

Végezetül az országgyűlés 1865 decemberében való ismételt összeülése, majd pedig a kiegyezési tárgyalások nyomán – a reálunió keretében – újjászülető *alkotmányos rendszerben* az osztrák tartományokétól független, az 1848. évi alapokon álló magyar minisztérium (kormány) igazságügyminiszterének feladatait csupán igen szűkszavúan határozta meg az 1867. február 20-i legfelsőbb elhatározás. A Helytartótanáctól átvett hatáskörök jegyzékében a törvényhatóságok s a fegyintézetek börtönügyei, a be- és kivándorlások jogi szempontjai, az árvaügyek, a hitbizományok, a holtak nyilvánítások, a kivégzések és a bakók, a kegyelmezések és a büntetések elengedése, a rögtönbíráskodás engedélyezése s a rögtönítelő bíróságok, továbbá a telekkönyvi hirdetések, a vagyonzárolások, a bírói letétemények, a bírósági közidézések, valamint az összes úrbéri ügyek jogi kérdései – ideértve az italmérés, illetve a más kisebb királyi haszonvételek gyakorlata körüli intézkedéseket – szerepeltek.⁹ Azonban hamarosan megmutatkoztak a – mai kifejezéssel élve – bennük foglalt egyéb hatáskörök is az új igazságügyi szervek létrehozása közben: különösen közéjük tartozott a sajtóesküdtszékek, a mellettük működő vizsgálóbírák s közzvádlók,¹⁰ illetve a jövedéki kihágások felett ítéelő bíróságok szervezése,¹¹ a sajtóvétségi és politikai vádak alóli amnesztia végrehajtása,¹² az ügyvédi vizsgák átmeneti szabályozása, a nem királyi, hanem még mindig városi, vármegyei bíróságok állami legitimációja, s az erdélyi legfőbb törvényszék joghelyzetének szavatolása.¹³

A rendes törvénykezési szervek és a bírák jogállása tekintetében viszont még nem kerültek szóba azok a lényeges változások, amelyek a következő években, 1868 és 1872 között majdan végbementek: „a provisoriumok változandósága által jogérzelmében megingatott nemzet valódi igazságszolgáltatás után eped. Gyors, törvényes és szigorúan igazságos bíráskodás csak törvényben jártas és szeplőtlen jellemű bírák által érvényesíthető. A bírák megválasztásában tehát szigorú eljárást követel a kormány a nemzet nevében és annak érdekében” – fogalmazott a törvényhatóságokhoz intézett közjogi proklamációjában a dualizmus első magyar kormánya, s részletesen foglalkozott a sajátos erdélyi igazságügyi állapotok fenntartásával is.¹⁴ Egyebekben pedig úgy rendelkezett, miszerint „addig is, míg a szervezés teljes befejeztével, az egyes ministeriumok közti szakfelosztás közhírré tétethetnék, mindazon tárgyak, a melyekre nézve a szakilletőség kérdése kétségesnek látszik, a »Magyar kir. ministeriumhoz Budán« intézendők – [így] gondoskodva

9 A magy. kir. Ministeriumhoz beosztott s eddig a magy. kir. Helytartótanácsnál tárgyalta ügyek jegyzéke. In: MRT 1867. Pest, 1868. 16–22. p., különösen: 21. p.; királyi rendelet 1867. évi febr. hó 20-ról a magyar felelős ministerium kinevezése tárgyában. In: MRT 1867. Pest, 1868. 22–23. p.

10 Részletesen lásd: ANTAL 2006, 181–184. p.; RÉVÉSZ 1986, 37–54. p.

11 A m. kir. pénzügy- és igazságügyminisztériumoknak 1867. évi márczius 20-kán kibocsátott rendelete a jövedéki kihágások iránt követendő eljárásra nézve. In: MRT 1867. Pest, 1868. 59–62. p.; a m. k. igazságügyi ministeriumnak 1867. évi ápr. 29-én kelt értesítője a Magyar- és Erdélyországban felállítandó jövedéki bíróságok tárgyában. In: MRT 1867. Pest, 1868. 109. p.; a m. k. pénz- és igazságügyministeriumnak 1867. június 2-án kibocsátott hirdetménye több jövedéki törvényszékek működésének megkezdése iránt. In: MRT 1867. Pest, 1868. 151. p.

12 Királyi rendelet 1867. ápril. 11-ről a sajtó vétségek megkegyelmezése tárgyában. In: MRT 1867. Pest, 1868. 91. p.; a m. kir. igazságügyministeriumnak 1867. jún. 18-án kelt, az elkobzott javakhoz igényt tartókhoz intézett felszólítása. In: MRT 1867. Pest, 1868. 167. p.

13 A m. kir. igazságügyministernek 1867. ápr. 10-án kelt intézkedése az ügyvédi vizsga tárgyában. In: MRT 1867. Pest, 1868. 102–103. p.; a m. k. igazságügyi ministernek 1867. júl. 9-én kibocsátott rendelete az erdélyi legfőbb törvényszék iránt. In: MRT 1867. Pest, 1868. 214–215. p.

14 Az összes m. kir. ministeriumnak 1867. ápril. 10-én kelt intézkedése a megyék és sz. k. városok közönségeihez a törvényhatóságoknak a felelős kormányhozi viszonyát és az önkormányzattal járó felelősséget illetőleg. In: MRT 1867. Pest, 1868. 87–90. p., ide: 89. p.; az összes m. k. ministeriumnak 1867. évi jún. 27-kén közzétett rendelete az erdélyi köztörvényhatóságok alkotmányos hatáskörének visszaállítása iránt. In: MRT 1867. Pest, 1868. 186–194. p., ide: 14–20. pontok; az erdélyi kir. biztosnak 1867. évi június hó 28-án kelt rendelete az erdélyi városok szervezése tárgyában. In: MRT 1867. Pest, 1868. 194–202. p., ide: 25., 26. pontok.

lévén arról, hogy az ily cím alatt beérkező tárgyak az illető szakministeriumhoz haladék nélkül áttétessenek”.¹⁵

Az Igazságügyminisztérium ismét a volt helytartótanácsi palotába, az elnöki irodája pedig a Váci utcába került, majd 1867 júliusától két évtizeden át a későbbi V. kerületi Deák Ferenc utcában működött egy háromemeletes bérelt székházban, amely 1870-ig a *Securitas* nevű bécsi biztosító-társaság tulajdona volt, de mivel azután is magántulajdonban állt, a rá vonatkozó bérleti szerződést időről időre meg kellett hosszabbítani. Az említett évben már az MTA palotájában is használtak helyiségeket: a Törvényelőkészítő Ügyosztály költözött oda, 1878-tól pedig a minisztérium számvevő-sége szintén külön, a IV. kerületi Koronaherceg utcában dolgozott. Hosszabb távú elhelyezést végül csak a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium új székházépületében nyert az igazságügyi tárca 1887-ben.¹⁶

A dualizmus időszakának első igazságügyminisztere Horvát Boldizsár lett, aki vezetésével 1868-ban megkezdődött a modern jogrendszerünk judikatúrával összefüggő intézményeinek kialakítása: ennek szakmai tetőpontját az 1914-ig hatályban állt *Polgári törvénykezés rendtartás* megalkotása (1868: LIV. tc.), illetve a bíráskodás és a közigazgatás szervezetének különválasztása (1869: IV. tc.) jelentette. A második legiszlációs „hullámot” az állami bírói szolgálati jogviszony s a királyi jelzővel ellátott – tehát immár országosan egységesülő – bírósági és ügyészségi szervezet létrehozása képezte 1870–71-ben megannyi más, rendeleti szinten szabályozott jogalkotási tárgy (pl. a büntetés-végrehajtás, a vegyes bíróságok, a telekkönyvi igazgatás, az úrbéri elkülönítési és megváltási ügyek stb.) mellett.¹⁷

2. A minisztérium belső szervezete és hatáskörelosztása

2.1. A 19. SZÁZAD UTOLSÓ HARMADÁBAN

Az ügyosztályok száma 1871 után – olykor rövidebb tartamú kivételekkel – általában négy volt (1875, 1878, 1884, 1886). Szilágyi Dezső megbízatása alatt, azon belül 1890 és 1892 között a minisztérium hatásköre és belső szervezete a következőképpen alakult:¹⁸

Az *Elnöki Osztály* ügykörébe a következők tartoztak. 1. A személyi jellegű feladatokból a minisztérium fogalmazó, számvevő, segédhivatali és szolgaszemélyzetének ügyei. 2. A központi ügymenet ellenőrzésére vonatkozó intézkedések megtétele, a hivatali és irodaátalányok utalványozása. 3. A bíróságok szervezése, a bírósági és ügyészségi állások létesítése, az összes bíróságok, ügyészségek és a központi telekhivatal személyzetének kinevezése, áthelyezése, ha ezek nem tartoztak más hatóság hatáskörébe, valamint 4. a közjegyzők, a bírósági végrehajtók és a békebírák jogviszonyának létesítése, megszüntetése, illetve a szolgabírák községi bíráskodási joggal való megbízása. 5. Itt állították egybe a tárca költségvetésének tervezetét, döntöttek szakszolgálatok felállításáról, kitüntetések adományozásáról, az állami szolgálattal kapcsolatos korengedélyekről. 6. Nyilvántartották a minisztériummal összefüggő interpellációkat és országgyűlési határozatokat, s őrizték a minisztertanácsi jegyzőkönyveket. 7. Szintén ezen osztályban döntöttek a királyi

15 Ministeri rendelet 1867. márcz. 10-ről a kormány tényleges átvétele, az egyes ministeriumok hivatalos helyiségei, beadványok elfogadása tárgyában. In: MRT 1867. Budapest, 1868. 36–37. p.; a m. k. igazságügyministeriumnak 1867. május 27.[-én] kelt hirdetménye a törvénykezési ügyekre vonatkozó távirati kérvények sikertelensége iránt. In: MRT 1867. Pest, 1868. 149–150. p.

16 NEMES 1941, 6–9. p.

17 MÁTHÉ 1982a, 17–160. p.; MEZEY 2004, 73–88. p.; LAKY 2004, 89–99. p.

18 *Magyarország tiszti cím- és névtára, 1893.* Szerk. és kiadta az Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal. Budapest, 1892. 463–465. p.; ANTAL 2016a, 64–73. p.

ügyészeknek a törvényhatósági közigazgatási bizottságokba történő kirendeléséről, a közjegyzőknek nyelvjogosítvánnyal való felruházásáról, továbbá 8. az alapítványi ügyekről, és 9. ellátták az igazságügyi igazgatáshoz tartozó tisztviselők törzskönyveinek vitelét is.

Az *I. ügyosztály* a hazai bíróságok és ügyészségek ellen polgári és büntető ügyekben emelt panaszokat intézte, ha azok nem a nemzetközi jog alkalmazásával függtek össze, valamint a bírák, a királyi ügyészek, a bírósági s ügyészségi hivatalnokok és szolgák elleni fegyelmi panaszok és kártérítési követelések tekintetében járt el.

A *II. ügyosztályhoz* tartoztak az alábbiak. 1. A hazai törvénykezés területén a nemzetközi jog alkalmazásával, továbbá a külföldi és az osztrák igazságügyi szervekkel való érintkezéssel kapcsolatos feladatkörök. 2. A konzuli bíraskodással s az elítéltek kiadatásával vagy más államba szállítatásával összefüggő teendők. 3. A közjogi, közigazgatási és magánjogi szakvélemények kiadása. 4. A polgári törvénykezést, a hitbizományokat, a törvényesítést és az örökbefogadást érintő, valamint 5. a bírókiküldési, a városi lakbér szabályozási és a cégbejegyzési ügyek. 6. A bírósági tolmácsok nyilvántartása. 7. Az erdélyi birtokrendezés, a volt úrbéri jogviszonyok megszűnéséből származó egyes feladatok elvégzése. 8. A minisztériumi könyvtár kezelése.

A *III. ügyosztály* a büntető jogszolgáltatással összefüggő szakigazgatást irányította. 1. Véleményezést végzett, 2. felügyelte az országos fegyházak, kerületi börtönök, közvetítő és javítóintézetek működését, gazdálkodását, illetve a rabszállításokat. 3. Felügyelte a királyi főügyészségek és ügyészségek személyzeti és gazdasági viszonyait a kinevezések kivételével. 4. Vitte a sajtóbíraskodási ügyekkel, 5. fennállásukkor a rögtönbíróságokkal, valamint 6. a kegyelmezési kérvényekkel s a feltételes szabadon bocsátással kapcsolatos adminisztratív teendőket. 7. Igazgatta az országos vegyészeti műtermet, kezelte a fogházi alapítványokat, a rabsegélyező egyleteket és a pénzbüntetésekbe befolyó összegeket. 8. Megadta a rágalmazás miatt hivatalból megindítandó eljárásokhoz az engedélyeket. 9. Hatásköri Bíróság még nem lévén feloldotta az igazságügyi hatásköri összeköttetéseket.

A *IV. ügyosztály* felelt a bíróságok ügyviteli és ügykezelési tevékenységéért. Különösen 1. a szükséges nyomtatványok rendszeresítéséért, 2. a határozott időre megbízott díjnokok engedélyezéséért, a bírói letétekért, az államkincstárt illető bírságok szabályozásáért, 3. a vagyontalan perlekedők jogi képviseltetéséért, továbbá a zugírást üldözéséért. 4. A bírósági személyzet javadalmazási ügyei keretében döntött a szabadságolások engedélyezéséről, az illetményekről s az illetmény-előlegekről, a segélyekről, az állami ellátásokról. 5. Ellenőrizte a bíróságok gazdálkodását és a telekkönyvezési átalányokat. 6. Általában felügyelte a járásbíróságok telekkönyviteli munkáját, a betétszerkesztést és az ezzel összefüggő hatáskör-telepítést. 7. Elvégezte a kisebb polgári peres ügyek intézésének s a közjegyzők illetékességének földrajzi elosztását. 8. Igazságügyi statisztikákat szerkesztett. 9. Ellátta az ügyvédi karral és kamarákkal, illetve a papi javadalmakkal kapcsolatos teendőket. 10. A törvény-előkészítésre (kodifikációra) beosztott vezető szakemberek: Vavrik Béla budapesti ítélőtáblai tanácselnök, Schédius Lajos és Imling Konrád kúriai bírák, Lányi Bertalan pozsonyi ítélőtáblai bírő és Fodor Ármin budapesti V. kerületi járásbírósági albíró szintén ehhez az ügyosztályhoz tartoztak. Érdekesség: önálló kodifikációs osztálya a minisztériumnak 1872 után nem volt, de 1890-től létezett e tevékenységet irányító államtitkára Teleszky István személyében.

Ez a struktúra 1893-ban változott meg: összevonásokkal az Elnöki Osztály mellett három ügyosztály keletkezett. Az első főként a nemzetközi joggal, a kiadatással és a jogsegéllyel, továbbá a közjoggal, a magánjogi ügyekkel és a polgári törvénykezéssel, valamint a konzuli bíraskodással; a második a büntető tárgyú szakigazgatással, a büntetés-végrehajtással és a királyi ügyészségekkel;

míg a harmadik a szervezési, fegyelmi, bírói ügyviteli s személyzeti teendőkkel, a panaszokkal és a statisztikákkal foglalkozott.¹⁹

Erdély Sándor 1895-ben egy elnöki és összesen hét – köztük egy önálló törvényelőkészítő – szakosított ügyosztályt alakított ki, valamint újból szabályozta a minisztériuma *belső ügyvitelét* is. Az 1896-ban hatályba lépett *körözüvény* szerint²⁰ az osztályok vezetői minden hónap 16. napján kimutatást terjesztettek a miniszter elé a szervezeti egységük valamennyi tagjának tevékenységéről. Az ügyintézési rend a sürgős természetű tárgyakban „haladéktalan” volt, egyébként akkor kellett külön részletezni az időtartamot, ha az a két hetet meghaladta, vagyis az ügyintézési határidő a nem azonnal elintézendő ügyekben rendszerint két hét volt. Erről azonban maguk a beosztott tisztviselők az ügyfeleknek nem adhattak közvetlen felvilágosítást: csak arról nyilatkozhattak, vajon elintézték-e az ügydarabot vagy nem (1–4. §§). A hivatalos órák hétköznapi kilenctől délután kettőig, vasárnap és ünnepnapokon tíztől délután egyig tartottak. Az utasítás részletesen szabályozta a munkavégzés alóli rendkívüli mentesítést és a rendes „szabadságidőt”, amely utóbbit az Elnöki Osztályban tartottak nyilván, továbbá az osztályok s a segédhivatalok kapcsolattartását, illetve a hivatali beszerzéseket (5–14. §§).

Az Elnöki Osztály adminisztrált az uralkodó, az igazságügyminiszter és az ítéletábrák elnökei által igazságügyi szolgálatra kinevezett minden személyt, de a minisztérium a saját tisztviselőinek és alkalmazottainak lajstromát a számvevősségi főszámtanácsos által az összlétszám- és a rangsor-kimutatás keretében külön is vezette (15–19. §§).

A *segédhivatalok* élén – személyes vagyoni felelősség terhével – az Elnöki Osztálynak alárendelt főigazgató állt. A feladata volt többek között a személyzet beosztása és ellenőrzése, az évi kimutatások előterjesztése, a házi pénztár kezelése, az iroda- s anyagszerek beszerzése, kiosztása, a leltár nyilvántartása, ötévente főleltár készítése, a letétek és beérkezett okmányok kezelése, a napidíjasok és a nem állandó segédszolgák felfogadása, a minisztériumban rendszerített szolgaszemélyzet beosztása, felügyelete, a hivatali helyiségek felszerelése, karbantartása, a szükséges havi költségelőirányzatok és a számadások beterjesztése, illetve a használt közlekedési eszközök (fiákerek) fuvarbérének megtérítése. Fegyelmi jogot gyakorolt – a számvevősségi alkalmazottak kivételével – minden napidíjas és rendes hivatali szolga felett, minek keretében akár rendbírságot is kiszabhatott rájuk vagy részükre segélyeket, jutalmazásokat javasolhatott (20–30. §§).

Az *elnöki irodát* az igazgató vezette. Elnöki szám alatt csak azon ügydarabok voltak iktathatók, amelyeket a miniszter, az államtitkárok vagy az említett irodaigazgató ilyenként engedélyeztek. Az ott kezelt bizalmas és személyes iratok belső használatra való kiadása az érintett osztály vezetőjének láttamozása mellett volt lehetséges, ami rendszerint a kikerő irat aláírásával történt. A titoktartást igénylő ügyek iratait az irodaigazgató csak az Elnöki Osztály vezetőjének adhatta át, illetve az ezen ügyosztályhoz érkezett iratok iktatását is ő végeztette, egyébként a minisztériumban működő *iktatóhivatal* járt el (31–37. §§). A segédhivatalok közé tartozott még a kiadóhivatal és az irattár (38–51. §§).

A minisztérium szervezetének különös egységei voltak a már részben említett *számvevősség*, az 1890-ben létrehozott *Igazságügy Orvosi Tanács* és a minisztériumi *könyvtár*, mely utóbbira egy oda kinevezett irodatiszt ügyelt. A tárgyalat utasítás szabályozta továbbá a napidíjasok, valamint az altisztek és a szolgaszemélyzet munkavégzésének rendjét is (52–67. §§).

19 Új ügybeosztás a kir. igazságügyminisztériumnál. In: IK 1893:1. szám. 12–14. p., 1893:5. szám. 130–132. p.; STIPTA 2015, 118–120. p.

20 Körözüvény a m. kir. igazságügyminisztérium belső ügyviteléről tárgyában (4.777/1895. I.M.E.). Budapest, 1896. (Kelt 1895. december 22-én. 31. p.)

2.2. A FORRADALMAK KORÁBAN

A századforduló körül és után a hivatali struktúra többször megváltozott, benne az osztályok száma lényegesen emelkedett egészen tízig.²¹ A minisztérium hatáskörébe tartozó ügyek elosztása s az ügyosztályi szerkezet a következő – egyben a polgári kori története során a legtagoltabb – volt 1919. január 1-jétől, vagyis az első népköztársaság, a tanácsköztársaság és az ellenforradalmi hatalomátvétel évében.²²

Elnöki ügyosztály: 1. Az igazságügyi alkalmazottak kinevezése és áthelyezése az illetékes ügyosztály meghallgatásával; a vizsgálóbírák, az ügyészségi megbízottak s az állandó helyetteseik kirendelése; a fiatakorúak bírának kijelölése az V. ügyosztály meghallgatásával, valamint a fiatakorúak törvényszéki tanácsainak nyilvántartása; a munkásbiztosítási választott bíróságok elnökeinek és helyettes-elnökeinek kinevezése. 2. Az igazságügyi alkalmazottak személyi táblázatainak s az összlétszámuknak (rangsoruknak) a vezetése, az illetményeik utalványozása, megszüntetése s a végellátásuk adminisztrációja; részükre fizetési előlegek engedélyezése. A fegyelmi eljárások nyilvántartása és az egyéb személyi ügyek ellátása, kivéve a más ügyosztályokhoz utaltakat. 3. Közreműködés a bírósági és államügyészségi állások rendszerezésénél, 4. illetve az igazságügyi alkalmazottak ügyeiben a Hatásköri Bírósághoz intézett nyilatkozatok előkészítésénél. 5. A közjegyzők kinevezése, áthelyezése és felmentése, valamint 6. a Curia ügyvédi tanácsa tagjainak, továbbá a fumei ügyvédeknek a kinevezése. 7. Az államügyészeknek a törvényhatósági közigazgatási bizottságokba való kirendelése. 8. Az igazságügyi költségvetés szerkesztése az egyes ügyosztályoktól beszerzett adatok felhasználásával. 9. Az Igazságügyminisztériumot illető interpellációk, határozatok nyilvántartása. 10. A minisztertanácsi jegyzőkönyvek megőrzése. 11. A központi ügyvitelre vonatkozó intézkedések. 12. A központi hivatali és egyéb irodaátalányok utalványozása, 13. az ottani igazgatásban a jutalmazások, segélyezések, 14. valamint a kiküldetések és hivatali utazások költségeinek megállapítása. 15. A minisztérium épületére vonatkozó ügyek, továbbá 16. a Waisz-féle alapítvány kezelése.²³

I. ügyosztály (Magánjogi osztály): 1. Magánjogi és közigazgatási jogi vélemények (kivéve a birtokrendezési és a telekkönyvi ügyekre vonatkozókat), illetve 2. a hazai törvényekről külföldi használatra kért bizonyítványok elkészítése. 3. Házassági és anyakönyvi ügyek. 4. Hitbizományok. 5. Törvényesítés. 6. Örökbefogadás. 7. A városok lakbérleti szabályai. 8. A Hatásköri Bírósághoz intézett nyilatkozatok előkészítése az igazságügyi személyzet ügyeiben az Elnöki, a büntető ügyekben pedig a IV. ügyosztály közreműködésével. 9. Rendelkezés a képviselőlet iránt a Hatásköri Bíróság tárgyalásain.

II. ügyosztály (Birtokrendezési és telekkönyvi osztály): 1. A birtokrendezési, különösen a tagosítási, arányosítási, úrbéri elkülönítési és legelő felosztási, valamint a birtokrendezésnek tekintendő birtokelosztási ügyek általában. 2. A birtokrendezés központi nyilvántartása az ítéletek, az egyezségek, ez utóbbiakra vonatkozó határozatok, a földmérőkkel kötött szerződések, valamint a költségvetések esetében. 3. Az elveszett vagy használhatatlanná vált birtokrendezési térképek

21 A következő igazságügyminiszteri elnöki rendeletek (I.M.E.) alapján: 1.480/1898. = IK 1898:5. szám. 163–166. p., 4.629/1900. = IK 1900:9. szám. 363–367. p., 13.417/1906. = IK 1906:12. szám. 480–485. p., 8.972/1910. = IK 1910:10. szám. 334–341. p., 8.561/1914. = IK 1914:6. szám. 287–288. p.

22 Az Igazságügyminisztérium hatáskörébe tartozó ügyeknek a 31.728/1918. I.M.E. számú rendelettel megállapított új beosztása. In: IK 1918:12. szám. 647–655. p.

23 A Dr. Vaisz (Waisz) József udvari ágens által 1850-ben létrehozott alapítvány eredeti célja a magyar joggyakorlók bécsi tanulmányainak támogatása volt. 1868-tól az Igazságügyminisztérium kezelésébe került, s a tevékenysége a Budapesten székelő bíróságokhoz kinevezett joggyakornokok anyagi támogatására irányult. 1891-ben például huszonketten részesültek az alapból. In: *A Magyar Királyi Igazságügyminisztérium működése 1888–1891*. Közzéteszi a Magyar Királyi Igazságügyminisztérium. Budapest, 1892. 1. könyv, 145–146. p.

pótlása tárgyában kötött szerződések nyilvántartása. 4. A birtokrendezés költségeire vonatkozó központi tennivalók ellátása, nevezetesen az állami alap kezelése, a törvényszékek számára megfelelő hitel nyújtása, arányosítási ügyekben az utalványozás engedélyezése. 5. A birtokrendezésben működő bírák, bírósági hivatalnokok napidíjaira és egyéb illetményeire, a szakértők díjazására, valamint a telekkönyvi másolatok s a műszaki munkálatok költségeire vonatkozó központi tennivalók ellátása. 6. A birtokrendezési ügyekben felmerült panaszok kivizsgálása, azok felügyeleti úton történő vizsgálata. 7. A földmérők, a bejegyzett segédek s a vállalataik nyilvántartása. 8. A vizsgálóbizottságok összeállítása és ellenőrzése, némely esetben a földmérő vizsgára bocsátás engedélyezése. 9. A szőlőváltási, maradvány- és irtvány-földváltási, valamint a majorsági zsellérbirtok- s a hasonló megváltási ügyek kezelése a földtehermentesítési utólagos kárpótlásokkal és a majorsági zsellérbirtok-váltási biztosok ügyeivel. 10. A mező- vagy erdőgazdasági kérdésekben jogi vélemények kiadása. 11. A telekkönyvek birtokrendezés alapján történő átalakításának országos vezetése és a végrehajtásának ellenőrzése, 12. a betétek s a földadókataszter közötti összhang fenntartására és helyesbítésére vonatkozó ügyek, 13. a telekjegyzőkönyvek helyesbítésének községek egész területére való elrendelése, annak országos irányítása. 14. Az árterek telekkönyvi kitüntetésével és 15. az országos határrendezéssel kapcsolatos kérdések. 16. A telekkönyvi átvitelre vonatkozó ügyek, az egyesítések és az elkülönítések. 17. A központi telekkönyvi hivatal ügyvitelére vonatkozó felügyelet. 18. A rendes és a bányatelekkönyvi kérdésekben jogi vélemények adása. 19. A telekkönyv-átalakításnál alkalmazott személyzet nyilvántartása, javaslatétel a létszámának tárgyában, 20. a telekkönyv-átalakító díjnyokok felfogadásának engedélyezése s önálló működési körrel történő felruházása. 21. Egyéb telekkönyvi igazítási ügyek, kivéve a gazdasági természetűeket.

III. ügyosztály (Telekkönyvi betétszerkesztő osztály): 1. A telekkönyvi betétszerkesztés elrendelése, 2. a kivételes betétszerkesztő eljárások szabályozása, 3. a munkálatok országos vezetése, a végrehajtásuk ellenőrzése. 4. A telekjegyzőkönyvek és telekkönyvi betétek pótlásának ellenőrzése. 5. A telekkönyvi térképek pótlásának és helyesbítésének elrendelése, a végrehajtásuk ellenőrzése. 6. A telekkönyvi helyszínelés és póthelyszínelés elrendelése, ellenőrzése. 7. A betétszerkesztő személyzet nyilvántartása és kirendelése: részükre rendkívüli szabadság engedélyezése vagy távozási engedély kiadása, közreműködés a telekkönyvi betétszerkesztő személyzet részére jutalom és segély engedélyezésénél (VIII. ügyosztály), továbbá javaslatétel e személyzet létszámának megállapítása tárgyában. 8. A telekkönyvi betétszerkesztő szakdíjnyokok és másolódíjnyokok felfogadásának engedélyezése, kirendelése. 9. A betétszerkesztő írnokok és szakdíjnyokok önálló működési körrel való felruházása.

IV. ügyosztály (Büntetőjogi osztály): 1. Államügyészségi hivatali állások rendszeresítése és megszüntetése az Elnöki ügyosztállyal egyetértve. 2. Közreműködés az államügyészségek szervezésére (XIV. ügyosztály) vonatkozó intézkedéseknél. 3. Kegyelmezés büntető ügyekben, ideértve az e törvénykezés terén kiszabott rendbüntetések és bírságok elengedésére irányulókat is. 4. Büntetőjogi szakvélemények kiadása. 5. A törvénykezéssel kapcsolatos igazgatási ügyek elintézése, szükség esetében a jogegység érdekében perorvoslat kezdeményezése, kivéve a fiatalok terheltekre vonatkozó ügyeket. 6. Közreműködés a Hatásköri Bírósághoz intézett nyilatkozatok előkészítésénél. 7. A felhatalmazás megadása rágalmozás és becsületsértés esetében (Btk. 271. §).²⁴ 8. Engedély kiadása a főtárgyalásnak a bíróság székhelyén kívüli megtartására. 9. A közérdeket érintő nagyobb jelentőségű bűncselekmények miatt indított bűnügyek nyilvántartása. 10. A zugírászat megtorlásával

24 „Bíróságok, bírák, bírósági hivatalnokok, a kir. ügyészségnek vagy tagjainak hivatali kötelességeire vonatkozó olyan állítás miatt, mely valódisága esetében azok ellen bűnvádi vagy fegyelmi büntetést vonna maga után: a bűnvádi eljárás rágalmozásért csak hivatalból, és az igazságügyminiszter felhatalmazása folytán indítható meg.”

kapcsolatos intézkedések. 11. Az uzsora miatti eljárás hivatalból való elrendelése az 1883. évi XXV. tc. 10. § alapján,²⁵ s az uzsoraügyek nyilvántartása. 12. A kártalanítás összegének megállapítása az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és szabadság büntetés esetében.²⁶ 13. Az esküdtbíróóságokkal kapcsolatos ügyek, különösen az ülőszakok számának s idejének megállapítása. 14. Az államügyészségek ügyviteli szabályainak megállapítása a XIV. ügyosztállyal egyetértve, 15. az ezek feletti főfelügyelet gyakorlása. 16. Az államügyészségek személyzetének szabadságolási ügyei, kivéve a fogházi személyzetét. 17. A több főállamügyészség vagy ezek kerületéhez tartozó ügyészségek közti illetékességi összeütközés eldöntése. 18. Az Igazságügyi Orvosi Tanácsra és a törvényszéki orvosi vizsgákra vonatkozó tennivalók elvégzése, valamint a büntető bírósági szakértők kinevezése. 19. Az államügyészségek személyzete részére jutalom és segély engedélyezése.

V. ügyosztály (A fiatalkorúak ügyeit intéző osztály): 1. A fiatalkorú terheltekre vonatkozó törvénykezéssel kapcsolatos igazgatási ügyek intézése, szükség esetén a jogegység érdekében perorvoslat kezdeményezése. 2. Közreműködés a fiatalkorúak bíróságainak szervezésére (XIV. ügyosztály), elhelyezésére (X. ügyosztály) és felügyeletére (VIII. ügyosztály), valamint a fiatalkorúak bíráinak kijelölésére (Elnöki ügyosztály) vonatkozó igazgatási ügyekben. 3. Közreműködés a fiatalkorúakra vonatkozó jogszabályok (XIII. ügyosztály) előkészítésénél. 4. A fiatalkorúakkal szemben a büntető novella és a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény értelmében²⁷ tett intézkedések végrehajtásának irányítása. 5. A pártfogó tisztviselők, illetve 6. a fiatalkorúak felügyelő hatóságainak személyi és gazdasági ügyei, valamint a működésük irányítása, ellenőrzése, úgyszintén a javítónevelő intézetek s a fiatalkorúak fogházai részére az állandó látogatók kijelölése. 7. A javítónevelő intézetek személyi (kivéve az állások betöltését s a végellátást), továbbá a gazdasági ügyei, ideértve az építkezéseket és a felszereléseket is. 8. Közreműködés az előző pontban említett állások betöltésénél. 9. A javítónevelő intézeti alkalmazottak részére jutalom, segély engedélyezése. 10. A javítónevelés végrehajtására alkalmas magánintézetek ügyei, különösen az intézetek kijelölése, a szervezeti és működési szabályaik jóváhagyása, valamint a fenntartóikkal a növendékekre vonatkozó szerződések megkötése. 11. A javítónevelést kiegészítő intézmények (gyógypedagógiai intézetek, mezőgazdasági telepek, foglalkoztató műhelyek, ideiglenes elhelyezésre szolgáló menedékhelyek stb.) ügyei. 12. A javítónevelő intézetek gazdasági és ipari termelésének koordinálása a XI. ügyosztállyal egyetértve. 13. A növendékek kihelyezésének engedélyezése, a kísérleti kihelyezés visszavonása. 14. Gondoskodás a fogházra, államfogházra vagy elzárásra ítélt fiatalkorúak elhelyezéséről, a feltételes szabadságuk engedélyezéséről. 15. A fiatalkorúak országos fogházának és kerületi fogházainak szervezése: az országos fogház személyi ügyei (kivéve az állások betöltését és a végellátást), továbbá a gazdasági ügyei, ideértve az építkezéseket és a felszereléseket is. 16. A patronázs egyesületek nyilvántartása, segélyezése, irányítása; a fiatalkorúak visszaesésének és általában erkölcsi romlásának megakadályozására irányuló feladatok ellátása.

VI. ügyosztály (Börtönügyi osztály): 1. A főfelügyelet gyakorlása a büntetések végrehajtása felett; az elítéltek beutalása az országos büntető intézetekbe, részükre a feltételes szabadság engedélyezése. 2. A Legfőbb Államügyészség (a volt Királyi Koronaügyészség), a főállamügyészségek

25 „Ha egyes községekben, vagy vidékeken az elszegényedés általánosan mutatkozik, és gyanúok merülnek fel az iránt, hogy azt az elharapódzott uzsora okozza, vagy más jelek az uzsora elharapódzására mutatnak, a közigazgatási bizottság az ügyállást megvizsgálhatja, s ha a gyanút alaposnak találja, az igazságügyminiszterhez indokolt felterjesztést intéz, ki annak alapján az eljárást hivatalból elrendelheti. Ezen rendelkezését azonban az igazságügyminiszter az okok megszűntével és a közigazgatási bizottság meghallgatása után visszavonhatja; a visszavonó rendelete azonban a már megindított ügyek befejezését nem akadályozza.”

26 Lásd az 1896. évi XXX. tc. XXXI. fejezetét!

27 Lásd az 1908. évi XXXVI. tc.-et és az 1913. évi VII. tc.-et!

s az államügyészségek gazdasági, valamint 3. a büntetőintézetek mezőgazdasági, ipari termelésének ügyei a XI. ügyosztállyal egyetértve. 4. A dologházak igazgatása. 5. A fogházgondnokok és -felügyelők személyi ügyei (kivéve az állások betöltését és a végellátást), továbbá a bírósági fogházak gazdálkodása. 6. Az országos büntető intézetek tisztviselői és altiszti személyzetének (kivéve az állások betöltését és a végellátást), valamint gazdaságának ügyei, ideértve az építkezéseket és a felszereléseket is. 7. Az Országos Bírósági Vegyészeti Intézet dologi és személyi viszonyai (kivéve az állások betöltését és a végellátást). 8. Közreműködés az 5–7. pontokban említett állások betöltésénél. 9. Az 5–7. pontokban említettek részére jutalom és segély engedélyezése. 10. A törvényszéki orvosi s a fogházorvosi állások rendezése, betöltése. 11. A börtönügyi tanfolyam és 12. a börtönügyi tanács működtetése. 13. A bűnügyi, börtönügyi múzeumok fenntartása. 14. A rabsegélyezés és az erre szolgáló alapok felügyelete. 15. A fiatalkorúak kivételével a szabadultak visszaesésének megakadályozására irányuló feladatok ellátása.

VII. ügyosztály (Nemzetközi jogi osztály): 1. Igazságügyi vonatkozású nemzetközi szerződések, egyezmények, nyilatkozatok és egyéb ilyen jellegű nemzetközi megállapodások előkészítése és végrehajtása tárgyában való intézkedés. 2. A nemzetközi jogra vonatkozó vélemények kiadása. 3. A hazai bíróságok által a külföldi törvények és általában a külföldi jog iránt tett kérdések elintézése. 4. A hazai igazságügyi hatóságokkal a külföldi igazságügyi hatóságok érintkezésének közvetítése. 5. Hazai és külföldi bíróságok közötti összeütközések feloldása. 6. Hazai ügyfelek és a magyar igazságügyi hatóságok által külföldi igazságügyi hatóságok és közegek ellen emelt panaszok. 7. Hazai igazságügyi hatóságok és közegek ellen nem Magyarországon tartózkodó felek részéről emelt olyan panaszok, amelyek a nemzetközi jog alkalmazására vonatkoznak. 8. Hazai ügyfeleknek külföldön és külföldieknek belföldön érvényesítendő jogaiban történő közvetítés. 9. A szegényjog nemzetközi vonatkozásai. 10. Büntetések kiadása és átszállítása, valamint az ezzel kapcsolatos ügyek. 11. A Btk. 9. §-a alapján szükséges intézkedések.²⁸ 12. Büntetőlapok kicserélésének közvetítése. 13. A Bp. 471. §-a alapján teendő intézkedés.²⁹ 14. Hatásköri összeütközések feloldása, delegálások a konzuli bíróságok és a magyar bíróságok, hatóságok között. 15. A postai szállításból kitiltott külföldi nyomtatványok ügyei. 16. Felülhitelesítések. 17. Fordítási, bírósági tolmácsolási ügyek. 18. Az állami közjegyzőknek és helyetteseiknek nyelvjogosítvánnyal való felruházása.

VIII. ügyosztály (Bírósági felügyeleti osztály): 1. Bírósági hivatali állások rendszeresítése, megszüntetése az Elnöki ügyosztállyal egyetértve. 2. Közreműködés a bíróságok szervezésére (XIV. ügyosztály) vonatkozó intézkedéseknél. 3. A polgári törvénykezéssel kapcsolatos igazgatási ügyek. 4. Az igazságszolgáltatással és az igazságügyi igazgatással kapcsolatos nyelvkérdés. 5. A főfelügyelet gyakorlása a bíróságok ügyvitele és ügykezelése felett; a forgalmi és tevékenységi kimutatások felülvizsgálata, a bírósági alkalmazottak ellenőrzése. 6. Az elsőfolyamodású bíróságoknál alkalmazottak részére jutalom vagy segély engedélyezése, a tolmácsokra nézve a VII., a telekkönyvi betétszerkesztőkre nézve a III. ügyosztály meghallgatásával. 7. A bírák és bírósági hivatalnokok ellen emelt büntető, fegyelmi vagy egyéb panaszok elintézése, ha azok nem a nemzetközi jog alkalmazására vonatkoztak. 8. Fegyelmi pénzbüntetések, továbbá a polgári törvénykezés terén kiszabott s az államkincstárt illető pénzbüntetések és bírságok kegyelem útján való elengedését

28 „A jelen törvény [= az 1878: V. tc.] határozatai szerint büntetendő azon külföldi is, aki valamely a 7. § 2. pontjában [vagyis az állam elleni bűncselekmények között] meg nem említett büntettet vagy vétséget külföldön követi el, amennyiben kiadatásának a szerződések vagy eddigi gyakorlat szerint helye nincs, és az igazságügyminiszter a bűnvádi eljárás megindítását elrendeli.”

29 „Ha külföldi a jelen törvény [= az 1896: XXXIII. tc.] hatályának területén követett el büntettet vagy vétséget, az eljárás idején pedig nem itt tartózkodik, a nyomozás, illetőleg a vizsgálat ekkor is teljesítendő, s a kiadása, illetőleg átkísértetése iránti intézkedések megteendők; ha pedig saját hazájában tartózkodik, a további teendőkre nézve a kir. ügyészség a főügyész útján az igazságügyi miniszter utasítását kéri ki, és az igazságügyi miniszter intézkedéséről a bíróságot értesíti.”

célzó kérelmek elbírálása. 9. Igazságügyi alkalmazottak hivatali működéséből folyó kártérítési kérdések. 10. A munkásbiztosítási választott bíróságok felett a főfelügyelet gyakorlása. 11. Igazságügyi statisztika szerkesztése.

IX. ügyosztály (Közjegyzői és ügyvédi ügyeket intéző osztály): 1. Az állami közjegyzői állások rendszeresítése, megszüntetése és területi beosztása a VIII. ügyosztállyal egyetértve. 2. Az állami közjegyzői és ügyvédi kamarák, valamint az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet feletti főfelügyelet gyakorlása. 3. A közjegyzőkre (közjegyzőjelöltekre) s az ügyvédekre (ügyvédjelöltekre) vonatkozó összes ügyek, kivéve az előbbiekre nézve a kinevezést és a nyelvjogosítvánnyal való felruházást. 4. A bírói letétekre és az ezekkel kapcsolatos térítményekre vonatkozó kérdések. 5. Az igazságügyi alkalmazottaknak az Igazságügyminisztérium utalványozása alá tartozó illetményeire vezetett végrehajtások során szükséges intézkedések megtétele. 6. A törvénykezési szünetidővel kapcsolatos bejelentések, a bírák és a bírósági alkalmazottak részére rendkívüli szabadság és távozási engedély kiadása a telekkönyvi betétszerkesztő személyzet, a díjnokok s az egyéb napidíjasok kivételével. 7. Gyógyfürdői kedvezmények megadása, intézése. 8. A katonai szolgálat alóli felmentések kieszközlése. 9. Az egységes bírói és ügyvédi szakvizsgával, 10. az igazságügyi segédhivatali vizsgával kapcsolatos ügyek. 11. A jogvédő egyesületek felügyeletének gyakorlása. 12. A javadalmat élvező római és görög katolikus főpapok elhalálozása után maradt törzsvagyon elkülönítése, a hagyaték rendezésére szervezett bizottság kinevezése.

X. ügyosztály (Építési és gazdasági osztály): 1. A bíróságok, államügyészségek és fogházak elhelyezése, e célból az ingatlanok megvétele, épületek kibérlése, új építkezések szervezése, a meglévő ingatlanok kibővítése, átalakítása, az épületfenntartás és az egyéb ezzel kapcsolatos munkálatok, illetve az új építkezésekkel kapcsolatos felszerelések teendői. 2. Közreműködés a bíróságok és államügyészségek szervezésére vonatkozó intézkedéseknél. 3. Új közigazgatási beosztással s új adóhivatalok felállításával kapcsolatban szükséges igazságügyi intézkedések. 4. A bíróságok és államügyészségek vezetőinek kezelése alatt álló ingatlanok hasznosítása, amelyek nem hivatali célokra szolgálnak. 5. A bíróságoknál alkalmazott díjnokok, egyéb napidíjasok személyi ügyei, kivéve a telekkönyv-átalakítási és betétszerkesztési munkáknál alkalmazott díjnokokét. A díjnoki átalányok megállapítása, utalványozása, a napidíjas szolgák ruhailletményeinek ügyei. 6. A Curia és az ítéletátlak jutalom- és segélyalapjának megállapítása. 7. A bíróságok gazdasági működésének ellenőrzése, az ezekre vonatkozó irodai és telekkönyvi átalányok megállapítása. 8. A bíróságok könyvtáralapjának kezelése. 9. Az utazási átalányok megállapítása, az útiszámlák érvényesítése. 10. A számadási viszonyból és az illetmény-túlélvezményből eredő kincstári követelések behajtása. 11. A törvénykezési s építési költségekhez nyújtott járulékok beszedése, nyilvántartása. 12. Az építési és gazdasági tanács ügyei. 13. Főfelügyelet a bírósági alapok (alapítványok) felett, kivéve a Waisz-féle alapítványt.³⁰ A Rökk Szilárd-féle alapítványi segélydíjak és nevelési járulékok engedélyezése, utalványozása.³¹

XI. ügyosztály (Beszerző ügyosztály): 1. Az igazságügyi beszerző csoportok szervezeti és üzletviteli szabályzatainak felülvizsgálata, jóváhagyása, 2. felügyelet az igazságügyi beszerző csoportok felett. 3. Az e csoportok kérelmeinek támogatása, és a tagjaik részére a tömegszükségleti cikkek beszerzéséhez szükséges intézkedések megtétele. 4. Az Igazságügyminisztérium személyzetének közszükségleti cikkekkel való ellátása, 5. valamint az árubeszerző, az ármegállapító s az árulosztó

30 Lásd a 23. jegyzetet!

31 *Rökk Szilárd* (1799–1888) pesti ügyvéd volt, aki végrendeletében a tekintélyes vagyonát a tudományok és a művészetek előmozdítására, a szociális gyámoltásra és kisebb részben az egyházakra hagyta. Az 1885-ben tett akaratnyilatkozata alapján az ott megjelölt vagyontömeget a minisztérium 1889-től az igazságügyi kormányzat alatt álló tisztviselők segélyezésére fordította. In: *A Magyar Királyi Igazságügyminisztérium működése 1888–1891*. Közzéteszi a Magyar Királyi Igazságügyminisztérium. Budapest, 1892. 1. könyv, 146–147. p.

bizottságának ügyei. 6. Intézkedés az V. és a VI. ügyosztályokkal egyetértve a javítónevelő s az országos büntetőintézetek, bírósági fogházak gazdasági termelésének alakításában, ha az az igazságügyi személyzet részére szükséges beszerzésekkel kapcsolatos.

XII. ügyosztály (Általános törvényelőkészítő osztály): 1. Magánjogi és hiteljogi, valamint egyéb igazságügyi törvények és rendeletek előkészítése, amelyek más ügyosztály ügykörébe nem tartoznak. 2. Közreműködés más ügyosztályok munkálatainál a jogalkotás egységének megóvása végett. 3. A törvényszerkesztésre irányuló anyaggyűjtés, nyilvántartás, véleményadás, a külföldi törvényhozások figyelemmel kísérése. 4. Az igazságügyi hatóságok által a törvények hiányaira s a jogalkotásra vonatkozólag tett jelentések kezelése. 5. A minisztériumok magánjogi, hiteljogi és szociális jogi vonatkozású jogalkotó munkálataiban való részvétel, illetve 6. más minisztériumok minisztertanácsai előterjesztéseinek áttekintése igazságügyi szempontból. 7. A magán- és hiteljogi törvények hatásának figyelemmel kísérése. 8. Az Igazságügyminisztérium könyvtárának igazgatási tennivalói. 9. A törvényszerkesztési költségvetési fedezetet érintő ügyek a többi törvényelőkészítő osztállyal egyetértve. 10. A törvényelőkészítő munkálatokra vonatkozó irodai ügyek. A XII. ügyosztály mellett működött: 1. a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetét előkészítő bizottság; 2. a kereskedelmi jogi törvényelőkészítő bizottság.

XIII. ügyosztály (Büntetőjogi törvényelőkészítő osztály): 1. Büntető anyagi és eljárásjogi törvények s általában a büntetőjogi vonatkozású jogalkotás előkészítése. 2. A büntetőjogi törvényelőkészítő bizottság igazgatási ügyei. 3. Közreműködés más minisztériumok büntetőjogi vonatkozású jogalkotó munkálatainál. 4. A büntető ítélezés és jogszabályok hatásának figyelemmel kísérése a jogalkotás szempontjából. 5. Az irodalmi és gyakorlati anyaggyűjtés a büntetőjogi természettű normaalkotás részére. A XIII. ügyosztály mellett működött: a büntetőjogi törvényelőkészítő bizottság.

XIV. ügyosztály (Szervezeti és polgári eljárási jogi törvényelőkészítő osztály): 1. Az igazságügyi szervezetre és az igazságügyi szervek szociális ügyeire vonatkozó jogszabályok előkészítése. 2. A polgári peres és nem peres eljárásokra, valamint a bírósági ügyvitelre vonatkozó jogalkotói munkálatok ellátása. 3. A polgári eljárásra vonatkozó törvények hatásának figyelése a jogalkotás szempontjából. 4. A bíróságok s az államügyészségek szervezésének ügyei: a felállításukra, megszüntetésükre, területköreik és székhelyeik megállapítására vonatkozó intézkedések a IV., a VIII. és a X. ügyosztállyal egyetértve. 5. A minisztérium működéséről szóló évi jelentés szerkesztése az 1897: XXXV. tc. 5. §-a szerint.³² 6. A Curia és az ítélőtáblák elvi határozatainak nyilvántartása, az ellentétes határozatok esetében szükséges intézkedések megtétele. 7. Közreműködés a minisztérium részéről kiadott sajtótermékek szerkesztésénél, előállításánál. 8. A bíróságok és az államügyészségek használatára szolgáló határozatminták, nyomtatványok elkészíttetése. 9. Az Igazságügyi Közlöny, az Igazságügyi Javaslatok Tára és az Igazságügyi Törvények Tára szerkesztése. 10. A Polgárjogi Határozatok Tára s a Büntetőjogi Határozatok Tára közzététele. 11. Az Igazságügyi Naptár szerkesztése.

XV. ügyosztály (Közjogi törvényelőkészítő osztály): 1. A közjogi vonatkozású törvények előkészítése. 2. Közjogi vélemények kiadása. 3. Az országos határrendezésre vonatkozó ügyek, kivéve a bírósági területbeosztást és a telekkönyvvezetést. 4. Igazságügyi nemzetközi szerződések, egyezmények, nyilatkozatok s egyéb megállapodások létrehozatala, végrehajtása tárgyában való intézkedés egyetértve a VII. ügyosztállyal. 5. Más minisztérium ügykörét illető nemzetközi szerződések, megállapodások létrehozatalánál vagy végrehajtásánál történő közreműködés. 6. Képviselet az igazságügyi irányultságú nemzetközi kongresszusokon és értekezleteken. 7. A katonai bíróságok

32 „A miniszterelnök az egyes minisztériumok ügykörét felölelő tartalmú statisztikai évkönyvet a minisztériumok működését, valamint az igazgatásuk és felügyeletük alá tartozó ügyeket és közállapotokat ismertető jelentés kíséretében évenként, a költségvetés bemutatásával egyidejűleg az országgyűlés elé terjeszti.”

vagy egyéb hatóságok s az igazságügyi hatóságok között felmerülő ügyek elintézése. 8. A konzuli bíraskodás és 9. az egyiptomi vegyes bíróság elé tartozó ügyek. 10. A nemzetközi választott bíróságok körüli teendők ellátása.

2.3. A HORTHY-KORSZAKBAN

A következő történelmi periódusban az ügyosztályok száma ekként változott: 1920-ban tizenkettő, 1923-ban tizenegy, 1926-ban tíz, 1932-ben nyolc, 1934-ben kilenc, 1935-ben tíz, 1938-tól pedig ismét kilenc ügyosztály létezett a miniszteri munkaszervezeten belül, amelyet a szintén osztályokra tagolt számvevőség és a segédhivatal nevű adminisztratív egységek egészítettek ki.³³ Az ügybeosztás 1936-tól kezdve az alábbiak szerint alakult.³⁴

Elnöki Osztály. 1. Az igazságügyi alkalmazottak kinevezése, áthelyezése. Vizsgálóbírák, ügyészégi megbízottak és állandó helyetteseik kirendelése. A fiatakorúak bírának kijelölése a VI. ügyosztály meghallgatásával és a fiatakorúak törvényszéki tanácsainak nyilvántartása. 2. Az igazságügyi alkalmazottak személyi táblázatainak s összlétszámának (rangsorának) vezetése; az illetményeik utalványozása vagy megszüntetése, a végellátásuk megállapítása, részükre fizetési előleg engedélyezése, a fegyelmi és egyéb személyi ügyeik nyilvántartása, kivéve a más ügyosztályhoz utaltakét. 3. A díjnokok s az egyéb napidíjasok személyi és illetményügyei, kivéve a telekkönyv-átalakítási és betétszerkesztési munkálatoknál alkalmazottakét. 4. A m. kir. Kincstári Jogügyi Igazgatóság alkalmazottainak személyi ügyei. 5. A m. kir. Curia ügyvédi tanácsa, továbbá az egységes bírói és ügyvédi vizsgabizottság tagjainak, valamint a társadalombiztosítási szakértőknek a kinevezése. 6. A kir. közjegyzők kinevezése, áthelyezése és felmentése. 7. A javadalmat élvező római és görög katolikus főpapok elhalálozása után maradt törzsvagyon elkülönítése, s a hagyaték rendezése érdekében szervezett bizottság kinevezése. 8. A kir. ügyészeknek a közigazgatási bizottságokba való kirendelése. 9. A kitüntetésekkel kapcsolatos feladatok elvégzése. 10. A központi ügyvitelre vonatkozó intézkedések szabályozása. 11. A központi hivatali és irodaátalány utalványozása. 12. A központi igazságügyi igazgatásban a jutalmazások, segélyezések intézése, 13. a kiküldetések, hivatalos utazások költségeinek megállapítása s utalványozása. 14. Az Igazságügyminisztérium épületére vonatkozó ügyek vitele. 15. A külön eljárásokból beszedett költségek kezelése. 16. Közreműködés az igazságügyi alkalmazottak ügyeiben a Hatásköri Bírósághoz intézett nyilatkozatok előkészítésénél az I. ügyosztállyal. 17. Az Igazságügyminisztériumot illető országgyűlési interpellációk és határozatok nyilvántartása. 18. Az igazságügyi költségvetés szerkesztése az ügyosztályok adatainak felhasználásával. 19. A kir. bírósági és ügyészégi hivatali állások rendszeresítése, megszüntetése, a bírósági állásokra nézve a VIII., az ügyészégi állásokra a IV. ügyosztállyal egyetértésben. 20. Az igazságügyi tárca költségvetési fedezetének igénylésével kapcsolatos, valamint az ellátmányi ügyek vitele (kivéve az V. ügyosztályhoz utaltakét). 21. A hivatalos kiküldetésekből és áthelyezésekből folyó illetményügyek (a büntetőintézetek, a bírósági fogházak és az állami javítónevelő intézetek esetén az V. ügyosztállyal egyetértve). 22. A bíróságok és ügyészségek könyvtáralapjának megállapítása és ellenőrzése. 23. A számadási viszonyból s az illetmény-túlélvezményből eredő kincstári követelések nyilvántartása, behajtása.

33 A következő igazságügyminiszteri elnöki rendeletek (I.M.E.) alapján: 743/1920. = IK 1920:1. szám. 9–17. p.; 2.139/1923. = IK 1923:1. szám. 11–18. p.; 1.173/1926. = IK 1926:1. szám. 3–8. p.; 10.400/1932. = IK 1932:10. szám. 187–191. p.; 1.273/1934. = VLADÁR 1965, 158. p.; 20.794/1935. = IK 1935:12. szám. 310–314. p.

34 A m. kir. igazságügyminisztérium ügybeosztása a 20.794/1935. I.M.E. számú rendelet szerint. In: IK 1935:12. szám. 310–314. p.

I.a. ügyosztály (Polgári jogi törvényelőkészítő osztály) és *I.b. ügyosztály* (Büntetőjogi és közjogi törvényelőkészítő osztály) 1. Az igazságügyi törvények előkészítése. 2. Megbízás alapján törvénytervezetek és indokolásaik, valamint rendelettervezetek kidolgozása. 3. Közreműködés a más ügyosztályok ügykörébe utalt jogszabálytervezetek előkészítésében, 4. részvétel más minisztériumok jogszabály-előkészítő munkálataiban. 5. Az igazságügyi törvények hatásának figyelemmel kísérése a jogalkotás szempontjából. 6. Az igazságügyi hatóságok által a törvények hiányaira és a jogalkotásra vonatkozóan tett jelentések vizsgálata. 7. A jogegység biztosítása végett szükséges igazgatási intézkedések. 8. A törvényszerkesztés céljára szolgáló anyaggyűjtés és nyilvántartás, ideértve a külföldi törvényhozás figyelemmel kísérését is. 9. Más miniszterek minisztertanácsi előterjesztéseinek átvizsgálása igazságügyi szempontból, ha tárgyuknál fogva nem voltak egyéb ügyosztályhoz utalva. 10. Alkotmányjogi vélemények szerkesztése. 11. A Hatásköri Bírósághoz intézett nyilatkozatok előkészítése: az igazságügyi személyzet ügyeiben az Elnöki, a polgári ügyekben a II/b., a büntető ügyekben a IV. ügyosztály közreműködésével; rendelkezés a képviselőlet iránt. 12. A minisztérium könyvtárának igazgatása. 13. A törvényszerkesztési költségvetést érintő ügyek.

II.a. ügyosztály (Magánjogi osztály): 1. A házassági és anyakönyvi, valamint 2. az örökbefogadási és törvényesítési ügyek vitele.

II.b. ügyosztály (Magánjogi osztály): 1. Magánjogi és közigazgatási jogi vélemények kiadása. 2. A hazai törvényekről külföldi használatra kért bizonyítványok, továbbá 3. a magyar jogról kért felvilágosításoknak a külföldi kormányok vagy bíróságok, valamint a külképviseleti hatóságaink részére való kibocsátása a VII. ügyosztály közreműködésével. 4. Szabályrendeletek és alapszabályok jóváhagyásának kérdései, ha nem voltak más ügyosztály feladatkörébe utalva. 5. A hitbizományok nyilvántartása. 6. Közreműködés polgári ügyekben a Hatásköri Bírósághoz intézett nyilatkozatok előkészítésénél. 7. Az igazságügyi alapítványok ügyei. 8. A Kincstári Jogügyi Igazgatóság jogi vonatkozású felterjesztéseinek elintézése.

III. ügyosztály (Birtokrendezési és telekkönyvi osztály): 1. A birtokrendezési, különösen a tagosítási, arányosítási, úrbéri elkülönítési, legelő-felosztási és nagyobb birtokfelosztási ügyek általában, ideértve a tagosítási állami alap kezelését, a hitelnnyitást, az utalványozások és díjazások engedélyezését, valamint e tárgykörben a főfelügyeleti jog gyakorlását is. 2. A telekkönyvi és betétszerkesztési ügyek, kivéve az Elnöki Osztályhoz tartozó gazdasági jellegűeket. 3. Közreműködés a birtokrendezésre és a telekkönyvekre vonatkozó, az I. ügyosztályhoz tartozó jogszabályalkotásban. 4. A telekkönyvi helyszínelés, póthelyszínelés, helyesbítés és térképpótlás elrendelése, az ezeknek, valamint a telekkönyvi átalakítás, átvitel, egyesítés és elkülönítés foganatosításának ellenőrzése. 5. A betétszerkesztő s a telekkönyvek átalakításával foglalkozó személyzet nyilvántartása, kirendelése, közreműködés részükre a jutalom- és segélyengedélyezéseknél, javaslattétel az Elnöki Osztály felé e személyzet létszámának megállapítására. 6. A betétszerkesztő szakdíjnokok és másoló díjnokok felfogadásának engedélyezése, a szakdíjnokoknak az egyes telekkönyvi hatóságokhoz történő kirendelése, valamint 7. a betétszerkesztő irodasegédtsztek és szakdíjnokok önálló működési körrel való felruházása. 8. A telekkönyvi átalakítással foglalkoztatott díjnokok felfogadásának engedélyezése s önálló működési körrel felruházása. 9. A birtokrendezésre jogosított földmérők és bejegyzett segédek ügyei, a földmérők vállalatainak központi nyilvántartása. 10. A földmérő vizsgálobizottság ügyeinek vitele.

IV. ügyosztály (Büntetőjogi osztály): 1. A büntető törvénykezéssel kapcsolatos igazgatási ügyek elintézése és szükség esetén a jogegység érdekében perorvoslat kezdeményezése. 2. Büntetőjogi vélemények kiadása. 3. Kegyelmezési ügyek vitele büntető ügyekben, ideértve az e törvénykezés terén kiszabott rendbüntetések és bírságok elengedésére irányulókat is. 4. A közérdeket érintő nagyobb jelentőségű bűncselekmények miatt indított bűnügyek nyilvántartása. 5. A zugírászat megtorlásával kapcsolatos intézkedések, továbbá 6. az uzsoraügyek

nyilvántartása és figyelemmel kísérése. 7. A kir. ügyészségek ügyviteli s ügykezelési szabályainak megállapítása az I. és a VIII. ügyosztállyal egyetértve. 8. A főfelügyelet gyakorlása a kir. ügyészségek ügyvitele és személyzete felett, a kir. ügyészek és ügyészségi alkalmazottak elleni büntető, fegyelmi vagy egyéb panaszok elintézése, ha nem a nemzetközi jog alkalmazására vonatkoztak. 9. Közreműködés az Elnöki osztállyal a kir. ügyészségi hivatali állások rendszeresítésében és megszüntetésében. 10. A kir. ügyészségek szervezésére, felállításukra, megszüntetésükre vonatkozó intézkedések a VIII. ügyosztállyal s az Elnöki osztállyal egyetértve. 11. Közreműködés büntető ügyekben a Hatásköri Bírósághoz intézett nyilatkozatok előkészítésénél. 12. A felhatalmazás megadása rágalmozási és becsületsértési deliktumok üldözésére. 13. Az esküdtbíróságok szervezésével kapcsolatos ügyek, különösen az ülőszakok számának s idejének megállapítása.³⁵ 14. Engedély megadása a főtárgyalásnak a bíróság székhelyén kívüli megtartására. 15. Az ügyészségek személyzetének szabadságolási ügyei, kivéve a fogházi személyzetét, illetve 16. részükre jutalom és segélyek engedélyezése. 17. A kártalanítás összegének megállapítása az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és szabadságbüntetések eseteiben. 18. A kir. főügyészségek, ügyészségek illetékességi vitáinak eldöntése. 19. Az Igazságügyi Orvosi Tanácsra s a kir. törvényszéki orvosi vizsgákra vonatkozó ügyek; a büntető bírósági szakértők kinevezése a törvényszéki orvosok kivételével.

V. ügyosztály (Gazdasági osztály): 1. A büntetőintézetek (ideértve a bírósági fogházakat és az állami javítónevelő intézeteket is) mezőgazdasági s ipari termelésének, valamint gazdasági vezetésének irányítása, ellenőrzése. 2. A büntetőintézetek anyagbeszerzéseinek (közszállításoknak) az ügyei, ideértve az összes ruházati, fűtési, háztartási és az egyéb cikkek beszerzését. 3. A büntetőintézetek élelmezési és egyéb gazdasági ügyei, valamint az ezekkel kapcsolatos ellátmányok. 4. A büntetőintézetekben és bírósági fogházakban letartóztatottak, úgyszintén a fiatalkorúak intézeteiben neveltek munkáltatásának gazdasági irányítása, a foglalkozási ágak szerint különböző intézetekben való számszerű szétosztása, csoportosítása. 5. Rabbiztosítás. 6. A mezőgazdasági és ipari termelésnél szerződés alapján alkalmazottak ügyei. 7. Közreműködés a gazdasági ügyek vitelével kapcsolatos állások betöltésénél, az alkalmazottak szolgálati beosztásánál. 8. A büntetőintézetek alkalmazottainak kiküldetése gazdasági ügyekben, közreműködés az Elnöki osztállyal az ilyen útit számlák felülvizsgálatánál. 9. A bíróságok, ügyészségek és fogházak, valamint a büntető és az állami javítónevelő intézetek elhelyezése, e célból az ingatlanok megvétele, kibérlése, átalakítása, az épületfenntartási, felszerelési s egyéb munkálatok szervezése, az ezt szolgáló költségvetési hitelek feletti rendelkezés. 10. A büntetőintézetek részére mezőgazdasági vagy ipari célokra szükséges ingatlanok vétele vagy bérlete, az ezek berendezésére és felszerelésére vonatkozó ügyek. 11. A bíróságok, ügyészségek, valamint a büntetőintézetek vezetői kezelése alatt álló ingatlanrészek hasznosítása. 12. Az igazságügyi intézményekben termelt vagy előállított termények és áruk feletti rendelkezés, ezekre a vásárlási engedélyek kiadása, kedvezmények (az intézeti munkaerőnek az alkalmazottak részére átengedése, árleszállítás stb.) engedélyezése. 13. Az igazságügyi intézmények munka- és fuvarszközei feletti rendelkezés. 14. Javítóneveléssel foglalkozó nem állami intézetek gazdasági ügyei. 15. A fiatalkorúak felügyelőhatóságainak dologi ügyei. 16. Az igazságügyi altisztek, szolgák ruhailletményeinek biztosítása. 17. Az építési költségekhez nyújtott járulékok nyilvántartása és beszédése.

VI. ügyosztály (Börtönügyi és fiatalkorúak ügyeit intéző osztály): 1. Az igazságügy-miniszteri főfelügyelet gyakorlása a büntetések végrehajtása felett; az elítéltek beutalása az országos büntető-

35 Az esküdtbíróságok működése *de facto* 1918 óta szünetelt Magyarországon. Ezt az állapotot 1919 telén Huszár Károly kormánya a 6898. M.E. számú rendeletével (MRT 1919, 967–968. p.) határozatlan időre – tényleg azonban véglegesen – fenntartotta. Az aktiválásuk kérdése 1923 után nem szerepelt a magyar kormányok programjában.

intézetekbe, a szabadságvesztés büntetések elhalasztása és félbeszakítása, feltételes szabadság engedélyezése és visszavonása. 2. A fiatalokorúakkal szemben a büntető novella s a fiatalokorúak bíróságáról szóló törvény³⁶ értelmében tett intézkedések irányítása, ellenőrzése. 3. A fogház-felügyelői és altiszti személyzet személyi ügyei, kivéve a végellátást. 4. Az országos büntető- és állami javítónevelő intézetek tisztviselői s altiszti személyzetének személyzeti ügyei, kivéve a végellátást. 5. A dologházakra vonatkozó személyi ügyek. 6. A fiatalokorúak országos fogházának és kerületi fogházainak szervezése, személyi ügyei, kivéve a végellátást. 7. Közreműködés a fiatalokorúak bíróságainak szervezésében, elhelyezésében s felügyeletében (VIII. ügyosztály), valamint a fiatalokorúak bírónak kijelölésében (Elnöki Osztály), továbbá 8. a fiatalokorúakra vonatkozó jogszabályok előkészítésében. 9. A fiatalokorúak felügyelőhatóságainak személyi ügyei, a működésük irányítása, ellenőrzése, az állami javítónevelő intézetek és a fiatalokorúak fogházai részére állandó látogatók kijelölése. 10. A pártfogó tisztviselők igazgatása. 11. A javítónevelés végrehajtására alkalmas magánintézetek szerződtetése, 12. s a kiegészítő intézmények (gyógypedagógiai intézetek, mezőgazdasági telepek, foglalkoztató műhelyek, ideiglenes elhelyezésre szolgáló menedékhelyek stb.) irányítása az V. ügyosztályhoz tartozók kivételével. 13. A javítónevelésben részesített növendékek kísérleti kihelyezésének engedélyezése, visszavonása. 14. A fogházra, államfogházra vagy elzárásra ítélt fiatalokorúaknak feltételes szabadság engedélyezése és visszavonása. 15. Az Országos Bírósági Vegyészeti Intézet személyi ügyei, kivéve a végellátást. 16. Az országos büntetőintézetek, az állami javítónevelő intézetek, a dologházak, a bírósági vegyészeti intézet és a bírósági fogházak személyzetének jutalom és segélyek engedélyezése. 17. A törvényszéki s a fogházorvosi állások betöltése. 18. A börtönügyi és fogházorvosi tanfolyamok szervezése. 19. A bűnügyi múzeumok, a börtönügyi múzeum, illetve a Taufferkönyvtár gondozása.³⁷ 20. A rabsegélyezés, valamint az erre szolgáló alapok, intézmények ügyei. 21. A szabadultak, kiemelten a fiatalokorúak visszaesése és az erkölcsi romlásuk megakadályozása iránti feladatok ellátása.

VII. ügyosztály (Nemzetközi jogi osztály): 1. Az igazságügyi vonatkozású nemzetközi szerződések, nyilatkozatok s egyéb megállapodások előkészítése, a végrehajtásukban való intézkedés az érdekelt ügyosztállyal egyetértve. 2. A más minisztérium ügykörét illető nemzetközi szerződések, nyilatkozatok s egyéb megállapodások létrehozatalánál és végrehajtásánál történő közreműködés. 3. A nemzetközi jogra vonatkozó vélemények és 4. a nemzetközi vonatkozású magyar jogszabályokról külföldi használatra kért bizonyítványok kiadása. 5. Az igazságügyi vonatkozású nemzetközi értekezletek szervezése. 6. A hazai bíróságok által a külföldi törvények és általában a külföldi jog iránt tett kérdések megválaszolása. 7. A külföldi igazságügyi hatóságok érintkezésének közvetítése a hazai igazságügyi hatóságok felé. 8. Közreműködés a hazai jogról külföldi kormányok, bíróságok, valamint a magyar külképviseleti hatóságok által kért felvilágosításokban (II.b. ügyosztály). 9. A hazai és külföldi bíróságok közötti hatásköri összeütközések feloldása. 10. A hazai ügyfelek s igazságügyi hatóságok által a külföldi igazságügyi hatóságok és közegek ellen emelt panaszok elintézése. 11. A hazai igazságügyi hatóságok és közegek ellen nem Magyarországon tartózkodó felek vagy külföldi hatóságok részéről emelt panaszok intézése a nemzetközi jog alkalmazására vonatkozóan. 12. Közvetítés a hazai ügyfelek külföldön, illetve a külföldiek belföldön érvényesítendő jogügyeiben és 13. a szegényjog nemzetközi vonatkozásaiban. 14. Büntetések kiadatása, haza- és átszállíttatása. 15. A Btk. 9. §-a alapján szükséges

36 Lásd az 1908. évi XXXVI. tc.-et és az 1913. évi VII. tc.-et!

37 *Tauffer Emil* (1845–1891) börtönügyi szakíró, a lipótvári és az illavai fegyházak igazgatója volt, aki a hazai s a külföldi börtönviszonyok egyik elismert kutatójaként számos művet hagyott hátra főként a német, a magyar, a horvát és a boszniai büntetés-végrehajtással összefüggésben. In: MÉL 2. 828. p.

intézkedések.³⁸ 16. Büntetőlapok kicserélésének közvetítése. 17. A Bp. 471. §-a alapján teendő intézkedés.³⁹ 18. A konzuli bíraskodás, illetve 19. a nemzetközi vegyes és választott bíróságok ügyeinek vitele. 20. A postai szállításból kitiltott külföldi nyomtatványok kezelése. 21. Felülhitelesítések, 22. fordítási ügyek, bírósági tolmácsok nyilvántartása. 23. A kir. közjegyzők nyelvjogosítvánnyal való felruházása.

VIII. ügyosztály (Bírósági, kir. közjegyzői és ügyvédi felügyeleti osztály): 1. A polgári törvénykezéssel kapcsolatos igazgatási ügyek. 2. A bírósági ügyvitel szabályainak megállapítása az I., III. és IV. ügyosztályokkal egyetértve. 3. Az igazságszolgáltatással és az igazságügyi igazgatással kapcsolatos nyelvkérdések eldöntése. 4. A bírói letétekre s az ezekkel kapcsolatos térítményekre vonatkozó kérdések. 5. Az igazságügyi főfelügyelet gyakorlása a bíróságok ügyvitele, ügykezelése és személyzete felett. 6. A bírák és bírósági alkalmazottak ellen emelt büntető, fegyelmi vagy egyéb panaszok, ha nem a nemzetközi jog alkalmazására irányulnak. 7. A m. kir. Kincstári Jogügyi Igazgatóság felett a felügyelet gyakorlása az Elnöki osztállyal egyetértve. 8. Közreműködés a bírósági hivatali állások rendszeresítésében vagy megszüntetésében. 9. A bíróságok szervezésére, területköreik és székhelyeik megállapítására vonatkozó intézkedések az Elnöki osztállyal egyetértve. 10. Az új közigazgatási beosztással és adóhivatalok felállításával kapcsolatos igazságügyi intézkedések megtétele. 11. A törvénykezési szünidővel kapcsolatos bejelentések, a bírának, bírósági alkalmazottnak a rendkívüli szabadság s a távozási engedély megadása (a telekkönyvi betétszerkesztő személyzet kivételével). 12. A bírósági alkalmazottak részére jutalom és segély engedélyezése, a tolmácsokra nézve a VII., a telekkönyvi betétszerkesztő személyzetre nézve a III. ügyosztály meghallgatásával. 13. Az igazságügyi alkalmazottak illetményeire vezetett bírósági végrehajtások folytán szükséges intézkedések megtétele. 14. A fegyelmi eljárásban, továbbá a polgári törvénykezés terén kiszabott s az államkincstárt illető pénzbüntetések és -bírságok kegyelem útján való elengedését célzó kérelmek elintézése. 15. Az igazságügyi alkalmazottak hivatali működéséből folyó kártérítési kérdések elbírálása. 16. A kir. közjegyzői állások rendszeresítése, megszüntetése és területi beosztása. 17. A kir. közjegyzőkre (közjegyzőjelöltekre) s az ügyvédekre (ügyvédjelöltekre) vonatkozó ügyek, kivéve a közjegyzői kinevezést, áthelyezést (Elnöki Osztály), valamint a nyelvjogosítvánnyal való felruházást (VII. ügyosztály). 18. A kir. közjegyzői és az ügyvédi kamarák, továbbá az előbbieket nyugdíjintézete, illetve az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet felett a főfelügyelet gyakorlása. 19. Az egységes bírói és ügyvédi vizsgával (kivéve a bizottsági tagok kinevezését), továbbá 20. a segédhivatali tisztviselői és telekkönyvi vizsgával kapcsolatos ügyek vitele. 21. Az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal igazgatása. 22. Az igazságügyi statisztikák elkészítése. 23. Az Igazságügyminisztérium működéséről szóló jelentések megszerkesztése a többi ügyosztályból szerzett adatok felhasználásával az 1929: XIX. tc. 22–23. §-ai szerint.⁴⁰ 24. Közreműködés a minisztérium részéről kiadott sajtótermékek szerkesztésénél és előállításánál. 25. A bíróságok és ügyészségek használatára

38 „A jelen törvény [= az 1878: V. tc.] határozatai szerint büntetendő azon külföldi is, aki valamely a 7. § 2. pontjában [vagyis az állam elleni bűncselekmények között] meg nem említett büntettet vagy vétséget külföldön követi el, amennyiben kiadatásának a szerződések vagy eddigi gyakorlat szerint helye nincs, és az igazságügyminiszter a bűnvádi eljárás megindítását elrendeli.”

39 „Ha külföldi a jelen törvény [= az 1896: XXXIII. tc.] hatályának területén követett el büntettet vagy vétséget, az eljárás idején pedig nem itt tartózkodik, a nyomozás, illetőleg a vizsgálat ekkor is teljesítendő, s a kiadatása, illetőleg átkísértetése iránti intézkedések megteendők; ha pedig saját hazájában tartózkodik, a további teendőkre nézve a kir. ügyészség a főügyész útján az igazságügyi miniszter utasítását kéri ki, és az igazságügyi miniszter intézkedéséről a bíróságot értesíti.”

40 „A miniszterelnök a közérdekű adatgyűjtések főbb eredményeit tartalmazó Statisztikai Évkönyvet – a minisztériumok működését és az ország közállapotait ismertető jelentés kíséretében – évenként az országgyűlés elé terjeszti. Ennek a törvénynek rendelkezései nem vonatkoznak a belső igazgatási célú vagy helyi jelentőségű adatgyűjtésekre. Amennyiben kétség merül fel, hogy valamely adatgyűjtés belső igazgatási célú, illetve helyi jelentőségű-e, végső fokon az Országos Statisztikai Tanács meghallgatása után a minisztertanács dönt.”

szolgáló nyomtatványok s iratminták megállapítása. 26. Az Igazságügyi Közlöny, az Igazságügyi Javaslatok Tára, az Igazságügyi Törvények Tára s az Igazságügyi Naptár szerkesztése, a Polgári Jogi Határozatok Tára és a Büntetőjogi Határozatok Tára közzététele. 27. A jogvédő egyesületek feletti felügyelet gyakorlása.

Később érdemben már nem változtattak ezen a szervezeti struktúrán, amelyet 1938-ban a két törvényelőkészítő ügyosztály egyesítésével, majd 1942-ben az önálló Családjogi osztály (a volt II.a. rendszámából a *II. számon*), valamint a Magánjogi és közigazgatási jogi osztály (a volt II.b. rendszámából a *IX. számon*) létrehozásával módosítottak.⁴¹

3. *Életutak: jogtudós igazságügyminiszterek*

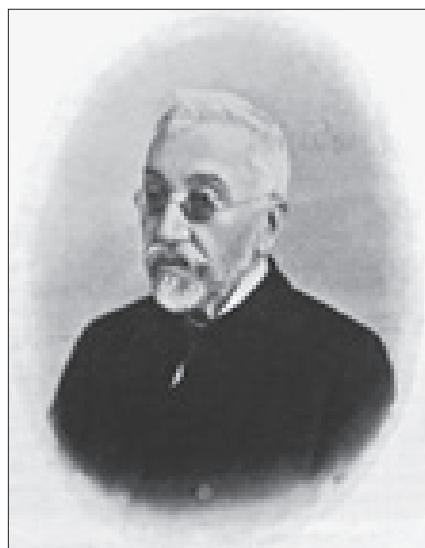
3.1. HORVÁT BOLDIZSÁR

Szombathelyen született 1822. január 1-jén. Tanulmányait a győri jogakadémián végezte, majd alig húsz évesen, 1843-ban hites ügyvédi vizsgát tett, és szülővárosában irodát nyitott. A gyakorlat mellett korán fogékonyságot mutatott a megélénkülő politikai élet iránt, minek eredményeként 1848-ban országgyűlési képviselő lett a szombathelyi választókerületben, majd követte a Képviselőházat 1849-ben, Debrecenbe is. Az ügyvédi gyakorlatot 1850-től folytathatta. 1861-ben az országbírói értekezlet tagja volt, és ismét képviselővé választották. 1862-ben külföldi utazást tett, hazatérve pedig a Földhitelintézet létrehozója s a jogügyi igazgatójaként, az egyik vezetője lett. 1865-ben újból képviselővé vált, azután a kegyezési tárgyalások folyamába kapcsolódva – Deák Ferenc és Andrássy Gyula javaslatára – a király igazságügyminiszterré nevezte ki 1867. február 19-én. A legnehezebb feladatra vállalkozott: az első igazságügyi szervezeti és eljárási reformokra, amelyek sikere ellenére a konzervatív arisztokrácia jelentős politikai nyomás alá vonta, minek következtében 1871 júniusában távozott hivatalából, de élete végéig megmaradt szabadelvű politikusnak. 1868-ban az MTA tiszteletbeli tagjává, 1887-ben a Kisfaludy Társaság tagjává választották.⁴² 1898. október 28-án hunyt el. Szilágyi Dezső ekként méltatta egykori mentora jogász pályaútját: „hitt, talán túlságosan bízott a jogegyenlőségre alapozott intézmények átalakító hatásában és a nemzet összeforrasztó erejében. Túlságosan bízott a társadalom önzetlenségében és segítőkészségében. Lelki szemei előtt eszmények lebegtek: a negyvenes és a negyvennyolcas korszak hagyományai. [...] Akart egy oly bírói kart, mely erős tudományban, kötelességérzetben, hagyományokban, melyet a nemzet bizalma környez, mert független és mert lelkiismeretesen hű feladatához; ügyvédi kart, melyet hivatásának nemes felfogása vezet és lelkesít, mely tisztaságát önmaga óvja meg; oly eljárásokat, melyekben a művelt nyugaton a jog védelmének és érvényesítésének legjobb biztosítékait találták; az anyagi [jogi] törvényekbe humanus szellemet, mely erkölcsi erőt ad a jognak, midőn szigorát enyhíti, és hosszú életet biztosít a törvénynek, mert az ember nemesebb természetére építi”.⁴³

41 A 11.480/1938. I.M.E. és a 18.832/1942. I.M.E. számú rendeletek. In: VLADÁR 1965, 165–166. p.

42 Horvát Boldizsár. In: MÉL 1. 742. p.; MÁTHÉ 1982b (I–II.); lásd még a 17. jegyzetet!

43 SZILÁGYI 1898, 541–544. p., az idézet: 542–543. p.

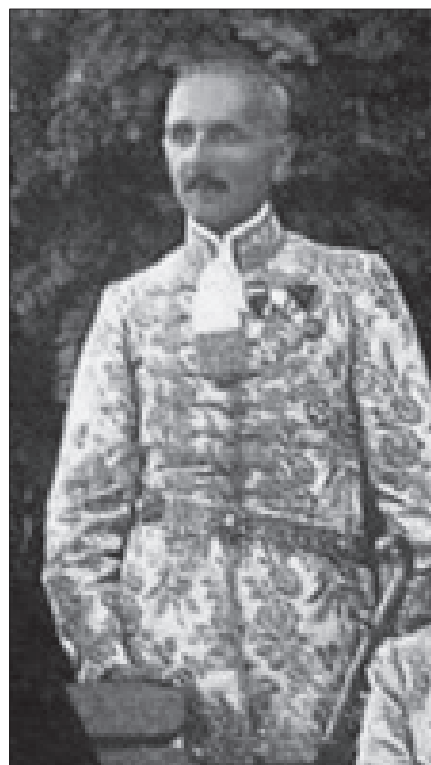
Horvát Boldizsár

3.2. PAULER TIVADAR

Budán született 1816. április 9-én, Pauler Gyula történész, akadémikus fiaként, ő maga Pauler Ákos későbbi filozófus atyja. 1838 és 1848 között a zágrábi, 1848-ban a győri jogakadémia tanára, majd szintén 1848-ban a pesti egyetem professzora lett, ahol 1852-től 1878-ig mint a büntető-jog tanára működött, az 1861/62. tanévben az egyetem rektora tisztségét is betöltötte. 1869-ben

Pauler Tivadar

Tomcsányi Vilmos Pál (HUNGART © 2018)

a Curia országos főtörvényszéki bírāja, majd 1871-től br. Eötvös József utódaként vallás- és közoktatásügyi, 1872-től 1875-ig igazságügyminiszter volt Lónyay Menyhért, Szlávay József és Bittó István, 1878-tól pedig gr. Tisza Kálmán kormányaiban az elhunytáig, 1886. április 30-ig. 1871-ben országgyűlési képviselő, 1858-ban az MTA rendes tagja, 1880-tól az utóbbi másodelnöke lett. Tudósként elsősorban a büntetőjogot és az észjogot művelte; a többször – első alkalommal 1864–65-ben – kiadott *Büntetőjogtan* című könyve évtizedekig meghatározta a joggyakorlatot, filozófusként pedig a kései természetjogot képviselte. Hosszú miniszteri tevékenységéből az igazságszolgáltatási szervezet reorganizációja, a modern ügyvédi és a közjegyzői kamarák létrehozása, az anyagi s eljárásjogi kodifikációk elindítása, és a büntető törvénykönyvek elfogadtatása emelendő ki; ez utóbbival Csemegi Károlyt bízta meg.⁴⁴ Kautz Gyula így méltatta: „merész concepció, radikális belenyúlás a dolgok rendjébe vagy menetébe, nem volt természetében; de ugyane vonása jellemének, amely vonás pedig államférfiúban sohasem kicsinylendő: biztosítékul is szolgált az iránt, hogy az, ami kezéből kikerül, egy – alapjában úgy, mint részleteiben – jól átgondolt s bevégezett alkotás, amelyen valami mihamarább változtatni vagy visszacsinálni való nincs, s a maradandóság garantiáit hordja magában. Szóval Paulert államférfiúi tevékenységében az az elv vezérelte mindig: »előbb mérni s aztán merni!«, hogy oktan dolog a politikában a létezőt felbolygatni s helyébe igazán jobbat tenni nem tudni [...]».⁴⁵

3.3. SZILÁGYI DEZSŐ

Nagyváradon látta meg a napvilágot 1840. április 1-jén, kálvinista értelmiségi családban. A jogi tanulmányait Pesten és Bécsben végezte, majd 1865-ben ügyvédi irodát nyitott a magyar fővárosban, ahol a *Pesti Napló* és a *Magyarország* című politikai napilapok újságírója is lett. Ott került először kapcsolatba Deák Ferencsel, Csengery Antallal, Falk Miksával és Horvát Boldizsárral, akik támogatták a lángoló szellemű fiatal jogászt, így léphetett be 1867-ben Horvát Igazságügyminisztériumába elnöki titkárnak, ahol 1869-ben már osztálytanácsos volt. 1869–70-ben angliai tanulmányutat tett, ahol a büntető anyagi és eljárásjogot sajátította el és vált az esküdszék hazai zászlóvivőjévé. 1871-ben mégis a könnyebben irányítható Csemegi Károlyt nevezték ki államtitkárrá, Szilágyit pedig a miniszterelnökségnek alárendelten működő, új kodifikáló bizottsághoz helyezték, azonban e szerv 1874-ben megszűnt. Ekkor került a budapesti egyetemre a politikatan (alkotmányjog és közigazgatási jog), valamint a büntetőjog rendes tanáráként. 1871-ben lett először országgyűlési képviselő a Deák-párt színeiben. 1875-ben még a Szabadelvű Párttal tartott, de 1878-ban az ellenzékbe lépett át, amelynek Apponyi Alberttel az egyik vezérégyénisége lett, 1886-tól pedig párton kívülként politizált. 1889-ben tért vissza a Szabadelvű Pártba, s nyert kinevezést gr. Tisza Kálmán kormányába igazságügyminiszternek. A dualizmus korának talán legjelentősebb jogászipolitikusaként az igazságügyi szervezeti kérdésektől az eljárásjogi kodifikációkon át az egyházjogi reformokig szinte minden téren maradandót alkotott. 1895-ben vált meg a tárcától; nemsokára az országgyűlés Képviselőháza elnökévé választották, amit 1898-ig töltött be, ekkor ismét kilépett a pártjából, és oda csak Bánffy Dezső miniszterelnök távozása után csatlakozott vissza. 1897-ben vált az akadémia tiszteletbeli tagjává, 1898-ban pedig a Duna-melléki Református Egyházkerület világi főgondnokává. 1901. július 31-én hunyt el.⁴⁶

44 Pauler Tivadar. In: MÉL 2. 374. p.; P. MIKLÓS 2004, 100–124. p.; FINKEY 1948, 151–158. p.; NAGY 2013, 65–67. p.

45 KAUTZ 1887, 21–39. p., az idézet: 34–35. p.

46 E sorok írója az életéről és munkásságáról több monográfiát s tanulmányt közölt: ANTAL 2006, ANTAL 2016a; ANTAL 2005, 9–28. p.; ANTAL 2010, 318–320. p.; ANTAL 2015b, 339–353. p.; lásd még STIPTA 2004, 137–152. p.

Vavrik Béla a Magyar Jogászegyesület elnökeként később e szavakkal tisztelgett a gényusa előtt: „mint e síremlék gránit oroszlánja, egy darabból kivésett férfiú volt, egy és ugyanaz az élet minden viszonyai közt – képviselve mind azt az erőt és félelmet nem ismerő bátorságot, mely török, de nem hajlik abban a hosszú küzdelemben, melyet a jogért, a haza dicsőségének és felvirágzásának szent céljaiért folytatott, amelynek egész életét szentelte”.⁴⁷

Szilágyi Dezső

3.4. ERDÉLY SÁNDOR

A Bihar vármegyei Kisjenőn született 1839. augusztus 1-jén. A jogi tanulmányait Pesten végezte, ott doktori oklevelet is szerzett, majd ügyvédi tevékenységet folytatott 1863-tól. A kiegyezés évében Pest szabad királyi város tiszti aljegyzője, 1869–70-ben főjegyzője lett. 1870-ben került a Curia semmítőszékére segédelőadónak, majd 1871-ben királyi táblai pót-, 1875-ben rendes bírónak emelkedett. 1877-től immár bíróként újból a Semmítőszéken szolgált; 1881-ben curiai bírónak, 1888-ban pedig ítéltáblai tanácselnökké nevezték ki. A felsőbbírószági decentralizáció alkalmával 1891-ben a győri királyi ítéltábla első elnöke lett, majd 1892-ben Szilágyi Dezső az egyik államtitkárává nevezte ki a minisztériumába, mígnem 1895-ben Bánffy Dezső kormányában maga is igazságügyminiszter lett. 1892-től tizenöt évig a Szabadelvű Párt tagjaként a dunaszerdahelyi, illetve a Trencsén vármegyei báni választókerület országgyűlési képviselője volt, az utóbbiban a Nemzeti Munkapárt programjával ismét megválasztották 1910-ben. Bírói pályáján magánjogi ügyszakokban ítélt. A miniszteri megbízatása alatt befejezte az elődje által megkezdett eljárásjogi kodifikációkat a Bünvádi perrendtartás és az azt kiegészítő törvények elfogadtatásával (1896–97), ehhez kapcsolódóan az esküdtbíráskodás átszervezésével, továbbá az országos illetőségű M. Kir. Közigazgatási Bíróság felállításával (1896). Az 1898. évi

⁴⁷ VAVRIK 1908, 3–8. p., az idézet: 8. p.

hitelszövetkezeti törvény javaslatát szintén ő terjesztette az országgyűlés elé, miként ő kezdeményezte a polgári törvénykönyv szövegezésével foglalkozó minisztériumi állandó bizottság létrehozását is. Budapesten hunyt el 1922. május 14-én.⁴⁸

Erdély Sándor

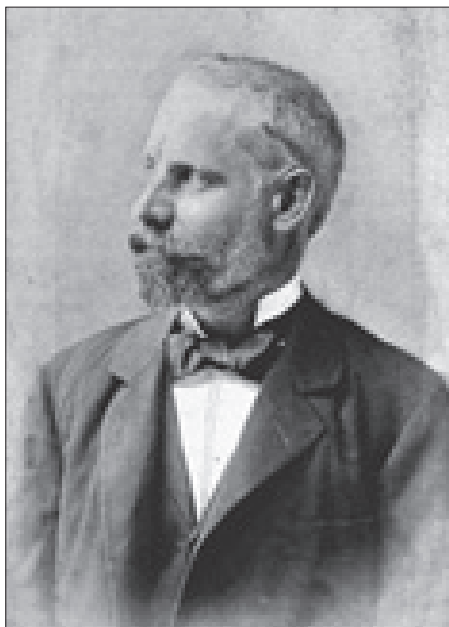
3.5. PLÓSZ SÁNDOR

Pesten született 1846. június 10-én, az egyetemet is a fővárosban végezte, ügyvédi oklevelet szerzett, nem sokkal később bírói kinevezést nyert 1872-ben. Ugyanabban az évben a kolozsvári egyetem szervezése keretében nyilvános professzori státuszba került: polgári törvénykezési, valamint váltó- és kereskedelmi jogot tanított, 1881-ben hasonló minőségben a budapesti egyetem jogi karára ment át, ahol egész hátralévő életében oktatott. Szilágyi Dezső mellett lett igazságügyi államtitkár 1894-ben, Erdély Sándor után pedig igazságügyminiszter, amely tisztséget 1899 februárjától 1905 júniusáig töltötte be Széll Kálmán, Khuen-Héderváry Károly és Tisza István kormányaiban, míg 1895-től országgyűlési képviselő is volt. Közben akadémikussá vált, 1913-ban az MTA másodelnökévé választották, 1914-ben főrendi házi taggá is kinevezték. Tudósi és miniszteri munkásságának középpontjában a kodifikáció állt: még Szilágyi mellett kezdte meg a polgári eljárási kódex előmunkálatait, amelyek az 1893. évi perjogi reformokban mutatták első eredményeiket, az élete főműve pedig maga az 1911. évi Polgári perrendtartás, illetve annak kommentárja volt, amely az 1868-ban elfogadott Polgári törvénykezési rendtartást váltotta fel 1915-től. A törvénykezés tárgykörében számos tudományos művet írt, az összegyűjtött szakmai munkáit az 1925. május 29-én bekövetkezett halála után az MTA adta ki.⁴⁹ Szladits Károly így értékelte a minisztérium vezetésével töltött éveit: „Plósz Sándor tudós lelkülete nehezen idomult hozzá a miniszteri álláshoz. Nem volt a cselekvés embere, noha nem félt a felelősségtől.

48 *Erdély Sándor*. In: ÚMÉL 2. 384. p.; ANTAL 2006, 50–51. p.; BELLÉR 1983b, 15. p.

49 *Plósz Sándor*. In: MÉL 2. 421. p.; KENGyel 2014, 21–32. p.; POMOGYI 1983, 14–15. p.; KAJTÁR 2003, 234. p.

Az a magasabb fajta bátorság lakozott benne, amelyről ő maga mondta: »nem az bátor, aki nem fél, mert annak csak jó idegei vannak; bátor az, aki fél a veszedelemtől és mégis nekimegy«. Neki a miniszterség áldozat volt, melyet azért vett magára, hogy perrendtartását révbe segítse”.⁵⁰

Plósz Sándor

3.6. BALOGH JENŐ

1864. május 14-én született, Devecseren. A jogi tanulmányai befejezte után mindjárt egyetemi magántanár lett a budapesti egyetemen a büntetőjogi szakágban 1888-ban. Rövid bírósági szolgálatot követően ő is Szilágyi Dezső meghívására kezdte el a törvényelőkészítő munkásságát az Igazságügyminisztériumban 1891-ben, ahol az egyik főalakja volt a Bünvádi perrendtartás és az azt kiegészítő törvények sikeres kodifikációjának. Ezt követően ítélőtáblai bírónak nevezték ki 1897-ben, 1900-tól pedig ismét a budapesti egyetemen oktatott immár a büntetőjog nyilvános, rendes tanáraként. 1910-ben lett országgyűlési képviselő a többséget adó Nemzeti Munkapárthoz illeszkedő programjával, valamint államtitkár a Közoktatásügyi Minisztériumban. 1913 januárjától 1917 júniusáig töltötte be az igazságügyminiszteri tisztséget gr. Tisza István kormányaiban. 1912-ben az MTA a rendes tagjai sorába választotta. A világháború után visszavonult a politikától, s inkább a tudománnyal foglalkozott: így az akadémiának 1920 és 1935 között a főtitkára, 1940 és 1943 közt a másodelnöke volt. 1932-ben belépett az országgyűlés Felsőházába a Református Egyetemes Konvent világi elnökeként, ahol elsősorban népjóléti, közoktatási és külügyi kérdésekkel foglalkozott, de egyébként is támogatta a korabeli patronázs-mozgalmat. 1953. február 15-én tért örök nyugalomra. Széles körű tudósi tevékenysége középpontjában a büntető eljárásjog elmélete és gyakorlata, a börtönügy és a kialakuló kriminológia, valamint a fiatalkorúak büntetőjoga állt, módszertanát az elmélyülés élménye hatotta át.⁵¹ A legfrissebb szakirodalomban

⁵⁰ SZLADITS 1925, 89–90. p.

⁵¹ *Balogh Jenő*. In: MÉL 1. 98. p.; BÓDINÉ 2016, 1–9. p.; FINKEY 1948, 195–209. p.; NAGY 2013, 73–75. p.

Stipta István e szavakkal értékelte az életútját: „kiterjedt műveltség és hatalmas szakmai tudás birtokában volt. [...] Hallgatóira figyelő professzor volt, aki nem csupán tankönyvet írt, hanem jogászai ethoszt is közvetített. A jogtörténet tanítása terén képviselt, a történeti értékek megőrzésének fontosságát hangsúlyozó, a belső fejlődés abszolutizálását elutasító, a kitekintő elemzést szorgalmazó álláspontja ma is figyelemre és követésre méltó”.⁵²

Balogh Jenő (HUNGART © 2018)

3.7. VLADÁR GÁBOR

A Pest vármegyei Bián született 1881. október 14-én. A budapesti egyetemen, melyet 1903-ban fejezett be, államtudományi és jogi doktorátust szerzett. A pályát bírósági fogalmazóként kezdte, majd 1918-ban az Igazságügyminisztériumba rendelték be, ahol hamarosan miniszteri titkár lett, majd 1929-től a magánjogi kodifikációért felelős osztályt, később az egyesített törvényelőkészítő ügyosztályt vezette, s mint ilyen részt vett a *Magánjogi törvényjavaslatok* elkészítésében, valamint számos jogszabály szövegezésében. Emellett aktív bíró, kúriai tanácselnök volt. A törvényelőkészítő munkásságában megnyilvánult nagy értékű tudományos működéséért az MTA a levelező tagjává választotta 1939-ben, 1942-ben pedig a debreceni egyetem a díszdoktorává avatta. 1944. augusztus 29-től október 16-ig volt igazságügyminiszter a sikertelenül végződött kiugrási kísérletet előkészítő Lakatos Géza kormányában: október 14-én ő adta ki a politikai foglyok egy részének szabadon bocsátására irányuló, valamint a szélsőjobb oldali sajtó betiltását célzó rendeleteket. A nyugdíjazását követően, 1945-től élénk tevékenységet fejtett ki az evangélikus egyházban. 1950-ben a nyugdíját megvonták, azután 1951-ben a politikailag nemkívánatos személyek között kitelepítették Tomorra másfél évre, csak ezután költözhetett ismét Biára, ahol a szülőfalujától messzebb, egy présházban élt és dolgozott tíz esztendőn keresztül. 1972. július 19-én hunyt el Budapesten. Az MTI a miniszteri

⁵² STIPTA 2016, 31–40. p., az idézet: 38. p.

kinevezésekor ekként méltatta: „a jogi élet minden terére kiterjedő ismereteivel, rendkívül éles ítélőképességével és páratlan munkabíráásával hamarosan kitűnt [a minisztériumban], s a törvényelőkészítő osztály élén teljesített értékes szolgálatával pedig különösen jelentős érdemeket szerzett”.⁵³

Vladár Gábor (HUNGART © 2018)

4. Életutak: politikus igazságügyminiszterek

4.1. TOMCSÁNYI VILMOS PÁL

1880. február 8-án született, Budapesten. A hazai és külföldi jogi tanulmányai után 1906-tól dolgozott az Igazságügyminisztériumban, ahol 1918-ban lett miniszteri tanácsos. 1914-ben egyetemi magántanári képesítést szerzett; a mentelmi jogról és a törvényhozó szervekről írt tudományos munkákat, bár e tevékenységének jelentősége nem érte el testvére, Tomcsányi Móric tudósi teljesítményét, aki a közigazgatási jog művelője volt. Mindkét nemzetgyűlésbe bejutott képviselőként a Kisgazdapárt, majd az Egységes Párt színeiben (1920–26), 1927-től pedig szintén kormánypárti programmal az országgyűlés Képviselőházába, ahol 1939-ig foglalt helyet. Az utóbbi évben a Felsőház tagja lett, 1942 és 1944 között pedig Kárpátalja kormánybiztosaként vett részt az országos politikában. A legfontosabb szakmai tevékenysége azonban az igazságügyminiszteri megbízatása volt, amelyet 1920 júliusától két éven át látott el gr. Teleki Pál és gr. Bethlen István kormányaiban. Jelentős szerepet játszott a trianoni békeszerződés ratifikálásában, valamint az átmeneti igazságügyi jogalkotásban, amely a világháborús a forradalmak utáni közjogi stabilizációban a törvénykezési szervek átalakításához, a békeszerződésből és a területi veszteségekből eredő kényszerű kihívások, bennük a magyar igazságszolgáltatás joghatósági s illetékességi szervezeti kérdéseinek megoldásához volt szükséges. 1945 után visszavonult, 1959. május 7-én hunyt el.⁵⁴

⁵³ VLADÁR 1997; RÉVÉSZ 2016, 61–68. p.; ANTAL 2016c, 47–54. p.

⁵⁴ *Tomcsányi Vilmos Pál*. In: MÉL 2. 878. p.

4.2. NAGY EMIL

Kaposváron született 1871. november 16-án. Budapesten szerzett jogász doktori oklevelet, majd Párizsban folytatott ügyvédjelölti joggyakorlatot, 1898-ban a magyar fővárosban lett ügyvéd. Eleinte büntetőjoggal foglalkozott, azután 1923-ig hg. Esterházy Miklós és hg. Esterházy Pál jogtanácsosa volt. 1905-ben választották először országgyűlési képviselővé a szolnoki kerületben függetlenségi és 48-as programjával, ezután ellenzéki képviselőként tevékenykedett 1911-ig, amikor ellentétbe kerülve pártjával megvált a mandátumától, és ismét ügyvédként praktizált. Egy évtizeddel később tért vissza a politikába: 1922-től a második nemzetgyűlésben képviselő lett a jászladányi választókerületben, 1923 júniusában pedig igazságügyminiszterré nevezte ki a kormányzó gr. Bethlen István kormányába, amely megbízatást csak 1924 februárjáig látta el a miniszterelnökkel szemben támadt konfliktusa miatt. Ez követően a magyar területi revíziót támogató brit sajtómágnás, Lord Rothermere kampányának egyik aktivistája lett, ami eredményeként végleg szakított az Egységes Párttal, de folytatta politikai pályáját immár párton kívüli országgyűlési képviselőként 1935-ig; ennek keretében az ún. 33-as bizottságba mint ellenzékit választották be. Az erőteljes jobbratolódásban nem vett részt. Széles körű publicisztikai munkát is végzett főként a *Budapesti Hírlap* és a *Pesti Napló* hasábjain. 1951-ben Budapestről kitelepítették, s csak 1953-ban térhetett haza. 1956. augusztus 20-án tért örök nyugalomra.⁵⁵

Nagy Emil (HUNGART © 2018)

4.3. PESTHY PÁL

1873. július 9-én született, Uzdborjádón, Tolna vármegyében. Tanulmányai után 1908-ban Szekszárdra járásbíróvá nevezték ki, ahol 1914-től már törvényszéki elnökként szolgálta az igazságügyet. 1922-ben az Egységes Párt programjával nemzetgyűlési, 1926-ban ugyanazzal országgyűlési képviselő lett, 1923–24-ben a nemzetgyűlés alelnökévé is megválasztották. A mindenkori kormánypárt tagjaként 1939-ig vett részt a törvényhozás Képviselőházában. 1924 márciusától 1929 januárjáig, majdnem öt éven keresztül volt igazságügyminiszter gr. Bethlen István kormányaiban. Ebbéli tevékenysége idejére esett többek között a választójogi s az egyéb, különösen a Felsőházat érintő alkotmányjogi reformok elfogadtatása, a bírósági szervezet és az eljárásjogok újabb módosítása, az igazságszolgálati tisztviselők, a bírák s az ügyészek javadalmának a gazdasági viszonyok miatti kényszerű

⁵⁵ Nagy Emil. In: ÚMÉL 4. 930. p.

megszorítása, a magánjogi kodifikáció befejezése, a közigazgatási és a törvényhatósági modernizáció jogi szempontú előkészítése. 1929 és 1931 között az Egységes Párt elnöke, 1936-ig a földbirtokrendezést végző magyar hitelintézeti szövetség, majd az évtől az Országos Földhitelintézet elnöke volt. A Felsőház munkájához tagként 1940 és 1944 közt csatlakozott. Közel húsz esztendeig a Bányai Evangélikus Egyházkerület világi felügyelőjeként is működött. Sárszentlőrincen 1952. május 7-én halt meg.⁵⁶

Pesthy Pál (HUNGART © 2018)

4.4. ZSITVAY TIBOR

Pozsony szülötte volt, 1884. november 10-én látta meg a napvilágot. A jogi tanulmányait ő is Budapesten folytatta, már ekkor közeleti tevékenységet végzett az Egyetemi Kör, a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC) s az általa alapított Egyetemi Turista Egyesület elnökeként. Pályája elején ügyvéd, valamint a MÁV ügyésze, 1919 augusztusában pedig az egyik alapítója volt a Keresztény Nemzeti Pártnak, de 1920-ban kilépett onnan, közben Kecskemét kormánybiztos

Zsitvay Tibor (HUNGART © 2018)

⁵⁶ Pesthy Pál. In: ÚMÉL 5. 268. p.

főispánja lett. Mindkét nemzetgyűlésben a Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Párt programjával képviselte a várost. 1924-ben a nemzetgyűlés alelnökévé, 1926-ban a frankhamisítási ügy politikai hátterének kivizsgálására alakított bizottság elnökévé választották. 1927-től 1931-ig az országgyűlésben a rétsági, azután 1939-ig ismét a kecskeméti választókerület érdekeit képviselte igen hatékonyan, emellett 1927 és 1929 között a Képviselőház elnöke volt. A Nemzeti Egység Pártjában szintén vezető szerepet játszott, mígnem 1938 őszén inkább kilépett abból. 1929 februárjától 1932 októberéig gr. Bethlen István és gr. Károlyi Gyula kormányaiban az igazságügyminiszter tisztét töltötte be; e korszakra esett többek között a megélénkülő szélsőbaloldali mozgalmakkal szembeni aktív bírói fellepés, a közigazgatási reformok és a gazdasági válságkezelés igazságügyi hátterének kidolgozása, a kartellvita, továbbá az 1930. évi széles körű amnesztia kieszközlése is. 1944-ben emigrált, Svájcban halt meg 1969. július 9-én.⁵⁷

4.5. LÁZÁR ANDOR

Lázár Andor

Pápán született 1882. március 8-án. 1903-ban szerzett jogászdiplomát a budapesti egyetemen, 1906-ban pedig ügyvéd lett a fővárosban. Beutazta Nyugat-Európát és az Amerika Egyesült Államokban is járt. Alapító tagja volt a Területvédő Ligának s alelnöke a Magyar Nemzeti Szövetségnek. Szerepet vállalt a Magyar Pénzjegynyomda létrehozásában. 1933-ig az MTI alelnöke, illetve a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. igazgatósági tagja, 1931-ben egy rövid ideig a Honvédelmi Minisztérium államtitkára volt. A Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Párt támogatásával Szentés (1931–1935), majd a Nemzeti Egység Pártja listáján Debrecen országgyűlési képviselője lett (1935–1939), ezek mellett a Dunántúli Református Egyházkerület jogtanácsosa, majd a Dunamelléki Református Egyházkerület világi főgondnoka volt. A Horthy-korszakban ő vezette a leghosszabb ideig az igazságügyi tárcát: Gömbös Gyula és Darányi Kálmán kormányaiban töltötte be e miniszteri tisztséget (1932. október – 1938. március). A legjelentősebb jogpolitikai eredményei közé a közigazgatási bíráskodás végül el nem

⁵⁷ Zsitvay Tibor. In: MÉL 3. 869. p.; ZSITVAY–SIPOS 1999, 19–44. p.

fogadott módosításának előkészítése (1932–1933), a bírói és ügyészi fegyelmi jog reformja, illetve az ügyvédi kamarai rendszer centralizált átalakítása tartozott, az utóbbi egyben az ügyvédség belső autonómiája megtöréséhez vezetett. A jobbratolódás radikálissá válásakor távozott a hivatalából. A jog szolgálata mellett számos gazdaságpolitikai tárgyú művet is alkotott. 1951 és 1953 között kitelepítették Fegyvernekre, majd 1956-ban Leányfaluban telepedett meg. 1971. június 12-én tért örök nyugalomra.⁵⁸

4.6. RADOCSAY LÁSZLÓ

Istvánföldén született 1878. november 18-án. A felsőfokú tanulmányait Budapesten végezte, fiatal jogászként Temesváron kezdett ügyvédi tevékenységet, 1912-ben Temes vármegye tiszti alügyésze, majd 1914-ben ugyanott városi tiszti főjegyző lett, az első világháborúban frontszolgálatot is teljesített. 1918-tól az Országos Közélelmezési Hivatal főjegyzője, 1922-ben makói kerületi lakásügyi miniszteri biztos volt. 1924-től tíz éven át a Duna-Tisza Közi Mezőgazdasági Hitelszövetkezet ügyvezető igazgatójaként tevékenykedett Kecskeméten. 1934 és 1938 között Komárom és Esztergom, 1935–36-ban egyúttal Győr, Moson és Sopron közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék, valamint Győr törvényhatósági jogú város főispánja, majd az első bécsi döntés után egy évig Esztergom vármegye főispánja volt. Ezután, 1939 novemberétől 1944 márciusáig látta el az Igazságügyminisztérium vezetését, erre az időre országgyűlési képviselőnek is megválasztották a Magyar Élet Pártja listáján a tapolcai–balatonfüredi kerületben. A második világháború alatti kormányok tagjaként gr. Teleki Pál, Bárdossy László és Kállay Miklós miniszterelnökök mellett vett részt a jobboldali politikában – többek között a hadba lépésben, a harmadik és a negyedik „zsidótörvény” kidolgozásában –, azonban az 1944. évi ún. „zsidórendeletek” kibocsátásában és a Sztójay-kormányban már nem. Az évben az Országos Központi Hitelszövetkezet igazgatósága elnöki tiszttét töltötte be. A világháborút követően a népbíróságok általi felelősségre vonásból és a politikai tisztogatásokból feltűnően kihagyták. 1968. november 14-én hunyt el, Budapesten.⁵⁹

5. Az igazságügyi igazgatás személyzete

Az igazságügyi igazgatás személyi állományát, csakúgy, mint az egyéb állami köztisztviselők szolgálati viszonyait, kezdetben az egyes szakági – főként rendeleti szintű – jogszabályok határozták meg; egységesülő szabályozás először csak a képesítési (1883: I. tc.) és a nyugdíjviszonyokra (1885: XI. tc.) alakult ki, mígnem az 1893. évi IV. tc. az illetményekre vonatkozó normákat is törvényi keretek közé emelte. Ennek megfelelően az országos igazságügyi személyzetnek a fizetési fokozatok alapján összesített besorolási rendje és *rangsora* a következő volt 1893-tól:

II. fizetési osztály: a miniszter és a kir. Curia elnöke;

III. fizetési osztály: az államtitkár és a kir. Curia másodelnöke;

IV. fizetési osztály: a kir. curiai tanácselnök, a kir. ítéltáblák elnökei és a koronaügyész;

V. fizetési osztály: a miniszteri tanácsos, a kir. curiai bíró, a kir. táblai tanácselnök és a kir. főügyész;

58 Lázár Andor. In: MÉL 3. 468–469. p.; LADÁNYI 1994, 51–56. p.; LÁZÁR 1994, 56–71. p.

59 Radocsay László. In: MÉL 3. 638. p.

VI. fizetési osztály: a miniszteri osztálytanácsos, a Curiára beosztott bíró, a kir. táblai bíró, a kir. főügyész-helyettes, a vidéki törvényszéki elnök, a törvényszéki alelnök Budapesten és a központi telekhivatal főnöke;

VII. fizetési osztály: a miniszteri titkár, a számvevőségi főnök, a curiai elnöki titkár, a kir. táblai elnöki titkár, a törvényszéki bírák, a járásbírák, a kir. ügyészek, a fegyintézeti igazgatók egy része és a művegyész;

VIII. fizetési osztály: a miniszteri segédtitkár, a számtanácsos, a segédhivatali főigazgató, a curiai tanácsjegyző, a törvényszéki bírák, a járásbírák, a kir. ügyészek és a fegyintézeti igazgatók egy része, valamint a művegyészi első segéd;

IX. fizetési osztály: a miniszteri fogalmazó, a számvizsgáló, a segédhivatali igazgató, a kir. táblai fogalmazó s az ottani fordító, a kir. főügyészségi fogalmazó, az aljárásbíró, a telekkönyvvezetők, a törvényszéki irodaigazgatók és a fegyintézeti igazgatók egy része, a kir. alügyész, a fegyintézeti ügynök, továbbá a fegyintézeti ellenőrök és orvosok egy része;

X. fizetési osztály: a számellenőr, az irodatiszt, a kir. táblai segédfogalmazó, az igazságügyi jegyző, a telekkönyvvezetők és a törvényszéki irodaigazgatók egy része, a fogházfelügyelő, a központi telekhivatali tiszt, a fegyintézeti ellenőrök és orvosok egy része, a fegyintézeti gondnok, a fegyintézeti lelkész és a művegyészi segéd;

XI. fizetési osztály: az igazságügyi aljegyző, a számtiszt, az iroda-segédtszt, az írnok, a segédtelekkönyvvezető, a fogházfelügyelő és a fegyintézeti tanító.⁶⁰

Miként látható, az *önálló bírói és ügyészi státusz* ekkor még nem létezett, noha az erre törekvő mozgalom szinte folyamatos volt az érintettek részéről. A szolgálati jogviszonyukat 1869-ben és 1871-ben elválasztották ugyan a közigazgatástól, s ezt az 1891. évi XVII. tc. még finomította, de a javadalmazásuk a köztisztviselőkével azonos rendszerben történt továbbra is. Ebben csak az 1908. évi VI. tc. hozott változást azzal, hogy az egyes fizetési fokozatokba beosztható királyi bírák, ügyészek és igazságügyi jegyzők számát normatívan határozta meg, így arányosítva a század elején, különösen az 1904-ben kibontakozott politikai válság alatt és után kialakult egyenlenségeket, de az alapvető problémán nem változtatott. A csak rájuk vonatkozó *sui generis* bérrendszert végül a forradalmak után sikerült kiharcolniuk: az 1919. évi XXVII. néptörvény nyomán az 1920. évi XX. tc. önálló illetményezést vezetett be a bírák és az ügyészek részére, ami egy rövid időre valóban garantálta a fizetésüket, a lakáspénzüket, a pótlékaikat s az egyéb illetményeiket. E vívmányokat csupán 1924-ig élvezhették, mivel a gazdasági megszorítások és a mesterséges infláció hatásai az e közszolgálatba tartozókat is elérték. Az egymást követő takarékosági programok következtében a korszakban a javadalmaik vásárlóértéke végül sosem emelkedett fel az első világháború előtti szintre.⁶¹

A világháborúk között megvalósuló gazdasági és monetáris válságkezeléssel, illetve az alkalmazottak számának és bérének többszöri apasztásával, átszámításával, valamint a kötelező takarékosági korlátozásokkal területi okokból részletesen nem foglalkozunk. A gazdasági világválságot követően a közszolgálat viszonyait, különösen az állami nyugellátást leginkább az 1934. évi I. tc. módosította, a vizsgált időszak utolsó olyan törvénye pedig, amelyik az igazságügyi igazgatás körébe tartozó állami tisztviselők jogállását békeidőben átfogóan szabályozta, a csak részben végrehajtott 1938. évi X. tc. volt. A miniszteri rendeletek vagy elnöki rendeletek útján történő illetményi és/vagy szolgálati korrekció viszont mindvégig gyakorlatban maradt.

60 Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló 1893. évi IV. tc. „A” mellékletének az *Igazságügyminisztérium* alcímet viselő szakasza. A korabeli közszolgálati pragmatika kérdéseiről ír KAJTÁR 2003, 215–219. p.

61 Részletesen lásd: ANTAL 2017, 27–29. p.; ANTAL 2015a, 42. p., 56–57. p.; NAVRATIL 2014, 115–139. p.

Az egyes szervek vagy szervezeti egységek pontos személyi állományát részint az 1873-tól kiadott (de 1919 és 1926 között szünetelő) *Tiszti cím- és névtárból*, részint az 1892-től általában havonta megjelenő hivatalos lapból, az *Igazságügyi Közlönyből* lehet megtudni.⁶² Egy 1920 márciusában a pénzügyminiszter kérésére készített aktuális, rangsor szerinti összeállítás pedig kilencvennégy minisztériumi alkalmazott szolgálati adatait tartalmazta.⁶³

Speciális szolgálatot láttak el az ún. *berendelt bírák*. Az igazságügyminisztert 1886-ban az országgyűlés felhatalmazta, hogy a hatáskörébe tartozó ama tennivalók ellátására, amelyek a királyi bíróságok és ügyészségek ügyvitelének vizsgálatára, a bírói s ügyészi szervezetre irányuló vélemények kiadására, törvényjavaslatok előkészítésére, valamint az e törvények végrehajtásának szabályozására vonatkoztak vagy ezekkel összefüggtek, a minisztériumában ideiglenesen alkalmazhassa azokat az ítélő bírákat és királyi ügyészeket, akik a felhívására ezt a beosztást elfogadták. Az ily módon történt berendelésük idején effektív bírói, illetőleg ügyészi feladatokat nem végezhettek, az időleges alkalmazásuk pedig addig tartott, míg azt az igazságügyminiszter igénybe vette vagy, amíg a berendelt azt a szándékát, hogy a bírói vagy ügyészi állását újra elfoglalni kívánja, kinyilvánította. Az igazságügyben így működő bíró s ügyész az eredeti állásának rangsorát megtartotta, a minisztériumi szolgálata az előmenetel és a jogállás szempontjából úgy minősült, mintha azt a bíróságnál vagy ügyészségnél töltötte volna. Ha az alkalmazás előreláthatóan huzamosabb ideig tartott, az ekként elvont személy helyett az illető szervhez számfeletti bíró vagy ügyész volt kinevezhető, aki a legközelebbi üresedésakor arra az időtartamra a rendes létszámba léphetett.

Az említett országgyűlési felhatalmazás eredetileg csak az 1886 és 1889 közti időtartamra szólt, de a hatályát ötévente rendre meghosszabbították.⁶⁴ E berendelések következtében magas rangú bírák olykor egész szokatlan helyeken is megfordultak. Például dr. Térffy Dezső fővárosi ítéltáblai tanácselnök a Budapesti Központi Lakáshivatal elnöke volt 1920–21-ben, az ugyanazon bíróságon szintén tanácselnök és neves büntetőjogász dr. Degré Miklós pedig az Országos Központi Árvizsgáló Bizottság elnöki tisztét látta el 1918 és 1920 között.⁶⁵

Az állandó kompetencia fenntartása érdekében ugyanakkor előfordult, hogy a rendes nyugdíj-jogosultságot megszerzett kiváló tisztviselőket – szükség esetén a minisztertanács engedélyével – tovább foglakoztatták, az akkori kifejezéssel élve: *a tényleges szolgálatban visszatartották*. Erre 1942-ig csak egy jogszabályi analógia segítségével volt lehetőség (1912: LXV. tc. 34. §), mígnem a háború alatt szükséges állomány biztosítása érdekében kiadott kormányrendelet ezt direkt módon is lehetővé tette.⁶⁶ Az Igazságügyminisztériumban 1942 decemberében érintett szakférfiak név szerint ismertek; érdemes róluk is megemlékezni!

Dr. Vitéz Néray László 1906-ban kezdte az igazságügyi szolgálatot; a tárgydőszakban a Törvényelőkészítő Osztály vezetőjének a helyettese volt, „sokszorosán kipróbált munkaereje a mai idők felelősségteljes jogszabályszerkesztési munkájában nem nélkülözhető”. Dr. Staud Miklós 1908-tól dolgozott az igazságügyért; ekkor épp a családjogi osztályt vezette, „kiváló elméleti és széleskörű gyakorlati tudása az ügyosztály ügykörébe tartozó ügyek intézésének irányításánál ezidőszertől nélkülözhetetlen”. Dr. Schier Árpád 1903-ban kezdte pályafutását; 1942-ben

62 Az *Igazságügyi Közlöny*t Szilágyi Dezső indította el: a m. kir. igazságügyminiszternek 41.429/1891. I.M. számú rendelete a kir. igazságügyminiszterium által kiadandó Igazságügyi Közlöny tárgyában. In: IK 1892:1. szám. 1–3. p.

63 MNL OL K577, A1. 1920. csomó, 31–40. f.

64 Lásd e tárgykörben az 1886. évi XXVIII. tc., az 1888. évi XLV. tc., az 1894. évi XXXVII. tc. és az 1899. évi XLVIII. tc. rendelkezéseit, valamint a további hosszabbításokat az alábbi években: 1906, 1910, 1915, 1920, 1925, 1936, 1940, 1945.

65 MNL OL K577, A1. 1920. csomó, 65–70. f., 235–247. f.

66 A m. kir. minisztérium 1942. évi 6.500. M.E. számú rendelete a közszolgálatban a háború idején előállott személyzeti hiány pótlásáról, háborús különmunka-átalány rendszeresítéséről és a családi pótlék újabb megállapításáról. In: MRT 1942. Budapest, 1943. 2765–2774. p.

a minisztérium számvevőségének igazgatóhelyetteseként írták róla, miszerint a „vezető és irányító munkásságára a számvevőségi szolgálat zavartalan ellátása érdekében okvetlenül szükség van”. Dr. Marczinka János 1905-től állott közszolgálatban; szintén a számvevőség egyik rangidős tisztviselője volt, aki „széleskörű szakismeretével és nagy gyakorlati tudásával nélkülözhetetlen a számvevőségi személyzetre háruló munka elvégzésénél”.

Böröcz József 1907-ben kezdte a szakmai munkát; a minisztériumi gazdasági és építkezési ügyosztálynak „közel 25 év óta egyetlen mérnöki képesítésű tisztviselője, mulaszthatatlanul szükséges, hogy a helyébe beosztott fiatalabb mérnök mellett egyelőre még szolgálatban maradjon”. Himmel Károly 1897-ben kezdett dolgozni a magyar államigazgatásban; „mint a telekkönyvvezetői személyzet egyik legképzettebb tagja tevékenyen részt vett a kivételes telekkönyvi munkálatokról szóló 1938: XI. t.c. végrehajtására vonatkozó munkákban; indokolt és feltétlenül szükséges, hogy e munkálatokban továbbra is részt vehessen”. Az 1903 óta tevékenykedő Bukovsky Viktor a romániai telekkönyvi jogszabályok egyik legalaposabb ismerője hírében állt, így az „elméleti és gyakorlati tudására az erdélyi telekkönyvi állapotok rendezésénél nélkülözhetetlenül szükség van”. Kaszás Gyula 1902-ben lépett közszolgálatba; a vizsgált évben a királyi koronaügyészség segédhivatali igazgatójaként működött, és mint ilyen „az igazságügyi segédhivatali tisztviselői személyzet egyik legképzettebb tagja, a koronaügyészség ügykezelésének folyamatos rendje érdekében eddigi beosztásában ezidő szerint nélkülözhetetlen”. Csizmás József ugyancsak 1902-től állt állami szolgálatban; 1942-ben a Curian az elnöki irodát vezette, s a Curia elnöke „igen nagy súlyt helyez arra, hogy nagy gyakorlati ismerettel rendelkező segédhivatali tisztviselője a tényleges szolgálatban visszatartassék” – fogalmazott a nevezettekről egy, a kormányhoz címzett előterjesztés.⁶⁷

Radocsay László (HUNGART © 2018)

⁶⁷ MNL OL K577, A1. 1942. csomó, 335–340. f.

II. A jogalkotási tevékenység

1. Az igazságügyi szervezeti jogszabályok

A polgári korszak igazságügyi szervezete folytonosan változó volt: a minisztérium történetét végig kísérték a szervezeti módosítások, ami folyamatos jogalkotást s egy rendkívül összetett struktúrát eredményezett. Ennek gerincét a bírósági és az ügyészségi szervek képezték, amik 1867-től kezdve oly sok jogszabályban jelentek meg, hogy a teljes áttekintésükre itt nincs lehetőség. Az egyik kiinduló pontot az 1868. évi Polgári törvénykezési rendtartás adta, amely a Curiából önállóvá tette a *királyi táblát* a fővárosban, és egy újat alapított Marosvásárhelyen (bár a miniszteri tervezetben még hat szerepelt). Ezt követte a *bírói hatalomról és szolgálati jogviszonyról* szóló 1869. évi IV. tc., amely a magyar történeti alkotmány egyik főpillérévé vált. Az országosan *egységes (királyi) törvénykezési szervezet* törvényszékeinek és járásbíróságainak, valamint az ügyészségeinek kialakítása – a neoabszolutizmus örökségéből a célszerű elemeket meghagyva s kiegészítve a bírói-ügyészi felelősségi, illetve nyugdíjazási klauzulákkal – 1870–71-ben ment végbe (1871: VIII., IX., XXXI., XXXII., XXXIII. tc.-ek) párhuzamosan a Belügyminisztérium által irányított első vármegyei (törvényhatósági) és községi (városi) közigazgatási reformokkal. A gyakorlati tapasztalatok nyomán 1875-ben még korrigálták a struktúrát, s ezzel zárult a szervezés azon korszaka, amely leginkább Horvát Boldizsár és Pauler Tivadar nevéhez fűződött.⁶⁸

A második reformperiódus 1889-ben, Szilágyi Dezső kinevezésével vette kezdetét és egy évtizeden át zajlott: ide tartozott különösen az *ítélőtáblák decentralizációja* (1890), a *bírói szolgálati jogviszony* korszerűsítése s az osztrák-magyar *konzuli bíraskodás* modernizációja (1891), a *budapesti büntető törvényszék* önállósítása (1895), a *közigazgatási bíraskodás* kiterjesztése (1883, 1896), az *esküdtszékek* szervezeti és hatásköri bővítése (1896/97), továbbá a bifurkációs jellegű *választási bíraskodás* bevezetése (1899). Később következett a Hatásköri Bíróság (1907), a Főudvarnagyi Bíróság (1909), majd azután a munkásbiztosítási (1921) s a társadalombiztosítási különbíróságok (1932), a Szabadalmi Bíróság és az Országos Földbirtokrendező Bíróság (1920), illetve a Kartellbíróóság (1931) felállítása, végül a bírói *fegyelmi jog* újrakodifikálása (1935/36).⁶⁹ Ezek mellett a törvénykezésnek több olyan alrendszere is létezett, amelyet kormány- vagy miniszteri rendeletek szintjén szabályoztak: pl. a munkaügyi bíraskodás,⁷⁰ a jövedéki bíraskodás, a különböző választott bíróságok működése, továbbá az esküdtbíráskodás 1900 előtt.

De e történelmi korszakban is többet jelentett a magyar igazságügyi igazgatás, mint csupán a szakminisztériumot s a bíróságok, ügyészségek országos szervezetét.⁷¹ E közigazgatási területnek volt része még a bíróságok megosztott *adminisztratív* (ügyviteli, ügykezelési) *felügyelete*, melyet elsősorban az ítélőtáblai elnökök végeztek az 1891. évi XVII. tc. után; ide

68 Részletesen lásd MÁTHÉ 1982a; STIPTA 1998, 124–133. p.; NÁNÁSI 2011, 35–69. p.; BÓNIS–DEGRÉ–VARGA 1996, 211–219. p., 225–227. p.; KAJTÁR 2003, 201–202. p.

69 Részletesen lásd STIPTA 1998, 138–159. p.; ANTAL 2006; ANTAL 2016a, 1–46. p., 64–73. p.

70 ANTAL 2016d, 13–19. p.

71 Mindezekről részletesen ír MEZNERICS–TORDAY 1937, 407–430. p.

illeszkedett az Egységes Bírói és Ügyvédi Vizsgabizottság is, amely e formájában az 1913. évi LIII. tc.-ben jelent meg. A *bíróági végrehajtói* vizsgabizottságok törvényszékenként szerveződtek (1871: LI. tc.), az *igazságügyi segédhivatali tisztviselői* vizsgálóbizottságok pedig az ítéletábrák székhelyein működtek.⁷² Az *ügyészség* törvényességi felügyelete az 1871. évi XXXIII. tc. s az 1890. évi XXV. tc., az *ügyvédi kamarák* főfelügyelete az 1874. évi XXXIV. tc. s az 1937. évi IV. tc., a *közjegyzői kamaráké* pedig az 1874. évi XXXV. tc. s az 1930. évi IV. tc. szerint alakult.

Az *országos büntetőintézetek*: a törvényszéki és a járásbírói fogházak, a kerületi börtönök és fegyházak, illetve a közveszélyes munkakerülők dologházai s azok felügyelő hatóságai (1913: XXI. tc.) önálló büntetés-végrehajtási szakfeladatokat láttak el. Ezekhez kötődött még a Rabmunkások Biztosítási Alapja (1907: XIX. tc.)⁷³ s az Országos Börtönügyi Múzeum⁷⁴ az egyéb bűnügyi múzeumokkal.⁷⁵ Az Igazságügyi Országos Megfigyelő- és Elmeógyógyintézet,⁷⁶ az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal,⁷⁷ az Igazságügyi Orvosi Tanács (1890: XI. tc.),⁷⁸ az Országos Vegyészeti Intézet (1896: XXXIII. tc.),⁷⁹ a Fiatalkorúak Országos Fogháza,⁸⁰ a fiatalkorúak felügyelő hatóságai (Fogházmisszió, Orvoslélektani Laboratórium, Pályaválasztási Tanácsadó Iroda, Munkaközvetítő Iroda; 1908: XXXVI. tc., 1913: VII. tc.),⁸¹ valamint a szerződéses viszonyban lévő magán javító- és nevelőintézetek (Püspöknádasd, Rákospalota, Esztergom, Dunaalmás, Kecskemét, Budapest), továbbá a Btk.-n (1878: V. tc.) alapuló állami nevelő- és átmeneti otthonok (Aszód, Rákospalota, Budapest, Cegléd, Székesfehérvár) ugyan- csak az igazságügyminiszteri ellenőrzés alá tartoztak.

- 72 A m. kir. igazságügyminiszternek 43.600/1911. I.M. számú rendelete az igazságügyi kezelői tanfolyam és kezelői vizsga szabályozása tárgyában. In: IK 1911:9. szám. 273–282. p., a m. kir. igazságügyminiszternek 27.577/1934. I.M. számú rendelete az igazságügyi segédhivatali tisztviselői tanfolyam és vizsga szabályozására vonatkozó rendelkezések kiegészítése tárgyában. In: IK 1934:9. szám. 271. p.
- 73 A m. kir. igazságügyminiszter 1913. évi 29.300. I.M. számú rendelete a rabmunkásoknak és a javítónevelő intézetek növendékeinek baleset esetére való biztosításáról. In: MRT 1913. Budapest, 1913. 1391–1423. p.
- 74 A m. kir. igazságügyminiszternek 5.900/1910. I.M. számú rendelete az országos börtönügyi múzeumból. In: IK 1910:3. szám. 77–82. p., a m. kir. igazságügyminiszternek 5.901/1910 I.M. számú rendelete az országos börtönügyi múzeumból szóló 5.900/1910. I.M. számú rendelet végrehajtása tárgyában. In: IK 1910:3. szám. 82–84. p., a m. kir. igazságügyminiszternek 27.475/1922. I.M. számú rendelete az országos börtönügyi múzeumból. In: IK 1922:8. szám. 466–469. p.
- 75 A m. kir. igazságügyminiszternek 20.001/1908. I.M. számú rendelete a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908: XXXVI. tc. hatálybaléptetése és végrehajtása tárgyában. In: IK 1908:8. szám. 237–241. p., a m. kir. igazságügyminiszternek 20.002/1908. I.M. számú rendelete a közigazgatási hatóságok mint rendőri büntetőbíróóságok hatásköréhez tartozó ügyekben a büntetés feltételes felfüggesztésének nyilvántartásáról és a bűnügyi múzeumokról az 1908:XXXVI. t.-cikkben foglalt rendelkezések végrehajtása tárgyában. In: IK 1908:8. szám. 244–248. p.
- 76 A kir. igazságügyminiszternek 9.052/1906. I.M. számú rendelete a budapesti kir. orsz. gyűjtőfogház mellett létesített igazságügyi országos megfigyelő és elmeógyógyító intézet szervezete tárgyában. In: IK 1906:4. szám. 116–123. p.
- 77 A m. kir. igazságügyi és belügyi minisztereknek 24.300/1908. I.M. számú rendelete az országos bűnügyi nyilvántartás tárgyában. In: IK 1908:10. szám. melléklet. 1–36. p.
- 78 A m. kir. igazságügyminiszternek 35.320. sz. alatt az összes első folyamodású bíróságokhoz, valamint az összes kir. ügyészségekhez intézett körrendelete az igazságügyi orvosi tanács szervezete, ügyrendje és eljárási szabályai tárgyában. In: MRT 1891. Budapest, 1891. 1133–1144. p.
- 79 A kir. igazságügyminiszternek 2.146/1897. I.M. számú rendelete az »országos bírósági vegyész« és »országos bírósági vegyészeti intézet« elnevezések használata tárgyában. In: IK 1897:2. szám. 78. p.
- 80 A m. kir. igazságügyminiszternek 27.300/1909. I.M. számú rendelete a fiatalkorúak fogház-, államfogház- és elzárás büntetésének végrehajtása tárgyában. In: IK 1909:12. szám. melléklet, 81–103. p., a m. kir. igazságügyminiszter 1913. évi 56.000. I.M. számú rendelete a fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913: VII. törvénycikk életbeléptetéséről és végrehajtásáról. In: MRT 1913. Budapest, 1913. 290–336. p.
- 81 A m. kir. igazságügyminiszternek 27.400/1909. I.M. számú rendelete a fiatalkorúak felügyelő hatóságáról. In: IK 1909:12. melléklet, 105–136. p., a m. kir. igazságügyminiszternek 27.500/1909. I.M. számú rendelete a fiatalkorúakra vonatkozó bűnügyi statisztikai adatok szolgáltatása tárgyában. In: IK 1909:12. szám. melléklet, 137–140. p.

A táppénzigénylők keresőképtelensége kérdésében döntő bizottság,⁸² az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet (1908: XL. tc.),⁸³ a Magyar Királyi Közjegyzők és Közjegyzőjelöltek Nyugdíjintézet (1930: IV. tc.), a Magyar Királyi Jogügyi Igazgatóság,⁸⁴ a Birtokrendező Mérnökvizsgáló Bizottság,⁸⁵ az Országos Hitelvédő Egylet s annak kamarakerületi szervei (Budapest, Debrecen, Pécs, Szeged),⁸⁶ a védett birtokok felett közfelügyeletet gyakorló helyi bizottságok, valamint a gazdaadósságok rendezésének könnyítésére létesült alapok,⁸⁷ nemkülönben az Országos Földbirtokrendező Alap (1920: XXXVI. tc., 1931: XXXV. tc.), a Tagosítási Állami Alap⁸⁸ s az ún. Különjárási Alap (1925: VIII. tc.) szintén az igazságügyi kormányzat speciális szervei voltak.

2. A büntetőjogi kodifikációk

2.1. ANYAGI JOG

Az 1843. évi büntetőjogi javaslatok mély nyomot hagytak a magyar tudományosságban, ezért a kodifikáció mindjárt a törvénykezési szervezet kialakítása után elkezdődött: Csemegi Károly államtitkárt bízta meg Bittó István igazságügyminiszter *az első büntetőjogi terv* elkészítésével, amely munkálatai 1872–73-ban folytak. Bittó másik jelöltje egyébként a fiatal Szilágyi Dezső volt, de az ő nagyratörő, lángoló személyisége már akkor nehezen tűrte a hivatalbeli irányítást. Maga Csemegi Károly szintén Horvát Boldizsár meghívására került az Igazságügyminisztériumba 1867-ben, ahol 1879-ig munkálkodott: négy igazságügyminiszter és hat miniszterelnök alatt szolgált törvényelőkészítő tudósként. Igaz volt reá mint a kodifikátorok embereszményére a későbbi megállapítás: „higgadt gondolkodó, a világosfejű normativista, a széles látókörű, tudományosan művelt, jó tollú jogtudós”.⁸⁹ A jobbára egyszemélyi munkája eredményét még 1873-ban nyomtatásban közzétették.⁹⁰

82 A m. kir. minisztériumnak 2.200/1934. M.E. számú rendelete a táppénzigénylők keresőképtelensége kérdésében döntő bizottság szervezéséről. In: IK 1934:3. szám. 58–59. p., a m. kir. igazságügyminiszternek 35.000/1935. I.M. számú rendelete a táppénzigénylők keresőképtelensége kérdésében döntő bizottság ellenőrző orvosszakértőiről. In: IK 1935:10. szám. 192. p.

83 A m. kir. igazságügyminiszter 1935. évi 3.500. I.M. számú rendelete az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézetről szóló 1934: XXIII. törvénycikk hatálybaléptetéséről és az e törvény, valamint az 1934: II. törvénycikk következtében szükséges átmeneti és végrehajtási rendelkezésekről. In: MRT 1935. Budapest, 1935. 124–129. p., a m. kir. igazságügyminiszter 1936. évi 6.800. I.M. számú rendelete az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézetről szóló 3.500/1935. I.M. számú rendelet módosításáról. In: MRT 1936. Budapest, 1937. 119–120. p.

84 A m. kir. igazságügyminiszternek 40.100/1936. I.M. számú rendelete a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság ügyviteli szabályai ról. In: IK 1936:12. szám. melléklet, 297–328. p., a m. kir. minisztérium 1928. évi 3.530. M.E. számú rendelete a kir. kincstári jogügyi igazgatóság felügyeletének szabályozásáról. In: MRT 1928. Budapest, 1929. 826. p.

85 A m. kir. igazságügyminiszternek 34.700/1935. I.M. számú rendelete a tagosítási és egyéb birtokrendezési ügyekben követendő eljárás tárgyában. In: IK 1935:10. szám. melléklet, 199–270. p.

86 A m. kir. minisztériumnak 1.410/1926 M.E. számú rendelete a csődönkívüli kényszeregyezségi eljárásról. In: IK 1926:2. szám. 25–45. p.

87 A m. kir. minisztériumnak 14.000/1933. M.E. számú rendelete a gazdatartozások fizetésének újabb szabályozása tárgyában. In: IK 1933:10. szám. 135–144. p.

88 A m. kir. igazságügyminiszternek 60/1909. I.M. számú rendelete az 1908: XXXIX. tc. hatályosságának területén folyó birtokrendezések, különösen úrbéri elkülönítések, arányosítások és tagosítások költségeinek kivetése, beszedése, behajtása és kezelése tárgyában. In: IK 1909:1. szám. melléklet, 365–420. p., a m. kir. igazságügyminiszternek 5.000/1928. I.M. számú rendelete az 1908. évi XXXIX. törvénycikkben szabályozott birtokrendezési ügyekre vonatkozó szabályok módosítása és kiegészítése tárgyában. In: IK 1928:4. szám. melléklet, 1–30. p.

89 MEZEY 2001, 9–23. p., az idézet: 18. p.

90 Törvényjavaslat. A magyar büntető-törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről. Közzéteszi a magyar királyi igazságügyminisztérium. A magyar kir. egyetemi könyvnyomda, Budapesten, 1873.

A következő évben megjelent az általános részi tervezet indokolása is. Pauler Tivadar viszont ezt megelőzően, már 1873. október 29-én beterjesztette a javaslatot az országgyűlés elé, ahol azt a képviselőházi igazságügyi bizottsághoz utalták, azonban a törvényhozás feloszlott, mielőtt a bizottság a tárgyalást megkezdhetné volna. Csemegi a beérkezett szakmai véleményekre tekintettel átdolgozta a művét, s annak diszkussziójára Perczel Béla igazságügyminiszter egy értekezletet hívott össze, amelyen rajtuk kívül a kor „nagyjai”: Fabiny Teofil, Funták Sándor, Kozma Sándor, Sárkány József és Bónis Sámuel vettek részt. E testület 1875 augusztusában fejtette ki a tevékenységét, ami után a normaszöveg ismételt átdolgozása következett.⁹¹

Csemegi Károly

Perczel 1875. november 5-én terjesztette elő ezt, az időben *második törvényjavaslatot*, ami ismét az igazságügyi bizottsághoz került, melynek elnöke személyesen Pauler volt, de az üléseket rendszerint Horvát Boldizsár vagy Horváth Lajos vezette. A további szakértők bevonásával tartott bizottsági és albizottsági ülések 1876 áprilisában kezdődtek, majd októberben folytatódtak, s a folytonos munka ellenére a következő év szeptemberéig húzódtak. A részletes jelentés a 439. sorszámon került az irományok közé. A képviselőházi vita 1877 novemberében vette kezdetét; a harmadik olvasatra 1878. január közepén került sor. A Főrendi Házzal két üzenetváltásra volt szükség. Március végére fejezték be a képviselők a főrendek módosító indítványai feletti vitát, az üzenetüket a második kamara egy kivétellel tudomásul is vette, az egyet nem értés csak „a fennálló vallás” vagy „az elismert vallás” kifejezések harcában maradt meg.⁹² A képviselők végül meghajoltak a főrendek üzenete előtt, és április 8-án elfogadták a másik kamara álláspontját az utóbbi *terminus technicus* javára. A király 1878. május 29-én szentesítette e törvénykönyvet az 1878. évi V. tc.-ként,⁹³ amit azóta is a „Csemegi-kódex” elnevezéssel illet a magyar jogászság.

Az anyagi jogi kodifikáció azonban ezzel nem ért véget, ugyanis a kihágások (mai szóval: szabálysértések) büntető törvénykönyvét 1879-ben fogadta el az országgyűlés, szintén az igazságügyi

91 Lőw 1880, I. 8–9. p.

92 Btk. 191., 192., 336. §§. E tényállások a vallás és ennek szabad gyakorlata elleni büntettekről és vétségekről, illetve a vallási tisztelet tárgyaira elkövetett lopás büntetéről rendelkeztek. A Btk. csupán az állam által elismert vallásokat védte kifejezetten, amelyek közé a nagy keresztény egyházi felekezeteken túl akkor még csak a zsidó vallás tartozott.

93 Lőw 1880, I. 10–12. p.; NAGY 2013, 67–68. p.

kormányzat és Csemegi, valamint a Belügyminisztérium előkészítése, szakmai támogatása mellett (1879: XL. tc.). A francia mintára formailag két, de logikailag mégis egy, *trichotom* rendszerű jogszabályt volt szokás *magyar büntető törvénykönyveknek* nevezni, ezért is mindkettő 1880. szeptember 1-jén lépett életbe (1880: XXXVII. tc.).⁹⁴ Az időtállóságukat bizonyítja, hogy a korszakunkban e kódexeket novelláris jelleggel csak 1908-ban és 1928-ban módosították.⁹⁵ E jogalkotási tárgykörhöz kötődik még az elítéléshez fűzött némely hátrányos jogkövetkezmények alkalmazásának későbbi szabályozása is (1940: XXXVII. tc.).

Szintén büntető anyagi jogi kodifikációnak minősült – az osztrák jogszabályok helyett – a *véd-erőről* szóló 1889. évi VI. tc. 44–50. §-ainak, majd az azt felváltó 1912. évi XXX. tc. 5. fejezetének a szövegezése: ezek ugyanis a hadkötelezettséggel és a haderővel összefüggésben felmerülő bűncselekmények és szabálysértések – az utóbbiban szám szerint tizenkettő – szankcionálásáról rendelkeztek. A *honvédségi törvény* szintén tartalmazott deliktumokat (1921: XLIX. tc.). A jogalkotás fejlődését jól szemlélteti, hogy míg az említett törvényekben csak néhány szakasz, illetve egy fejezet foglakozott e speciális tárgykörrel, addig az 1930. évi II. tc. már teljes egészében a *katonai büntető törvénykönyvről*, az az évi III. tc. pedig ennek a hatályba léptetéséről szolt tartalmazva és szerkezetileg elkülönítve az általános és a különös részeket egyaránt. A kodifikáció ez esetekben a Honvédelmi Minisztériummal közösen folyt.

A polgári korban – főként az első világháború alatt és után – az Igazságügyminisztérium számos olyan törvényt is előkészített vagy az előkészítésében közreműködött, amely az említetteken kívül, *önállóan tartalmazott* büntetendő tényállásokat.⁹⁶ Ilyen volt különösen: a tenger alatti kommunikációs kábelek megrongálása (1888: XII. tc.), a behívási parancs iránt tanúsított engedetlenség (1890: XXI. tc.), az erdő- és a mezőrendészeti kihágások köre (1879: XXXI. tc., 1894: XII. tc., 1935: IV. tc.), a szervezett munkabeszüntetés és a hivatali kötelesség elmulasztása háború idején (1912: LXIII. tc.), továbbá a választójoggal összefüggő bűncselekmények és kihágások (1913: XXIII. tc.), az uralkodó és a királyság mint államforma megtámadásának minősülő deliktumok (1913: XXXIV. tc.), az állami és egyéb hatóságok törvényes működése elleni cselekmények (1914: XL. tc.), a jó hírnevet, a becsületet és a kegyeletet sértő vétségek (1914: XLI. tc.), a hadviselés érdekei elleni bűncselekmények (1915: XIX. tc.), az árdragító visszaélések (1916: IX. tc., 1920: XV. tc.), a vagyon és az erkölcsiséget sértő, ismét botbüntetéssel sújtható bűncselekmények (1920: XXVI. tc.), az adócsalás és az államkincstár megkárosítása (1920: XXXII. tc.), a rögtönbíráskodás alá vonható deliktumok (1920: XXXVIII. tc.), az állam jogrendje elleni szélsőbaloldali és más szervezkedések (1921: III. tc., 1938: XVI. tc.), a dohány- és egyéb jövedéki kihágások (1921: VII. tc.), a szerzői jogi bitorlás (1921: LIV. tc.), az egyesülési jog megsértése (1938: XVII. tc.), valamint 1940 és 1944/45 között az állam biztonságát s nemzetközi érdekét, illetve a közellátást veszélyeztető egyes bűncselekmények (1940: XVIII. tc., 1941: X. tc.), végül a zsidókkal való házasságkötés tilalmának megszegése (1941: XV. tc.).

94 A 33.290/1880. B.M. számú körrendelet a magyar büntető törvények s az azokra vonatkozó életbeléptetési törvény tárgyában. In: MRT 1880. Budapest, 1880. 349–352. p.; a 38.547/1880. B.M. számú körrendelet a magyar büntető-törvénykönyvek végrehajtása tárgyában. In: MRT 1880. Budapest, 1880. 629–669. p.; a m. kir. igazságügyminister 2.265. számú rendelete a királyi járásbírók hatásköréhez utalt vétségek és kihágások eseteiben követendő eljárás tárgyában. In: MRT 1880. Budapest, 1880. 937–975. p.

95 A büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. tc.; a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1928. évi X. tc. 1–25., 36–47. §§.

96 NÁNÁSI 2011, 129–133. p.; MNL OL K577, F.41. 1905–1942. csomó, 50.935/1915. I.M.E. sz. irat.

2.2. ELJÁRÁSJOG

A bünvádi eljárás jogszabályi hátterét a századforduló előtt túlnyomóan miniszteri rendeletek tartalmazták annak ellenére, hogy a kodifikációs tevékenység a kiegyezést követően e téren is szinte folyamatos volt.

A *sajtóesküdszéki eljárást* szabályozó, Horvát Boldizsár jegyezte rendeletet 1867. május 17-én hirdették ki, hatályba pedig júniusban lépett: ezzel létrejött egy provizórikusnak szánt, ám mégis 1900. január 1-jéig alkalmazott különleges jogi norma, amely egyben az első, jogszabályilag kvázi „kodifikált” büntető eljárásjogot jelentette a polgári Magyarországon.⁹⁷ Az új rendelet a korábban említett 1848. évin alapult eltérve néhány vonásában.⁹⁸ Az utóbbit inkább pragmatikusan finomító, mint az erőit elvető 1867. májusi rendelet azonban nem bizonyult elegendőnek: az igazságügyminiszterek éveken keresztül árnyalták a benne életre hívott intézményeket. Már 1867 júliusában megjelent az első pótrendelet, majd pedig 1868 májusában a második az előző kettő kiigazítása végett.⁹⁹ A további években mintegy húsz olyan rendelet keletkezett, amely a tárgyalta szabályozás körébe esett. Számos probléma merült fel a nyomozati feladatokat teljesítő vizsgáló bírák s a vizsgálat eredményét értékelő közvádlók jogainak gyakorlása és a büntetések végrehajtása körül, míg a szoros értelemben vett esküdszéki eljárást a későbbi korrekciók érintetlenül hagyták, csupán a bírói tanács joghelyzetének részletezése látszott szükségesnek.¹⁰⁰

Az első öt év átmeneti megoldásai után 1872-től külön miniszteri rendeletek határozták meg azon *kiemelt hatáskörű törvényszékeket*, melyek kebelében esküdszék működött, 1893-tól pedig az újonnan megszervezett *ítélőtáblák székhelyein* (11 városban) funkcionáltak a magyar *jury*-k. Azonban az 1867–68. évi szabályozás hatálya Erdélyre nem terjedt ki, ott csak az 1871 májusában kiadott két jogforrás teremtette meg a számon kérhető sajtószabadságot: az esküdszékek bevezetéséről, valamint az *erdélyi sajtóesküdszékek* működéséről szóló igazságügyminiszteri rendeletek, amelyek az egyetlen ilyen bíróság székhelyeül Marosvásárhelyt jelölték ki.¹⁰¹ A sajtóvétségek elbírálása így igencsak kaleidoszkópikus képet mutatott, ugyanis a Királyhágón túli egyes területeken az 1852. évi osztrák sajtórendtartás volt hatályban esküdszékekkel, Fiumében ugyanez esküdszék nélkül, a Határőrvidéken egy 1862. évi osztrák rendtartás, míg az ország többi részében az 1867-ben vagy az 1871-ben kibocsátott igazságügyminiszteri rendeletek és módosításaik voltak irányadók a századfordulóig.¹⁰²

Az 1871. évi törvénykezési szervezeti reformok hatálybalépésével csaknem egy időben Bittó István 1872. február 29-i keztezzel terjesztette elő *a törvényszékek illetőségéhez tartozó bünvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról* szóló javaslatát az országgyűlésben. Noha ezt a javaslatot előzetesen véleményezendő egy kilenctagú bizottság kiküldése mellett döntött a Képviselőház – amely teljesítette is a feladatát –, az országgyűlés közelgő feloszlása miatt a plénumon mégsem

97 A m. k. igazságügyminiszter 1867. évi május 4-én 174/eln. szám alatt kelt rendelete az esküdszékek tárgyában [...]. In: MRT 1867. (II. kiad.) Pest, 1871. 83–84. p.; az 1867. május 17-én kelt 307. számú igazságügyminiszteri rendelet a sajtóvétségek felett ítélendő esküdszékek felállítására. In: MRT 1867. (II. kiad.) Pest, 1871. 89–115. p.; RÉSŐ 1867, 189–212. p.

98 BOTH 2009, 83–131. p.

99 A m. kir. igazságügyminiszternek 1867. július 25-én 307. számhoz kelt pótrendelele [...]. In: MRT 1867. (II. kiad.) Pest, 1871. 242–248. p., a m. kir. igazságügyminiszternek 1868. évi május 15-én 480/eln. sz. alatt kelt rendelete [...], mellyel a sajtóügyi rendelet és a sajtóügyi pótrendelet némely szabálya magyaráztatik. In: MRT 1868. (III. kiad.) Pest, 1884. 184–185. p.

100 RÉVÉSZ 1986, 43–50. p., 183–227. p.; ANTAL 2006, 185–207. p.

101 A m. k. igazságügyminiszternek 1871. május 14-én 1498. eln. számon kelt rendelete [...] az esküdszéki eljárásnak Erdélybe való behozatala. In: MRT 1871. Pest, 1872. 183–186. p., a m. kir. igazságügyminiszter 1871. május 14-én 1498. eln. sz. alatt kelt rendelete a marosvásárhelyi sajtóbíróóság előtt követendő eljárás. In: MRT 1871. Pest, 1872. 186–214. p.

102 ÖDÖNFI 1903; SARLÓS 1968, 193–204. p.; MALY 1968, 205–212. p.

tárgyalhatták. Immár csak a pesti királyi tábla területére korlátozva 1873 januárjában Pauler Tivadar ismét benyújtotta ezen ideiglenesnek szánt szabályokat, ám a tárgyalásukra ezúttal sem került sor.¹⁰³

A Csemegi Károly által szerkesztett javaslat közjogilag így jogalkotási eredménynek nem volt tekinthető, ennek ellenére Bittó „figyelembe vétel és egyöntetű eljárás” végett megküldte azt az újonnan szervezett elsőfokú bíróságoknak, pontosabban a pesti tábla területén lévő királyi törvényszékeknek és az ügyészségeknek; majd ez az ítélőtábla 1874-ben, a Curia pedig – a Büntető törvénykönyv elfogadására is tekintettel – 1878-ban az ideiglenes alkalmazását jóváhagyólag akceptálta. A még 1872-ben *kézikönyvként közreadott*, a kiküldött bizottság által korrigált szövegű javaslat – a borítója után „Sárga Könyv” néven – ekként vált a bírói gyakorlat részévé¹⁰⁴ az osztrák perrendtartás (1853/54), az anakronisztikus Ideiglenes törvénykezési szabályok (1861) vagy Pauler egyébként kitűnő *Büntetőjogtana*¹⁰⁵ helyett.

E provizórikus jogforrás – amely valódi szokásjognak sem volt mondható, legfeljebb egy konszenzusos gyakorlat nehezen elfogadtatott alapjának – végül 1900. január 1-jéig, vagyis a Bünvádi perrendtartás hatálybalépésének időpontjáig „helyettesítette” a kodifikált büntető eljárási kódexet Magyarországon. Az országgyűlés elé terjesztett változatát egyébként egy részletes miniszteri indoklás egészítette ki, amely kellő betekintést ad a korabeli bünvádi és büntető bírósági viszonyokba. A Ráth Mór-féle nyomtatásban összesen 122 §-ból álló szöveg alkalmazhatóságának köre elviekben csak a törvényszékek előtti bünvádi eljárásra terjedt ki azzal, hogy a sajtóvétségek elbírálásakor, azaz a már említett esküdtbírói perekben, továbbá a rögtönítélő bíróságok előtt nem volt irányadó. A járásbírói eljárásokra sem tartalmazott kifejezett szabályokat: az azok előtti bünvádi és kihágási eljárás vázlatát végül egy önálló igazságügyminiszteri rendelet tárgyalta 1880-ban. A közigazgatási közegek előtti kihágási eljárást pedig egy szintén 1880. évi belügyminiszteri rendelet írta körül.¹⁰⁶

Mindezek nyomán tehát a dualizmus kora első felének magyarországi büntető pereit nem törvényi szintű egységes eljárási jogszabályok, hanem az 1880: XXXVII. tc. alapján¹⁰⁷ – a szükséghez képest rész kérdésekben időről-időre – alkotott egyes törvények és a bírósági ügyviteli s egyéb igazságügyminiszteri rendeletek, több konszenzusos megoldás, továbbá a közzétett döntvényekben is megmutatkozó bírói gyakorlat, illetve 1891-től az ítélőtáblai teljes ülési (jogegységi) határozatok (1890: XXV. tc.) szabályozták.

A magyar Büntető törvénykönyvek sikeres kodifikációja után az Igazságügyminisztérium megbízásából Csemegi Károly elkészítette a törvényszékek előtti bünvádi eljárás újabb tervezetét is, amelyet a *Jogtudományi Közlöny* mellékleteként tártak a jogászság elé 1882-ben. A 688 §-ra tagolt törvénytervezet feletti szakmai diskurzusok, nemkülönben egy igazságügyminiszteri ankét határozmányai nyomán Csemegi azt részben átszerkesztette; e második, 675 §-os változatot is közzétették 1886-ban.¹⁰⁸ E tervezetek az egész *törvényszéki bünvádi eljárás* menetét törekedtek átfogni, ezért

103 Az 1869. évi április hó 20-ra hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai. Pest, 1872. XV. kötet, 1388. és 1389. sz., 119–155. p., XVI. kötet, 1454. sz., 288–310. p.; Az 1872. évi szeptember hó 1-jére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai. Buda, 1873. III. kötet, 215. sz., 318–347. p.

104 Az igazságügyminister által javaslatba hozott szabályok a bünvádi eljárás egyöntetűsége tárgyában. Ráth Mór kiadványa, Pest, 1872.

105 Az 1861. évi Itsz. II. főrész, 1–9. §§.; PAULER 1864–65, II. könyv, 283–530. p.

106 A m. kir. igazságügyministernek 2.265. számú rendelete a királyi járásbírói hatásköréhez utalt vétségek és kihágások eseteiben követendő eljárás tárgyában. In: MRT 1880. Budapest, 1880. 937–975. p., a magyar királyi belügyministernek 38.547. számú körrendelete a magyar büntető-törvénykönyvek végrehajtása tárgyában. In: MRT 1880. Budapest, 1880. 629–669. p.

107 „Addig, míg a büntető eljárás külön törvény által szabályoztatik, az e részben eddig fennálló törvények, rendeletek, szabályok és törvényes gyakorlat a következő szakaszokban [39–47. §§] foglalt változtatásokkal érintetlenül hagyatnak.” (38. §)

108 Magyar bünvádi eljárás a törvényszékek előtt. A m. k. igazságügyminister megbízásából készítette Csemegi Károly. Melléklet a *Jogtudományi Közlöny*höz. Budapest, 1882.; Magyar bünvádi eljárás a törvényszékek előtt. A m. k. igazságügyminister megbízásából készítette Csemegi Károly. Második – részben az igazságügyminiszteri enquêt határozatai alapján átdolgozott kiadás. Budapest, 1886.

a jogorvoslatokra – az ítéletábla előtti eljárásra – s a jogerős büntetések végrehajtására irányuló fejezeteket is tartalmazták. A járásbírók hatáskörébe utalt büntetendő cselekmények iránti eljárásról viszont külön perrendtartás készült volna.

Végül azonban a progresszív mivoltuk ellenére egyikük sem nyert kellő szakmai és politikai támogatást; részben az eltúlzottnak ítélt vádelvűséget, részint a jogorvoslatokat érték erős kritikák.¹⁰⁹ Ekként Fabiny Teofil igazságügyminiszter – az előzők figyelembevételével, Wlassics Gyula, Tarnai János és Schédius Lajos munkájaként – csupán az új országgyűlésen terjesztett elő törvényjavaslatot *a magyar bünvádi eljárásról* 1888. december 10-i keltezéssel. Ez abban haladta meg az előzőket, hogy formailag a teljességre törekedett: immár részletesen rendelkezett a per- és jogorvoslati eljárások menetéről, valamint *ius specialis*-ként magában foglalta a járásbírók előtti pertel részletszabályait is.¹¹⁰ Mindezek ellenére érdemi vita e javaslat felett sem történt.

A bünvádi eljárás Csemegi-féle kodifikációjában *az esküdtszék* még nem szerepelt, miként a Fabiny Teofil által beterjesztett javaslatban sem. Ezt Szilágyi Dezső, az elszánt igazságügyi reformer kifejezetten az esküdtszékek mellőzése miatt vonta vissza, majd az ő megbízásából Schédius Lajos készítette el az esküdtbírói eljárás első tervezetét 1890-ben. Szilágyi a beérkezett véleményeket is figyelembe veendő, Balogh Jenő államtitkárt bízta meg az egész perrendtartás új előadói tervezetének megalkotásával. A tervezetet szaktanácskozás elé terjesztették 1892-ben, amely befejeztével egy hattagú szövegező bizottság alakult a kor kiemelkedő szakembereiből: a hat hónapig működő bizottságban részt vett Balogh Jenő, Battlay Imre, Chorin Ferenc, Schédius Lajos, Vargha Ferenc és Wlassics Gyula. A végleges szöveg 1893 áprilisára készült el; döntően Balogh munkáját és szaktudását dicsérte. A törvényjavaslatot azonban nem a folyamatot mozgató Szilágyi, hanem immár Erdély Sándor terjesztette az országgyűlés Képviselőháza elé 1895. május 4-én.¹¹¹ A legiszlátiva előtti tárgyalás mindkét kamarában gyors és konstruktív volt, így az első magyar Bünvádi perrendtartást az 1896. évi XXXIII. tc. formájában ez év december 22-én hivatalosan ki is hirdették.¹¹² A jogszabályt az 1897. évi XXXIV. tc. léptette hatályba 1900. január 1-jével, az esküdtszékek szervezésének részletes normáit pedig külön törvény, az 1897. évi XXXIII. tc. tartalmazta, amely tervezete a perrendtartással párhuzamosan készült még a Szilágyi Dezső vezette minisztériumban. A kodifikáció első nagy korszaka ezzel véget ért.

Ami pedig a perrendtartás fontosabb módosításait illeti a vizsgált időszakban: a kisebb törvénykezési reformok keretébe illesztett 1907. évi XVIII. tc. még csak két jogintézményben hozott új normákat: a *semmisségi panaszok* előterjesztésének feltételeiben és azok elbírálásának fórumaiban (beemelve egyes esetekben a királyi ítéletáblákat), valamint a Curia büntető tanácsainak jogegységesítő tevékenységében. Az 1908. évi XXXVI. tc. *novelláris módosításai* elsődlegesen az anyagi jogot érintették, de a kiszabott büntetés felfüggeszthetésével s a fiatalkorúak büntetőjogával összefüggésben tartalmazott új eljárásjogi rendelkezéseket is. Az 1914. évi XIII. tc. már jelentősebb novumokat hozott – konkrétan az *esküdtszéki eljárásra* vonatkozóan: különösen a sokat bírált kérdésfeltevés rendjére, az elnöki kitanító fejtegetésre, az esküdtek tanácskozására s az ott ezentúl részt vevő szakbíró jogaira, valamint a semmisségi okokra nézve. Azonban mire ezt végrehajthatták volna, 1914 őszén az esküdtbírók működését az első világháború kitörése közepett az ország területének túlnyomó részében felfüggesztették, 1918 után pedig ténylegesen sosem aktiválták.¹¹³

109 ERDEI 2001, 37–45. p.

110 A magyar bünvádi eljárás törvényjavaslata. A képviselőház elé terjesztette Fabiny Teofil m. kir. igazságügyminiszter. Budapest, 1889.

111 FINKEY 1948, 176–180. p., 194–209. p.; FINKEY 1916, 58–59. p.

112 ANTAL 2006, 223–229. p.; NÁNÁSI 2011, 112–121. p., 123–128. p.; KIRÁLY 2000, 247–258. p.

113 A magyar kormány 1919. évi 6.898. M. E. számú rendelete az esküdtbírók működésének ideiglenes felfüggesztéséről. In: MRT 1919. Budapest, 1919. 967–968. p.

Az első világháború alatt a polgári lakosság köréből származó elkövetőkkel szembeni bűnvádi eljárások egy része *gyorsított formában* zajlott, melynek speciális szabályait igazságügyminiszteri és miniszterelnöki rendeletek tartalmazták.¹¹⁴ A fegyveres erők tagjaira viszont a még 1912-ben megalkotott *sui generis* törvények vonatkoztak, amelyek közös igazságügyi és hadügyi kodifikációjára terjedelmi okokból nem térhetünk ki.¹¹⁵

A Horthy-korszak kihívásai a jogszabályi háttér jelentős változását igényelték. A kivételes hatalom ismét a kormány- és miniszteri rendeletek útján való jogalkotást tette indokolttá, amit a trianoni békeszerződés végrehajtása és a törvénykezés ahhoz való kényszerű igazítása, a gazdasági stabilizáció szempontjai s a növekvő szélsőségek bonyolítottak tovább.¹¹⁶ 1921-ben a rögtönbíráskodást a lázadásra és a gyújtogatásra nézve az igazságügyminiszteri rendeletek fenntartották, de az esetenként azután is bevezethető volt. Az igazságügyi törvény-előkészítés fontos állomása volt az 1921. évi XXIX. tc., ami kiterjesztette az *egyesbírák alkalmazását* a vagyon elleni bűncselekményeknél, s az azok miatti eljárásokban a vádtanács korábbi teendőit is e bírákhoz utalta. Szintén gyorsította az eljárást azzal, hogy a hosszas vizsgálati szakaszt szűk bűncselekményi körre szorította, a tettenérés esetén a testi sértési és a lopási ügyekben az ügyésznek mellőzni engedte a vádirat előzetes benyújtását a terhelt bíróság elé állításakor, a bizonyítékok meglétében pedig még a rendes nyomozást is.

Az 1928. évi X. tc. a büntető igazságszolgáltatás egészét érintő anyagi és eljárásjogi módosítással *ismét szűkítette* a jogbiztonságot szavatoló intézményeket. Például korlátozta a semmisségi panasznak alkalmazását az ítéletátlak döntéseivel szemben, ugyanakkor bevezette a fellebbezéséhez való csatlakozást. A számos törvénykezési változást eredményező 1930. évi XXXIV. tc. is érzékenyen befolyásolta a bűnvádi processzust: pl. a *törvényszéki egyesbírói eljárás* további egyszerűsítésével, a büntetőparancs alkalmazása kiterjesztésével, némely törvényszéki ügyeknek a járásbírókhoz való terjesztése lehetőségével; de kötelezővé tette az ügyvédi képviselést a magánvád és a magánjogi igény tekintetében, illetve a bűnügyi költségeknek az állam általi előlegezését engedélyezte egyes esetekben. Az ítéletátlakon és a Curián viszont bővítette az ügyeknek a tanácsülésen való elintézhetőségét.¹¹⁷

3. A polgári jogi kodifikációk

3.1. ANYAGI MAGÁNJOG

Noha már az ösiséget megszüntető 1847–48. évi rendi országgyűlés utasította a felállítandó felelős magyar kormányt, hogy a legközelebbi népképviselői országgyűlés elébe egy polgári törvénykövet terjesszen, de – mint köztudomású – e törvénykönyv elfogadása sem akkor, sem az elkövetkező száz évben nem valósult meg. Ugyanakkor a folytonos kodifikációs munkának köszönhetően résztörvények egész sora keletkezett egy-egy elkülöníthető magánjogi tárgykörben,

¹¹⁴ Lásd a 211. jegyzetet, valamint NÁNÁSI 2011, 155–169. p.

¹¹⁵ A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. XXXIII. tc.; a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. XXXII. tc.

¹¹⁶ Pl. a m. kir. minisztériumnak 8.300/1923. M.E. számú rendelete polgári és büntető ügyekben a m. kir. bíróságok és ügyészségek hatáskörének és illetékességének a trianoni békeszerződéssel összefüggő szabályairól. In: IK 1923:11. szám. 455–465. p. Részletesen lásd: ANTAL 2017, 16–24. p.

¹¹⁷ Részletesebben lásd: ANTAL 2016b, 611–618. p.

1914-től kezdődően pedig e jogterületen is terjedni kezdett az addig csupán kivételesnek számító miniszteri rendeletalkotás.¹¹⁸

Az első érdemi tervezetet Hoffman Pál készítette 1871-ben, amit több szakmai vita után 1873-ban *ad acta* tettek az Igazságügyminisztériumban. Még abban az évben elhatározták egy polgári jogi kodifikáló bizottság felállítását, e testületben a mindenkori igazságügyminiszter vezetésével mint szövegezők végül Győry Elek, Halmossy Endre, Apáthy István és Teleszky István vettek részt. Az elkészült fejezetek bizottsági vitája csak jóval később, 1880 és 1885 között zajlott, aminek egy részét közzé is tették, de törvényjavaslat nem jött létre belőlük.

Pauler Tivadar halála után Fabiny Teofil vette fel az elejtett fonalat, aki 1887-ben a legsürgetőbb kérdés, az *öröklési jog* terén – mely az Itsz. óta volt provizórikus – terjesztett javaslatot a legiszlátiva elé, amit németre fordítva a nemzetközi szakmának is bemutattak. Ám Szilágyi Dezső ezt a javaslatot szintén visszavonta, mert a tervei szerint egy egész családi jogi törvénykönyv készült volna a házasságról, a gyámságról és a gyermekek jogállásáról. A szövegezés Zsögöd Benő, Králik Lajos és Sipőcz László jóvoltából valósult meg, de csak a *házassági jogi* rész került az országgyűlés elé, amiből végül a híres 1894. évi XXXI. tc. keletkezett.¹¹⁹

Annak érdekében, hogy a kormányok változása ne befolyásolja a szakmai munkát, Erdély Sándor 1895 októberében uralkodói jóváhagyással egy *állandó bizottságot* szervezett, aminek feladata volt „a magánjog körébe vágó és hazánkban érvényben lévő törvényeknek, törvényes szokásoknak, a már meglévő törvénytervezeteknek, a judicatura és irodalom termékeinek, valamint az idegen művelt államok jogfejlődésének figyelembevételével és felhasználásával egy egységes és rendszeres polg. törvénykönyvet készíteni”. A bizottság 1896-tól működött, benne az igazságügyminiszteren kívül szerkesztő, tanácskozó és segédtagok vettek részt: a vezetője Lányi Bertalan volt, a szerkesztő tagok Imling Konrád, Schwarz Gusztáv, Sipőcz László, Thirring Lajos és Zsögöd Benő, a tanácskozó tagok Ádám András, Győry Elek, Kováts Gyula, Kövess György, Nagy Ferenc, Neumann Ármin, Oberschall Adolf, Sággy Gyula és Vavrik Béla voltak. Segédtagnak Bartha Richárdot, Illés Józsefet, Kolosváry Bálintot és Szladits Károlyt nevezték ki. Az érdemi üléseket 1897-től tartották egy munkaterv alapján, amely a kodifikáció mérföldköveit jelölte ki: 1. a tárgyi terjedelem s a kódex rendszerének megállapítása; 2. az alapelvek részenkénti megfogalmazása; 3. az előzetes vitás kérdések kijelölése, amelyek majdan a teljes bizottság ülése elé terjesztendők; 4. az utóbbival párhuzamosan a tervezet szövegének és indokolásának megfogalmazása. Az aktív munkát kifejezően szemlélteti, hogy csak a következő év végéig összesen 64 szerkesztő-albizottsági és 11 teljes ülésre került sor.¹²⁰ E testület az eredményeit először 1900-ban tette közzé a *Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete* címmel.

Ezután azonban hosszú szünet következett, mivel a disputák nyomán átszerkesztett újabb szövegtest csak 1913-ban készült el, amit a vezetők, Tőry Gusztáv és Thirring Lajos tártak a közönség elé, Balogh Jenő pedig azt elő is terjesztette az országgyűlésben még az év októberében. A Képviselőházban erre egy ötven tagú bizottság alakult, amely 1915-ben felülvizsgálta a *corpust*, s elkészítette az általa ajánlott újabb változatot, ami nyomtatásban *A polgári törvénykönyv törvényjavaslatának tárgyalása a képviselőház külön bizottságában* címmel jelent meg annyi példányban, hogy az országban minden bírónak s ügyésznek egy-egy jusson, de a világháború miatt

118 VALDÁR 2016, 215–231. p., különösen: 217–219. p.; KAJTÁR 2003, 219–220. p.

119 A m. kir. Igazságügyminisztérium működése, 1895–1898. Közzéteszi: a m. kir. Igazságügyminisztérium. Budapest, 1899. 43–46. p.; BALOGH 2006, 55–76. p., különösen: 62–70. p.; STIPTA 2015, 118–120. p.

120 A m. kir. Igazságügyminisztérium működése, 1895–1898. (i.m.) 46–57. p.; BALOGH 2006, 70–72. p.

az országgyűlésben a vita folytatására nem került sor. A minisztérium előkészítő bizottsága így ismét visszavette az addigra többször újraserkesztett magánjogi anyagot.¹²¹

Az érdemi kodifikációs tevékenység csak 1922-ben indult el újra Szászy Béla vezetésével. E harmadik periódusnak az eredménye volt a *Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata*, ami 1928. március 1-jén került a Képviselőházba és az 500. sorszámon az irományjegyzékbe. A Pesthy Pál által benyújtott, 2171 §-ból álló szöveget egy hatvantagú, mindkét ház delegáltjaiból álló különbizottság vette vizsgálat alá, ami – miként említettük – ha nem is volt teljesen egyedülálló a magyar történelemben, de formailag törvényt kellett róla alkotni (1931: XXII. tc.). Ennek egyik okaként Zsitvay Tibor már a miniszteri indokolásban előre jelezte, hogy az országgyűlés közelgő berekesztése miatt valószínűleg nem lesz lehetséges a plenáris vita.¹²² Ebből is érzékelhető volt, hogy az Igazságügyminisztérium a hosszabb-rövidebb szünetekkel 1895 óta folyó törvényelőkészítő munkálatot a részéről ismét csak befejezettnak tartotta, mint tettleg bevégezettnek. Az országgyűlési tárgyalás tehát ezúttal is elmaradt, az 1931–35. évi ciklus pedig nem kedvezett e nagy horderejű reformnak. Elterjedt nézet szerint ennek az is okát adta, hogy a képviselők egy része a remélt területi revízióig várni kívánt vele, mert a nem az anyaország területén élő magyarságot nem akarták mellőzni a megalkotásában, másfelől pedig akkor a szomszédos országokban sem léteztek még egységes polgári törvénykönyvek.¹²³ A valóságban azonban az 1931 júliusában hozzánk is begyűrűző világgazdasági, majd politikai krízis miatt szorult végleg háttérbe a kódex ügye, ahogy ez Zsitvay emlékirataiból kiderül.¹²⁴ Így a nyomtatásban közreadott magánjogi törvényjavaslat (Mtj.) – később Szladits Károlynak is köszönhetően – mintegy szokásjogként lett használatos.¹²⁵ Akárcsak négyszáz évvel azelőtt Werbőczy *Tripartituma*.

A magánjogi jogszabályalkotás előkészítése a kódex el nem készülte ellenére folyamatos minisztériumi tevékenység volt a polgári korban: ha a kodifikáció *részeredményekre* vezetett, az igazságügyminiszter számos alkalommal terjesztett elő törvényjavaslatot az anyagi magánjog egy-egy alrendszerében. A teljesség igénye nélkül a legfontosabb tárgykörök a következők voltak: a megszűnt úrbéri kapcsolatokból eredő joghelyzet rendezése, különösen az ingatlanok s a kisebb haszonvételek tekintetében (1871: LIII., 1877: XII., 1896: XXV. tc.), a végrendelkezés alaki kellékeinek meghatározása (1876: XVI. tc.), a záloglevelek kibocsátása és a különböző zálogügyletek szabályozása (1876: XXXVI., 1881: XIV., 1923: XLII., 1927: XXXV., 1928: XXI. tc.), a gyámsági jog reformja (1877: XX. tc.), a házassági jog megújítása (1894: XXXI., XXXIII., 1927: IV. tc.), a földbirtok megosztása, illetve a földbirtok-politika szervezése (1920: XXXVI., 1940: IV. tc.), a családi hitbizományi birtokok rendezése (1936: XI. tc.), a zsidók személyi és tulajdonjogának korlátozása (1941: XV., 1942: XV. tc.), továbbá részeiben a kereskedelmi, a váltó-, a társasági s a szövetkezeti jog kodifikálása (1875: XXXVII., 1876: XXVII., 1898: XXIII., 1923: XXVI., 1924: XVIII. tc.), valamint a szerzői jogi (1884: XVI. tc.) és a csődjogi intézmények (1881: XVII., 1916: V. tc.) korszerű szabályozása.

121 *Magyarország igazságügye az 1913. évben*. Különnyomat a m. kir. kormány 1913. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyvből. Budapest, 1915. 11–12. p.; *Magyarország igazságügye az 1915–1918. években*. Különnyomat a m. kir. kormány 1915–1918. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyvből. Budapest, 1924. 14. p.

122 A Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényhozási tárgyalásáról szóló 1931. évi XXII. tc. indokolása. Általános indokolás, (1)–(2) bekezdés.

123 HOMOKI-NAGY–KRUSKÓCZKI–PÉTERVÁRI 2017, 7. p.

124 ZSITVAY–SIPOS 1999, 27. p., 163–175. p.

125 VLADÁR 1943/44, 230. p.; SZLADITS 1939–1942; HAMZA 2016, 86–89. p.

3.2. ELJÁRÁSJOG

A kiegyezés és a parlamentáris kormányalakítás folyamában Horvát Boldizsár már 1867 márciusában hangsúlyozta a minisztertanács előtt, hogy a bírósági szervezeti reformmal együtt a polgári perrendtartást is minél hamarabb el kellene fogadnia az országgyűlésnek úgy, hogy az már 1868 közepén hatályba léphessen. Egy bizottmány alakítását rendelte el a kormány, amely alig három hónap alatt kompilált is egy tervezetet, az addigi késő rendi kori perjog, az Ideiglenes törvénykezési szabályok és tegyük hozzá: a neoabszolutizmus idejéből átvehető gyakorlat összeegyeztetésével, amiket Horvátnál jobban kevesen ismertek az akkori Magyarországon. A szándékoltan gyors törvény-előkészítés ellenére a kiegyezés évében az átmenetinek szánt rendtartás mégsem került tárgyalásra az országgyűlés Képviselőházának plénümán, csupán a jogügyi bizottságában, ami ellenben elhúzódott. Mindennel együtt végül 1868 októberében kezdték a nyilvános vitát, s december 12-én az Országos Törvénytárban már ki is hirdette az uralkodó az 1868. évi LIV. tc.-et, vagyis a *Polgári törvénykezési rendtartást* (Ptrt.).¹²⁶

E jogszabályról a későbbi szakirodalom máig szinte dehonesztálón fogalmaz,¹²⁷ ennek ellenére tény, hogy a létrejötté évtizedekkel előzött meg minden más eljárási kodifikációt, és több kiegészítéssel, de majdnem fél évszázadig állt hatályban. A jogintézményei átmenetet képeztek a korábbi évszázadok bíróságai és eljárásjoga, valamint a polgári társadalom igényei között. Mivel az újabb kódex csak 1915. január 1-jén, a világháború alatt lépett hatályba, a dualizmus kori polgári eljárásjog döntő része a Ptrt.-én alapult.

Az első jelentős módosítására az 1881. évi LIX. tc.-ben került sor, amely a túlbonyolított jogorvoslati rendszert racionalizálta, az az évi LX. tc. pedig a bírósági végrehajtási eljárást foglalta össze önállóan. A „sommás” törvénykezés különböző típusaira vonatkozóan idővel egyéb jogszabálytervezetek készültek a minisztériumban, melyek közül a béke- és a községi bíraskodást,¹²⁸ a modernizált sommás pert,¹²⁹ valamint a fizetési meghagyásos eljárást¹³⁰ és az örökösödési eljárást¹³¹ tárgyazók lettek törvénnyé. Nehezítette a jogérvényesítést az ún. külön ügybíróóságok létezése (a kereskedelmi és váltótörvényszékek, a termék- és gabonacsarnokok bíróságai, a bányabíróságok, az úrbérrendezést végző fórumok), melyek eltérő szabályokkal működtek részint a speciális törvények, részint a gyakorlat alapján. Az 1911. évi új, de még nem hatályos perrendtartás előhatásaként az eddig említett peres és nem peres eljárások utolsó nagyobb reformjára az 1912. évi VII. tc. által került sor.

Önálló kodifikációs tárgykört képezett a *telekkönyvi eljárás* törvényi keretek közé emelése, ami az osztrák jogszabályok (1855), a különböző rendeletek és a budapesti előzmények (1874: XVII. tc.) után az 1886. évi XXIX. tc.-kel vette kezdetét.¹³² A telekkönyvi betétek szerkesztésének meghatározásával, eljárási jogával utóbb számos törvénycikk (1880, 1889, 1891, 1892, 1900) és szinte végtelen számú végrehajtási rendelet foglalkozott, majd mindez folytatódott a Horthy-korszakban is (1927, 1938). Különösen sok nehézséget okozott a trianoni békeszerződés és a háborút követő földosztások miatt megváltozott birtokstruktúra nyilvántartása, kezelése s a betéteknek a szomszédos államokkal történő cseréje, amit szintén az Igazságügyminisztériumnak kellett megoldania.¹³³

126 MÁTHÉ 1982a, 26–29. p.;

127 BÓNIS–DEGRÉ–VARGA 1996, 232–236. p.; KENGyel 2004, 153–154. p.

128 A kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról szóló 1877. évi XXII. tc.; ANTAL 2013, 9–19. p.

129 A sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. tc.; KENGyel 1993, 608–611. p.

130 A fizetési meghagyásokról szóló 1893. évi XIX. tc.

131 Az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc.

132 MATÚZ 2010, 511–536. p., különösen: 525–535. p.

133 ANTAL 2017, 36–40. p.

A korszak vezérelvei: *a szóbeliség és a közvetlenség* érvényre juttatása érdekében a modern perrendtartás előkészítése ténylegesen csak 1880-ban indult el, amikor Pauler Tivadar megbízásából két tervezet is készült; az egyiket francia mintára Emmer Kornél országgyűlési képviselő, a másikat német mintára Plósz Sándor egyetemi tanár terjesztette elő. 1885-ben tették közzé őket,¹³⁴ de a tárgyalásuk elmaradt. Szilágyi Dezső ezt a kodifikációt is szorgalmazta, minek következtében 1893-ban Plósz egy újabb tervezetet prezentált, ám ebből csak részek: a fentebb említett sommás és fizetési meghagyásos eljárásoké kerültek az országgyűlés elé, de immár a korszerű perjogi alapelvek szerint.

Plósz inkább tudós, mint politikus volt, mégis azért lett igazságügyminiszter 1899-ben, hogy e kodifikációt révbe terelje: 1902-ben mutatta be a Képviselőháznak az átdolgozott normaszöveget, amit az igazságügyi bizottság meg is tárgyalta, de a nyilvános vitáig ezúttal sem jutott el. Az egyik utódja, Günther Antal 1907-ben ismét benyújtotta a javaslatot, majd az 1909. évi német eljárási novella hatására¹³⁵ módosítva 1910-ben Székely Ferenc megint, s ez utóbbi alkalommal már eredményesen: a következő évben az 1911. évi I. tc.-ként hirdették ki a sokszor csak „Plósz-féle Pp.”-nek hívott új *Polgári perrendtartást*. A világháború kitörése viszont elhalasztotta az 1914-re tervezett hatálybalépését (1912: LIV. tc.), így az végül 1915 első napján léphetett életbe.¹³⁶

A forradalmak és a békeszerződés után az országot sújtó kényszerű gazdasági takarékoság és az inflációs prosperálás ugyancsak számos átmeneti rendelkezést igényelt a *jurisdictió*ban s a bírósági ügyvitelben, főként a hatáskört befolyásoló *értékhatárok* tekintetében. Már 1922 decemberében megjelent az első kormányrendelet, amely többek között az említett értékhatárok ideiglenes felemeléséről szólt: mindez érintette a Polgári perrendtartás számos szakaszát s az összes bírói fórumot 1923. január 1-jétől. Az értékhatárok inntől kezdve még négyszer változtak a pengő 1927-ben történt bevezetéséig – minden alkalommal *rendeleti szinten* meghatározva.¹³⁷ Az 1925. évi VIII. tc. az igazságügyminisztert még fel is hatalmazta, hogy a perrendtartásban a járásbíróság hatásköre és a fellebbvitel tekintetében vagy egyébként értékhatáruul megállapított összegeket, továbbá az említett 1881. évi bírósági végrehajtási törvényben s a módosítása és kiegészítése tárgyában alkotott 1908. évi XLI. tc.-ben, valamint az örökösödési eljárásban megállapított összegeket – a törvényhozás újabb intézkedéséig – rendelettel megváltoztathassa. Így a polgári peres és nem peres értékhatárok *kikerültek* a törvényi szintű jogi szabályozás köréből, s ezt analogikusan követte a még újabb igazságügyi reform a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. tc. keretében.¹³⁸ A perrendtartás azután érdemben nem változott.

134 EMMER 1885; PLÓSZ 1885.

135 RUSZOLY 2011, 556. p.

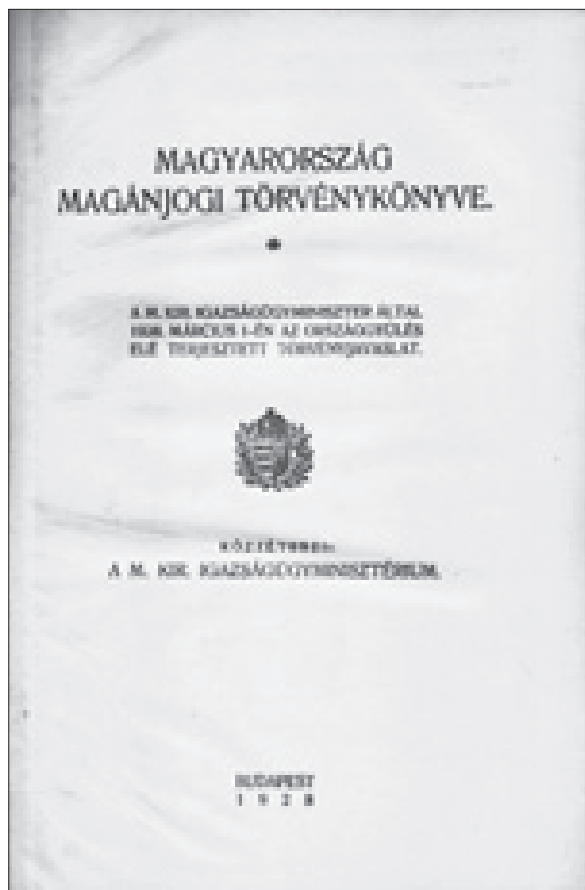
136 BÓNIS–DEGRE–VARGA 1996, 236–242. p.; KENGyel 2004, 154–160. p.; KENGyel 2011, 321–329. p.

137 A m. kir. minisztérium 10.417/1922. M.E. számú rendelete a polgári peres és nem peres eljárás egyes szabályainak ideiglenes módosításáról 1920. évi április hó 22. napján 3.329/1920. M.E. szám alatt kiadott rendeletének módosításáról és kiegészítéséről. In: IK 1922:12. szám. 603–609. p. (1., 6. §§); a m. kir. minisztérium 7.501/1923. M.E. számú rendelete a polgári peres eljárásban megállapított értékhatárok felemeléséről. In: IK 1923:10. szám. 421–424. p. (1., 3. §§); a m. kir. minisztérium 2.350/1924. M.E. számú rendelete a polgári peres eljárásban megállapított értékhatárok újabb felemelése tárgyában. In: IK 1924:3. szám 37–38. p. (1., 3. §§); a m. kir. igazságügyminiszter 25.800/1925. I.M. számú rendelete a polgári eljárásban irányadó értékhatárok megállapítása tárgyában. In: IK 1925:5. szám. 71–73. p.; a m. kir. igazságügyminiszter 6.400/1926. I.M. számú rendelete a polgári peres eljárásban irányadó egyes értékhatárok újabb megállapítása tárgyában. In: IK 1926:2. szám 52. p.

138 A m. kir. igazságügyminiszter 49.000/1930. I.M. számú rendelete a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk életbeléptetése, valamint az arra vonatkozó átmeneti és végrehajtási szabályok tárgyában. In: IK 1930:12. szám. 127–134. p. (2–3., 19. §§).

Az utolsó jelentős módosítására az 1939-i honvédelmi törvény felhatalmazása alapján – szintén rendeletileg – került sor 1940-ben.¹³⁹

Különleges tárgykört képezett Magyarországon is a 20. század elején, de főleg az első világháború után kialakulóban volt *kartelljog*, amely kezdetben a választott bíraskodás és a kereskedelmi kamarák kebelében maradt. Azonban a kartellek szaporodtával a gazdasági válság begyűrűzésének előestéjén – a közrend s a közérdek magánjogi sérelmeinek orvoslása, valamint az állami gazdaságirányítás fokozódó szüksége eredményeként –, Zsitvay Tibor igazságügyminiszteri megbízatása alatt elodázhatatlanná vált az országgyűléssel elfogadtatni a rájuk vonatkozó anyagi, illetve eljárásjogi rendelkezéseket egyaránt tartalmazó jogszabályt, meghatározva benne a piac- és kartellfelügyelet szervezeti és működési normáit is (1931: XX. tc.).¹⁴⁰

139 1.990/1942. M.E. számú kormányrendelet a polgári peres és nemperes eljárásban, valamint a magánjogi kötelezettségek tárgyában a háború következtében szükségessé vált kivételes szabályok megállapításáról. In: IK 1942:3. szám. 65–73. p.

140 Az 1931. évi XX. tc. magalkotásának 85. évfordulójára a Gazdasági Versenyhivatal a *Versenytükkör* című folyóirat II. különszámaként tanulmányokat jelentetett meg 2016-ban. Lásd benne a szerzők: KOVÁCS György, HOMOKI-NAGY Mária, STIPTA István, SZABÓ István, VARGA Norbert és GOMBOS Katalin jog- és gazdaságtörténeti közleményeit!

III. Fejezetek a minisztérium közigazgatási tevékenységéből

1. Igazságügyi beruházások

Mint korábban említettük, az Igazságügyminisztérium 1887-ben a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztériummal együtt nyert elhelyezést az akkori Nádor utca 35. szám alatt; e palota 1911-ben az Országháztér, 1927-ben pedig a Kossuth tér 11. megjelölést kapta. A központi telekhivatal és a Budapesti Kir. Főügyészség szintén odaköltözött, összesen 117 szobát foglalva el az új székházban. Erre tekintettel 1902 végéig az igazságügyi tárca évi 25.500 forinttal járult hozzá a felvett építési költsön visszafizetéséhez.¹⁴¹

A századfordulóra azonban mindkét minisztérium „kinötte” az ingatlant, az igazságügyi is kénytelen volt egyes szervezeti egységeit bérelt magánlakásokban elhelyezni, a számvevősége még így is a Curia 1896-ban átadott palotájának alagsorába szorult. 1901-ben Darányi Ignác földművelésügyi miniszter végül felszólította az ekkor Plósz Sándor vezette minisztériumot a mielőbbi kiköltözésre, aminek okszerűségét a nagy kodifikátor maga sem kérdőjelezte meg, a miniszterelnök pedig egyébként is sürgette a középítkezéseket a munkanélküliség enyhítése miatt. Plósz ekkor az Akadémia utca, a Zoltán utca és a Dunapart által határolt telket hozta javaslatba, ami a Fővárosi Közmunkák Tanácsa tulajdonában volt, azonban 1903-ig az ügy érdemben nyugodott, amikor is a minisztertanácson kiderült: nem volt elegendő fedezet a beruházásra. Erre tekintettel Polónyi Géza igazságügyminiszter csak 1906-ban tudathatta a tulajdonossal, hogy a korábban felkínált négyszögölenkénti 700 koronáért az állam megvenné a telket, de a Közmunkák Tanácsa akkorra már 1000 koronát kért.¹⁴²

Közben a még hivatalban lévő Darányi 1908 augusztusát jelölte meg végső időpontként a közös székház elhagyására, amit Günther Antal azzal fogadott el, hogy arra csak azt követően kerülhet sor, miután a jövőben bérelni szükséges ingatlant e célra átalakították. Azonban ez évben sem sikerült elfogadható bérleti díjért alkalmas bérházat találni, így a kiköltözés utolsó határideje 1909 májusára módosult. Ennek hatására – és nyolc évvel azután, hogy a földművelésügyi miniszter először intézett átiratot az igazságügyminiszterhez ez ügyben! – az addig jobbra passzivitást tanúsító Pénzügyminisztérium elkezdett érdemben foglalkozni a terveztetéssel: 1908-ban felkérte Fellner Sándor műépítést a műszaki tervek elkészítésére. Az államkincstár előreláthatóan csak ötvenévi részletekben tudta kifizetni a vállalkozót, akinek ez a fizetési mód nem volt elfogadható, emiatt érdemi lépések nem következtek, noha a határidő eltelt. Ekként csak 1911-ben sikerült a kormányzaton belül megállapodni arról, hogy mi legyen a minisztérium sorsa: a döntés szerint az *új igazságügyi palotát* a Markó, a Szemere, a Klotild és a Koháry utcák határolta, a székesfőváros tulajdonát képező telken állítanak fel 1913–14 folyamán. Egyúttal határoztak több, szintén kormányzati érdekű budapesti építkezésről is.¹⁴³

A pénzügyminiszter azonban a tervek költségvetését csak 1913-ban hagyta jóvá, addig folytonosan a magas előirányzatokat kifogásolta, amiért Fellnernek háromszor kellett azokat átterveznie.

141 Lásd a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium részére Budapesten emelendő államépületről szóló 1885. évi IV. törvénycikket!

142 NEMES 1941, 11–16. p.

143 NEMES 1941, 17–19. p.

Közben az e célból létrehozott építési különbizottság még 1912 decemberében megalakult Tóry Gusztáv államtitkár elnökletével. A tényleges munkálatok 1913. augusztus 30-án kezdődtek, és szó szerint éjjel-nappal folytak, ezért a bokrétaünnepélyt már 1914 novemberének végén megtarthatták, bár a tetőszerkezetet véglegesen csak jóval később, két év múlva fejezték be. A háború miatt az ingatlan teljes felszerelése oly sokat késett, hogy az Igazságügyminisztérium csupán 1918 májusában kezdhetette el az átköltözést, ráadásul meg kellett osztoznia az új helyiségeken a horvátországi, valamint a választási ügyekért felelős minisztériumokkal. Végül hivatalosan az év december 1-jétől működött a Markó utca 16. szám alatti saját palotájában.¹⁴⁴ A sors különös fordulata, hogy addigra a tervezett, király általi ünnepélyes átadás éppen lehetetlenné vált, Horvátország és Szlavónia pedig ugyane napon deklarálta a Szerbiával történő önálló állammá alakulását.

Az egyéb igazságügyi beruházások a korszakban folyamatosak voltak. A bíróságok és az ügyészségek működését szolgáló ingatlanok létrehozása, fenntartása, bővítése folyamatos szervezési munkát adott a minisztérium részére. A monarchia-szerte egységes koncepciót követő építkezéseknek köszönhetően – számosat közülük Wagner Gyula és cége tervezett¹⁴⁵ – Magyarország igazságügyi palotái tekintélyt parancsolók, elegánsak s a céljukra hosszú távon alkalmasak voltak, ezzel is érzékeltetve a historikus fénykor ragyogását. Mi több: az osztrák tartományok hasonló tendenciáját figyelembe véve máig egy karakterisztikus történelmi architektúrát figyelhetünk meg Salzburgtól Budapesten át Lembergig.

Kiemelkedett a Magyar Királyi Curia elhelyezését szolgáló projektum; a szándék a legfelsőbb bíróság új székházba történő költöztetése volt abból a korszerűtlen épületből, amelyben még Mária Terézia alatt helyezték el. Szilágyi Dezső igazságügyminisztert az országgyűlés az 1893. évi XIII. tc.-ben hatalmazta fel, hogy Budapesten az V. kerületben fekvő, a Nádor, az Alkotmány, a Honvéd és a Szalay utcák által határolt 1810 négyszögöl telken *igazságügyi palotát* emeltessen, s az ehhez szükséges építési költségek fedezésére – a telekvétellel és a berendezéssel együtt – a pénzügyminiszter kezelésében lévő Magyar Kézpénzbiztosítéki Alaptól kétmillió-száznyolcvanháromezer forint (vagyis négy millió-háromszázhatvanhatezer korona) kölcsönt vegyen fel, amely palota majdan a Curia mellett a budapesti kir. ítélőtábla, a koronaügyészség és a budapesti kir. főügyészség elhelyezésére is szolgálhatna. Mivel a millenniumi ünnepségek keretében akarták felavatni, a kölcsön három és fél éven belül, részletekben volt igénybe vehető, minek tőkáját és kamatait 1897-től kezdve félévente kellett visszafizetni ötven esztendő alatt; az évi előirányzat az igazságügyi tárca költségvetésében a rendes kiadások közé tartozott. Ez az impozáns palota Hauszmann Alajos tervei alapján készült el 1896 őszén,¹⁴⁶ ami 1951 után már más állami, valamint politikai szervezeteknek adott otthont, jelenleg a Néprajzi Múzeum működik benne.

De ugyanebben az időben *vidéki nagyberuházások* is zajlottak, ugyanis az ítélőtáblák 1890/91. évi decentralizációja a kilenc új székhelyen tágas ingatlanokat igényelt. Az érintett városok előzetesen kötelezték magukat, hogy az állami költségvetés megterhelése nélkül, tehát a saját büdzséjükből méltó elhelyezést biztosítanak a fellebbviteli bíróságoknak tíz éven belül, majd pedig ezen székházakat ingyen az igazságügyi kormány (az állam) tulajdonába bocsátják. Szilágyi Dezső bölcs előrelátásának köszönhetően így nagy értékű ingatlanok tulajdonába jutott a kincstár,

144 NEMES 1941, 27–38. p.

145 Wagner Gyula legfontosabb alkotásai: Királyi Törvényszéki Törvényszék, Eger (1906–1908); Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet, Kecskemét (1904); Városi bíróság, Hódmezővásárhely (1901–1902); Igazságügyi palota, Kolozsvár (1898–1902); Királyi Törvényszéki Palota, Gyula (1897–1898); Királyi Törvényszéki Palota, Máramarosziget (1896–1897); Budapesti Fegyház és Börtön, Budapest (1894–1896); Törvényszéki Palota, Kecskemét (1894–1895); Nyíregyházi Királyi Törvényszéki Fogház, Nyíregyháza (1889–1891); Sopronköhida Fegyház és Börtön, Sopron (1885–1886); Váci Fegyház és Börtön, Vác (1885); Szegedi Fegyház és Börtön, Szeged (1883–1884); Törvényszéki Palota, Újvidék (1896); Törvényszéki Palota, Makó (1896); Királyi Törvényszéki Palota, Székesfehérvár (1902).

146 BÓDINÉ 2017, 71–87. p.; MEGYERI-PÁLFFI 2017, 87–96. p.

amelyeknek a telekkönyvi nyilvántartásába rendszerint azt is bejegyezték, hogy csak igazságügyi célokra hasznosíthatók. Voltak városok, amelyek végül teljesen új épületet emeltek (Pécs, Győr, Debrecen), míg a többiek a meglévőkből törekedtek a kötelezettségvállalásuknak eleget tenni. Szegeden például az ideiglenes elhelyezést követően a városháza utáni legértékesebb közingatlant, a polgári reáliskolát engedte át a törvényhatóság 1894-ben, viselve az átalakítási költségeket is, Pozsonyban pedig az egykori országházba költözhetett be az új ítélőtábla.¹⁴⁷

2. A törvénykezési szervezet személyi ügyei

Az igazságszolgáltatás *törvényességi főfelügyelete* 1869-től békeidőben is az igazságügy-miniszter hatáskörébe tartozott, ezen az 1891. évi XVII. tc. akként változtatott, hogy a felügyeleti tevékenységet megosztotta közte és az ítélőtáblai elnökök között. A gyakorlatban az említett elnökök rendszeresen vizsgálták a törvényszékek, a járásbíróságok és a királyi ügyészségek működését is, rendkívüli esetben pedig soron kívül kellett eljárniuk. Ez utóbbi rendszerint az igazságügyminiszter utasításai alapján történt.¹⁴⁸

1903 novemberében például egy szegedi fegyelmi ügyet kellett „tapintattal” kivizsgálni, amivel az ottani ítélőtábla elnökét, Fabiny Ferencet bízták meg. A tényállás szerint Gajáry Béla törvényszéki bíró önmaga ellen fegyelmi eljárás elrendelését kérte, mert a törvényszék elnöke, Hamza Géza által „úgy hivatali, mint a magánérintkezésekben állandó inzultusoknak van kitéve, [...] de sőt egyenesen kifejezést ad[ott] annak, hogy az elnök rosszakaratának a jövőjére káros kihatásától jogos oka van félni”. Az a pontos ok, mire hivatkozva a maga elleni vizsgálatot kérte, nem ismert, és nem is jelölt meg olyan körülményt, ami jogot adott volna az eljárásnak a minisztérium utasítására történő megindításához, ezért csak egy személyes meghallgatásra került sor. Azonban a részletek feltárása helyett ekkor Gajáry „nem habozott kijelenteni”, hogy a panaszát érzelmi-
leg felindult állapotban terjesztette elő, és higgadtan megfontolva immár sajnálta annak beadását. Hamza a bíró e nyilatkozatát tudomásul vette, s megerősítette, hogy miként minden beosztottjával, vele szemben is fontosnak találta „az igazságszolgáltatás terén való sikeres együttműködés alapfeltételét képező jó viszony” kölcsönös fenntartását. Ez az ügy kézfogással ért véget.¹⁴⁹

1917 januárjában történt a budapesti kir. büntető törvényszék bírói karát illetően, hogy egy, a sajtóban megjelent közlemény szerint a testület némely tagja a törvénykezésbe vetett bizalmat és tiszteletet sértő módon viselkedett a kollégáival szemben, ami becsületbeli, „lovagias ügyek” felmerüléséhez is vezetett. Eszerint a bíróság elnöke, Balogh György a bírák egy részével délben és délután vendéglőkbe járt „sörözni”, s e férfiaknak egyébként is kedvezett a többiek rovására, mely körülmény az év eleji megnyitó folyamán érzékelhető volt. Arra is utalt, miszerint a bírák egy része a felektől vagy azok képviselőitől nem csak információkat fogadott el, hanem a „kartársi viszonyra” tekintettel a javukra közbenjárt a bírótársaknál. Balogh Jenő ennél fogva felhívta a fővárosi ítélőtábla elnökét, Juhász Andort, hogy bizalmasan vizsgálja ki a tényeket: részint azok valóságtartalmát, részint azt, miként került ez a sajtóra nem tartozó hír a lapokba, s erről öt intézkedési javaslattal tájékoztassa. A további részletekről nincs adat, de az akta végén szereplő március 1-jei feljegyzés arra enged következtetni, hogy valamilyen alapja valóban létezett az esetnek: „az ügy Miniszter Úr Ő Nagyméltóságának szóbeli intézkedésével befejezést nyert”, és a dosszié az irattárba került.¹⁵⁰

147 ANTAL 2006, 49–61. p., 110–125 p.; ANTAL 2014, 21–42. p.; BALOGH 2017, 57–63. p.

148 ANTAL 2006, 155–158. p.; ANTAL 2014, 54–62. p.

149 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 1–4. f.

150 MNL OL K578, 430.

Az első világháború utáni gazdasági helyzet a bírói és az ügyész karban is tarthatatlan viszonyokat idézett elő, noha a nemzetgyűlés az 1920. évi XX. tc. formájában *önálló státuszt és illetményrendszert* hozott létre a törvénykezési szervezet tagjai számára, valamint azelőtt, 1919 októberében és decemberében a kormány bevezette a bírói vagy ügyvédi képesítésű állami tisztviselők új képesítési pótlékát.¹⁵¹ A Curián alakított válságbizottság 1921 januárjában tárgyalta a *bérekérdést*, és február 28-i keltezéssel egy előterjesztést juttatott el Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyminiszterhez arra figyelmeztetve, miszerint „méltóztatnék sürgősen intézkedni a bírói kar anyagi helyzetének javítás iránt, mert e nélkül a bírói karnak eddig kifogástalan megbízhatósága és a bírói kar tekintélye meginog, és a bírák nagy része kénytelen lesz pályáját elhagyni, ami végeredményben oda fog vezetni, hogy miután megfelelő utánpótlásra nincs kilátás, rövid idő múlva ebben az érdemes karban olyan hiány fog mutatkozni, hogy az igazságszolgáltatás menete fenntartható nem lesz.” A megélhetés nehézségeit kifejezendő a Curia akkori elnöke, Töry Gusztáv részletesen bemutatta a hazai bírák és ügyészek helyzetét, amiben megdöbbentő adatként szerepelt, hogy a statisztikai hivatal szerint egy átlagos magyar munkáscsalád megélhetési költségei 1914 júliusától 1920 októberéig a negyvenszeresére emelkedtek, a tojás ára például a hatvannyolcszorosára inflálódott, ellenben a bíróságok alkalmazottainak illetményei legfeljebb a hatszorosukra nőttek. Ezt a kedvezményes, illetve természetben szolgáltatott élelmiszerek és tüzelőanyagok nem ellentételezték. Még a budapesti ügyvédi kamara is felfigyelt az anomáliákra, amely az 1920 júniusában tartott közgyűlésén foglalkozott e témával, és kifejtette: „a nemzetnek még a legnagyobb áldozatok árán is két intézményt kell fenntartania s ezért mindenét odaadnia: az egyik a hadsereg, a másik a bírói kar”. Minderre tekintettel azt javasolta a bírák értekezlete, hogy a magyar köztisztviselők javadalmait 1921 januárjától egy évre legalább a kétszeresére kellene felemelni. „A köztisztviselők s köztük a bírák csak a megélhetés lehetőségét kérik az államtól” – fogalmazott tömörséggel az előterjesztés, hivatkozva a magánszférába való kilépések veszélyére is, azzal, hogy ha minden állami alkalmazott bére nem növelhető, akkor legalább a bíráké s az ügyészeké legyen az. A költségvetési bevételek ehhez szükséges szaporítására új igazságügy illeték bevezetését hozták javaslatba, amit eredendően a budapesti ügyvédi kamara maga vetett fel: mindezt a peres felek az illetékbélyegek módjára fizethették volna, mert ha a több ezer koronás munkadíjat meg tudták fizetni, akkor ezt a többletköltséget is. Tomcsányi a problémát 1921 márciusában a minisztertanács elé tárta, amely cselekvésre utasította a pénzügyminisztert.¹⁵²

A béremelés ugyan nem valósulhatott meg, de a költségvetési törvény felhatalmazta az igazságügyi tárcát, hogy a létszámkeret megtartásával az 1920. évi XX. tc. hatálya alá tartozók előléptetéseiről gondoskodjon, egyúttal megszüntette a Büntetéspénzek Országos Alapját, az ott kezelt „pénzeket” pedig az Igazságügyminisztérium rendes költségvetési bevételei közé sorolta át 1921. július 1-jétől.¹⁵³ Arra is találtunk utalást, hogy ez év elején a családok igazságügyi alkalmazottak közül száznegyvenhárman egyszeri – összesen 86.000 K – pénzjutalomban részesültek, valamint, hogy az igazságügyi állami nyugdíjasok egy része új ellátásként, meghatározott feltételek fennállta esetén, családi pótlékot igényelhetett.¹⁵⁴

151 MNL OL K577, F.41. 1905–1942. csomó, 6.734/1919. M.E. sz. rendelet (a magyar kormány 1919. évi 6.734. M.E. számú rendelete a bírói vagy ügyvédi képesítésű állami tisztviselők külön képesítési pótlékáról). Lásd még in: MRT 1919. Budapest, 1919. 954–955. p.

152 MNL OL K578, 555., 562.

153 Lásd az 1921/22. költségvetési év[ben az] augusztus 1-től december végéig viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló 1921. évi XXXIV. törvénycikk 3. és 10. §-ait!

154 MNL OL K577, A.2. 1920. (II.) csomó, 343–346. f., 359. f., H.13. 1917. csomó, 18.540/1920. I.M.E. sz. irat.

A *bírák mozgalma* mindenesetre folytatódott: már 1922 novemberében,¹⁵⁵ majd 1923 júniusában Töry Gusztáv ismételt a szakminiszterhez fordult, s emlékiratot terjesztett elő avégből, „hogy a m. kir. Curián működő ítélőbírák állásai helyeztessenek vissza arra a hagyományos kiemelkedő magaslatra, amelyet hazai történelmünk szerint évszázadok óta elfoglaltak, s amely, az utóbbi éveknek az említett [novemberi] átiratban részletesen ismertetett törvényhozási és kormányzati intézkedései folytán, jelentékenyen alábbszállott”. Az újabb sérelmeket az váltotta ki, hogy az 1923. évi II. és IV. tc.-ek némely közigazgatási tisztviselők állását az országos besorolási rendszerben a magasabb rangú bírák szintjére emelték fel, noha a múltban e bírák mögött álltak. Minderre tekintettel Töry javasolta, hogy a Curia elnöke egy teljesen önálló státuszba kerüljön, hasonlóan az egykori országbírói méltósághoz, a többi bírása pedig magasabb fizetési csoportba lépjen át, amelynek mikéntjét is megfogalmazta. Ez utóbbinak a lényege az volt, hogy a legfelsőbb bírói kar tagjainak felét és a tanácselnökeit, továbbá a koronaügyész-helyetteseket emelték volna egyvel magasabb fizetési osztályba, míg a többi fórumon ítélkezőket egyelőre meghagyták volna az addigi helyzetükben, miáltal megmaradhatott az egészséges előmeneteli és rekrutációs rendszer a Curia tagjainak javára.

Végül 1923. november 22-re egy értekezletet hirdetett Nagy Emil a királyi bíróságok és ügyészségek vezetői részére az Igazságügyminisztériumba. Ennek tárgya az 1920. évi XX. tc. „egyes rendelkezéseinek esetleges módosítása”, különösen pedig: a bírói címadományozási és az ún. címzési („nagyságos” vagy „méltóságos”) rendszer – benne az aktív ítélőbíráknak s a nyugalmazottaknak adható különböző címek és rangok – kérdése, némely vidéki ítélőtáblák elnökeinek s a főügyészeknek, valamint a rangidős curiai tanácselnököknek magasabb fizetési csoportba történő beosztása, az ítélőtáblai elnöki titkárok illetményi átsorolása, a várakozási idő újabb szabályozása, a munkásbiztosítási felsőbbbíróság megszüntetésének problematikája, a továbbképző és gyakorló szakmai értekezletek szervezése, illetve a közjegyzők hatáskörének kiterjesztése volt.¹⁵⁶ Magáról az értekezletről nincsenek közvetlen adataink, de 1924. január elején a nevezett igazságügyminiszter egy átiratot juttatott el Töryhez, amely egy, a bírói címzetes és tényleges *rangok szabályozásáról* szóló tervezetet tartalmazott. Ebből előtűnik az a történeti jelenség, amit utóbb a szakirodalom „bírói rangkórságnak” nevez,¹⁵⁷ s ami már a saját korában is megosztotta az érintetteket: az elfoglaltnál magasabb bírói állások címeinek „bőkezűen gyakorolt osztogatása” anélkül, hogy a bíró szolgálati helyében változás történt volna (pl. kir. ítélőtáblai bírói címmel és jelleggel felruházott törvényszéki bíró, amelyben a „jelleg” eredetileg a magasabb fizetési besorolásra utalt). Innen tudható, hogy a novemberi értekezlet egyik főtémája a rangok s címek elvi vitája volt, ahol a miniszter arra az álláspontra helyezkedett, miszerint az adományozást a jövőben nem szabad gyakorolni. Erre tekintettel, s mert az egész tervezetet nem tartotta szerencsés szövegezésűnek, a Curia elnöke a válaszában inkább a módosítás mellőzését javasolta.¹⁵⁸

A bírák javadalmai az említett státusztörvény szerint még lényegesen kedvezőbbek voltak, mint az egyéb állami tisztviselőké, ez azonban nem tartott sokáig: a *gazdasági takarékoság* 1924-ben az igazságügyi szervezetet is elérte, minek következtében az ottani képesítési és más pótlékokat megvonták, így a külön státusz ellenére sem voltak biztosítva az addigi bírói illetmények. A helyzet 1927. január 1-jétől, a pengő bevezetésétől indult mérsékelt javulásnak, a pótlékokat azonban csak 1929-ben állította helyre a minisztérium. 1931 szeptemberétől viszont minden közszolgálati tisztviselő bérét újra mérsékelni kellett; ez a bíránál az alapilletményekre terjedt ki,

155 MNL OL K577, A. 1920–1935. csomó (1920–21), 82–87. f., 89–91. f., 97–102. f.

156 MNL OL K577, A. 1920–1935. csomó (1920–21), 67–72. f., 108. f.

157 NAVRATIL 2014, 135–138. p.

158 MNL OL K577, A. 1920–1935. csomó (1920–21), 75–81. f.

a pótlékokra ezúttal nem, de a javadalmaik vásárlóértéke 1932-ben az 1920. évinek így is csak 40–50%-át érte el.¹⁵⁹

A világgazdasági válság alatti takarékoság természetesen egyéb formákban is nyomot hagyott a törvénykezési szervezeten. Érdekes adalék például az igazságügy- és a belügyminiszterek azon iratváltása 1933–34-ből, amely a büntetőügyekben az olyan idézettek vagy elővezetettek *hazajutása költségeinek* finanszírozására vonatkozott, akik nem a hatóság székhelyén laktak, és pénzük sem volt, hogy visszautazzanak. Ilyenkor általában a rendőrség vagy a csendőrség kísérte a tartózkodási helyükre az érintetteket, s mint ilyen közegek költségeit, azokat évtizedeken át a Belügyminisztérium viselte. Azonban a belügyi tárca ezt költségvetési szempontból kifogás tárgyává tette még 1931-ben azzal, hogy a jövőben inkább az Igazságügyminisztérium büdtségét terheljék e kiadásokkal. Az utóbbi Elnöki ügyosztálya vizsgálatot is indított annak érdekében, hogy ténylegesen milyen teherről volt szó annak előre bocsátása mellett, miszerint „az igazságügyi érdek csak az, hogy azok, akiknek meghallgatása törvény szerint szükséges, megjelenjenek a bíróság előtt. Az ellenben, hogy az ily kihallgatott egyének vissza is jussanak lakóhelyükre, mégpedig olyankor is, ha erre nincs pénzük: semmiképpen sem lehet az igazságügyi igazgatás feladata, hanem rendészeti, esetleg közjótékony-sági intézkedés tárgya”. Mindezt számszerűsítve: ekkor egy Kiskundorozsmáról Budapestre elővezetett terhelt vasúton történő hazautazásának költsége 7 pengő és 90 fillér volt. Mivel a kényszerű takarékoság mindkét minisztériumot egyaránt sújtotta, Lázár Andor a követett gyakorlat fenntartása mellett érvelt. A belügyminiszter viszont kitartott azon álláspontja mellett, hogy a rendőrség nem mindenirányú tolonchatóság volt, s az igazságügyi érdekeket sem lehetett az előbb idézettek szerint értelmezni.¹⁶⁰ A vita befejezéséről ugyan nincs konkrét adatunk, de az iratokból arra következtethetünk, hogy semmi sem változott.

Az igazságügy történetének szomorú fejezetei közé tartozik a második világháború alatt a zsidóságot érintő jogalkotásban és végrehajtásban történő közreműködés. Ennek forrásaiból a minisztérium megmaradt kevés iratai között az 1942. évi XV. tc.-kel összefüggően találhatók dokumentumok, amikből kiderül, hogy a hivatkozott törvény alapján az izraelitáktól elveendő mezőgazdasági ingatlanok felhasználása iránt a magyar földművelésügyi miniszternek kellett intézkednie. Ehhez a birtokszerzők kijelölésére *tárgyalóbizottságokat* alakított 1943-ban, melyek elnökei az igazságügyminiszter által átengedett bírák vagy igazságügyi tisztviselők lehettek. Figyelemmel „azokra a szempontokra, amelyek ahhoz fűződnek, hogy a tárgyalóbizottság elnöke telekkönyvi ügyekben és tárgyalás vezetésében is megfelelően jártas legyen”, az ágártárca vezetője elsősorban bírákat szándékozott beosztani összesen negyven bizottságba, ezért ugyanennyi bírót kért sürgősen hozzá berendelni úgy, hogy ők az 1943. szeptember 15. utáni napokban a munkát elkezdhessék. Mivel azonban eleve bíróhiány volt, a honvédelmi miniszter ezzel párhuzamosan kénytelen volt az átengedett létszámnak megfelelő, a háborúban szolgálatot teljesítő bírót a hadi szolgálat alól felmenteni. Ez utóbbi ellenben nem mindig történt meg; a szegedi törvényszékről igénybe vett két bírót például 1944 januárjában sem pótolták. A bizottságok egyébként még Budinszky László idején is működtek.¹⁶¹

159 NÁNÁSI 2011, 249–250. p.; ANTAL 2015a, 56–57. p.; MÉSZÁROS 1932, 176–178. p.; NAVRATIL 2014, 124–125., 128. p.; a bírói képesítési pótlékról és a magyar kir. kincstári jogügyi igazgatóság fogalmazási szakához tartozó egyes állásoknak a kir. ítélőbírák és kir. ügyészek státusába való besorolásáról szóló 1930. évi XLIII. tc. (1–4. §§).

160 MNL OL K577, R.1. 1933. 17–50. f.

161 MNL OL K577, A1. 1943. csomó, 352–360. f., 431–434. f.

3. A tanácsköztársaság alatti cselekmények vizsgálata

Míg az 1918 novemberében kikiáltott népköztársaság jogforrásaival szemben bizonytalan volt az 1919 és 1920 fordulóján végbement alkotmányjogi rendezés, addig a tanácsköztársaságot egyértelműen utasították el az 1919 ősztől alakult kormányok és az első nemzetgyűlés nagy része. Friedrich István miniszterelnök már az év szeptemberében kibocsátott egy rendeletet a közszolgálati alkalmazottaknak a tanácsköztársaság alatti magatartását vizsgáló bizottságok tárgyában, amelyeknek azt kellett feltárniuk, hogy kik szegődtek „a bolsevizmus fokozott szolgálatába”, vagyis a tisztviselőtársaik terrorizálását s üldözését, politikai megbízhatóságuk minősítését, nemzetellenes nyilatkozatokhoz való csatlakozásra kényszerítésüket, valamint a propagandaterjesztést végezték. A szükséges eljárásokhoz a rendes fegyelmi szerveken kívül *ad hoc bizottságot* alakíthatott minden miniszter, az államtitkárokra nézve pedig maga a kormány. E fegyelmi bizottságok elnökből és négy tagból álltak; az elnök és két tag a fogalmazói karból, a másik kettő pedig lehetőleg abból a karból került ki, amelyhez a terhelt tartozott. Az így létrehozott bizottságok egyébként a fegyelmi eljárás szabályait alkalmazták azzal, hogy a határozatukat a miniszter elé kellett terjeszteni jóváhagyó döntés végett.¹⁶²

Az Igazságügyminisztériumban 1919 szeptemberében hozták létre a *különbizottságot*, de a működésének *irányelveit* csak utóbb, 1920 januárjában fogalmazták meg. Eszerint a bizottság a fegyelmi büntetéseket az eset összes körülményeihez képest szabta ki, s a felfüggesztett alkalmazott a visszahelyezése esetén – ha azt a bizottság az eljárást megszüntető vagy felmentő határozatában elrendelte, avagy a hivatalvesztésnél enyhébb szankciót alkalmazott – az addig visszatartott illetményét pótlólag megkaphatta. A vizsgálóra nézve a hatályban álló pénzügyi fegyelmi vizsgálati szabályok voltak irányadók. A vizsgálóbiztos esküt csak akkor vehetett ki, ha az később, a bizottság előtt előre láthatóan nem történhetett meg. Maga a különbizottság *fegyelmi tárgyalás* nyomán döntött, kivéve, ha a vizsgáló előterjesztése alapján szolgálati vétség nem látszott fennállni; az utóbbi esetben az eljárást megszüntető határozatot tanácsulésen hozták. A zárt tárgyaláson a vizsgáló ismertette a feltárt adatokat s a terhelt nyilatkozatára teendő észrevételeit, de a terheltnek is módot kellett adni, hogy ott helyben, személyesen védekezhessék, amihez a tisztviselőtársai közül akár „védőt” is választhatott. A tárgyaláson helye volt érdemi bizonyítás felvételének. A határozatot zárt ülésben hozták, ahol a jegyzőkönyvet a vizsgálóbiztos vezette, de szavazati jogot nem gyakorolt. A bizottsági tagok szavazatának egyenlő megoszlása esetén az elnök döntött, de más arány mellett is nyilváníthatott jegyzőkönyvezett különvéleményt. A határozatot csak azután közölhették a terhelttel, hogy a miniszter jóváhagyta.¹⁶³

Ténylegesen már 1919 szeptemberében és októberében zajlottak ilyen természetű eljárások, illetve még évekkel későbből is vannak jelentések és jegyzőkönyvek a megmaradt minisztériumi levéltárban,¹⁶⁴ bár azok a teljes dokumentációnak valószínűleg töredék részét képezik, s csak a helyükről történő kiemelés által kerülhették el utóbb a megsemmisülést. A legrészletesebb adatok Lengyel Aurél miniszteri tanácsos,¹⁶⁵ valamint két más minőségű tisztviselő: Strausz István legfőbb számvevőszéki elnök¹⁶⁶ és Jekel Péter nemzeti kisebbségi minisztériumi helyettes államtitkár fegyelmi ügyeiből valók (1920–1921).¹⁶⁷ A terjedelmi korlátok ezek részletezését itt nem teszik lehetővé.

162 A minisztérium 4.359/1919. M.E. számú rendelete a közszolgálati alkalmazottak részéről a tanácsköztársaság ideje alatt elkövetett magatartást elbíráló külön fegyelmi bizottság tárgyában. (*Passim*)

163 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 5–8. f.

164 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 9–59. f.

165 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 60–118. f., 120–123. f.

166 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 124–204. f.

167 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 207–394. f.

Az első *bizottsági jegyzőkönyv* tehát 1919. szeptember 11-én készült az igazságügyi fogalmazói karral összefüggésben. Az elnöke dr. Bartha Richárd helyettes államtitkár, a tagjai pedig dr. Csopey Dénes ítéltáblai bíró, dr. Entz Ferenc miniszteri titkár, dr. Uzonyi Imre és dr. Halla Aurél törvényszéki bírák voltak. A saját ügyrendjét a bizottság a következőképpen állapította meg: „a bizottság tagjai önmagukat is vizsgálat alá veszik”; a működését azonban már e vizsgálat előtt megkezdte, mert a tagjaival szemben bejelentések nem érkeztek. A bizottság a minisztériumi fogalmazói karból mindenkit ellenőrzött, úgyszintén azokat is, akik bár nem álltak már szolgálatban, de az év március 21. (a tanácsköztársaság proklamálása) után „az Igazságügyminisztériumban működést fejtettek ki”. Az eljárás alá vontakról minden tag észrevételt tett, szükség esetén a bizottság meghallgatta az érdekelteket, „esetleg másokat is”. A határozatot szótöbbséggel hozták, minek tárgya csak az lehetett, hogy az ismertté vált adatok alapján szükségesnek tartottak-e *további intézkedések*: a teljes feloldozáson kívül ebben nemleges álláspontot akkor foglalhattak el, ha „olyan enyhébb esetekben, amidőn a kifogásolt magatartás kizárólag a kartársi összetartozandóságot és együttérzést érintette, a további intézkedést a bizottság maga foganatosítja”. Ez a saját hatáskörben való intézkedés abban állt, hogy a megidézettel az elnök közölte, miszerint a tanúsított magatartást a bizottság a kötelező szolidaritás mércéje mellett nem találta megfelelőnek, s azt helytelenítette.¹⁶⁸

A „fogalmazói kar” valójában *a teljes rendszeresített személyzetet* magában foglalta az államtitkártól a miniszteri tanácsosokon át a titkárokig. Közülük harminckilenc állott gyanú felett, mivel semmilyen bejelentés vagy hivatalból ismert adat nem utalt arra, hogy kompromittáltak volna magukat, később még huszonkilenc férfit találtak ilyennek; viszont bejelentés alapján számos igazságügyi tisztviselő és még a proletárdiktatúra előtt berendelt bíró ellen indítottak tényleges vizsgálatot. Az e személyekkel összefüggésben szerkesztett jegyzőkönyveket szeptember 17–18. és 22–23. napokon vették fel. Olykor az iratok alapján, máskor tanúk meghallgatása után döntöttek az eljárás alá vontak sorsa felől.

A bizottság saját tagjaira irányuló szeptember 20-i vizsgálata mind az öt főnél negatív volt; egyébként pedig az elrendelt inspekció nyomán Séthi Antal államtitkár, Heller Erik miniszteri titkár, Fodor Ármin és Nemes Lajos curiai bírák, valamint Rosnyai Dávid, Ruber [?] József és Gebhardt Károly törvényszéki bírák ügyeiben – a kifogásolt magatartásuk csekély jelentőségére tekintettel – nem tartott szükségesnek további felelősségre vonást. Érdemben nem vizsgálták azokat, akikkel szemben éppen büntetőeljárás volt folyamatban (Láday István, Barta József, Zilahi László). A többiek esetében háromféle tartalmú határozat fordult elő. A bizottság rendes *fegyelmi eljárást* javasolt Benárd Emil s Lengyel Aurél miniszteri tanácsosok, Zádor Béla miniszteri osztálytanácsos, Kartsoke Alajos miniszteri osztálytitkár, Megyery István legfőbb államügyész-helyettes, Kármán Elemér és Balogh Elemér törvényszéki bírák, illetve Rakonitz Dezső törvényszéki jegyző ellen; *igazságügyi felügyeleti intézkedést* talált szükségesnek Stolpa József és Fabiny Tihamér miniszteri titkárok, Térfy Gyula curiai tanácselnök, Fekete Jenő törvényszéki bíró és Simon Béla törvényszéki jegyző ellen. A többiek feletti további felelősségre vonást *saját hatáskörben* tartotta fenn, név szerint: Farnos Dezső miniszteri segédtitkár, Balás P. Elemér miniszteri titkár, Hrusztek Lajos, Radovits Lajos és Tury Sándor Kornél törvényszéki jegyzők esetében.¹⁶⁹

Az ellenőrzés 1919 októberében folytatódott. Az igazoló bizottság október 2–3-án és 13–14-én ülésezett, azonban nem zárható ki, hogy egyéb napokon is. Ennek keretében nem talált szükségesnek további intézkedést Vidiczky János miniszteri osztálytitkárt, Kádár L. Levente miniszteri titkárt és Fogler Béla akkor már miniszterelnökségi segédtitkárt illetően, de *saját hatáskörben* járt el Scholtz Géza miniszteri osztálytanácsossal szemben.

168 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 9. f.

169 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 10–41. f.

Néhány hivatali és műszaki tiszttel összefüggésben is érkeztek panaszok, azonban a bizottság hatásköre ezek megítélésére nem terjedt ki, így amellet döntött, hogy jegyzőkönyv útján közli mindezt az Elnöki osztállyal. A bizottsági meghallgatás kiterjedt még a Rónai Zoltán népbiztos irányítása alatt működött minisztériumba a tanácsköztársaság idején berendelt, de tetteleg nem vagy csak provizórikusan ott dolgozó különböző személyekre (ügyvédekre, bírákra, egyetemi oktatókra, hivatali tisztekre) is.¹⁷⁰

A munkákat befejezéseként október 14-én *a saját hatáskörben megintendő* személyek előtt az elnök egyenként felolvasta a következő szöveget: „az Igazságügyminisztérium fogalmazói kara megbízott bennünket azzal, hogy a fogalmazói kar tagjainak a proletár diktatúra alatt tanúsított magatartását kivizsgáljuk és elbíráljuk. A vizsgálatot ... [név] úr személyére nézve is elvégeztük, és ennek eredményeképp kifogás alá esőnek találtuk azt, hogy Ön a fogalmazói kar állásfoglalásával szemben *lajstromozásra jelentkezett a közalkalmazottaknál*, [és] 1918. november hónapban belépett a közalkalmazottak szövetségébe. Ezt a tényt a nehéz időkben fokozottabban fontos kartársi szolidaritás megsértéseként helytelenítjük és rosszalljuk. Minthogy azonban meg vagyunk győződve, hogy a bolsevizmus nemzetellenes és osztály gyűlöleten alapuló irányzatának elítélésében velünk érez, és hogy arra az esetre, ha nemzeti létünkért és egyetemes világnézetünk érvényesítéséért tovább is küzdenünk kell, számíthatunk az Ön szolidáris együttérzésére, [így] ez ügyben a most kihirdetett kari határozaton túlmenő intézkedést nem tartunk szükségesnek. Ezek után még csak a következőket kívánom megjegyezni. Kedves Barátom! Határozatunkkal és az eljárás túlhosszú tartamával a kar szempontjából ezt az ügyet végleg elintézettnak tekintjük, és biztosítunk mindnyájunk változatlan megbecsüléséről és szeretetéről.”¹⁷¹

Ugyanazon a napon a „fogalmazói kar” teljes ülést tartott, amelyen az elnöklő Bartha Richárd helyettes államtitkár a jelenlévők előtt vázolta a bizottság működésének körülményeit és szempontjait, majd Halla Aurél ismertette a következő statisztikai megállapításokat: az 1919. március 21. előtt is szolgáló tisztviselők közül összesen 98-at vizsgáltak meg, ezek közül 83 taggal szemben nem tartották szükségesnek az eljárás folytatását, azonban további eljárásra utaltak 15 személyt, és pedig büntetőre hármat, fegyelmi-re hetet, felügyeletire ötöt. A március 21. után berendeltékből vizsgálat alá kerültek 48-an, akik közül további eljárást nem talált szükségesnek a bizottság kilenc személynél, míg büntető eljárásra utal 13-at, fegyelmi-re pedig 26-ot. Minderről Zoltán Béla igazságügyminiszternek egy összegző jelentést és négy folytatólagos jegyzőkönyvet küldtek meg.¹⁷² Arról, hogy az előre vetített fegyelmi, törvényességi felügyeleti és bűnvádi eljárásoknak mik lettek az eredményei, nincs adatunk.

Utóhangként viszont hozzátesszük, hogy évekkel később, 1925. március 26-án a szóban lévő igazoló bizottság még egyszer összeült, hogy Fabiny Tihamér miniszteri titkárral ismét foglalkozzon az anno a vörös hadseregbe történt, utóbb kiderült lajstromozásra jelentkezése s egy proletárújságban megjelent cikke miatt. Ekkor saját hatáskörben intették meg.¹⁷³

Létezett azonban egy másik, „ötös bizottság” hivatkozási néven tevékenykedő testület is, amely a *Curia alkalmazottainak* ellenőrzését végezte ugyanazon okból, amit az előzőekben ismertettünk. Ennek keretében került sor arra, hogy Günther Antal curiai elnök fegyelmi hatósági jogkörében pénzbüntetéssel sújtott több személyt, mivel a bizottság az eljárás során úgy találta, hogy a magatartásuk súlyosan kifogásolható volt: Scholtz János és Hentaller Imre ajtónállók, valamint Balla Jakab és Mocsai István altisztek „a diktatúra idején általában feltűnő tiszteletlen, kihívó és kárörvendő

170 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 41–45. f.

171 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 50. f.

172 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 51. f., 53–59. f.

173 MNL OL K577, A.5. 1903–1920. (I.) csomó, 52. f.

magatartást tanúsítottak, fellebbvalóikkal szemben a tiszteletadást mellőzték, köszönés helyett hátat fordítottak, sőt elvárták, hogy őket köszöntsék előbb”. Bizonyítást nyert, hogy Hentaller például következetesen és tüntetőleg hátat fordított Vargha Ferencnek és Deák Péternek, akik akkor tanácselnök bírák voltak, illetve magát „szívvel-lélekkel” kommunistának vallotta, s többször az addig fennállt társadalmi rend ellen nyilatkozott. A fegyelmi határozatot 1919. október 5-i keltezéssel látták el, melyben száz korona pénzbüntetést szabtak ki reá.¹⁷⁴

Az 1918–19. évi forradalmak és fegyveres intervenciók után az ország pénzügyei romokban heverték, aminek az egyik fő oka többek nézete szerint „a Károlyi-kormány és az ezt követő úgynevezett tanácsköztársaság alatt elkövetett szertelen pénzpocsékolás” volt. Ezért Friedrich István kormánya a Pénzügyminisztérium javaslatára a korábban végrehajtott „státuszrendezéseket és ki-nevezéseket” revízió alá vonta, a még végre nem hajtott státusz- és illetményrendezéseket pedig nem foganatosította, illetve azokat a pénzügyminiszter vagy a minisztertanács kifejezett jóváhagyásához kötötte. Azonban e tilalmakat, meg a hivatali takarékoságról kibocsátott rendeletet¹⁷⁵ nem mindenki tartotta be, így a pénzügyi tárca 1919 végén attól félt, hogy az illetmények önkényes emelése újból abba a mederbe taszítja a költségvetést, mint amelyben egy évvel korábban sínylődött, ezért felhívta az igazságügyminisztert is arra, miszerint „a közérdek veszélyeztetése abból keletkezik, ha egyes alkalmazottakra vagy az alkalmazottak egyes csoportjaira nézve olyan kedvezmények engedélyeztetnek, amelyek az egyöntetű megállapításoktól eltérnek, amelyek, ha ezeket – az egyöntetű elbánást szem előtt tartva – az összes alkalmazottakra kiterjesztenők, megszámlálhatatlan milliókra menő újabb kiadásokat okoznának. [...] az alkalmazottak személyes ügyeivel foglalkozó szakreferenseknek teljesen át kell hatva lenniök attól a tudattól, hogy a jelen viszonyok között, mikor a gazdasági végpusztulás csak a legszigorúbb takarékosággal és minden egyes honpolgár önfeláldozó mérsékeltségével kerülhető el, minden elkerülhető kiadást mellőznünk kell, [...] és az egyöntetű elbánást veszélyeztető minden kivételt meg kell akadályozni.” Ezt követően a pénzügyminiszteri átirat azt is részletesen felsorolta, mely fiskális intézkedésektől szükséges különösen tartózkodni.¹⁷⁶

Egy megégett iratmappa tanúsága szerint 1920 tavaszán és nyarán – a nemzetgyűlés pénzügyi bizottságának utasítására – az Igazságügyminisztériumban a számvevőség végzett is egy vizsgálatot a korábbi *törvényellenes kifizetések* feltárására. Ebben megállapította a referens, hogy nagyobb összegek nem lettek jogszerűtlenül kiutalva, bár a könyvelésből nem mindig derült ki egyértelműen, hogy az utalványozás mindenben törvényes volt-e. Például a forradalmi törvényszékek által elítéltek és fogvatartottak köréből tételesen nem lehetett megállapítani, kik szabadságát vonták el jogszerűen és kikét jogszerűtlenül, csak az volt tudható, hány rab élelmezését állta az igazságügyi költségvetés. Mindenesetre a jelentés azt tartalmazta, miszerint a „Károlyi-kormány idejében” törvényellenes utalványozások nem történtek, a tanácskormány alatt eszközöltekről viszont elkészítették a kért, minta szerinti jegyzéket a következő, homályos megjegyzéssel toldva: „az igazságügyi tárca körében egyes személyeknek elszámolás kötelezettsége mellett vagy enélkül bizonyos összegek nem bocsáttattak rendelkezésre, mint ez más tárcák körében történt”.¹⁷⁷

Hogy a takarékoságot milyen komolyan vette a pénzügyminiszter, kiviláglik azokból az 1920 júniusában és júliusában keltezett iratokból, amelyekben Tomcsányi Vilmos Pál az általunk is említett új igazságügyminisztériumi palotával összefüggő szolgálataiért Fellner Sándor tervező műépítész két magánalkalmazottját, Blastik Józsefet és Albert Jánost a kivitelezés folyamában szerzett érdemeik elismeréseként hatezer, illetve hármezer korona összegű jutalmazásra javasolta, mivel állami

174 MNL OL K577, B.1. 1924, 1944. csomó, 3–4. f.

175 A magyar kormány 1919. évi 3.988. M.E. számú rendelete a közszolgálati alkalmazottak illetményeiről. In: MRT 1919. Budapest, 1919. 639–646. p.

176 MNL OL K577, E.11. 1917. csomó, 610–611. f.

177 MNL OL K577, L.8. 1920. csomó, 5046/1920. sz. iratok.

kitüntetés adományozására a közjogi helyzet miatt éppen nem volt mód. Mivel erre a saját minisztériumi keretből nem futotta, kérte az igazságügyminiszter, hogy a palota céljaira korábban felvett hitel terhére utalványozzák e jutalmakat. A pénzügyminisztériumi államtitkártól érkezett válasz azonban elutasító volt: sem jogalapot, sem a súlyos pénzügyi helyzetre tekintettel lehetőséget nem látott a kérés teljesítésére.¹⁷⁸

4. Igazságügyi és külügyi együttműködés az anarchizmus ellen

Az egyre erősödő „anarchista mozgalmak” a 19. század végére összeurópai fellépést igényeltek. Magyarország különösen érintett volt ebben Erzsébet királyné 1898-ban történt meggyilkolása miatt, de Franciaország is a Francois Sadi Carnot köztársasági elnök elleni 1894. évi merénylet okán. A Második Internacionálé ugyancsak nyugtalansággal töltötte el a tőkés államokat, különösen azokat, amelyekben a polgárosult középosztály még nem volt elég kiterjedt a kommunisztikus áramlatok megfékezéséhez. Hazánk ez utóbbiak közé tartozott. Talán ezért is támogatták a magyar kormányok a századfordulótól kezdve az anarchizmus elleni nemzetközi fellépést, aminek számos irata maradt ránk.

1894 februárjában a közös külügyminiszter megküldte az anarchizmus megfékezése céljából Svájcban elfogadott törvény szövegét, majd májusban a hasonló spanyol jogszabályt, amiket az Igazságügyminisztériumban akkor még azzal helyeztek *ad acta*, hogy „nálunk ez idő szerint az ily irányban való intézkedések szükségessége nem forog fenn”, de a szaporodó bombamerényletekre utalva már ekkor felmerült elméleti lehetőségként a nemzetközi tárgyalások kezdeményezése. Viszont a Carnot-gyilkosságot követően néhány héttel Wekerle Sándor miniszterelnök immár célirányos kérdést intézett Szilágyi Dezsőhöz: a magyar igazságügyminiszterek az anarchizmus-sal szemben tettek-e s milyen kifejezett lépéseket? A miniszter megbízásából küldött válasz még egyértelműen nemleges volt.¹⁷⁹ Innentől azonban az állam belső rendjét veszélyeztető – közelebbről jogilag még nem definiált – „anarchizmus” folyamatosan foglalkoztatta a reálunió mindkét Igazságügyminisztériumát. Bizonyítja ezt, hogy ugyanez év augusztusában már „igen nagy hordereővel bíró” s a minisztertanács elé terjesztendő ügytípusként kezelte Szilágyi, amikor az osztrák kollégájával és a magyar belügyminiszterrel e tárgyban hivatalos levelezésbe kezdett.¹⁸⁰ Ekkor csak a külföldi törvényhozási eredmények tanulmányozása generálta a diszkussziót.

Azután 1898 novemberében Erdély Sándor igazságügyminiszter a jogtudós Balogh Jenőt, a törvényszerkesztési osztály elnökét delegálta egy, az olasz kormány kezdeményezte *római konferenciára*, melynek célkitűzése egy közös elveken nyugvó cselekvési program kidolgozása volt, amit a részes államok maguk hajtanának végre. Ehhez különösen szükségesnek mutatkozott: 1. az „anarchizmus” jogi meghatározása; 2. az ennek keretében megvalósult bűncselekmények minősítése (ti. közönséges vagy politikai *delictum*-e?); 3. az anarchista személyek kölcsönös kiadatása; 4. különleges rendszabályok állítása az anarchista bűncselekményekre lázító sajtó ellen; 5. a rendőri hatóságok kölcsönös támogatásának és együttműködésének megszervezése. Ugyanakkor az olasz külügyminiszter ajánlása az említett cselekmények esküdtszék általi elbírálása helyett azok szakbírák előtti tárgyalását találta volna helyesnek, de mégsem vette fel a hivatalos tervzetbe, mert „az értekezletnek számos tagja ezt nem fogadná el”. A hazai programponatok az osztrák és magyar

178 MNL OL K577, L.8. 1920. csomó, 6199/1920. sz. irat.

179 MNL OL K577, Dw. 1894. csomó, 398–412. f.

180 MNL OL K577, Dw. 1894. csomó, 261–291. f.

közös külügyminiszter által nagyban hasonló tartalommal fogadtattak el. A magyar delegáció másik tagja Sélley Sándor miniszteri tanácsos, korábbi szegedi ítéltáblai elnök volt.¹⁸¹

Az „anti-anarchista” értekezlet 1898. november 24-től december 21-ig tartott Rómában, amelyről Balogh részletes, bizalmas jelentést szerkesztett, melyben a miniszterelnök kérésére kiemelte azon feladatokat, amelyek az országgyűlésre és az osztrák *Reichsrat*ra, illetve a két igazságügy-miniszterre hárultak: egyelőre elsősorban az *adminisztratív teendőket* javasolta elvégezni a belügyminiszter megbízottjával együttműködve. Ezek között szerepelt, miszerint a magyar államhatárra a szomszédos országokból szállított, kiutasított anarchistákat, akik nem nálunk honosak s ezért hazatoloncolandók voltak, a magyar állam költségén kellett volna a következő szomszédos ország határáig szállítani. Az anarchisták feletti „felügyeletet” ellátó belföldi szervet a székesfővárosi államrendőrség főkapitányságánál volt célszerű létrehozni, a konferencián is ajánlott *portrait parlé* (egyféle bűnügyi személyi nyilvántartás) intézményével összefüggésben pedig már folytak a tárgyalások a Belügyminisztériummal. A szükséges országgyűlési – főként a Büntető törvénykönyv módosítását igénylő – jogalkotást illetően úgy vélekedett, csak akkor kellene erről tárgyalni, ha azt a „parlamenti helyzet”¹⁸² időszerűnek tünteti fel. Ugyanakkor Balogh Jenő a minisztertanácson tisztázandó kérdésként felvetette: az értekezlet javaslatai miként hajthatók végre Horvátországban?¹⁸³

Bánffy Dezső miniszterelnök 1899 februárjában azt szorgalmazta, hogy egy állandó jellegű kormánybizottság jöjjön létre az érintettek: az igazságügyminiszter, a belügyminiszter, a horvát bán, a budapesti főügyészség, a fővárosi államrendőrség, valamint a miniszterelnökség kiküldötteiből *a három tárgykör* elveinek kidolgozására (adminisztratív intézkedések, kiadatási egyezmények, törvényhozási feladatok), amit később az új kormányfő, Széll Kálmán is támogatott.¹⁸⁴ A kommunikáció elsősorban Balogh és Sélley között folyt, s hogy a jogi természetét tekintve milyen összetett munkát jelentett a római konferencia felvetéseinek eleget tenni, mutatja, miszerint a két szakember között sem volt mindenben egyetértés. Míg Sélley Sándor a végzeményeken túlmutató javaslatokkal állt elő, addig Balogh Jenő egyelőre csak a szűkebb, feltétlenül szükséges nyilatkozatokat tartalmazó választ vélte indokoltnak a magyar kormány részéről. A részleteket itt mellőzve, Balogh gyakorlatias, míg Sélley elméleti szempontokat követett.¹⁸⁵ Végül Balogh Jenő határozattervezete került előtérbe, amelyet az év áprilisában fogalmazott meg. E terjedelmes, kézírásos dokumentum bizonyítja: nem csak a büntető eljárásjog, de a nemzetközi jog is közel állott hozzá.¹⁸⁶ Végül a magyar kormány egy ehhez képest szüksézáú választ küldött az olasz külügyminiszternek, amelyben általában helyeselte a kezdeményezést azzal a diplomatikus megjegyzéssel, hogy a kilátásba vett kiadatási egyezmények kérdésében az országgyűlés helyett érdemben nem válaszolhatott.¹⁸⁷

Balogh Jenő később is nagy jelentőséget tulajdonított az anarchizmus elleni nemzetközi összefogásnak: 1899 szeptemberében, miután a római értekezlet a részes államok válaszainak megküldésével az év július 31-én végleg befejeződött, részletes összefoglalást készített arról, hogy az egyes kormányok milyen álláspontra helyezkedtek. E dokumentum tartalmazott történelmi és törvényhozási előzményeket, összegzést a közelmúltban alkotott külföldi jogszabályokról, a magyar kormányok által folytatott addigi tárgyalásokról, továbbá az anarchizmus, a kommunizmus és

181 MNL OL K577, F.41. 1894–1898. csomó, 85–104. f.

182 A magyar „parlamenti helyzet” 1898 végén és 1899 elején kifejezetten negatív volt Bánffy Dezső kormányának válsága miatt, ami politikai és közjogi síkon egyaránt zajlott. Önmagában érzékelteti mindezt az a tény, hogy Szilágyi Dezső megvált házelnöki méltóságától s provizórikusan bár, de kilépett a Szabadelvű Pártból is. A vita összességében a költségvetési jogról és az alkotmányos kormányzásról szólt. Lásd még: ANTAL 2016a, 46–48. p.

183 MNL OL K577, 1899. 577. csomó, 105–110. f., 150–151. f.

184 MNL OL K577, 1899. 770. csomó, 124–125. f., 128–130. f.

185 MNL OL K577, 1899. 770. csomó, 156–169. f.

186 MNL OL K577, 1899. 770. csomó, 170–192. f., lásd még: 112–123. f.

187 MNL OL K577, 1899. 770. csomó, 214–216. f.

a szociáldemokrácia tanairól. Egyúttal ismét megfogalmazta a maga szakmai javaslatait tekintettel arra, hogy sem a hazai, sem a külföldi jogrendszerek nem voltak kellően felkészülve a szóban lévő veszélyekre. Nem kérdéses, hogy az előre látása mennyire megalapozott volt.¹⁸⁸

5. A második világháború időszakában

A bécsi döntések (1938, 1940) következtében a hivatalos néven: *a Magyar Szent Koronához visszatért területeken* az igazságszolgáltatást részben fenn kellett tartani, részben a magyar állami törvénykezést ismét meg kellett szervezni, ami az Igazságügyminisztérium és a kormány feladata volt. Az első ideilleszkedő rendelet 1938. október 28-án lépett életbe.¹⁸⁹ Az érintett felvidéki, kárpátaljai és erdélyi területeken a visszacsatolásukkor – pontosabban 1939. január 1-jén, június 27-én s 1940. november 26-án – hatályos ottani magánjogi, polgári peres és nem peres eljárási jogszabályok általában fennmaradtak, míg a büntetőjog szolgáltatásban már a magyarországi jogot kellett alkalmazni. A magyar bíróságok működésének megkezdésével a folyamatban lévő határidők megszakadtak és újrakezdődtek, az elévülés határidejébe pedig a csehszlovák és román bíróságok megszűnése s a magyar fórumok működésének kezdete közötti intervallum nem számított be. A kassai ítélőtáblát 1938-ban, a kolozsvárit, a nagyváradi és a marosvásárhelyit 1940-ben állították fel ismét.¹⁹⁰ A szervezés jobbára rendeleti szinten történt a gyorsaságra s az 1939 szeptemberétől deklarált közjogi állapotra tekintettel,¹⁹¹ de e jogszabályok oly nagyszámúak, hogy csupán a felsorolásuk meghaladja a jelen mű kereteit. Ezek analógiájára történt az 1941-ben megszállt délvidéki (szerbiai) területek igazságügyi integrációja is.¹⁹²

Az országhoz átmenetileg visszacsatolt régiókba sokan áthelyezni kérték magukat. Például tudhatjuk, hogy Oroszi Ferenc kassai ítélőtáblai bírő 1941-ben kérelmet intézett az igazságügyminiszterhez avégből, hogy a szabadkai, az újvidéki vagy a zombori törvényszék újraszervezésével őt bízzák meg, mivel a Délvidékről származott, egy nagykanizsai törvényszéki irodai főtiszt pedig másokkal együtt az Erdélybe való áthelyezését szorgalmazta az előző évben.¹⁹³

A miniszterelnökségen 1940-ben szervezett *Nemzetpolitikai Szolgálat* az év utóján az a több mint kérés érkezett a minisztériumokhoz, hogy a vezetőik a működésük körében előforduló „minden olyan intézkedésről, amely közvetve vagy közvetlenül a nemzet bármely társadalmi rétegének anyagi vagy erkölcsi javát mozdítja elő”, havonként kétszer tájékoztatást küldjenek. A közölt anyagot a Nemzetpolitikai Szolgálat az állami, törvényhatósági és az ezek felügyelete alatt álló hivatalok s intézmények működését tartalmazó, havonta szintén kétszer megjelenő tájékoztatóban kívánta közreadni. Az értesítő „a magyar társadalom széles köreinek kíván felvilágosítást és tájékoztatást nyújtani a kormány működéséről, és ezzel akarja elősegíteni a helyes közfelfogás kialakulását”

188 MNL OL K577, 1899. 770. csomó, 229–260. f.

189 A m. kir. minisztériumnak 7.780/1938. M.E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt területekre vonatkozó igazságügyi rendelkezések tárgyában. In: IK 1938:10. szám. 305. p.; a m. kir. minisztériumnak 9.600/1938. M.E. számú rendelete a felvidéki területeknek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásával kapcsolatos igazságügyi szervezeti rendelkezések tárgyában. In: IK 1938:12. szám. 340–345. p.; a m. kir. minisztériumnak 5.800/1939. M.E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területekre vonatkozó igazságügyi szervezeti rendelkezések tárgyában. In: IK 1939:6. szám. 135–138. p.; a m. kir. minisztériumnak 7.810/1940. M.E. számú rendelete a keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásával kapcsolatos igazságügyi szervezeti rendelkezések tárgyában. In: IK 1940:11. szám. 249–253. p.

190 Lásd a hivatkozott 9.600/1938. M.E. számú és 7.810/1940. M.E. számú rendeleteket!

191 NÁNÁSI 2011, 292–297. p., 328–330. p.

192 A m. kir. minisztériumnak 5.470/1941. M.E. számú rendelete a visszafoglalt délvidéki területre vonatkozó igazságügyi szervezeti rendelkezések tárgyában. In: IK 1941:7. szám. 267–270. p.

193 MLN OL K577, B.5. 1941. csomó, 1–5. f.; B.7. 1941. csomó, 1–14. f.; B.8. 1941–1944. csomó, 1–66. f.

– fogalmazott az elérni szándékolt célról Radocsay László igazságügyminiszter, ezért 1940 decemberében elrendelte, hogy minden ügyosztály vezetője a tárgyhónap 1. és 16. napjáig az Elnöki osztályllyal írásban tudassa a közlendőket, melyeket aztán az utóbbi vezetője továbbított a Nemzetpolitikai Szolgálathoz.¹⁹⁴ A propagandakiadvány *Országépítés* címmel jelent meg 1941 januárjától kezdve.

Szintén 1941 első havában történt, hogy Teleki Pál miniszterelnök a következő, szigorúan bizalmas felhívást intézte Radocsayhoz: „a M. Kir. Ministerelnökség keretében közvetlen irányításom alatt működő IV. osztály külföldi tájékoztató munkájának hathatós támogatása céljából szükség van arra, hogy az egyes ministeriumok és más szervek rendszeresen ellássák az osztályt mindazokkal az adatokkal, amelyek megfelelő formában feldolgozva kedvező tájékoztatást nyújthatnak a külföldnek Magyarországról, az ország belső helyzetéről, külpolitikájáról, fejlődéséről, nemzetiségi politikájáról, gazdasági és technikai vívmányairól, a termelés fokozását előmozdító intézkedésekről, stb.” Kíváncsún tartotta Teleki azt is, ha a tájékoztató osztállyal az Igazságügyminisztérium rendszeresen, lehetőleg hetente közölné a saját hatáskörében kibocsátott „idevágó rendeleteket és az általa fogadosított mindazon politikai, kulturális, gazdasági stb., vonatkozású intézkedéseket, amelyek egyrészt Magyarország előrehaladottságát és állandó fejlődését bizonyítják, másrészt, amelyek a magyar nemzetiségi politikát kedvező színben tüntethetik fel.” Szükségesnek találta továbbá, hogy a nemzetiségek, az ezekhez tartozó személyek s a vezetőik azon nyilatkozatait, „amelyekből kitűnik, hogy a magyarországi állapotok és a magyar kormány intézkedései elismerést és baráti érzelmeket váltanak ki kissebségeink körében”, szintén rendszeresen közöljék a miniszterelnökséggel. Mindezek végett egy minisztériumi előadót kellett megbízni a közvetlen kapcsolattartással, a Nemzetpolitikai Szolgálat részére készített összeállításokat pedig a miniszterelnökséghez ugyancsak el kellett küldeni.¹⁹⁵ Végrehajtás céljából Radocsay nyomban továbbította az utasítást dr. Lutitszky Jenőnek, az Elnöki Osztály akkori vezetőjének, megjelölve benne a kötelező dátumokat (szintén a hónap 1. és 16. napja).

De megkereste őt közvetlenül a Nemzetpolitikai Szolgálat vezetője, Alföldi Alajos is, aki kiemelte: „különösen hasznosnak ígérkezik az [...] elrendelt beruházások, létesítmények és az ezekre fordított vagy előirányzott költségek összegszerű közlése, hogy ekként az állam munkásságának a nyilvánosság előtt kevésbé ismert, de érdeklődésre számot tartó közületi tevékenysége is publicitást kapjon.” Nyíltan utalt arra, miszerint a cél annak látszatát kelteni, hogy a háborús viszonyok ellenére az országban „az anyagi és erkölcsi értéktermelés üteme változatlanul élénk, és ellentétben bármely más continentalis állammal, az életszínvonal, illetve az elsőrendű közszükségleti cikkek megszerzésének lehetősége alig csökkent.” A jelentéseket úgy kellett beküldeni, hogy az adatok minden hónap 4. és 19. napján már a Szolgálat rendelkezésére álljanak.¹⁹⁶ Az Igazságügyminisztérium V. (gazdasági, börtönügyi) ügyosztálya például mindjárt arról számolt be, milyen változások voltak a bírósági fogházak személyzetének hivatalos elnevezésében, milyen beruházások történtek a váci és a rákospalotai büntetés-végrehajtási intézetekben, illetve miként szervezték meg a szamosújvári és a kolozsvári bv. intézeteket az Erdélyből visszacsatolt területek részére.¹⁹⁷

Az Igazságügyminisztérium II/a. (családjogi) ügyosztálya 1941. január 3-án készítette el az első jelentését. Ebben Staud Miklós osztályvezető többek között e radikális metaforával fogalmazott: „a családi jog területén a kormányzatot annak az alapvető államtudományi tételnek a határozott felismerése, sőt biztos tudata vezérli, hogy az államnak az alapsejtje a komoly erkölcsi tartalommal, próbáálló szilárdsággal és természetes szaporasággal megáldott házasságon alapuló család. [...] A nőtlenül

194 MNL OL K577, L.8. 1940. csomó, 44.068. irattári sz. okiratok.

195 MNL OL K577, L.8. 1940. csomó, B.43/1941. sz. irat.

196 MNL OL K577, L.8. 1940. csomó, számozatlan irat (1940. dec. 5.)

197 MNL OL K577, L.8. 1940. csomó, 67.818/1940., 468 és 469/1941. I.M.V. sz. és számozatlan iratok.

maradó férfit, a komoly, állandó házasságtól idegenkedő nőt csak fehér vértestnek tekintheti és annak megfelelően kezelheti is az állam a kormányzás szempontjából, amely fehér vértestnek a megsokasodása az államnak elsősorban erkölcsi, de a mellett még gazdasági, sőt végső eredményben fizikai megbetegedését és kihalását is okozná; de a gyermektelen vagy egy gyermekes házaspárokat sem nézheti másnak, mint bár pirosuló, de az életre képtelen, kihaló és az egész szervezet kihalására vezető vértestnek.” Ezzel magyarázta az előterjesztő ama kormányzati törekvést, hogy a jog terén is rendezni kellett a „fonák vagy szégyenletes” családi viszonyokat, s elő akarta mozdítani az egészséges „állami vértestképződést”. Erre tekintettel a minisztérium a házassági akadályok alóli felmentési kérelmek elbírálásakor oly módon szokott volt mérlegelni, hogy csak akkor javasolta megtagadni az engedélyt, ha annak kibocsátása súlyos erkölcsi vagy közegészségügyi problémát vetne fel, avagy „ha a házasság csak ürügyül vagy alkalmul szolgálna olyan idegen személyeknek az országba településére, akiknek betelepülése a közérdekkel ellenkezik”. Az igazságügyi kormányzat jogi útbaigazításokkal, valamint az örökbefogadás intézményének „meleg felkarolásával” is támogatta a családalapítást, továbbá törekedett a „jogilag kitaszítottokról”: a törvénytelen gyermekekről az államfői kegyelem kieszközölésével gondoskodni.¹⁹⁸ A jelentés azonban jellemzően hallgatott a zsidóságot sújtó jogszabályokról az említett célokkal való szembenállásáról.

Annál inkább foglalkozott az izraelitákkal az a – talán 1941. február 24-én érkezett – tanulságos anonim irat, amely az úgynevezett „zsidótörvények” következtében elbocsátott vagy elbocsátandó magánalkalmazottak felmondási és hasonló természetű illetményeinek szabályozásáról szóló kormányrendeletet¹⁹⁹ kommentálta. Ennek kiadását azzal indokolta, miszerint a foglalkoztatásból kizárt, „zsidónak” minősülő személyek részére sorra nagy összegű végkielégítéseket fizettek az érintett gazdasági társaságok, amit a minisztertanács igencsak sérelmezett, miután kötelezővé tette bejelenteni az így kifizetett járandóságokat: „a valóságban az történt, hogy sok vállalat inkább hajlandó volt megkockáztatni az összeomlást, a termelésből való kikapcsolódást, de az elbocsátott zsidókat egész életükre busásan ki akarta elégíteni”. Az ingó tőke „megóvása” érdekében a kormány intézkedéseket tett: korlátozta a végkielégítéseket, a jutalmakat és a magánnyugdíjak mértékét. Evégből a már hamarabb létrehozott *Közérdekeltségek Felügyelő Hatóságát* jogosította fel arra, hogy az ilyenképpen jogszerűtlenné váló kifizetéseket akár hivatalból és visszamenőleg korrigálja a megengedett mértékre, illetve, hogy a túlfizető vállalatok vezetőit szankcionálja. A rendelet hatálya a havi ötszáz pengőt el nem érő bérrel foglalkoztatottakra nem terjedt ki, mindezt cinikusan a szociális szempontok figyelembevételének minősítve.²⁰⁰ E röviden vázolt irat egyértelműen csak egy jogszabálykivonat volt, de érzékletesen engedi látnunk, miként terebélyesedett az antiszemitizmus jogi és gazdasági kivetülése, s miként törekedett a társadalom egy része a saját eszközeivel mindennek ellenállni az ország hadba lépését megelőzően. Egyébként a „második zsidótörvény” (1939: IV. tc.) s a végrehajtási rendeletei nyomán országosan 28 bírát és egy ügyészt helyeztek nyugalomba már 1939 végével, valamint négy bírósági fogalmazó esett e törvény rendelkezései alá.²⁰¹

A Horthy-korszak utolsó, a kormányzó által még *saját akaratából kinevezett* igazságügyminisztere a Lakatos Géza kormányában működött Vladár Gábor volt 1944. augusztus 29. és október 16. között. A közzétett rendeletei mellett továbbiak is készültek; például a 34.165/1944. I.M.E számúban

198 MNL OL K577, L.8. 1940. csomó, szám nélküli irat.

199 A m. kir. minisztérium 1941. évi 1.500. M.E. számú rendelete a magánalkalmazottak szolgálati jogviszonyának megszűnése esetére járó illetményekről. In: MRT 1941. Budapest, 1942. 166–173. p.

200 MNL OL K577, L.8. 1940. csomó, szám nélküli irat.

201 *Magyarország igazságügye az 1939. évben*. Különnyomat „A m. kir. kormány 1939. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv” című, a m. kir. miniszterelnök által az 1897: XXXV. tc. 5. §-a értelmében az országgyűlés elé terjesztett műből. Budapest, 1942. I–II. 8. p.

Vladár az Igazságügyminisztérium feladatkörébe tartozó ügyek felülvizsgálatáról intézkedett.²⁰² A minisztertanácsi jegyzőkönyvekből megtudható, hogy a hitbizományokhoz tartozó vagyontárgyak egy részének a hitbizományi kötöttség alóli feloldása érdekében is készült egy igazságügyi rendelettervezet, ám ténylegesen nem vált jogszabállyá.²⁰³ Egyéb forrásokból ismert, hogy Vladár személyesen, valamint Lupkovics György ügyosztályvezető közben jöttével járt el október 9. és 12. között számos politikai fogoly szabadon bocsátása érdekében, ami titkos normatív döntéseket igényelt, csakúgy, mint a szélsőjobboldali sajtó betiltása és a baloldali sajtó engedélyezése végett alkotott rendelet kidolgozása, mely a „kiugrási kísérlet” előtti utolsó, 1944. október 14-én tartott kormányülés napirendjén szerepelt. Érdekes, hogy az utóbbiról a visszaemlékezéseiben nem írt.²⁰⁴

A minisztertanács szeptember 27-i ülésén a kereskedelmi és közlekedésügyi miniszterrel egyetértésben szintén ő adta elő a zsidók üzleti, üzemi áru- és anyagkészleteinek, valamint más vagyontárgyainak felhasználása céljából fogalmazott rendelettervezetet, amelyet a kormány tagja elfogadtak: 3.520/1944. M.E. számon jelent meg.²⁰⁵ A szeptember 13-i ülésen pedig számos igazságügyi személyi kérdésben: bírói s ügyészi állások betöltésében született döntés.²⁰⁶ Ezek végrehajtása *de facto* valószínűleg nem történt meg.

Vladár megbízatása idején az Igazságügyminisztérium is súlyos költségvetési hiánnyal küzdött: a szeptemberben tartott minisztertanácsi üléseken felmerült a póthitel igénylésének szükségessége. A részletes indokolás szerint a minisztériuma folyó évi költségtervezetének a „büntetőbíróváti határozatok végrehajtása” című alfejezetébe kérte 347.000 pengő utólagos felvételét, mivel a szegedi királyi kerületi börtönben működő kenderfeldolgozó üzem részére 1943-ban és 1944-ben beszerzett korszerű fonógépek árának kifizetése után a tárca költségvetése „csaknem teljesen kimerült”. A kormány hozzájárult a kért összeghez, ami egyébként megegyezett az említett berendezések vételárával.²⁰⁷

Bár a szeptember 1-jei minisztertanácsban Vladár kifejezetten hangoztatta, miszerint a kormány céljainak elérése érdekében lényeges volt „a hivatali kötelességteljesítés fokozása, a közhivatali rend és fegyelem legmesszebbmenő megtartása”,²⁰⁸ a Harmadik Birodalommal való szembe fordulás – jórészt a német titkosszolgálat hatékony hírszerzése, valamint a magyar vezérkar némely tisztjeinek árulása miatt – mégis teljes kudarccal végződött.²⁰⁹

202 IK 1944:9. szám. 331. p.

203 MNL OL Mt. jkv., 1944. szeptember 6.: 6. pont.

204 RÉVÉSZ 2015, 121–126. p. Vö.: VLADÁR 1997, 234–235. p.

205 MNL OL Mt. jkv., 1944. szeptember 27.: 35. pont; IK 1944:9. szám. 326. p.

206 MNL OL Mt. jkv., 1944. szeptember 13.: 5. pont.

207 MNL OL Mt. jkv., 1944. szeptember 6.: 7. pont, szeptember 27.: 34. pont.

208 MNL OL Mt. jkv., 1944. szeptember 1.: 26. pont.

209 VLADÁR 1997, 235–245. p.

IV. Fragmentumok a minisztérium bizalmas irataiból (1914–1923)

1. A törvénykezési szervezet igazgatása a hadiállapot idején

Az első világháború kezdetén több bizalmas utasítást bocsátott ki Balogh Jenő igazságügy-miniszter az *ellenség betörése esetén* követendő intézkedésekről. Ezek közül a 115/38. számú, 1914. augusztus 25-én kelt és később sokszor hivatkozott bizalmas rendelet (B.i.) az értékek és hivatalos iratok közveszély esetén történő kezeléséről s biztonságba helyezéséről szól. Erre maga a miniszter vagy a törvényhatóság első tisztviselője (a polgármester vagy az alispán) adhatott utasítást a következő szavakkal: „Államjavak biztonságba helyezendők”. A rendelet tárgyi hatálya kiterjedt az igazságügyi elnöki letétekre, az értékes bűnjelekre és tárgyakra, az értékpapírokra, a készpénzre, a számadási naplók mellékleteként kezelt okiratokra (a naplók nélkül), valamint az erődítmények jegyzékére s a titkos távírdai számkulcsokra. Veszélyhelyzetben a hatóság vezetője a pénztárból megához vette a szállításhoz szükséges összeget, amit a pénznaplókban külön könyveltek, majd az említett értékeket a budapesti IX. kerületi állampénztárba kellett szállíttatnia postán, hajón vagy vasúton, illetve egyéb úton, ha így nem lett volna biztonságos. Végzés esetén e javakat és az iratokat el kellett rejtetni. Hasonló szabály vonatkozott a telekkönyvi térképekre, iratokra s betétekre, valamint a még ki nem hirdetett végrendeletekre, hogy azok „az elpusztulástól megóvassanak”, az elhagyni kényszerült ingatlanok felügyeletéről pedig külön gondoskodni kellett. Ha mindezt nem volt idő, és a közvetlen támadás során a tisztviselők iratokat voltak kénytelenek átadni, meg kellett kísérelni ezekről átvételi elismervényt kieszközölni, avagy más bizonyítékot (pl. tanúkat) beszerezni. Ha a közveszély megszűnt, a minisztérium nyomban értesítendő volt.²¹⁰

Ugyancsak lényegesnek bizonyult a gyakorlatban a 115/56. számú bizalmas körrendelet, amely a büntető hatóságok magatartását szabályozta *közvetlen veszély* esetére. Ha a hivatalukból távoznuk volt szükséges, törekedni kellett, hogy a fogvatartott „közveszélyes büntetettek” az ellenséghez át ne állhassanak, ezért el kellett szállíttatni őket egy biztonságos büntetés-végrehajtási intézetbe. Ha ez lehetetlen volt, legalább az előzetesen fogvatartottakat és azokat, akikkel szemben gyorsított eljárásban hoztak ítéletet,²¹¹ továbbá a közveszélyes munkakerülőket (1913: XXI. tc.) s akiket a hatóságok mint „megbízhatatlan vagy gyanús elemeket” internáltak, valamint a hat hónapnál hosszabb időre elítélteket, ha a szabadságvesztés büntetésükből egy hónapnál több volt hátra, kellett elszállítani; a többieket viszont kimutatás készítése mellett szabadon kellett bocsátani. Hogy mindez megtörténhessen, a fogvatartottak e két csoportjáról előre naprakész jegyzékek voltak vezetendők. Abban a fogházban, ahová az átvételük történt, minden alkalmas helyiséget igénybe lehetett venni,

210 MNL OL K578, 115/38.

211 A m. kir. igazságügyminiszternek 12.002/1914. I.M.E. számú rendelete a gyorsított bünvádi eljárás szabályairól. In: IK 1914:7. szám. 321–338. p.; a m. kir. igazságügyminiszter 1915. évi 9.550. I.M.E. számú rendelete a gyorsított bünvádi eljárás módosított és kiegészített szabályainak megállapításáról. In: MRT 1915. Budapest, 1915. 956–971. p.; a gyorsított bünvádi eljárás szabályainak életbeléptetéséről szóló 5.488/1914. M.E. számú rendelet. In: MRT 1914. Budapest, 1914. 1434–1437. p.; a m. kir. ministeriumnak 6.082/1914. M.E. számú rendelete a háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában kiadott egyes rendeletek hatályának kiterjesztéséről. In: IK 1914:8. szám. 473–474. p.; a 2.060/1915. M.E. számú rendelet a gyorsított bünvádi eljárás módosított és kiegészített szabályainak életbeléptetéséről. In: IK 1915:6. szám. 309–312. p.; a m. kir. igazságügyminiszter 1917. évi 41.900. I.M. számú rendelete a gyorsított bünvádi eljárás rendes szabályainak újabb megállapításáról. In: MRT 1917. Budapest, 1917. 2004–2010. p.

nem csak a zárkakat. A fogház vezetőjének volt kötelessége gondoskodni arról, hogy azon személyeket, akik a büntetésüket közben kitöltötték, szabadon engedjék; az előzetesen fogvatartottakra nézve pedig a területileg illetékes királyi ügyész határozott arról, hogy meghosszabbítja-e a vizsgálati fogságot vagy nem, amiről a főügyészt jelentés formájában értesíteni tartozott.²¹²

Egyebekben a 7.364/1914. számú kormányrendelet volt irányadó azon esetkörre, ha egy igazságügyi hatóság a háború miatt a rendes működését *beszüntetni kényszerült*. Ekkor a székhelyről való távozásnak „nyugodtan, rendben, nem pedig menekülésszerűen” kellett megtörténnie. A visszavonuló szerv lehetőleg a megszállt terület közelében maradt, hogy mielőbb újból elfoglalhassa a székhelyét. „A hivatali székhely elhagyásánál és az oda való visszatérésnél annak a két fontos szempontnak összeegyeztetésére kell törekedni, hogy egyrészt az ellenség a hatóságokat saját érdekében fel ne használhassa, másrészt viszont a hatóságok területének lakossága a lehető legrovidebb ideig legyen megfosztva a hazai hatóságok működésétől” – fogalmazott a minisztertanács rendelete. Az elvonulni kényszerült szerv a megszállás alá került terület lakosságát továbbra is támogatni volt köteles, fenntartva annak tudatát, „hogy [az] a hazai hatóságok részéről nincsen teljesen elhagyatva”.²¹³ Ugyanakkor léteztek speciális körülmények is: az Igazságügyminisztérium III. ügyosztálya a brassói, a csíkszeredai és a kézdivásárhelyi törvényszékek területére nézve kíváncsúnak talált több kiegészítést. Először, hogy az ügyészségek a politikai természetű bűncselekmények iratait külön kezeljék a könnyen szállíthatóság érdekében; másodsor, hogy a háborúval kapcsolatos bizalmas igazságügyminiszteri és főügyészi körrendeletek, továbbá a titkos távirtdai számjelzések, az 1915. évi XVIII. tc. értelmében készült zárlatok s a magyar-román vegyes bizottságok iratai biztonsági szempontokból szintén kigyűjtendők volnának.²¹⁴

Az első hadüzenet elküldésével egyidejűleg, 1914. július 28-án az igazságügyminiszter utasította a törvényszéki elnököket, miként járjanak el a mozgósításra és a bekövetkező *személyzeti hiányokra* vonatkozóan,²¹⁵ de nem sokkal a hadiállapot beállta után, 1914 októberétől az ellenséges haderő betörésével érintett vármegyékben az igazságszolgáltatás helyzete mégis megingott. Az északkeleti és a déli régiókból sorra érkeztek a tudósítások arról, hogy a járásbírák kénytelenek voltak elhagyni a szolgálati helyeiket (pl. Ungvár, Óradna, Kevevára, Beszterce, Naszód, Pancsova, Antalfalva stb.). Az érintett törvényszéki és ítélőtáblai elnökök drámai hangvételű jelentésekben mutatták be a háború okozta riadalmat például a kassai tábla kerületében vagy a máramarosszigeti törvényszék területén. Az ügyészségek működése szintén akadozott: erdélyi kimutatásokból értesült a minisztérium az ideiglenes „zárlati eljárásokról”, amelyek különösen az akták és a kezelt pénzeszközök menekítését szolgálták.²¹⁶ Ennek a tevékenységnek is voltak valódi hősei, nem csak ügyészek és bírák, hanem segédhivatali alkalmazottak, hivatalsszolgák s fogházőrök, akik helytállásának köszönhetően az igazságszolgáltatás tovább tudott működni. Közülük többeket a polgári hadi érdemkereszttel való legfelsőbb kitüntetésre terjesztettek fel.²¹⁷

Az első világháború és Románia egyes államterületeinek megszállása előre haladtával sokasodtak az ottani polgári bíróságok működésével kapcsolatos akadályok, ha a felek egyike magyar honos volt. Az igazságügyminiszter e felől folyamatosan tájékozódott, végül a miniszterelnöknek is jelezte, hogy a román bíróságok működése ellen a tárgyilagos ítélezés biztosításához cselekedni kellett.

212 MNL OL K578, 115/56., 115/124., 490/17.

213 A m. kir. minisztériumnak 7.364/1914. M.E. számú rendelete az állami, törvényhatósági és községi hatóságok (hivatalok) magatartásáról ellenséges megszállás esetében. In: IK 1914:12. szám. 629–631. p.

214 MNL OL K578, 490/17.

215 MNL OL K578, 137.

216 MNL OL K578, 150., 439.

217 MNL OL K577, L.b. 1917. csomó, 233–249. f.

Szóba jött az osztrák-magyar konzuli bíraskodás szerveinek analógiája,²¹⁸ de e helyett inkább a németek által megszállott romániai, szerbiai és lengyelországi területek szervezeti megoldásait tekintették irányadóknak. 1917 júniusában ennek értelmében a közös külügyminisztérium közben jöttével oly megállapodás született, hogy a magyar és az osztrák honosok a rendes törvényszékek mellett felállítandó német polgári bíróságoknak lesznek személyükben alárendelve, amelyek a román anyagi, de a német eljárási jogot alkalmazzák, míg a román állampolgárok továbbra is a saját bíróságaik előtt járhatnak el. Ha a magyar fél mégis egy helybeli bíróság előtt perlekedett, akkor a főkormányzóság hivatalból egy biztost rendelt ki az érdekei védelmére.²¹⁹

Szintén 1917-ben az igazságügyminiszter arra hívta fel némely ítélőtáblák elnökeit, hogy a megszállt romániai területekre történő kiküldetés végett *a román nyelvet tudó bírákat* hozzanak javaslatba. Az átiratból kiderül, hogy Szerbiában a hasonló intézkedések már megtörténtek. A temesvári s a szegedi táblai elnökök előterjesztésére Suszter Béla karánsebesi vezető járásbíró és dr. Wanie Rezső szegedi törvényszéki bírát a hadi intézőség romániai gazdasági törzséhez ki is rendelték Bukarestbe, ahol augusztusban gazdasági főbiztosokká neveztettek ki, miáltal hátrányosabb fizetési besorolásba kerültek, mint amilyenben a bíróságaikon voltak. Mivel ezt sérelmezték, a temesvári ítélőtábla elnöke kérte a minisztert: a beosztásukat polgári biztossá minősítse át, s ezzel ugyanolyan javadalomban részesüljenek, mint a Szerbiába küldött kollégáik, vagy, ha ez nem lehetséges, az eredeti szolgálati helyükre térhessenek vissza. A közben megkeresett cs. és kir. haderőfőparancsnokság oda nyilatkozott, hogy az átsorolás ellen nem volt kifogása. Azonban néhány héttel később, szeptember végén már arról tájékoztatta Sólyom Andor táblai elnök a minisztériumot, hogy Suszter Béla szeretett volna hazatérni, amely kezdeményezést az igazságszolgáltatás érdekei miatt maga is támogatandónak találta, mire december elején felmentették Susztert e külszolgálat alól.²²⁰ Hasonló jelenség később is adódott: 1918 októberében a romániai kártalanítási hivatalhoz kellett volna a német, a román s a francia nyelvben jártas, megbízható bírákat vagy bírósági jegyzőket kiküldeni polgári biztosi minőségben a szegedi, a nagyváradi és az erdélyi táblák kerületeiből, önkéntes vállalat alapján. Azt nem tudni, végül sor került-e rá, de a táblai elnökök mind javasoltak egy-egy alkalmas személyt.²²¹

Eközben a háború kedvezőtlené válása és a románok erdélyi betörése miatt szükségessé vált határszéli hatósági intézkedések koordinálása érdekében a belügyminiszter kérte egy románul tudó királyi ügyész hozzá való berendelését 1917 áprilisában, amire a lugosi vezető ügyészt, dr. Fehér Kristófot jelölték ki rövid úton. Azonban ennek a jogi módja felől vita támadt, mert az Igazságügyminisztériumba történő berendelés, majd a Belügyminisztériumba áthelyezés a tényleges ügyészi szolgálatát s ezzel a vezetői pótlékát megszüntette volna, így végül a budapesti királyi ügyészség állományába helyezték – formailag ún. kiegészítő szolgálatba –, miáltal az addigi illetményeit megtarthatta.²²²

Az 1918 őszen bekövetkezett hadszíntéri események arra indították Töry Gusztáv igazságügyminisztert, hogy október 3-i keltezéssel megint az igazságügyi hatóságokhoz forduljon *az ellenséges haderő megérkezése* esetén követendő eljárások tárgyában. A járásbíróknak a telekkönyvi dokumentumok menekítésére ismét fel kellett készülniük az addigi tapasztalataikat is felhasználva, evégből a marosvásárhelyi tábla elnökéhez és a minisztériumhoz jelentéseket kellett készíteniük többek között a ládák pontos tartalmáról. A tényleges elszállításra maga a miniszter vagy az erdélyi kormánybiztos adhatott utasítást megjelölve a célállomást is (Arad, Nagyvárad vagy Debrecen).

218 ANTAL 2004, 5–52. p.; HARGITAI 2005, 256–266. p.

219 MNL OL K578, 431.

220 MNL OL K578, 461/8–15.

221 MNL OL K578, 461/24–27.

222 MNL OL K578, 467. (4329. sz. irat.)

Az egyéb értékek biztonságba helyezésére az 1914–15. évi, fent említett bizalmas utasítások voltak irányadók.²²³ A már megszállt déli országrész bíróságaitól az aktákat Szegedre kellett vinni, de oda november 9-én még csak az oraviczabányai járásbírói szállítmány 38, illetve a fehértemplomi bíróságok 17 ládája érkezett meg. Innen tudjuk, hogy az átadás oly módon történt, miszerint a kísérő alkalmazottól a törvényszéki irodaigazgató a hivatalos ládákat a tartalmukról szóló jegyzékkel együtt átvette s elhelyeztette, a fuvardíjat és a beszállítási költséget pedig a táblai elnök maga előlegezte az ottani irodaátalányból, minek a megtérítését utóbb kifejezetten kérte is.²²⁴

1918 novemberében az elkerülhetetlen vereség közepett intézkednie kellett a kormánynak, mi történjen általában az ellenség megszállta vagy a megszállás alá kerülő országrészekben a *magyar bíróságok működését* illetően. A minisztertanácsban hozott s az ítélőtáblai elnökök útján közölt döntés szerint minden bírónak és tisztviselőnek a szolgálati helyén kellett maradnia, s amennyire lehetséges volt, „igyekeznie” együttműködni a román és a csehszlovák nemzeti tanácsokkal, de rájuk esküt vagy fogadalmat csak a legvégső esetben, kényszer hatására tehettek. Az 1918. november 3-i és 13-i fegyverszüneti megállapodások szerint a békekötésig a magyar szervek gyakorolták (volna) a hatósági teendőket, így a megszállás önmagában nem minősült oknak a működésük beszüntetésére, mi több: az addigi közigazgatást és az igazságszolgáltatást azért is fenn kellett tartani, nehogy azt arra hivatkozva vegyék át a megszálló hatalmak, hogy a magyar orgánusok nem működnek. Ha a körülmények mindezt nem tették lehetővé – különösen, ha a tisztviselők élete a helyükön maradás esetén veszélyben forgott –, a korábban ismertetett rendelkezések vonatkoztak az értékek s a különböző iratok biztonságba helyezésére, illetve a fogvatartottak elszállítására. A szegedi és a nagyváradai táblai elnökök jelentései alapján máris voltak olyan alkalmazottaik, akik ismeretlen helyre távoztak, továbbá a megszálló csapatok a fegyverszüneti megállapodás ellenére a magyar szervek továbbműködését rendre megakadályozták. Nehezítette a helyzetet, miszerint a különböző minisztériumok eltérő utasításokat adtak az alájuk rendelt hivataloknak, illetve, hogy olyan utasítást, ami az ország valamennyi területén végrehajtható lett volna, kiadni nem is lehetett.²²⁵

Az igazságügyminiszter ezért azon álláspontra helyezkedett, hogy a kapituláció ellenére a lehetőségekig *össze kellett hangolni* a magyar államhatalmi szervek működését. Azonban arra, mindez miként történjen, eltérő nézetek léteztek a minisztériumban. Volt, aki az ún. fegyverszüneti bizottságot találta a legalkalmasabbnak, hogy e feladatokat megoldja, mások viszont a személyi összetétele miatt nem tartották megfelelőnek. Tomcsányi Vilmos Pál államtitkár értesülése szerint a fegyverszünet részleteit meghatározandó Budapestre érkezett francia bizottság vezetője kilátásba helyezte azon sérelmek orvoslását, amelyek a magyar igazságügyi hatóságok munkájának akadályozásából eredtek, s így feltételezte, hogy a fennálló zavarokról külön intézkedni tárgyalanná válik. Rosnyai Dávid előadó azonban úgy látta, hogy egy tárcaközi értekezletre volt szükség a következők eldöntésére: 1. a megszállás esetére alkotott és hatályban álló rendelkezéseket miként kellene módosítani; 2. az adott körülmények között pontosan milyen állami javakat kellene biztonságba helyezni; 3. tényleges ellenséges megszállás vagy belső zavarok esetén a hatóságok milyen hivatalos álláspontra helyezkedjenek; 4. kívánatos-e az ideiglenesen működésképtelen hatóságok székhelyeinek áthelyezése; 5–6. az alkalmazottak mely körülmények között hagyják el a szolgálati helyüket, illetve hova távozzanak; 7–8. az említett hivatali alkalmazottak az illetményeikhez miként jussanak hozzá; 9–10. a menekülni kényszerült tisztviselők milyen napidíjban részesüljenek; 11. a frontról hazatérők hol s hogyan jelentkezzenek az igazságügyi szolgálatra; 12. a hivatali alkalmazottak jogállása

223 MNL OL K578, 490/1.

224 MNL OL K578, 490/43.

225 MNL OL K578, 490/40., 490/54.

milyen legyen arra az időre, amíg az állásaikat el nem foglalhatják (pl. szabadságolás, rendelkezési állományba helyezés).²²⁶

A minisztérium számvevőségének jelentése alapján az 1918. decemberi illetményeket egy-egy, a demarkációs vonalon innen fekvő és nem fenyegetett adóhivatalhoz mint nagyobb előlegeket utalták ki a hivatalvezetőknek átvételre s utólagos elszámolásra, akik azt személyesen vagy képviselőik által vehették fel, majd maguk osztották ki az igazságügyi tisztviselőknek, a szolgáltnak, a nyugdíjasoknak és a hadi segélyre jogosultaknak nyugták ellenében (pl. a pancsovaiak és az újvidékiek részére Szegedre, a nagyszentmiklósiaknak Makóra utalványozták az összegeket), a szolgálati helyüket elhagyni kényszerülők illetményeit pedig ahhoz a még magyar állami adóhivatalhoz juttatták el, amelyikhez kérték. Egy 1915-ben hozott, de csak jóval később kihirdetett minisztertanácsi határozat értelmében a demarkációs vonalon kívül rekedt személyeknek – ha a hivatalukat megfelelő indokkal hagyták el – az illetményeiket s az utazási költségeiket (menekülési napidíjat) hasonlóképp szándékolták kiadni a hivatali főnökeik által záradékolt ún. útszámlák ellenében. Hogy mindezt ténylegesen végrehajtották-e, arra a kutatás jelen állása szerint nem adhatunk választ; ellenben a népköztársaság kormánya 6.720. M.E. számon szintén kibocsátott egy felhívást 1918 decemberében, amelyben a köztisztviselőket felszólította a szolgálati helyük lehető megtartására, illetve arra, hogy távozásuk esetén az új tartózkodási helyükön várják be a felettes hatóságuk rendelkezését, ettől téve függővé az illetményeiket.²²⁷

Mindeközben a bánáti, bácskai és baranyai *Narodna Uprava* (szerb Nemzeti Elöljáróság) igazságügyi megbízottja, Ráth Ágoston december elején oda nyilatkozott, hogy a délvidéki magyar bírákat és ügyészeket „bizonyos” fenntartással hajlandó a hivatalukban továbbra is alkalmazni, valamint a magyaroknak az anyanyelv használatát a bíróságok előtt engedélyezni, ha a hivatali vezetők útján kéri az érintettek az átvételüket, és a *Narodna Upravára esküt tesznek* s hűséget fogadnak. Károlyi Mihály kormánya ez ellen tiltakozással élt, hivatkozva a fegyverszüneti megállapodásban foglaltakra, és arra utasította az igazságügyi tisztviselőket, hogy a nyolcnapos határidő alatt ne nyilatkozzanak, hanem kérjenek haladékot, amíg a két állam egymással egyeztet. A hivatalban lévő igazságügyminiszter, Berinkey Dénes december 12-i köriratában úgy rendelkezett arra az esetre, ha nyílt kényszer hatása alatt mégis esküt tennének a szerb impériumra, hogy azt a népköztársaság utóbb nem fogja a terhükre róni.

A szabadkai törvényszék elnöke, Polgár István 1919 januárjában arról tájékoztatta a magyar kormányt, hogy a kivárás nem vezetett eredményre; akik nem tettek hűségesküt, a szerb fennhatóság alá került adóhivatalnál nem vehették fel az illetményeiket, a meg nem szállt területekre pedig nem tudtak eljutni, mert az utazáshoz szükséges igazolványokat ritkán adták ki a szerb-horvát hatóságok, ráadásul újabban már csak felülbélyegzett bankjegyeket fogadtak el fizetőeszközként az okkupált területeken. A titkos átutalásokat mind a bankok, mind az esetleg segíteni hajlandó magánszemélyek túl nagy kockázatúnak találták. A *Narodna Uprava* igazságügyi megbízottja eközben maga is ráébredt arra, hogy a magyar állam valójában csak az időhúzás taktikáját alkalmazta, így a hűség kinyilvánításának további halogatásába nem egyezett bele, hanem kijelentette: „az erőszak útjára lép”. A törvényszék elnöke ezért utasítást kért egy titkos küldöttje útján arra, mi tévő legyen.²²⁸

A Csehszlovákia területére került magyar igazságügyi hatóságok állománya és működése szintén hasonló akadályokba ütközött. Berinkey Dénes igazságügyminiszter Polner Ödön alkotmányjogász professzort, a pozsonyi egyetem rektorát bízta meg 1919 januárjában a magyar kormány nevében történő tárgyalásokkal, s eljárta Hodzsa Milán nagykövethet, hogy az igazságügyi alkalmazottakkal

226 MNL OL K578, 490/54. (Előadói belívek.)

227 MNL OL K578, 490/54. (6.720/1918. M.E. sz. rendelet és kapcsolódó iratok.)

228 MNL OL K578, 490/54. (Szabadkán, 1919. január 24-én kelt levél.)

szemben az eskütétellel összefüggő követeléseket egyelőre a Zsolnában működő minisztérium ne támasszon. Azonban ekkorra Polnert és más egyetemi tanárokat már rendőri őrizet alá helyezték a csehszlovák hatóságok, aminek feloldását kérte a magyar Igazságügyminisztérium január 31-én,²²⁹ de a levéltári iratokból nem derül ki, milyen sikerrel. Polner emlékiratai szerint az őrizetbe vételére valójában február 4-én került sor, több nappal azután, hogy hazatért Budapestről, és ez a ferencesek kolostorában csak egy napig tartott; de történelmi tény, hogy a pozsonyi egyetem működését az ottani zsupán átmenetileg felfüggesztette, s a tanárookra nézve rendőri felügyeletet rendelt el. Polner arról nem írt, hogy ez időben a magyar állam részére végül teljesített-e külön diplomáciai megbízatást.²³⁰

A békeszerződés konkludálása után *az új államhatáron kívül rekedt* magyar tisztviselők – az igazságügyi közalkalmazottak is – tömegesen próbáltak magyar területre jutni. Nyirő Géza kolozsvári ítélőtáblai bírő 1920 októberében és novemberében például arra bízta a környező bírakat, hogy jöjjenek Magyarországra, és többen meg is kísérelték azt.²³¹ E folyamat tömeges méreteket ölthetett, s az elhelyezésben feltehetően olyan nagy zavarokat okozott, hogy a kormány kénytelen volt korlátozni az anyaországra történő betelepülést 1923. június 30-ig. Előzmények után²³² Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter szigorúan bizalmas rendeletet bocsátott ki a hatóságoknak 1923. január 29-én, melyben ismét szabályozta a hazatelepülőkkel összefüggő be- költözési tilalmat. Eszerint beköltözési engedélyt csak azok nyerhettek, akik a trianoni békeszerződés 63–64. cikkelyei értelmében a magyar állampolgárságukat fenntartották (optánsok) vagy hitelt érdemlően bizonyították, hogy a „családjuk feje” hatósági engedéllyel már Magyarországon tartózkodott, illetve a főiskolai hallgatók, akik tanulmányi célból jöttek volna az országba, továbbá azok, akiknél kivételes méltánylást érdemlő körülmény indokolta a beköltözést. Minden igénylőnek kötelessége volt igazolni, hogy Magyarország területén az életviszonyainak megfelelő lakhatása és a jövedelme biztosított.

A volt nyugat-magyarországi közzolgálati alkalmazottak átköltözését azonban a rendelet *ab ovo* megtiltotta tekintettel egy Ausztriával kötött egyezményre, mely szerint ők a hivatalukat ott megtarthatták, az egyéb elszakított területen élők pedig a fentiekén túl azt is igazolni voltak kötelesek, hogy az ott maradásukat az idegen közigazgatás lehetetlenné tette. A kérelmeket a *beköltözőket ellenőrző kirendeltségeknél* kellett előterjeszteni (Budapest, Biharkeresztes, Lökösháza, Hidasnémeti, Szeged, Szob, Szombathely), a munkaügyi miniszter érdemi döntése ellen pedig jogorvoslat nem létezett. Mindezeket Vass azzal is indokolta, hogy az elcsatolt területeket a magyar külpolitika nem adta fel véglegesen, hiszen a békeszerződést kényszer hatása alatt írtuk alá.²³³

Természetesen magát a *minisztériumot is veszteségek sújtották* a világháborúban, amiről a számvevőség igazgatója, Karap Cyrill 1917 októberében írott egyik jelentéséből is tudhatunk. A nagyszámú bevonulások, az Országos Hadsegélyező Hivatalhoz történt állandó kirendelések s az ezekkel párhuzamosan kiadott számos új kormányrendelet végrehajtása miatt a számvevőség válságos helyzetbe került, amit jól példázott az, miszerint az 1915/16. évi zárszámadás a törvény szabta határidő után egy évvel készült el. A különféle segélyek utalványozása szintén a rendes teendők háttérbe szorulását s a hátralékok emelkedését okozta, ezért már előre látni lehetett, hogy a háború befejezését követően a felgyülemlett restancia feldolgozása elsőrendű feladatot fog képezni, amihez a személyzet minden tagjára szükség lesz. Hogy milyen szűkös volt a rendelkezésre álló megfelelő szakemberek száma, mutatja az a hosszas levelezés is, amit az Igazságügyminisztérium és

229 MNL OL K578, 490/81.

230 POLNER 2008, 374–378. p.

231 MNL OL K578, 546.

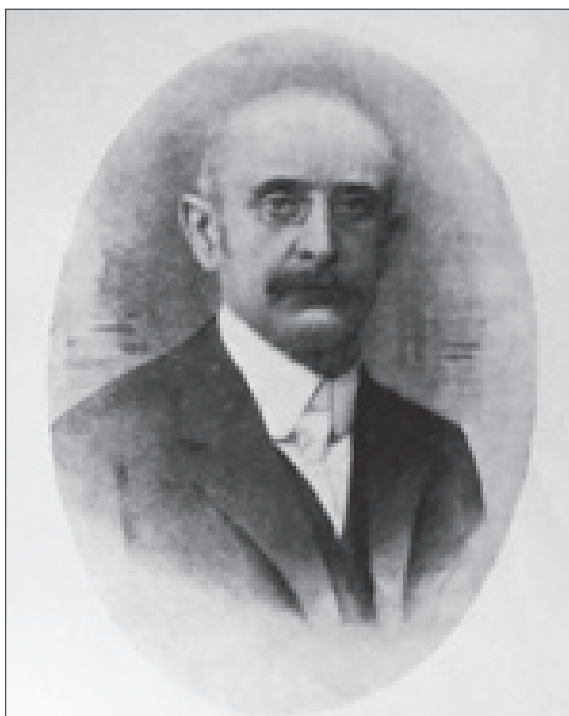
232 A m. kir. kormány 1920. évi 8.352. M.E. számú rendelete a megszállott területekről beutazók ellenőrzéséről. In: MRT 1920. Budapest, 1920. 544–546. p.

233 MNL OL K578, 543., 542.

az említett hadsegélyező hivatal folytatott egymást közt 1917 őszén egyetlen konkrét számellenőr, Pippig Rezső további ki- vagy visszarendelése miatt, aki 1916 márciusától teljesített a hivatalnál szolgálatot, s az említett időben mindkét szerv mint nélkülözhetetlenre igényt tartott reá.²³⁴

2. Az utolsó magyar király jogállása

Az Igazságügyminisztérium többször foglalkozott az utolsó magyar király, IV. Károly joghelyzetével – az 1921. évi trónfosztáson kívül is. Például Wekerle Sándor miniszterelnök 1917 decemberében azzal fordult az igazságügyi tárca vezetőjéhez, Grecsák Károlyhoz, miszerint „Ő Császári és Apostoli királyi Felsége észrevétel tárgyává tenni méltóztatott, hogy újabb időben a rendjelek és címek adományozására irányuló legalázatosabb előterjesztések száma szerfelett megnőtt, miért is ezekre a jövőben sokkal szigorúbb mérték lenne alkalmazandó”.²³⁵

Grecsák Károly

1918 áprilisában pedig egy szintén bizalmas átiratában Wekerle arra emlékeztette Vázsonyi Vilmos igazságügyminisztert: „Ő császári és apostoli királyi Felségének legmagasabb kívánsága, hogy a király kiskorúsága vagy tartós akadályoztatása esetére a kormányzói hatalom gyakorlására vonatkozólag törvényes rendelkezések hozassanak, s Ő Felsége azon legmagasabb kívánságának méltóztatott kifejezést adni, hogy ha az erre vonatkozó törvényjavaslat jelenleg az országgyűlésben netán nem is lenne tárgyalható, azzal a minisztertanács foglalkozzék.” Az előző Tisza-kormány már készített is egy tervezetet 1917-ben, amit azonban átdolgozás végett akként kért Wekerle módosítani, hogy a magyar király tartós akadályoztatása esetén elsősorban a királyné, míg a király kiskorúsága idején – a 16. életéve betöltése előtt – elsődlegesen az anyakirályné

234 MNL OL K577, E.3. 1917. csomó, 108–109. f., 113. f., 117. f.

235 MNL OL K577, L.b. 1917. csomó, 313. f.

lássá el az ún. *gyámkormányzó tisztségét*. Javasolta még a miniszterelnök, hogy a „tartós akadályoztatás” tényét a minisztertanács előterjesztése nyomán az országgyűlés állapítsa meg, s arról évenként a kormány tegyen jelentést a törvényhozásnak mindaddig, amíg az állapot meg nem szűnik. Ha viszont a király maga rendelne gyámkormányzót, ez volna az országgyűlés tudomására hozandó.²³⁶

Töry Gusztáv az új tervezetet *Törvényjavaslat a gyámkormányzóról* címmel, de eltérő tartalommal június végén prezentálta tizenegy paragrafus terjedelemben, egyúttal mellékelte egy lényeges észrevételt arról, hogy e kérdésben az osztrák *Reichsrat*nak ugyancsak döntenie kellene, mi több: a két állam megalkotandó törvényeinek egymásra tekintettel kellett lenniük. Márpedig a Habsburg-család házi törvényei úgy rendelkeztek: előzetes uralkodói kijelölés hiányában a trónöröklési sorrendben legközelebb álló főherceg legyen a kérdéses gyám, így alaposan feltehető volt, hogy az osztrák *Reichsrat* ennek megfelelően fogadná el a maga jogszabályát. Nehezítette még a kérdést a *Pragmatica Sanctio*: míg az uralkodóház családi szabályai szerint a trónörökös gyámjául a király (császár) korlátozás nélkül bárkit kijelölhetett, addig a tervezet – az 1723. évi I. és II. tc.-ek értelmében – csak a „trónöröklésre hivatottak” körére szorította a személyi kört. Mivel alkotmányjogilag más bizonytalan részek is szerepeltek a szövegben – főként a gyámkormányzó lehetséges nemére tekintettel (a házi törvények csak férfit tettek lehetővé, ellenben a magyar álláspont szerint az nő is lehetett volna akkor, ha a trónbetöltés rendjében egyébként ő következett) –, a magyar igazságügyminiszter egyeztetni kívánt az osztrák kormánnyal. Elvégre, ha az uralkodó egy és ugyanaz a személy volt mindkét államban, akkor ez a megkötés vonatkozott a gyámkormányzóra is.²³⁷ Minderre 1918 augusztusában, a dualizmus történetének mintegy huszonnegyedik órájában hatalmazta fel a miniszterelnök Töryt, így értelemszerűen ez az érdekes jogalkotási folyamat hamarosan megrekedt.

Azonban ekkor az 1849 óta betöltetlen *nádori méltóság* is szóba került: az igazságügyminiszter a vonatkozó törvénytervezetének 1918. október 28-án (a „láncchídi csata” napján) megállapított szövegét éppen az őszirózsás forradalom idején, október 30-án küldte el a kormányfőhöz, aki ekkor még Hadik János, de a kézbesítéskor már gr. Károlyi Mihály volt. Az állt benne, hogy a korábban a királyi gyámkormányzónak szánt hatásköröket inkább az országgyűlés mindkét háza által a magyar állampolgárok közül szabadon választandó nádor gyakorolhatná, egyúttal e tiszteet haladéktalanul be is kellett volna tölteni. Mivel a fejedelmi hatalom felfüggesztésének lehetősége ekkor már egyre kézenfekvőbbnek mutatkozott, ezért a nádort maga a király is megbízhatta volna ideiglenesen az uralkodói hatalom gyakorlásával, minek érvényességéhez az országgyűlés ez irányú „megállapítása” ugyancsak szükséges volt. A tervek szerint e minőségében a nádor személye jogilag sérthetetlennek minősült, s a királyhoz hasonlóan nem lett volna felelősségre vonható.

„A nádor tiszteét csak akkor gyakorolhatja, ha az országgyűléshez a miniszterelnök ellenjegyzésével ünnepélyes okiratot intéz, amelyben magát az alkotmány sértetlen fenntartására, valamint általában a törvények megtartására kötelezi, és ezt az országgyűlés mindkét házának együttes ülésében esküjével megerősíti” – fogalmazta meg a jogállásának lényegét a tervezet azzal, hogy az említett okiratot és az esküt törvénybe kellett volna foglalni, az egykori *palatinus* korábbi hatósági jogkörei (pl. az ország s a jászok-kunok főkapitánysága, az örökös Pest vármegyei főispánság) viszont megszűntek volna. Az e méltóság betöltéséről s a nádor jogköréről szóló törvénytervezethez még indokolást is készítettek a minisztériumban, amelyben kimutatták az alkotmányjogi kapcsolatot az 1608. évi koronázás előtti III., az 1848. évi III. és az 1867. évi VII. tc.-kel kapcsolatban. Lényeges kontinuitás volt például, hogy az évszázados hagyománynak megfelelően a nádorválasztást törvénybe kellett

236 MNL OL K578, 444/1–4.

237 MNL OL K578, 444/5–7.

volna iktatni, illetve, hogy a hitlevélhez hasonló ünnepélyes nyilatkozat kibocsátására kötelezték.²³⁸ Ez az ötszakaszos jogszabály-kezdemény találó ügyességgel törekedett egyensúlyt teremteni a törvényi alkotmányunk és a radikálisan megváltozott 1918. évi viszonyok között, azonban a népköztársaság két héttel későbbi kikiáltása s az országgyűlés működésének önmaga általi berekesztése miatt szintén inaktuálissá vált.

IV. Károly sikertelen *visszatérési kísérletei* nyomán 1921 októberében gr. Bethlen István miniszterelnök az igazságügy- és más miniszterekhez intézett bizalmas és sürgős utasításában annak vizsgálatát rendelte el, hogy a tisztviselők miként álltak a volt király megjelenésével kapcsolatos rendkívüli teendők ellátásához, mert az a benyomás ébredt benne, miszerint „egyes tisztviselők nem azzal a teljes loyaltással, a nehéz helyzet által parancsolt kötelességtudással és pontossággal, valamint a hivatali esküben megfogadott hűséggel és engedelmességgel feleltek meg azoknak a feladatoknak, amely[ek] a kormány intézkedései következtében hivatali működés-körükben rájuk hárult[ak]”. A szavai szerint ugyan nem megtorló felelősségre vonásokra készült, de a vizsgálatot mégis személyesen a minisztereknek kellett elvégezniük önmaguk s nem valamely „főtisztviselő” által. Tomcsányi Vilmos Pál azt a jelentést küldte válaszul, hogy a minisztériumában „az illető összes tisztviselők a rájuk hárult rendkívül sürgős és fontos teendőket a legnagyobb odaadással és példás hűséggel hajtották végre”. Eközben a belügyminiszter országos nyomozást rendelt el az október 23-i budaörsi „államcsíny” résztvevői és támogatói után.²³⁹

Érdekesség volt az 1921. november 6-án életbe lépett trónfosztást közvetlenül követően a *királysértési ügyek* mikénti kezelésének problémája is, mivel az idevonatkozó 1913. évi XXXIV. tc. és a Btk. 141. §-a alapján számos büntetőeljárás volt még folyamatban. Kun Béla igazságügyi államtitkár az évi október 24-i köriratában felszólította a főügyészeket, hogy a nyomozás (vizsgálat) teljesítése után a folytatásról – vagyis az eljárás megszüntetéséről vagy a vádemelésről – hozott határozatuk tervezetét a nyomozati iratokkal együtt hozzá minden esetben terjesszék fel. A megmaradt iratok alapján a királyi főügyészségek rendre eljárást megszüntető határozatokat hoztak javaslatba a minisztériumnak arra hivatkozással, hogy a trónfosztással véget ért a Habsburg-család és az uralkodóház tagjainak fokozott büntetőjogi védelme, IV. Károly halála után a vele összefüggésben tett kegyeletsértő megjegyzések pedig csak magánindítványra lehettek volna büntetendők, ám ilyeneket az arra jogosultak természetesen nem terjesztettek elő.²⁴⁰

3. Közreműködés egyéb minisztériumokkal a békekötés időszakában

1919 őszén a *fővezéri tisztség létesítése és a Hadügyminisztérium átszervezése* kérdésében az Igazságügyminisztérium is állást foglalt az alkotmányosság nézőpontjából; a XV. (közjogi) ügyosztályát bízták meg a kormány részéről küldött tervek véleményezésével. Ennek végső konklúziója, melyet valószínűleg Ferdinandy Géza – ekkor még helyettes államtitkár, későbbi igazságügy- és belügyminiszter²⁴¹ – fogalmazott, az alábbiakat tartalmazta: „a tervezet nem felel meg sem a magyar alkotmány elveinek, sem a hadvezetés és hadügyi igazgatás egymáshoz való viszonyának, sem a ma fennálló szerencsétlen helyzetnek”. Azon javaslat, hogy a fővezér a hadügyminiszterrel egyenrangú lenne s csak a minisztertanácsnak felelne, ellentétben állt azzal a közjogi elvvel, miszerint a hadügyminisztert is terhelte a parlamentáris felelősség. Ugyancsak a minisztert – s nem mást – illette annak

238 MNL OL K578, 444/8.

239 MNL OL K578, 611., 612.

240 MNL OL K578, 610.

241 RUSZOLY 2002b, 207–263. p. különösen: 217–220. p.

kötelezettsége, hogy a minisztériuma szervezeti struktúráját kialakítsa, bár a törvényeink erre vonatkozó megköötéseket nem tartalmaztak. Azonban a magyar közjog szerint a Hadügyminisztérium *polgári jellegű* politikai hatóság volt annak ellenére, hogy a hadviseléssel és a honvédelemmel összefüggő szakfeladatokat látta el, ezért a militarista szakértők mellett ott polgári jogállású tisztviselők s jogászok működtek, a fővezérségről készült tervezet viszont ezt nem véve kellően figyelembe, a polgári hatósági jellegét „elhomályosította” volna. Különösen azzal nem értett egyet az igazságügyi kormányzat, hogy a hadügyminisztert s annak politikai államtitkárát nem rendes polgári (civil) tisztviselőnek tervezték, noha a funkciójához mindez szorosan hozzátartozott: „magát a miniszteri állást katonai jellegűvé tenni nem lehet a miniszteri felelősség és a parlamenti kormányzat elveinek, tehát magának az alkotmánynak sérelme nélkül. Hiszen, ha a hadügyminiszterek rendszerint a tábornokok közül neveztetnek is ki, polgárember hadügyminiszterré kinevezését nem lehet kizárni.” Az Igazságügyminisztérium előadója oda konkludált, hogy a militarista jellegét a Hadügyminisztérium hatáskörei már önmagukban kifejezték, így nem kellett kötelezővé tenni ugyanezt a miniszter személyére nézve is.

A hivatalos vélemény szintén úgy vélte, hogy a korábbi közös hadügyminiszter analógiája nem volt okszerű, mivel ő nem felelt közvetlenül egyik törvényhozó szervnek sem, csupán az osztrák és a magyar delegációknak, vagyis helyette a *Reichsrat* és a Magyar Országgyűlés előtt a parlamenti felelősséget a két állam honvédelmi miniszterei viselték. Erről már 1911-ben is vitázott hazánkban a kormánypárt és az ellenzék. A dualizmus kori közös miniszter ráadásul „nem volt politikai faktor”, így nem foglalkozott például hadkiegészítési, hadi élelmezési, ruházkodási ügyekkel, amik egyértelműen az államigazgatás feladatait képezték. Összességében a hadvezetés újabb szabályozása elsősorban alkotmányjogi kérdésnek minősült, ezért nem lehetett csupán a kormányon belül eldönteni, ahhoz az országgyűlés (nemzetgyűlés) jóváhagyása is szükségeltetett. Az ottani politikai államtitkár személyét illetően ugyancsak hangsúlyozta az igazságügyminiszteri szakvélemény, hogy a hadügyminiszter helyetteseként az ő állását sem lehetett katonai funkciónak tekinteni, nem lehetett a kiadományozási jogát pusztán „láttamozási joggá” változtatni, de főleg nem lehetett úgy konstruálni a minisztérium belső szervezetét, hogy abban minden helyen – még a postázóban is – csak a haderő hivatásos állományához tartozók dolgozzanak. A vezérkari főnök sem volt kinevezhető egyenesen a hadügyminiszter helyettesévé, mivel az alkotmány szerint az utóbbi a kormány tagja volt, így a vezérkar csak alatta s nem vele egy sorban helyezkedhetett el; továbbá mind a hadügyminiszternek, mind a helyettesének lehetőleg országgyűlési képviselőnek kellett lennie. Ugyanakkor az igazságügyi szakvélemény is elismerte: a taktikai, kiképzési ügyek viszont a vezérkari főnök irányítása alatt álltak, tehát a hadügyi igazgatásban a polgári és a katonai elemek szükségszerűen keveredtek, de a minisztérium teljes „elkatonásítása” nélkül!

Az új közjogi keretek 1919 és 1920 fordulóján történt kidolgozása, benne a kormányzói méltóság konstruálása végül visszaterelte a hadügyi igazgatást is az alkotmányos mederbe. Erre utalhatott az az egy évvel későbbi, Egyed [István?] aláírással ellátott s az iratcsomóba helyezett rövid megjegyzés, miszerint a szóban lévő kérdésben „az Igazságügyminisztérium álláspontja érvényesült”.²⁴²

Ugyanebben az időszakban, 1919 novemberében a Külügyminisztérium meg arról kért állásfoglalást, hogy a tanácsköztársaság alatt a „vörös hadsereg” által a szövetséges (antant) s a társult hatalmaknak a fegyverszüneti megállapodást megsértve okozott károkért a magyar állam vajon *felelősséggel tartozott-e*? Az aláírás nélküli válaszirát – ami ténylegesen egy tervezet lehetett – több szempontból érdekes. Először, mert *expressis verbis* rögzítette a következőket: „a gróf Károlyi Mihály vezetése alatt álló kormány már kezdettől fogva képtelennek bizonyult a rend fenntartására, s ehelyett csupán a kormányzat látszatának a felkeltésére szorítkozott, amidőn saját akarata gyanánt tüntette fel azt, ami a lakosság egy csekély, minden zavargásra kapható és részben a felbomlasztott

242 MNL OL K578, 502.

Az igazságügyi levéltárban megmaradt még egy 1921. évi iratváltás dokumentációja is, amelyben Belitska Sándor honvédelmi miniszter állásfoglalást kért az igazságügyminisztertől arról, hogy a közös – egykori osztrák és magyar – haderő megszűnése után az arra vonatkozó jogszabályok miként alkalmazhatók az akkori, korlátozott magyar hadseregre. A május elején – tehát még a békeszerződés becikkelyezésének elfogadása előtt – érkezett megkeresésében a honvédelmi tárca vezetője egyben javasolta: a magyar nemzetgyűlés általában alkosson egy „felhatalmazási törvényt”, amely a minisztereket feljogosítaná, „hogy a volt közös ügyekre és a volt közös ügyekkel kapcsolatos ügyekre vonatkozó ama törvények rendelkezéseinek alkalmazása, amelyekben közös hatóságokról, közös szervekről vagy költségekről van szó, rendeletileg szabályoztassék”.²⁴⁷ A válaszul küldött alapos jogértelmezés figyelemre méltó fejtegetéseket tartalmazott a belső és a külső jog viszonyáról. A békeszerződés hatálya az 1921. július 26-i életbe léptetésével addigra már beállt, s az azal ellentétes hazai jogszabályi rendelkezések a *lex posterior derogat priori* elv alapján az 1921. évi XXXIII. tc. által – külön ez irányú törvények elfogadása nélkül – hatályukat veszítették. A magyar kormány ezt figyelembe véve hajtotta végre például az állampolgársági jogviszonyra irányuló, a trianoni békeszerződésből eredő új normákat is. Úgy vélte Tomcsányi, a haderőre vonatkozóan ugyanígy kellett eljárni azon esetekben, amelyekre a békeszerződés egyértelmű s kellően részletes tartalommal bírt. Ha azonban ez csupán – az addigi magyar szabályozással ellentétes – elveket tartalmazott, a törvénycikk „rendelkezései a hatóságok részéről az állampolgárokkal szemben való alkalmazás tekintetében nem lépnek a békeszerződéssel egyidejűleg hatályba, hanem a belső jog szempontjából a régi szabályok mindaddig hatályban maradnak, amíg az állam, megfelelő új törvény alkotása által, vállalt [nemzetközi] kötelezettségének eleget tesz”. Oda nyilatkozott továbbá, hogy szerinte csak azon tárgyakról kellett kifejezetten törvényt elfogadnia a nemzetgyűlésnek, amelyekre nézve ez következett a fenti elvekből s magából a békeszerződésből, egyébként elegendőnek látta a rendeleti szintű végrehajtási normaalkotást, illetve – ha a szerződés tartalma megfelelően részletes és strict volt – akár annak mellőzését is.²⁴⁸ E jogi okfejtés eredetileg Egyed Istvántól származhatott, aki azonos tárgyban és hasonló felfogásban publikált a *Magyar Jogi Szemle* az évi folyamában.

247 MNL OL K578, 573/1.

248 MNL OL K578, 573. (Irat az 58.247/1921/VII. számhoz megjelöléssel.)

Irodalomjegyzék

- ANTAL 2004 = ANTAL TAMÁS: *A konzuli bíraskodás a dualizmus korában. Az 1891. évi XXXI. tc. létrejötte*. In: Publicationes Doctorandorum Juridicorum, Acta Jur. et Pol. Szeged. Tomus IV. Szeged, 2004. 5–52. p.
- ANTAL 2005 = ANTAL TAMÁS: *Szilágyi Dezső igazságügyi reformjairól (1890–1900)*. In: Jogtörténeti tanulmányok VIII. Szerk.: Kajtár István, et al. Pécs, 2005. 9–28. p.
- ANTAL 2006 = ANTAL TAMÁS: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtszék*. = Dél-alföldi évszázadok 23. Szeged, 2006.
- ANTAL 2010 = ANTAL TAMÁS: *Szilágyi Dezső igazságügyi miniszter emlékezete*. In: Jogtudományi Közlöny. 2010:6. szám. 318–320. p.
- ANTAL 2013 = ANTAL TAMÁS: *A községi bíraskodás és az 1911. évi Polgári perrendtartás*. In: A polgári peres eljárás történeti fejlődése Magyarországon. (V. Szegedi Jogtörténeti Napok.) Szerk.: Homoki-Nagy Mária. Szeged, 2013. 9–19. p.
- ANTAL 2014 = ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1890 és 1914 között*. = Bíróság-történeti könyvek. Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből I. Budapest–Szeged, 2014.
- ANTAL 2015a = ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1914 és 1921 között*. = Bíróság-történeti könyvek. Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből II. Budapest–Szeged, 2015.
- ANTAL 2015b = ANTAL TAMÁS: *A 19. századi brit laikus bíraskodás magyar szemmel: Szilágyi Dezső az angol esküdtszékről*. In: Acta Jur. et Pol. Szeged. Tomus LXXVII. [LXXVIII.] = Ünnepi kötet Dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szerk.: Tóth Judit. Szeged, 2015. 339–353. p.
- ANTAL 2016a = ANTAL TAMÁS: *Szilágyi Dezső és műve*. = Jogtörténeti Tár 4. (Alapította: Ruzsoly József.) Szeged, 2016.
- ANTAL 2016b = ANTAL TAMÁS: *A büntetőeljárás jogszabályi forrásai Magyarországon a polgári korban*. In: Jogtudományi Közlöny. 2016:12. szám. 611–618. p.
- ANTAL 2016c = ANTAL TAMÁS: *A Magyar Királyi Igazságügyminisztérium Vladár Gábor megbízása idején*. In: Jogalkotás és kodifikátorok. (Vladár Gábor emlékülés) Szerk.: Révész Béla. = Lectiones Iuridicae 15. Szeged, 2016. 47–54. p.

- ANTAL 2016d = ANTAL TAMÁS: *A munkaügyi bíráskodás történetének kezdetei Szegeden (1918–1920)*. In: Acta Jur. et Pol. Szeged. Tomus LXXIX. = Ünnepi kötet Dr. Czucz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szerk.: Hajdú József. Szeged, 2016. 13–19. p.
- ANTAL 2017 = ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1921 és 1938 között*. = Bírósg-történeti könyvek. Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből III. Budapest–Szeged, 2017.
- BALOGH 2005 = BALOGH ELEMÉR: *A modern büntetőjog és a polgári átalakulás kapcsolata*. In: Balogh Elemér, Sarnyai Csaba Máté (szerk.): Deák Ferenc és a polgári átalakulás Magyarországon. = A Pólay Elemér Alapítvány könyvtára, 1. Szeged, 2005. 187–197. p.
- BALOGH 2006 = BALOGH JUDIT: *A közigazgatási és a jogalkotási szervezet egymásra hatása a magán-jogi kodifikációs folyamatokban*. In: Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor 65. születésnapja tiszteletére. Szerk.: Mezey Barna, Révész T. Mihály. Budapest, 2006. 55–76. p.
- BALOGH 2017 = BALOGH JUDIT: *A felsőbíráskodás megszervezése Debrecenben*. In: Jogtörténeti Szemle. 2017:1–2. szám. 57–63. p.
- BELLÉR 1983a = BELLÉR JUDIT: *Az Igazságügyi Minisztérium történetéből (1871–1875)*. In: Jogpolitika. 1983:2. szám. 13. p.
- BELLÉR 1983b = BELLÉR JUDIT: *Az Igazságügyi Minisztérium történetéből (1890–1899)*. In: Jogpolitika. 1983:4. szám. 15. p.
- BELLÉR 1984 = BELLÉR JUDIT: *Az Igazságügyi Minisztérium történetéből (1914–1918)*. In: Jogpolitika. 1984:2. szám. 11. p.
- BÓDINÉ 2016 = BÓDINÉ BELIZNAI KINGA: *Balogh Jenő életútja*. In: Jogtörténeti Szemle. 2016:1. szám. 1–9. p.
- BÓDINÉ 2017 = BÓDINÉ BELIZNAI KINGA: *120 éves az Igazságügyi Palota*. In: Jogtörténeti Szemle. 2017:1–2. szám. 71–87. p.
- BÓNIS–DEGRÉ–VARGA 1996 = BÓNIS GYÖRGY – DEGRÉ ALAJOS – VARGA ENDRE: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg, 1996.
- BOTH 2009 = BOTH ÖDÖN: *Küzdelem az esküdtbíráskodás bevezetéséért Magyarországon a reformkorban és az 1848. április 29-i esküdtszéki rendelet*. In: Uő.: Reform és forradalom. Egybegyűjtött írások Magyarország alkotmány- és jogtörténetéből, 1790–1849. Antal Tamás közreműködésével közreadja Ruzsoly József. = A Pólay Elemér Alapítvány könyvtára 26. Szeged, 2009. 83–131. p.
- EMMER 1885 = EMMER KORNÉL: *Törvényjavaslat a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság elvein alapuló polgári törvénykezési rendtartás tárgyában*. Budapest, 1885.

- ERDEI 2001 = ERDEI ÁRPÁD: *Csemegi Károly, a büntetőeljárási jog művelője*. In: A praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékére (1826–1899). Szerk.: Mezey Barna. Budapest, 2001. 37–45. p.
- F. KISS 1987 = F. KISS ERZSÉBET: *Az 1848–1849-es magyar minisztériumok*. = A Magyar Országos Levéltár kiadványai. Hatóság- és hivataltörténet 7. Budapest, 1987.
- FINKEY 1916 = FINKEY FERENC: *A magyar büntető perjog tankönyve*. Budapest, 1916.
- FINKEY 1948 = FINKEY FERENC: *A magyar büntetőperjogi tudomány háromszázados fejlődéstörténete, 1619–1914*. Sárospatak, 1948 (2000).
- HAMZA 2016 = HAMZA GÁBOR: *Emlékezés Szladits Károlyra (1871–1956) halálának évfordulója alkalmából*. In: Jogtörténeti Szemle. 2016:2. szám. 86–89. p.
- HARGITAI 2005 = HARGITAI JÓZSEF: *A diplomáciai és konzuli kapcsolatok joga*. Aula Kiadó, h. n., 2005.
- HOMOKI-NAGY–KRUSKÓCZKI–PÉTERVÁRI 2017 = HOMOKI-NAGY MÁRIA – KRUSKÓCZKI BENCE – PÉTERVÁRI MÁTÉ: *Fejezetek a Szegedi Törvényszék magánjogi gyakorlatából*. = A Szegedi Törvényszék története III. Szeged, 2017.
- KAJTÁR 2003 = KAJTÁR ISTVÁN: *A 19. századi modern magyar állam- és jogrendszer alapjai. Európa – haladás – Magyarország*. Budapest–Pécs. 2003.
- KAUTZ 1887 = KAUTZ GYULA: *Emlékezés Pauler Tivadar akadémiai másodelnök felett*. In: A Magy. Tud. Akadémia évkönyvei XVII. kötetének V. darabja. Budapest, 1887. 21–39. p.
- KENGYEL 1993 = KENGYEL MIKLÓS: *Az 1893. évi sommás eljárásról szóló törvény*. In: Magyar Jog. 1993:10. szám. 608–611. p.
- KENGYEL 2004 = KENGYEL MIKLÓS: *Plósz Sándor és az 1911. évi Polgári perrendtartás keletkezésének hosszú története*. In: Csibi Norbert et al. (szerk.): Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában. Pécs, 2004. 153–160. p.
- KENGYEL 2011 = KENGYEL MIKLÓS: *A magyar polgári perjog száz éve – az 1911. évi Polgári perrendtartás*. In: Magyar Jog. 2011:6. szám. 321–329. p.
- KENGYEL 2014 = KENGYEL MIKLÓS: *Plósz Sándor (1846–1925)*. In: Hamza Gábor, Siklósi Iván (szerk.): Magyar jogtudósok IV. Budapest, 2014. 21–32. p.
- KIRÁLY 2000 = KIRÁLY TIBOR: *Az 1896. évi XXXIII. tc. a bűnvádi perrendtartásról*. In: Gergely Jenő, Csapó Csaba, Dobszay Tamás, Zeidler Miklós (szerk.): A hosszú tizenkilencedik és a rövid huszadik század. Tanulmányok Pölöskei Ferenc köszöntésére. Budapest, 2000. 247–258. p.
- LADÁNYI 1994 = LADÁNYI SÁNDOR: *Bevezetés Lázár György: „Emlékezés Lázár Andorra” című munkája elé*. In: Confessio. A Magyarországi Református Egyház figyelője. 1994:4. szám. 51–56. p.

- LAKY 2004 = LAKY FERENC: *Horvát Boldizsár, a polgári jogfejlődés katalizátora*. In: Csibi Norbert et al. (szerk.): *Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában*. Pécs, 2004. 89–99. p.
- LÁZÁR 1994 = LÁZÁR GYÖRGY: *Emlékezés Lázár Andorra*. In: *Confessio. A Magyarországi Református Egyház figyelője*. 1994:4. szám. 56–71. p.
- LÖW 1880 = LÖW TOBIÁS (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről és teljes anyaggyűjteménye*. Budapest, 1880.
- LUKÁCS 1987 = LUKÁCS TIBOR: *Arcképvázlat a szabad Magyarország első igazságügyminiszteréről*, I–II. In: *Jogpolitika*. 1987:3. szám. 15–16. p., 1987:4. szám. 16–17. p.
- MALÝ 1968 = MALÝ, KAREL: *Megjegyzések a sajtószabadság érvényesüléséről a dualizmus korában*. In: *Jogtörténeti tanulmányok II*. Szerk.: Both Ödön, Csizmadia Andor. Budapest, 1968. 205–212. p.
- MARJANUCZ 2005 = MARJANUCZ LÁSZLÓ: *Deák és a parlamentáris kormányzat kérdése 1848-ban*. In: Balogh Elemér, Sarnyai Csaba Máté (szerk.): *Deák Ferenc és a polgári átalakulás Magyarországon*. = A Pólay Elemér Alapítvány könyvtára, 1. Szeged, 2005. 209–215. p.
- MÁTHÉ 1982a = MÁTHÉ GÁBOR: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása, 1867–1875*. Budapest, 1982.
- MÁTHÉ 1982b = MÁTHÉ GÁBOR: *Az Igazságügyi Minisztérium történetéből (1867–1871)*, I–II. In: *Jogpolitika*. 1982:3. szám. 12. p., 1982:4. szám. 15. p.
- MATÚZ 2010 = MATÚZ GYÖRGY: *Telekkönyvi rendszerünk kialakulása és működése*. In: *Acta Jur. et Pol. Szeged. Tomus LXXIII.* = Emlékkönyv Dr. Ruzsoly József egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szerk.: Homoki-Nagy Mária, Balogh Elemér. Szeged, 2010. 511–536. p.
- MEGYERI-PÁLFFI 2017 = MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN: *Az igazságügyi szervezet a fizikai valóságában: a Kúria épülete*. In: *Jogtörténeti Szemle*. 2017:1–2. szám. 87–96. p.
- MÉSZÁROS 1932 = MÉSZÁROS LAJOS: *Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület huszonöt éves története (1907–1932)*. Budapest, 1932.
- MEZEY 1982 = MEZEY BARNA: *Az első magyar igazságügyminisztérium létrehozása 1848–49-ben*. In: *Jogpolitika*. 1982:2. szám. 11–12. p.
- MEZEY 1983 = MEZEY BARNA: *Az Igazságügyi Minisztérium történetéből (1905–1913)*. In: *Jogpolitika*. 1983:6. szám. 11. p.
- MEZEY 2001 = MEZEY BARNA: *Egy jogászkarrier a 19. században. Csemegi Károly (1826–1899)*. In: *Uő.* (szerk.): *A praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékezete (1826–1899)*. Budapest, 2001. 9–23. p.

- MEZEY 2004 = MEZEY BARNA: Deák Ferenc és Horvát Boldizsár. In: Csibi Norbert et al. (szerk.): Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában. Pécs, 2004. 73–88. p.
- MEZNERICS–TORDAY 1937 = MEZNERICS IVÁN – TORDAY LAJOS: *A magyar közigazgatás szervei, 1867–1937.* = Magyar Közigazgatástudományi Intézet 21. Budapest, 1937.
- NAGY 2013 = NAGY FERENC: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban.* Budapest, 2013.
- NÁNÁSI 2011 = NÁNÁSI LÁSZLÓ: *A magyar királyi ügyészség története, 1871–1945.* Budapest, 2011.
- NAVRATIL 2014 = NAVRATIL SZONJA: *A jogász hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937).* = ELTE Jogi kari tudomány 25. Budapest, 2014.
- NEMES 1941 = NEMES ISTVÁN: *A magyar királyi igazságügyminisztérium elhelyezésének története, különös tekintettel a minisztérium palotájának építésére.* Budapest, 1941.
- ÖDÖNFI 1903 = ÖDÖNFI MIKSA: *Sajtóeljárásunk és annak fejlődése.* Budapest, 1903.
- P. MIKLÓS 2004 = P. MIKLÓS TAMÁS: *Ferenc József „kedvenc minisztere”: Pauler Tivadar (1816–1886) élete és pályafutása.* In: Csibi Norbert et al. (szerk.): Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában. Pécs, 2004. 100–124. p.
- PAULER 1864–65 = PAULER TIVADAR: *Büntetőjogtan.* Pest, 1864–1865.
- PLÓSZ 1885 = PLÓSZ SÁNDOR: *A magyar polgári perrendtartás tervezete.* Budapest, 1885.
- POLNER 2008 = POLNER ÖDÖN: *Emlékeim.* Szerk.: HAVASS MIKLÓS. Budapest, 2008.
- POMOGYI 1983 = POMOGYI LÁSZLÓ: *Az Igazságügyi Minisztérium történetéből (1900–1905).* In: Jogpolitika. 1983:5. szám. 14–15. p.
- RÉSŐ 1867 = RÉSŐ ENSEL SÁNDOR: *Az esküdtszék Magyarországon.* Pest, 1867.
- RÉVÉSZ 1983 = RÉVÉSZ TAMÁS: *Az Igazságügyi Minisztérium történetéből (1875–1890).* In: Jogpolitika. 1983:3. szám. 15. p.
- RÉVÉSZ 1986 = RÉVÉSZ T. MIHÁLY: *A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon, 1867–1875.* Budapest, 1986.
- RÉVÉSZ 2015 = RÉVÉSZ BÉLA (szerk.): *Vladár Gábor emlékkötet (1881–1972).* Budapest, 2015.
- RÉVÉSZ 2016 = RÉVÉSZ BÉLA: *Egy többször újrakezdett élet – Vladár Gábor.* In: Jogalkotás és kodifikátorok. (Vladár Gábor emlékülés.) Szerk.: Révész Béla. = Lectiones Iuridicae 15. Szeged, 2016. 61–68. p.

- RUSZOLY 2002a = RUSZOLY JÓZSEF: „Egy új alkotmány Magyarországnak”: az 1848: III. tc. létrejötte. In: Uő.: Újabb magyar alkotmánytörténet, 1848–1949. Válogatott tanulmányok. Budapest, 2002. 7–25. p.
- RUSZOLY 2002b = RUSZOLY JÓZSEF: *Alkotmányjogi reformtörekvések az első nemzetgyűlés idején.* In: Uő.: Újabb magyar alkotmánytörténet, 1848–1949. Válogatott tanulmányok. Budapest, 2002. 207–263. p.
- RUSZOLY 2011 = RUSZOLY JÓZSEF: *Európai jog- és alkotmánytörténelem.* = Pólay Elemér Alapítvány. Opera Iurisprudentiae 1. Szeged, 2011.
- SARLÓS 1968 = SARLÓS BÉLA: *A sajtószabadság és eljárási biztosítékainak fő vonásai.* In: Jogtörténeti tanulmányok II. Szerk.: Both Ödön, Csizmadia Andor. Budapest, 1968. 193–204. p.
- SARLÓS 1970 = SARLÓS BÉLA: *Deák és Vukovics. Két igazságügy-miniszter.* = Értekezések a történeti tudományok köréből 54. Budapest, 1970.
- SCHÖNWALD 1986 = SCHÖNWALD PÁL: *Az Igazságügyi Minisztérium történetéből: Két forradalom sodrában (I.), Igazságügyi népbiztosság a Tanácsköztársaság idején (II.).* In: Jogpolitika. 1986:2. szám. 11. p., 1986:4. szám. 11. p.
- STIPTA 1998 = STIPTA ISTVÁN: *A magyar bírósági rendszer története.* Debrecen, 1998.
- STIPTA 2004 = STIPTA ISTVÁN: *Szilágyi Dezső és az igazságügyi modernizáció.* In: Csibi Norbert et al. (szerk.): *Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában.* Pécs, 2004. 137–152. p.
- STIPTA 2015 = STIPTA ISTVÁN: *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve.* = A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 57. Szeged, 2015.
- STIPTA 2016 = STIPTA ISTVÁN: *Balogh Jenő és a büntető perjog.* In: Jogtörténeti Szemle. 2016:1. szám. 31–40. p.
- SZILÁGYI 1898 = SZILÁGYI DEZSŐ: *Horvát Boldizsár ravatalánál.* In: Akadémiai Értesítő. 1898. november 15. (11. füzet) 541–544. p.
- SZLADITS 1925 = SZLADITS KÁROLY: *Plósz Sándor.* In: Jogtudományi Közlöny. 1925:12. szám. 89–90. p.
- SZLADITS 1939–42 = SZLADITS KÁROLY (szerk.): *Magyar magánjog, I–VI.* Budapest, 1939–1942.
- VAVRIK 1908 = VAVRIK BÉLA: *Beszéd Szilágyi Dezső síremlékének leleplezése alkalmából.* (Elmondotta: 1908. október 18-án.) In: Magyar Jogászegyleti Értekezések 289. Budapest, 1908. 3–8. p.
- VLADÁR 1965 = VLADÁR GÁBOR (szerk.): *Az Igazságügyminisztérium története tervezett megírásával kapcsolatos eddigi munkák anyaga.* Kézirat, 1965. (Az Igazságügyi Minisztérium Szakkönyvtárában)

VLADÁR 1997 = VLADÁR GÁBOR: *Visszaemlékezéseim*. Budapest, 1997.

VLADÁR 1943/44 = VLADÁR GÁBOR: *A magyar magánjog fejlődésének iránya az elmúlt negyedszázadban*. (Budapest, 1943/44). In: Révész Béla (szerk.): *Jogalkotás és kodifikátorok*. (Vladár Gábor emlékülés) = *Lectiones Iuridicae* 15. Szeged, 2016. 215–231. p.

ZSITVAY–SIPOS 1999 = ZSITVAY TIBOR *emlékiratai. Magyarország 1921–1941*. Szerk. és a bevezető tanulmányt írta: SIPOS PÉTER. /Korok és dokumentumok/ Budapest, 1999.

A többször hivatkozott periodikák és lexikonok jegyzéke

IK = *Igazságügyi Közlöny* (1892–1944).

MÉL = *Magyar Életrajzi Lexikon*, 1–3. kötet. Főszerk.: Kenyeres Ágnes. Budapest, 1967–1981.

MRT = *Magyarországi rendeletek tára* (1867–1944).

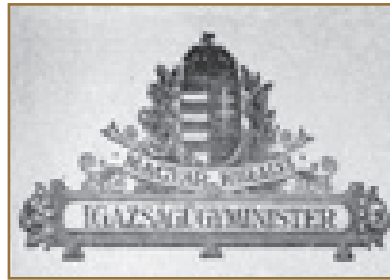
ÚMÉL = *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, 1–6. kötet. Szerk.: Markó László. Budapest, 2001–2007.

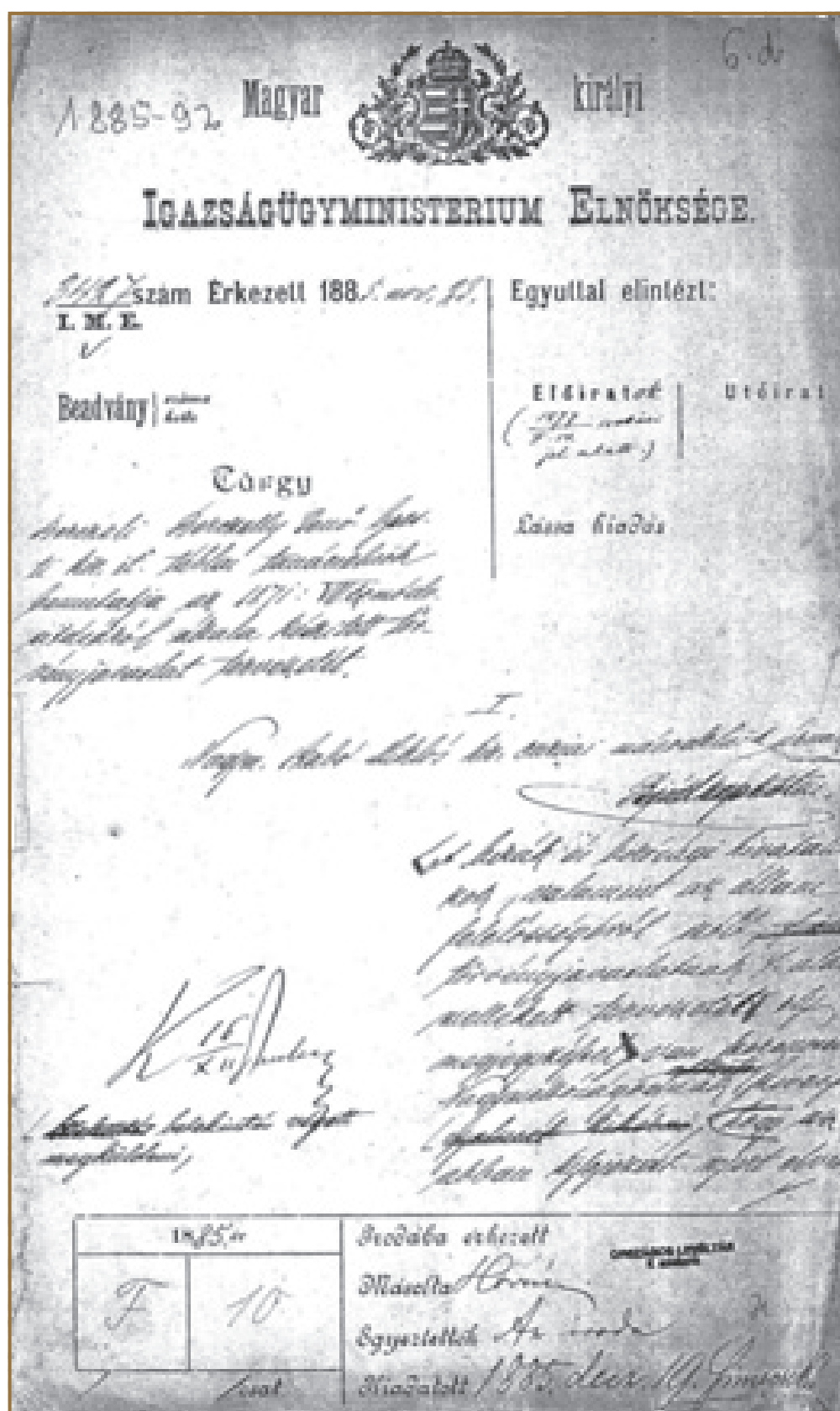
Levéltári rövidítések

MNL = Magyar Nemzeti Levéltár (Budapest)

OL = Országos Levéltár (Budapest)

Iratok

*Egy, a bírák és a bírósági alkalmazottak fegyelmi felelősségéről szóló
törvénytervezet kísérő iratai, s az indokolásának szövegrészletei
Ferenc József előszentesítő aláírásával 1888-ból (MNL OL K577, F.10. 1885–1892.).*

Ugyanazt azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert

Ugyanazt azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert

Ugyanazt azert azert azert

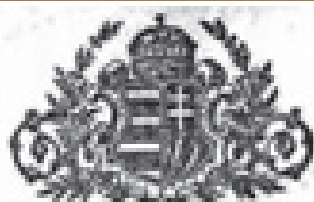
Ugyanazt azert azert azert

Ugyanazt azert azert azert

Ugyanazt azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert
 azert azert azert azert

Ugyanazt azert azert azert

Magyar

királyi

IGAZSÁGÜGYMINISTERIUM ELNÖKSÉGE.

1084 szám Érkezett 1888. *Nov. 1.*
I. M. E.

Egyuttal elintézt:

Beadvány

száma 1888/126.
1888. 11.

Előirat

Utóirat

2410

Törvény

Társa kiadás

*Előadó: a királyi kancellár által
adott felvilágosítás, mely
mivel az orsz. ügyek
közvetlen munkájának
szükségét tekintve
az országjárás és ügy-
kezelés tárgyában.*

Ö Császári és Apostoli
Királyi Felségéhez

hódolattaljes elterjesztése
a
m. kir. igazságügyminiszternek

a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről vala-
mint az azok önnefűggő kör-
désök szabályozásáról inté-
kedő törvényjavaslatainak és
orozásgyűlési előterjeszté-
sége tárgyában.

A javaslatnak a kárkese-
seti eljárás szabályai vége-
re irvánban álló törvény-
ből a következő följön-
székben bír el:

1, a magánfél, a közhely-
telen hivatalos intézkedés
folytán kárt szenvedett.
Kárkesseti jogának fe-
gyelmi bíróági megállá-
pítása körül a követ-
elő képviselőket igazolva ve-
heti, mert az államkor-
mány alkalmassá azt a
bíró vagy bíróági hiva-
latokat, kinek eljárása-
ból a kár származott és
iggy mellárvos hogy az
állam nyújtson segítséget
a magánfélnek, ha kíván-
ja, a kártérítési eljárás
kereténélvételénél;

2, a kártérítési köte-
lősséget jogirovnyesun
megállapító fegyelmi bi-
róági határokat kihar-

viteléssel szembeállított költsé-
ven nap alatt indítandó
meg a per a polgári bi-
róság előtt, mert az 1871.

III. Törvényerőből megha-
tározott határidőre nap ró-
vidnek bíróságra;

3. a polgári bíróság ha-
táskörébe csak a kor ön-
megmégállapítása sor-
nálóba, mert a kötelezett
szé kioldja a kárkészt
fegyverrel elvárás során ho-
sando kártát;

4. mellőzően van az 1871.
IV. törvényerő 20. §-a alap-
ján jelenben fenálló azon
rendelkezés, hogy a va-
gyoni felelősségre feje-
ni bírósági előzetes meg-
állapítása a váltatott bi-
róskor a végrehajtókkal
szemben nem szükséges,
mert az a tekintetben je-
lenleg fenálló különbség
fentartását sem elvi sem

erősen is indokolt elegen nem támogatják; ellenben nem kívánlatok a javaslat szerint az említett előzetes felgyelmezés mint feltétele akkor, ha a kiterjesztésre nincs perrendszervi okiratba foglalt beismerés fog fen is csak a kiterjesztési összeg kifizetése;

5. a törvény vagy bírói hivatalnoknak lividése, kifizetése, utántöltése vagy kifizetése követhetetlen munkájának vált jogorvoslat vagy panasz igénybevétele által okozott károkozásban való elurazodása. Az utóbbiak az idevonatkozó felelősséggel együtt szabályozottnak, hogy az a törvény is vonatkozó kifizetés legyen;

6. a személyes terhe alatt keletkezett juttatás vagy

tárgyakban okozott kár meg-
 térítése elvén sorban közigas-
 gatai eljárásnak képezi
 tárgyát, az elmarasztalt bi-
 rónak vagy bírósági hivatal-
 naknak azonban, ha a kö-
 zigazgatási határvíratot sé-
 relmesnek véli, fenmarad
 azon joga, hogy a polgári
 per eljárás lefolytasson, ami
 a kielégítési végrehozást
 felfüggeszti rajján, de nem
 állt rajában annak, hogy
 a közigazgatási elmaras-
 talt határvírat alapján a bi-
 ró vagy bírósági hivatalnak
 ellen bírósági végrehozás
 foganatosítható. Ezen ren-
 delkezések egyfelől az állam,
 másfelől a bírák és bírósági
 hivatalnokok közt fennálló má-
 radási viszony felforrásze-
 kint oly módon állapítottak
 meg, hogy az államkincstár
 jogos követelése alakszerű
 peres eljárás nélkül is meg-

állapítható is biztosítható legyen ugyan, de a vámadóra kötelezett bíró vagy bírósági hivatalnok is a közigazgatási megállapítás által esetleg okozott irratlan ellentét a törvény rendes ujján keresem orvoslást. Az ide vonatkozó rendelkezések egyetértéséül nyugszik az 1887. évi XXX. törvény, ezikk által elfoglalt álláspontnak felelnék meg. -

Az 1871. évi VIII. törvényekről a jelen fejezetben foglalt többi módosításai eszközölt jelentőségeinek és cselekvésére alapon nyugvóknak. Ezek között különösen a bírák és bírósági hivatalnokokat, továbbá hivatali székhatóság esetében az államot felelő kötelezettségi kötelezettség elvonása vonatkozó kérdések tüntetés szabályozása érdemel figyelmet.

XII. Végzet és életbelátás -

Ései intézkedések. / 117-120. sz. /

A javaslat 117. §-át foglalt
azon rendelkezés, mely szerint
a bírságok, a fegyelmi eljá-
rási költségek és a köziga-
gatási maradványai öm-
gek elvő sorban köziga-
tási utón az illetőnek hiva-
tali járandóságaitól az 1881.
L.É. törvények 55. és 60. §-ai
ra való tekintet nélkül haj-
latnak be, a fenálló gya-
korlatnak felül meg.

A 118-120. sz. egyfelől az
1871. IX. törvények 9. §-a és
az 1885. XI. törvények 21. §-a
közötti összehangzó kapcsola-
tot állapítják meg, másfelől
pedig a mellányoság köv-
etelményeit és figyelembe véve
a szükségesséknél mutat-
kozó átlagosan intézke-
déseket tartalmazókat,
a melyek különös indó-
kolást nem igényelnek.

Legkegyelmesebb Uram!

A fenti rendelet előadásánál sikerült, azt hiszem, kimutatnom, hogy a földalattijeszen mellikelt törvényjavaslat az 1871. VIII. törvényekkel foglalkozókat orvosolja, egyelő hiányait is hiányait pótolja.

Enon legalacsonyabb kirendelési bátorodom tehát a magyar minisztérium korábbi intézkedéseivel Császári és Apostoli Kérelmi Felügyelet elő járulni, méltótlanságok legkegyelmesebben megengedni; hogy a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről, valamint az azoktól ismételt hirdetések szabályozásáról intézkedő mellikelt törvényjavaslatot alkotmányos tárgyalás

Igazságügyi miniszert az országgyűlési el-
nöksémet felhatalmazta. *terjesztésem.*

zom, hogy a török is kintest legfelsőbb elhata-
bíróvági hivatalnokok orvosi leveletel 2 / alatt
felhatalmazást, valamint bátorodom idecsatolni.

az egyet. igazgatói kör, Budapest, 1888. október 20.

Belek igazságügyéről
szólt, mellékelt törvény,
javaslatot az országgyű-
lési elnökségre.

Kelt Pestén, 1888. évi
október hó 31-én

J. J. J.

1898. j. 2.
26.

Nagymilliósi Miniszter Úr!

1898. j. 2. 26.
Hívtatározással f. évi június hó 6-án 26-án
j. évi állat halt nagymilliósi átiratára, van egy-
remségre Nagymilliósi átiratára, ligletett el-
lens, hogy az esküdtbírói jogáról szóló 1897. évi
elöljárólatára is megkezdésére tárgyában a helyi-
miniszter által egyelőre kiadott ajánlatból
s valamennyi törvényben közölt rendelkezés a követ-
ző igazgatási miniszter fel.

A törvény 75. a. jogszabály feladatja
azokat, akik az esküdtbírói jogáról, ki-
adott, a 1897. évi harmadik bekezdés pedig rendel-
ti, hogy a kérésre nem lehet ki adni, akik az öle-
lési mentességet, a kérésre megkezdésére évi-
nyellett.

A 75. ban említett mentesség egy-
remségre az alábbi az esetben áll be, ha az öle-
lési állat kérésre, mielőtt is a mentességre
igény, tartott a törvény 75. ának második be-
kezdés szerint, az alapjelenében is az évi jog-
szabály is (1897. február 26.).

Nagymilliósi
Erdélyi László

Előzetes tanács és meg. ha igazságügyi miniszter által

Budapest

Ím a törvény sene a végrehajtási
 eljárás nem jelöli meg határidő-
 tét is világosan a módok, az idő, a hely
 is a mód, sene a kérelem, ahelyett B
 mentesség iránti kérelmek, későbbi le-
 het, ezt csak követelteliséssel lehet meg-
 állapítani.

A törvény 105-ös nyelvére azt mond-
 ja, a polgármester stb. az alapszabályok,
 közhíri ügy, hogy az a helyhatóság biva-
 lós helyiségében... fenn, napról át lá-
 ki megtekintheti, tovább, hogy az a
 alkalmas egyenest kihagyása, az a nem
 alkalmasnak bizonyos miatt a fenn,
 nap alatt bűn felelősség, a felelő-
 lésben... nyolc nap alatt bűn ügy-
 vitelével lehet. A felelősség, az a ügy-
 vitelével a polgármester stb. iránt
 kell bűn vagy egyéb kell elterjesz-
 tani.

A 125. második bekezdése szerint, a
 felelősség, polgármester) egyáltalán felelősség
 juttat, hogy a felelősségben is ügy-
 vitelével felelősség, az a felelősség
 lésében vagy valóságában az iránt nem lehet.

A 125. szerint, a törvény, a tör-
 nél az a törvényben felelősség, a
 zít a törvény is lehet a felelősség, az a
 felelősség, a törvény a 125. szerint,

igényelt van. Az évi lajstromot helyesbítésként iránt, a kir. törvényeket elkövető vig-
íróiügyek határaz.

A 101. (hisszolás) harmadik beke-
zdése szerint, „a hiszolás nem lenyest
ki azokra (az évi lajstromba felvett) es-
tídtetés is helyettes esztídtetés, akik az öb-
megillető. Munkásság, a carcolás meg-
keltéig íróiügyekkel.”

Ha tehát a munkásság már
a 101. alapján lehet íróiügyekkel, előzetes
tervezés az a végrehajtási utasítás 6. illetve
az 11. által előírtakban kimondott, az
alaplaajstromba a 11. paragraf, mely egy 12. pa-
ratok felvétel, „íróiügyek” a 7. aze-
rius munkásság.”

6. paragraf, azután az íróiügyi fel-
szólalás vagy a jogiötletnek felvételé után
a polgármester általított. Ha már az évi
lajstrom ügyállásánál is (10, 17.5) közzét-
teget okozna.

Ha pedig a 101. a munkásság
íróiügyekére nem vonatkozik, a
polgármesternek, közegei bírálat, illető-
leg a kerületi előjárónál a közegyenlő-
re kitett alaplaajstrom alapján csak az
általános egyenlő kihagyása, vagy a munk-
általános bejegyzése miatt, lehet feljós-
latni, az utóbb a végrehajtási utasításba
egy külön szakasz volna felveendő a munk-

létezés irvinycitissáinak idején, midőn az állatok háza megjelölése elegendő.

Ugyanazon szerint a meztelenség, azonban, tekintettel a 17. s. hivatalozott képeben foglalt is egyetemesen már az alap-
lajstrom kitelése általánosan is lehet, egy-
bit (jegyzőkönyvben), vagy inkább hely-
kezelésnek, annál is inkább, mert az az
előírtak alapján, alól felmerülő egy-
nek legkevésbé kapcsolatával jár, amely
közvetlenül kitelése alatt az az alap-
lajstrom kitelése alatt felmerülő egy-
nek, mint pl., gyakori, erős, erős, erős, erős,
közvetlenül, néplajstrom, posta, la-
da, vasúti is egyetemesen általánosan,
alól meztelenség irvinycitissá viget,
valóan néhány példát a központi
működő irvinycitissá, továbbá a fővel,
meghatározott, egyetemesen.

A vizsgálati eljárás egyetemesen
irvinycitissá, hanem, valóan, még
a 17. s. már meg lehetett jegyezni, hogy
az alaplajstrom egy példát a Budapesti,
a Budapesti kir. kitelése irvinycitissá el-
képez kiadott.

Az alaplajstrom működésére a
közvetlen megjegyzést merített fel.

i) A központi példákban, melyek
a központi példákban, így, a központi
kitelése alatt felmerült, költésnek fel-

lindolára:

2.) A 3. folyó száján alatt levett
Léonard Péterffy által felmérttel 72 éves korá-
ra a 11. rovatba (mink a többiekét is tör-
lénk) hivatalozni kellene, 1897. ~~1898~~ t. ev.
75-éves 1. paragraf.

3.) A 5. folyó száján alatt felvett, Lp-
tár Karolyánál sőt a 7. rovat speriut, föld-
műves, Lend lehel, a 10. paragraf hivataloz-
ni az 1897. ~~1898~~ t. ev. 75-éves 5. paragraf,
mink csak parat, a gyagygyerűket men-
teigére vonatkoztat, kiltámbent sem
tartozik a 10. (kiváncsi) rovatba, hanem
a 11. (munkássági) rovatba.

4.) Végül, ha a 4. folyó száján alatt,
felvett Kovács Pálnál a 10. rovatban a
kiváncsi ok (rolarság miatt) fel van
véve, fel kellene lenn ugyanazon ok-
ból minni az 1. folyó száján alatt Angyal
Pálnál is.

Van szerezni lehel Nagy-
mellőcégadát, lehellettel felkint, Nagy-
evet ispevitelével, a paratletthorachuk
a minisztériumaccha való hazalata stolt,
szives megfontolás tárgyává lenni s en-
ginn nagybecsi elhatározásaiól isle-
síteni mellőglacsi.

Szadja Nagy-mellőcégad ki-

váló Ligetelátam őszinte nyitóni l'asáb.
Budapestben, 1898. évi augusztus 5-én

W. Károly

1895

Magyar királyi *Bizalmas*

IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM ELNÖKSÉGE.

770 szám Érkezett *1895. febr. 14.* Együttel elintéztetett: *819/5. j. l. 99.*

1895. febr. 15.

Beadvány *1895. febr. 15.*

Tárgy:

A m. kir. miniszterelnök ut'átirata a Rómában tartott nemzetközi anti-anarchista értekezlet egyes megállapodásainak miként k'endő követelmények tárgyában.

819 *5. j. l. 99.* *1895. febr. 14.*

A m. kir. belügy-minister ut'átirata egyezmény tárgyában.

Pro domo.

A további teendőkre nézve a

18

Irodába érkezett: *72*

Másolat *László*

Eggyeztetett *János László*

Kiadott: *1895. febr. 14.*

1895

Balogh Jenő miniszteri meghatalmazott szigorúan bizalmas jelentései az anarchizmus elleni római konferencia egyes megállapodásairól 1898-ból és 1899-ből (MNL OL K577, 1899. 577. és 770. sz.).

tisztelettel előterjesztett már két
 ízben érintkezett a belügymi-
 nister az kiküldöttjével: dr.
Eller-Lándor nem. tisztes
 Hal, azonban tekintettel az
 akkori politikai helyzetére, nem
 tartottam oportúnusnak idő-
 szaknak megállapodások be-
 tesztését kezdeményezni.

Újabb megfontolás
 tárgyára kellene kennekenni az
 is. Szükséges és celszerű-e a
 lemondott miniszterelnök
 ut által a J. P. C. M. M. M. M.
 iktatmányban javasolt na-
 gyobb bizottság összehívása?

R. I.

Dr. Balogh László a kir. igazságsz. miniszteriumba beküldött kir. titkár táblai bitónak,

Megbízom Szegységét: László
 Jan érintkezett dr. Eller-
 Lándor belügyminiszterrel társ-
 csatással, és rövid időn fol-
 tatott szóbeli megbeszélések
 alapján terjesztett előm irás-
 ból javaslatot arra nézve,
 hogy a Kormány megteremtse
 a közigazgatási anti-archista
 intézkedést által a kormányok
 megkezdése alá hozott ja-
 vaslatokra való tekintettel
 minő. " " " "

21895

II. évf. a. 7. sz. 99. számhoz
F. J. E. 99

M5

I. — hivatkozásul. Nyugat
mag. f. hó 17-énél 18. 1888
sz. a. kelt, nagybani díktálás,

I. a gyűjteményi keresztül-
intet sajnypontjából,

hó B-án 141 sz. a. kelt
1888. V. évf. V. sz. a. kelt
vitali elődörphez intett
átiratában fejezte ki a ta-
vábbi teendőkre vonatkozó
ötletét.

A sajnóban folyó
tanulmányok tekintetében
úgyben álláspontra hoztam
sajnosan Nyugatdal a
következőkben közölni:

A nemzeti
örök-úrváratok értékeit
javaslatok, háson folyó
prostra vezethetők:

A javaslatok köz-
III. alatt felsorolt személyek
jór. történeti intézked-
ések már az idő sajnóit
behat, tanácskozás tárgy-
ra tehetőknek ~~sz. a. kelt~~
nyilván. Nyugat tanács-
köz. tárgyában a döntő
határozat. Horvátok
Belmontorokok bányával
együttérőleg és tekintettel
Ezerné keresetnek és kéri-
ketének különálló helye-
tén is, — Nyugatnak, ny-
a belügyi társas vezethetők

Magyarországi
Könyvtár

ORIENTÁLIS LEVÉLTÁR
K. 1888

1307

21895

III. kv. 270 számhoz
F. J. J. J.

117

Enon adminisztratív
terv terjedését intézkedések
szelvények megállapításai
végül lezárultak. Milyen
Rak alján aat, ha maghi
adattaink közvetlenül, rövid
időn tárgyalndnak egymás-
sal a javaslatokat elénk
terjesztették. Ennél fogva dr.
Balogh Imre hit. lt. táblái
birt, aki a normathási
anti-anarchista értekezlet
a vezetése alatt álló mi-
nisterium felügyeletében
lévett, — egyidejűleg a
bizalom aad, hogy a
fogó adminisztratív inté-
zkedések népszerűsége
megoldható módon
megoldható: dr. Kelly
László egészségügyi miniszter
aas arról rövid időn belül
öröszösk és megállapításai
saihat, illetőleg a szabályozás
későbbi folyamán a tárgyalás
munka felismerésének
saját terjesztésén kívül is
bőve jelentést.

A normathási
anti-anarchista értekezlet
javaslatának II. alatti st.

CHANGING LIBRARY
K. 10000

1399

CHANGING LIBRARY
K. 10000

1. az értékeket többnyire
 1. kiadással szembe kell

113

F. mellett elkerülhetlennek ma-
 tathozó csekélyebb előkészíté-
 eltekintve, 1

T. azaz a miniszter-
 tanácsok

1400

az azon elveket ~~szembe~~
 talonra ~~az értékeket~~
 költségnek hájazat, mely
 kettő az arányos jellegű
 költségeknek előzetes
 el torlalt egyéneknek kiaz
 tasi ~~az értékeket~~
 az a kiadással szembe
 szembe ezért előnyre
 emelni hájtana. Jönt
 hogy ezen, a nemzetközi
 kereskedelemben megállandó
 kétségek tekintetében a ma-
 napha mindkét oldalra
 nap igazságügyi kormány-
 val mint a Horvát-Szlavon
 Szerbiaországok királya,
 az előző kétségek fogak
 azaz ~~az értékeket~~ - egyöntetű állás-
 pontot kell hogy elfoglaljon,
 a tárgyban az azaz az
 kir. igazságügyminiszterium-
 mal, Horvát-Szlavon Szerbia-
 országok királyával, valamint
 a kir. kir. közös külügymi-
 niszteriummal ~~hájtana~~ szem-
 dehozom tárgyalásokat is
 látom, melyek f. viz. mely
 kiaz ~~az értékeket~~ szembe
 miniszter fognak vacthi

1401

A mi a nemzeti
közértekezlet javaslatá-
ban V. alatt proporciót
törvényhozási intézkedéseket
illeti, — azok közül egyesek
a reactción álló mi-
nisteriumban a döntő tör-
vénykönyvek módosítása
és kiegészítése tárgyában
a közel múltban készült
törvénytervezet már tekin-
tetelt volt. ~~De~~ Ennek a
tervezetnek újabb revízióját
egyik sürgős tárgyunknak te-
kintem a későbbi törvény-
fogók arra, hogy amennyi
~~forrás~~ azt, mint törvényjavas-
latot midőn az ország-
gyűlés képviselőháza elé
terjeszthessék. A most
előtett törvényjavaslathoz
felvehetők ugyan a nem-
zeti közértekezlet által tör-
vényhozási szempontból
javaslataiban hozott egyéb in-
tézkedésekre nézve állás-
pontokat a minisztérium
hozzájárulásiának kikérte-
sége után igyekezni fogok, és
május hó 1/ét megelőzőleg

21895
 II. v. a. 720 számhoz
 F. H. E. 99

~~személyes~~ elvárás és egybehívást,
~~személy~~ - a mennyeiben azt
 Irgod is szükségének
 megtörtétnék találni, -
 csak a különbség terén
 a kérdéseknek csakfor-
 gással történt tárgyalás
 után tartom célkeresés-
 nek.

Mindezek alapján
 van számomra Irgodot
 tiszteltelteljesen felkérni:
 megtörtétnék nagyobbab-
 határozást vélni a fenn-
 írtak tekintetében a külön-
 sör arra nézve is közö-
 kérésre Irgod az igaz-
 ságszerű társak körébe tar-
 talmaz további tanácsokhoz
 ban a bölcs vezetése alatt
 álló miniszterelnökséget hely-
 megbízott által képvisel-
 telni?

Van számomra
 továbbá tiszteltelteljesen ké-
 rni, hogy az osztrák és kir. kör-
 háznak, valamint a cs.
 és kir. közös külügyminis-
 ternek,

122 utrak a nemzetközi
anarchista értekezlet jama
kainak keresztülvételé-
gyében jövőre Angolhoz
intézendő útiratát, a kül-
nösen pedig az osztrák
hormány által tettelt
s Angolddal közlendő in-
terjúkészségéseit annak
idején tudomásomra hozni
mellőztették.

1/2. alatt

3. Közlés van az
országban, vizet a költés-
teletteljesen mellőzni a
hivatali életben kiküldött
által tett jelentésnek azt
a részét, mely a nemzet-
közi anti-anarchista érte-
kezlet programjára ki-
tűzött kérdésekkel foglalkozó
megbeszélés végén 1886-
náv. hó 18-án a külügymi-
nisteriumban tartott érte-
kezlet lefolyását s különö-
sen a cs. és kir. közös külügy-
minister urnak, valamint
az osztrák cs. kir. hormány-
nak a szövegű forrás.

A XII 8/10

123

társaságban elfoglalt állás
fontját a nemzeti
értékkel töltésének meg
állapodásával egybe
szólóva ismertet.

Fogadjon el:
Budapesti Magyar
Balogh

V. J.
1911. III. 25.

170

Tavaslatok

melyeket a Rómában, az olasz kormány keademénysége folytán, az anarchista propaganda leküzdése végett, leghatékosabb eszközöknek tanulmányozása és megállapítása céljából összegyűlt nemzetközi értekezlet elfogadott és az ott képviselt kormányoknak megküldése alá terjeszt.

I.

Az értekezlet kifejezésül ad annak a nézetének, hogy az anarchizmusnak semmi köze a politikához és hogy az anarchizmust semmi esetben sem kellene politikai tannak tekinteni.

II.

Az értekezlet határozatai szempontjából anarchizmus tekintendők ^{csak} azok mindezen tettek, melynek célja minden

1452

OSZLÁKOS LEVÉLTÁR
K. 1452

terjedelmi szervezetnek csak
szükség esetekkel való be-
vonolása.

Anarchistának kell tekinteni
azt, a ki a fennbb megjelölt
értelemben anarchicus tettet
követ el.

III. Administratív szempontból

az értekelet a következő okokat fejti ki:

A) mindennemű állam a
saját területén gondosan fel-
ügyeljen az anarchizmusra;

B) ezen felügyelet gyakor-
lásával mindennemű állam egy
központi hatóságot hozzon létre;

C) a különböző államok
központi hatóságai lépjenek
egymással közvetlen érintke-
zésbe és kölcsönösen közöljenek
egymással minden érdeklődő
kérdésnek jelentősége van;

D) ha az a kiutasított
elrendelő államnak törvény-
hozásával nem ellenkezik,
minden külföldit, a ki mint
anarchista ki van utasítva,
azon állam határára kellene
szállítani, melyben honos és
ha a kiutasított nem szor-
szádos állam honosa, a köz-
vetlen államok, saját költésükön
szállítsák át

hasznának határáig, ha csak
helyesnek nem találjuk, hogy a
kintasítottak területükön meg-
térjék. A rendőri hatóságok
halló időben, kölcsönösen érte-
sítsek egymást minden anar-
chista kintasításról;

8) ha azon külföldi
ellen, a kinek kintasítása fo-
rog szóban, saját államában,
vagy abban az államban,
melyen át kell átnyúlni, vagy
a kintasítás előtt előzetes
kísérletek miatt bár-
mely eljárás feltétele indult
né, az érintett államok-
alkalmazkodván törvényeikhez
és kintasítási szerződésükhez,
meggyőződésnek arra nézve,
hogy a kintasításnak minő
következményei legyenek;

9) az érkezőkben
képviselet több állam rendő-
rségei által tett javaslatok
száma megfelelően minden
kormány fogadjon el a postáit
száma intézményeit, mint az
egyszerű kivási módok, a mely
köznyelvi általában a gonosz-
tevőknek s különösen az anar-
chistáknak jellemzők.

172

IV. A kiadatást illetőleg az írtakat a következőkben jelöli meg:

A) nyilvánítsa a kiadás
aláírást szolgáló minden
anarchicus felt, ha megkeres
és a megkeresett állom. tör-
vényhozás írtalmában bűntett
vagy írtást állapít meg;

B) megnevezni fel-
telek mellett kiadás tárgy-
lagos a törvényhozás és
szabályok tárgyában álló
(szabály-1, 2, 3. pontjaiban)
hívezett hajókban megjelöl-
tetek;

C) az anarchicus
tetteket a kiadás szempont-
jából ne tekintse polti-
kai bűncselekménynek;

D) valamely más
költség vagy állomány, vagy
sajátos eszközök tárgyában
élete vagy szabadsága ellen
elkövetett merénylet minden
esetben sajn. tettek, köze-
sítették, melyek miatt ki-
adatónak van helye.

V. Törvényhozási szempontból az írtakat a következőkben jelöli meg:

A) minden állom.
bűntett rendelkezéssel

AX118/10

173

21895
 torolja meg, az anarchicus
 jellegű bróccakos tettéket
 kívül, a következő tetteket:
 1) ezen tettekre
 vetten dolkeszültet: különös,
 gyilkosságra vagy gyújtós-
 ráadásra szolgáló eszközöknek,
 robbanó anyagoknak vagy a
 előállításukra szánt anyag-
 nak (a végül) való felhasználás
 vagy tárolását, hogy az említett
 tett elkövetéséhez vagy abban
 a tudatban, ~~való~~ ~~felhasználás~~
 tudatában, hogy azoknak ilyen tett
 elkövetéséhez kell szolgálnak.
 2) Az ugyanazon
 tett elkövetése vagy előkészítése
 végett alakított szövetség (as-
 sociation) vagy létrejött meg-
 egyeztetés (concordat), bűnmegkezdése
 legyen a szövetségnek vagy
 egyesének színe, továbbá a
 vállalkozást az erre a célra ala-
 kított szövetséghez vagy létre-
 jött meggyeztetéshez.
 3) Az anarchisták
 nak önkéntesen és tudatosan
 megajtott segítségükért díjazás
 az illető az előbbi pontban
 körüli szövetségében vagy
 meggyeztetésében, aköz elvégzett
 tettekért, az anarchisták
 nak a fentelt elkövetésére vagy

II.

174

bevezetése csakozékot vagy
békát vagy gyűlölködést he-
lyet foglalhat.

4) Az anarchicus
jellegű tett elkövetése ite-
nyesít és véns vagy rom-
nos felhívást, vagy ha
tellek megsebzésére
utal is volt is elkövetve.

5) Minden robbanó
anyagok és a robbanó anyag
előállítására szent minden
alkatrészének gyártását vagy
tartását.

6) Az anarchicus
tanrok propagandáját a had-
seregben, valamint a katonák-
nak anarchicus célból a fegy-
ver megsebzésére való elő-
készítést.

7) A törvényhozások ismétel-
tel annak sajkaságát, hogy az
~~anarchicus~~ anarchicus tettekre
vonatkozóan részességet birtokos
kell.

8) A törvényhozások bunte-
tes terhe alatt tiltások:

1) szétvetését, elvételét, ki-
figyeltét és szállítást min-
den olyan írtatnak, nyomtat-
tatnak, művet, hírlapnak
és más nyomtatványoknak,
valamint minden olyan ara-

145

képnek, kárpotnak, ábrándolatnak
és jelvénynek, mely anarchicus
jellegű erőszakos tett elköve-
tésére provokál.

D) Valamely anarchicus jel-
gü tetteihez való eljárási
rész tárgyalási írtokhoz kö-
tött vagy azzal közzétett, ki-
törésen a törvénnyel szembe-
tett közzététel; legalább is helyes
vona: az illetékes bírósághoz
tartozni az, hogy azt a közzé-
tett a törvény által megtilt-
ott szöveg alatt megtiltás,
mikor azt a közvélemény vesé-
lyesnek véli.

E) A kormányok tegyék meg
fontos tárgyat. Majd nem
vona-e helyes az anarchista
tettekkel a sajtóban közzé-
tettéket bizonyos mérték-
ben korlátozni.

F) Minden államban legyen
megengedve:

Az azon írtok, nyomtatványok
és más tárgyaknak előzetes le-
foglalása, a melyeknek szétosztása,
eladása vagy kifüggesztése tilos
lesz.

G) az anarchicus tett miatt tör-
tént elítélés esetében a megtil-
tás, ha olyan büntetés szab-

176

tott is, melylyel az a büntetés
összees.

De ugyan megadva a bírsh-
nak az a jog, hogy minden
anarchicus büntett legyen, és
miatt történt megállapított
büntetéshez az a tilalom az
fűződik, hogy az elítelt az al-
ministratív hatóságnak elő-
zetes értesítése nélkül le-
hessen me rálátással, vagy
közvetlen megfigyelés he-
lyén ne távozhadjon.

És az uralkodó vagy
államfő vagy családfej né-
mek, tagja ellen elkövetett
merénylet, ha az az ország-
ság büntetést állapítja meg
minden államában halálal
büntetessé.

8.) Az anarchicus
büntett miatt halálra ítélth-
nek kivégzése me legyen nyil-
vános.

9.) Az anarchicus
büntetettnek ilyenek gyenként
kell tekinteni, s velük mint
ilyenekkel kell eljárni, fig-
yetlenül azon indokokról me-
lyekből elkövetve voltak
s formabbi jure-
latokat az értekezlet sávott.

177

21895

szeged fogadta el azon nyilat-
kozások és jelentések mellett,
melyek az illető jogszövegek-
hez csatolva vannak.

Így van előzetesen,
hogy a kormányok három-
hét alatt közölhetik a római
kormányzósággal szándékait
arra nézve, hogy a formebiz-
vaslatoknak mi legyen a foly-
tatása, különösen az admi-
nistratív jellegű javaslatok
tárgyánál, illetendő egyes
menny tekintetében is.

Az értekezlet az ügy
érdekében kívánék véli, hogy ta-
nácskozásiainak jogszövegei,
valamint az adminisztratív
jellegű javaslatok titokban ma-
radjanak.

Ezenfelül az értekezlet kívá-
natosnak tartja, hogy a tanács-
kozási alappán készített
okiratokban fűzlött rendelke-
zések csak szükség esetében, egy-
nek közre tők.

Kelt Rómában 1884. december 11-én.

III.

178

21

minä, kappi & srikan forgi joutelut
kint II. F.) aluttu, sulistett, poutat pui-
li" intromingit, suak allit an, itijontit
foggi alkabuaristatit, & suidin suu
& suika tilpau kappakotit, suidin ho-
suak, suistatit, suu foggat, itit.

22

A nemzetközi anti-marchis-
ta intézkedési javaslatokhoz II. alatt kife-
jezett ihajások sive a magyar kir. kor-
mány nem tehet köztudat nyilatkozatot,
mert a kiadottai szerződésnek csak a magyar
királyságban hozzájárulásival köthetik meg;
mert Brattin a javaslatok list. II. B) alatt
felvett kiemelkedésigazgatás nem mindössze-
n kiemelkedés a hatályban lévő magyar kir.
vályok intézkedése.

Egyikbint, meggyes a magyar
 his, hűség, hűg a nemzetet anti-arc-
 shist, intekent jarmolatusban. F. D) pont
 alatt hűgírett, shet a magyar tervinghous
 tervingh, shatott hiedelisi, paridish
 más tervingh, smette

47

A. nematophora anti-anarchista
intehet, által tervezhet és szervezhet ki-
fejezti, eljuttat, egy, sőt, meggyőzi, a
magyar tervezhet, által, s, tervezhet el-

7) Pro domo:
 8 räknelöper = 8, abatti kirkon
 osallistujien tunteista (pl.)

216

foglalt állásponttal.

Az I. alatti íráshoz, egyet

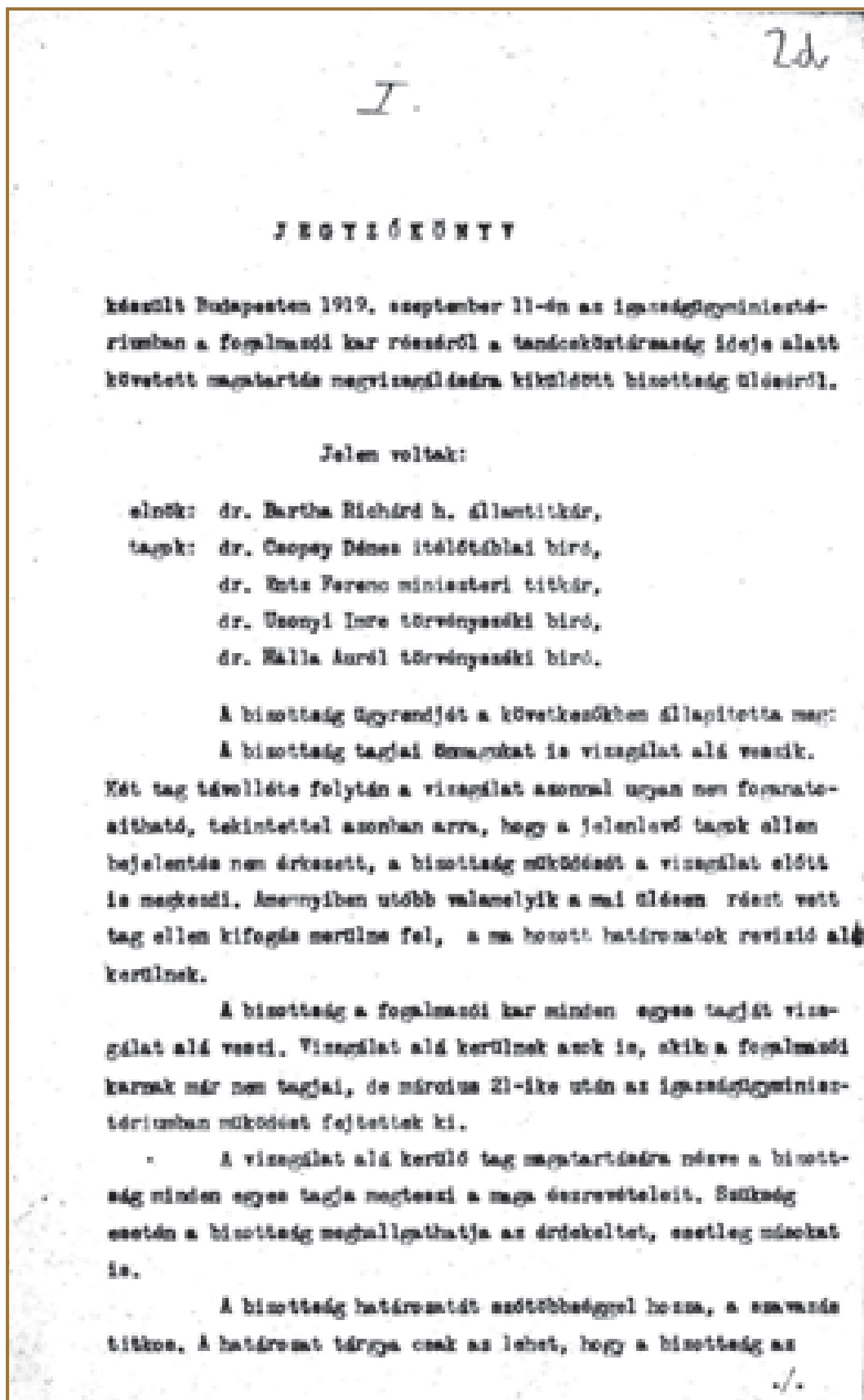
Alapján a magyar kir. kormány
 teljes irántuladós tárgyát
 fogja tenni azt, hogy a köztársaság
 nem lesz magyar törvények
 módosítását nemcsak, mely
 irányban és mikor kezdődik
 nyakaz s az e tárgyban tart-
 kendő tanácskozásnak, mely
 mint

szintén a magyar kir. kormány
 az írt, mint - jogszabály - nem lehet
 köztársasági jogszabály, mint az, törvények
 alkotása a törvényhozás hatáskörébe tartozik.

Megjegyzés: nem lehet a magyar kir.
 kormány, hogy a nemzeti alkotás-
 ta irántuladós által II. és I. alatt kifejezett
 egyes íráshoz állatnak a magyar
 törvényhozásnak az írt, mint a foglalt áll-
 aponttal, s egy az íráshoz a magyar törvény-
 hozás által, kendő függvénye, mely mint a ma-
 gyar kir. kormány köztársasági nem állat-
 hat.

~~Alkotmányozásnak azonban, az~~

~~magyar kir. kormány, hogy több az régi köztar-
 sas jogszabály, folyamatosan köztársasági
 és nemzeti jogszabály, s az az kir.
 kormányzat, annak írtján köztársasági jogszabály.~~

A tanácsköztársaság alatti tevékenységet vizsgáló minisztériumi különbizottság első ülésének jegyzőkönyve 1919-ből (MNL OL K577, A.5. 1903–1920. I.).

- 2 -

előtte ismeretessé vált adatok alapján esélyesnek tart-e további intézkedést vagy sem. Olyan esélyebb esetekben amikor a kifejezett megítélés kizárólag a kortársi összehasonlítást és egytőlétér-
ment érintette, a további intézkedést a bizottság maga foglalkoztatja. Ez abban fog állni, hogy a bizottság elő időségi tárgyal az
előzők közül, hogy a bizottság megítélését a kortársak
kötelessé solidaritásával szemben megfellelőnek nem találta a azt
helyteleníti.

A bizottság eljárásáról előző utján a foglalkozási kar
összehívása tesz jelentést: azután a jegyzőkönyv egy példányát
jelentés kapcsán bemutatja a miniszternek. A jegyzőkönyv egy pél-
dányát a bizottság ^{előző} magánál dróli.

A bizottság tagjait előző titoktartás köti.

Ezután a bizottság vizsgálata elő vette a bejelentés
illetve a bizottság tagjai előtt egyébként ismeretes tények hid-
nyában nem tartott esélyesnek további eljárást a foglalkozási kar
következé tagjaival szemben:

dr. Székely Béla	államtitkárral	
dr. Kun Béla	"	
dr. Lőborosky István b.	államtitkárral,	
dr. báró Léway József	miniszteri tanácsossal,	
dr. Rottenhiller Fülöp	"	"
dr. Tóry József	"	"
dr. Nádasy Imre	"	"
dr. Rózsar Ferenc	"	"
dr. Bércsák Andor	"	"
dr. Bercselly Jend	"	"
dr. Magyaró Dénes	"	"
dr. Niki Ferenc	"	csatláztanácsossal
dr. Császár Károly	"	"
dr. Vitányi Béla	"	"

- 3 -

dr. Horváth Dániel miniszteri osztálytanácsosnál,

dr. Gyocay Dénes	"	"
dr. Stockinger János	"	"
dr. Szöllősy Oszkár	"	"
dr. Tóth Béla	"	"
dr. Scholes Géza	"	"
dr. Vladár Gábor	"	"
dr. Mayer Géza	"	"
dr. Furia László	"	"
dr. Kócsa Emil	"	"
dr. Staud Miklós	"	- titkárral
dr. Ambrósy Gyula	"	"
dr. Ágárdy János	"	"
dr. Lutinszky János	"	"
dr. Staud Gábor	"	"
dr. Szunyogh Gábor	"	"
dr. Téry Timóteusz	"	"
dr. Kádár L. Levente	"	"
dr. Székely Ervin	"	"
dr. Rácz József Károly	"	"
dr. Varga Sándor	"	"
dr. Szent-István Béla	"	min.titk.o.és j.f.stitkárral
dr. Vidicsky János	"	"
dr. Nyevicskey László	"	"
dr. Gönye Győző	"	"

szemben.

Bejelentés folytán vizsgálat alá kerültek a fogalmazói
kar következő tagjai:

Sáthi Antal ellen
az a panasza került fel, hogy jelleghet

./.

- 4 -

a többi államtitkárok működési pótlékát 1919. április hónaptól kezdődőleg népbiztosi rendelettel becsúszották, az Svét Pálás Emil utasítására folyósították.

A bizottság a rövid úton beérkezett 36005/1919.I.E.E. számú iratok alapján megállapította, hogy az 1919. január 9-én kelt határozat értelmében az államtitkárok részére szolgálati díj, nyugdíjjárulék és nyugdíjjáruléklevés és a helygészség erejéig minden hónapban működési pótlék utalványoztatott. Ezt a pótlékot az év első három hónapjára felvette valamennyi államtitkár; Kun Béla márciusban felvette az áprilist is. Dr. Benárd Emil az elnöki osztály akkori vezetőjének 1919. július 21-én kelt rendeletével az a pótlék becsúsztatott azmal az indokolással, hogy az utalványozott államtitkári működést nem fejtenek ki a így nem jár nekik a pótlék. Július 24-én dr. Pálás Emil csoportvezető utasítására hivatalos intézkedés történt a pótlék becsúsztatása iránt. A pro domo feljegyzésben azonban az foglaltatik, hogy *Léthe, dr. Benárd* részére folyósítandó az eddigi működési pótlék Gesszegének megfelelő Gesszegi átal.

/.

lány a hivatalos órákon túl teljesített munkájának részbeni díjazása fejében.

A bizottság határozata:

A bizottság *szűk körű ülésén* azonban további intézkedést szükségesnek nem tart,

mert

a tanácskötőművelet megkezdés időben utalványozott csakély összesítő működési pótlékának tovább folytatásával lényegében új viszonyi kedvezményben nem részesült.

Dr. *Bárándi Gyula* miniszeri tanácsos ellen többszöri panasza merült fel, így:

Március 24-én az Összevétel előtt agresszívhangsú beszédet tartott; kijelentette, hogy a népbiztos mindenkitől feltétlen engedelmességet kíván, bárki, bármily megbízást elfogadni köteles, a hivatalos órák 9-2-ig legnagyobb pontossággal betartandók.

A bíróságok vezetőinek rendelkezési állapotha helyeslést 6 indítványozta; általában a bírák és ügyészek alkalmazását ellenerte azaz az indoklással, hogy munkáik alkalmazhatók a bírói funkcióra.

/.

- 6 -

A Személyi és Vízí parancsait minden aláírás nélkül szinte azonnal minden végrehajtotta.

Rögzített a forradalmi törvények tagjainak kinevezésében.

A foglalkozási kar egy részének a munkavégzéshez áthelyezésére vonatkozó rendeletet figyelemmel kísérték és a husvétii ünnepek előtt sürgősen keresztülhajtotta.

Számos barátkozást tartott fenn Ádám Vilmos politikai megbízottal.

A sajtóberendeléseket azonnal megkezdte és maga hangosította, hogy az ország sajtók nélkül elpusztulna. Ezzel kapcsolatban május 2-án, amikor a közjogi osztálynak újabb átutalást terjeszt, azt a kijelentést tette, hogy gúnyokkal dolgozni nem lehet a sajtókkal foglalkozni. Míg hasonló kijelentései ellen tiltakozás hangzott el, gyorsan mosollyal a vállvonogatással válaszolt.

Május 2-án és augusztus 2-án a belsőfelben lévő belsőviselet tisztviselői részére sürgősen keresztülhajtotta az illetményeik utalványozását.

A minisztérium, a Forrás, a hírszolgálat helyiségeit minden ellenzék nélkül átengedte idegen embereknek. Ő maga javasolta az igazságügyminisztérium helyiségeinek a belügyminisztériumba való áttételét.

- 7 -

Balázs Bülkel szemben rangjában nem illő iskolai magatartást tanúsított. Részére cigarettákat hajszolt fel.

Egy alkalommal Kádár L. Levendéről anélkül, hogy erre szükség lett volna, úgy nyilatkozott, hogy nagyon derék tiszviselő, de kongregalista. Ezzel a kijelentésével többek előtt azonosította magát a bolsevista irányzat vallásellenes felfogásával.

A besorozásoknál a szendlyet érdekeit mellőzte.

A szendlyet Egybecsúszásra vonatkozó javaslatot ő maga készítette a ebben az elnöki osztály élére a kommunisták egyik exponensét: Somogyi Ödönt akarta állítani.

Az állami titkárok működési pótlékát saját kezűleg írt rendelkezéssel a proletárdiktátura utolsó napjaiban július 21-én becsúsztatni javasolta.

Augusztus 2-án a kommunisták egyik exponensét Hegnár Kálmánt karon fogta a folyosón és úgy ment vele. Amikor eljárásnak megkezdéséhez váltára figyelmeztették, azonnal vilásmelt, hogy kukott emberekkel szemben nem szabad gyűlölködni.

Amikor Szvetlik a nemzeti eszme szalmát egyik tiszviselő kabátjának gomblyukából kivenni követelte, a szem

/.

... ..

- 6 -

az eljárásban többben megbotránkoztak, olyan nyilatkozatot tett, hogy az egy-
esen az egyéni felfogás dolga.

Amikor Ágoston miniszter előtt
arról volt szó, hogy a különösen expo-
nált tisztviselők a minisztériumból
kirendeltessenek, úgy nyilatkozott, hogy
6 csak selejtsőt tart szükségesnek.

Höllehet a régi tisztviselői kar-
tól lehetőség távol tartotta magát,
Balázs Emil arzenakos eltávolításánál
megjelent. Ugyancsak megjelent Mátyás
Imre főosztályánál is.

A bizottság határozata:

A bizottság a bejelentett té-
nyek részletesebb felvilágosítására
először az előzői osztály tagjai közül
dr. Mikó Ferenc, miniszteri e. tanácsos,
dr. Györey Dénes, miniszteri e. tanácsos,
dr. Lattilaky János miniszteri titkár,
dr. Gönye György miniszteri segédtitkár
és dr. Radovics János, jegyző meghál-
galtatott tartja szükségesnek. Hasonló-
képpen a legközelebb tartandó ülésre meg-
hívja.

A bizottság az idő előrehaladott voltára ülését elma-
polta.

Dr. Györey Dénes bejelentette, hogy néhány napra el-
 kell utaznia.

A bizottság folytatódásra tárgyalását fűltére, hogy dr.
Vladár Gábor osztálytanácsos arra meghívható lesz, 1919. szeptem-
ber 12. d. n. 5 órájára várta ki.

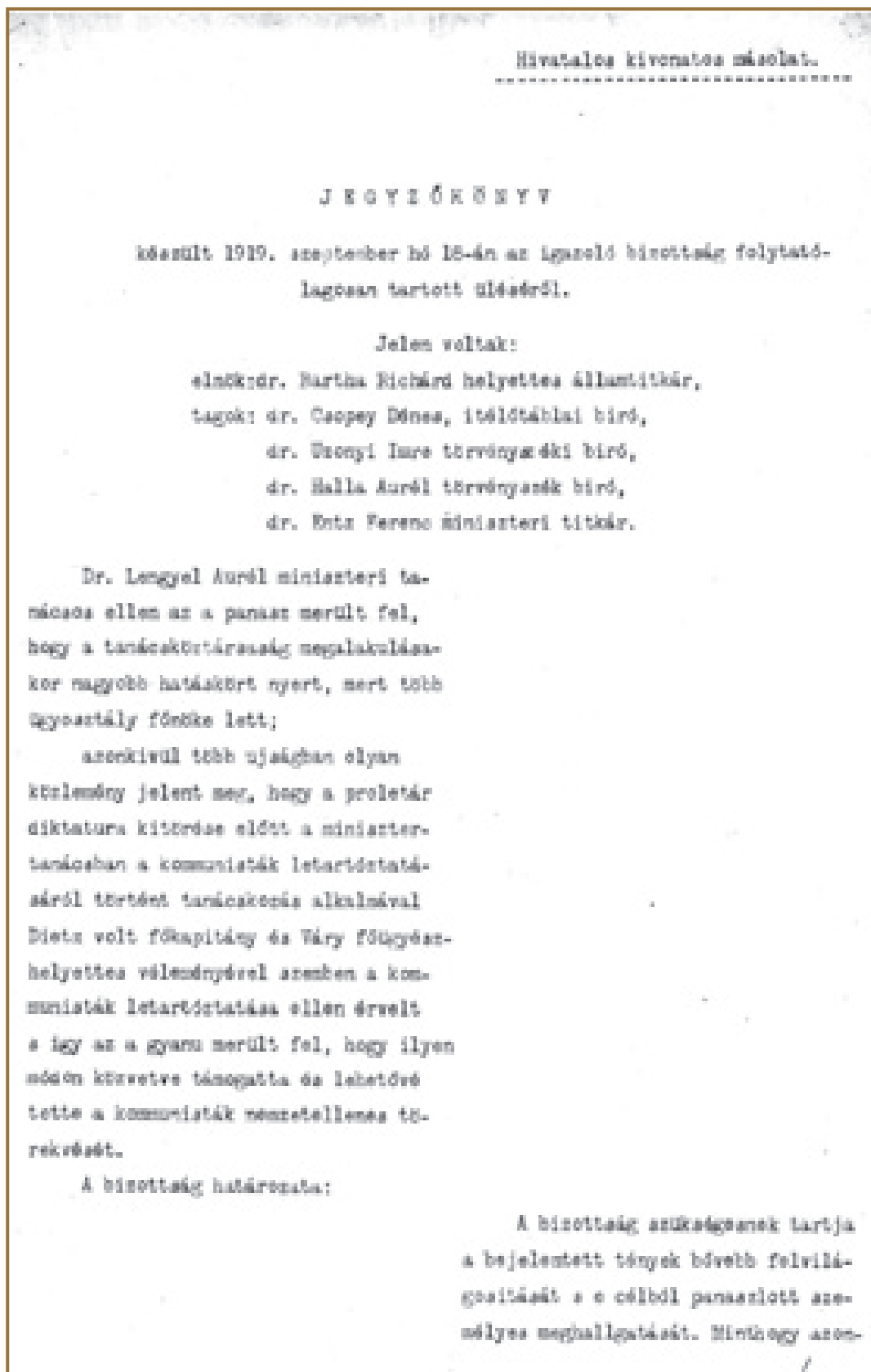
S. Jancsó-Rékasi

2-4.

G. Györey Dénes

Am. i.

2-5.

A Lengyel Aurél miniszteri tanácsos elleni, a tanácsköztársaság alatti tevékenységével kapcsolatos fegyelmi ügyben keletkezett iratok 1919-ből és a következő évekből (MNL OL K577, A.5. 1903–1920. I.).

ben panaszkelt bizonytalan ideig akadályozva van a személyes megjelenésben s a bizottság határozatát függőben nem tarthatja, dr. Lengyel Aurél egyet további eljárásra utalja azszal, hogy a bizottság véleménye szerint a fernforgó véd csak fegyelmi eljárás keretében tisztázható.

Kmf.

Az eredetivel egyezik.

Budapest, 1919. november hó 11-én.

Horváth István
Budapest

J E G Y E O E N I T.

Felvétel Budapeston, a magyar Igazságügyminis-
teriumban, 1920. január 28-án d. n. 5 órakor, a dr. Lengyel Au-
rél miniszteri tancsosz elleni fegyvermi ügyben.

Jelentettek az alulírottak.

Meghívásra megjelenik Dr. Horváth Péter miniszteri osztálytanácsos a törvényes figyelemelterelés után személyi viszonyaira nézve elmondja, hogy azEl; Péter, 40 éves, r.k. vallású, budapesti lakos, nős, 3 gyermek anyja, érdektelen.

A hosszidintérett kártyákra a következő vallomást
teszi:

Arról nem tudok semmit, hogy dr. Lengyel Aurél
minisiteri ténylegesen az a tényleges igazság uralkodása előtt előny-
sebb állásba jutott és hogy több osztály vezetését mily módon,
és mi okból nyerte el.

Arról minosen tudomásem, hogy dr. Lengyel Aurél
minisiteri tanszéke ar. a bolszeviki mozgalmakkal szemben bnté-
tőjogi véleménye eddigre felkérletett volna, és hogy nyilvánított
-e arról véleményt, és míg kevéseé arról, hogy a véleménye mily
iránya volt.

Ibban az időben málan, mint a büntetőjogi tör-
 vényelkészítő Gyűjtemény egyik előadójának, egy egy fordult
 meg, amely az akkori kormánynak a belsővisi lényegre előkészít-
 leteivel szemben tanúsított magatartására némi világosságot
 deríthet. A fegyverek beszolgáltatására vonatkozó rendelet elő-
 készítése során ugyanis mint az igazságügyminisztérium kikül-
 döttje részt vettem a hadügyminisztériumban múlt évi január hó
 13-án tartott megbeszélésen. Ezen oly tényekről számoltak be,
 az azon résztvevők, köztük is a hadügyminisztérium és a rend-

./.

őrség képviselője, amelyekből kétségtelennek látszott, hogy a fegyverek beszolgáltatásának az a módja, amelyet a belügyminisztérium képviselőjében jelen volt Németh László rendőrfőtanácsosa képviselt, a cél elérésére, nevezetesen a közbiztonságot akkor már nagy mértékben veszélyeztető bolsevik őrzelmi munkásság lefegyverzésére, nem lesz alkalmas. Őn a legerélyesebben azt az álláspontot képviseltem a megbeszélésen, hogy általános felhívás a fegyverek beszolgáltatására a cél elérésére nem csak nem alkalmas, hanem csupán a közbiztonság szempontjából egyáltalában nem veszélyes békés polgárság lefegyverzésére vezethet.

Az értekezleten a hadügyminiszter ur képviselője ugyanis hangsúlyozta, hogy az októberi forradalom után nem csak hogy a katonaság magával vitte fegyvereit, de Budapesten feltörték az összes fegyvertárakat és lőszerraktárakat, és abból minden fegyvert és lőszert elraboltak; a rendőrség képviselője pedig kiegészítette azt azal, hogy a rendőrség előtt ez nem újság, a rendőrség azt is tudja, hogy a fegyvereket és lőszereket hol rejtgetik. Több helyet jelölt meg /: így a Cinkota Ebmann-telepet, a külső Rebárvári utat, és a szolnoki cigány negyedet /: ahol házakban és pincékben mindegyik helyen 10-15000nyi lőfegyvert és 100000 szádra menő muniiciót és gépfegyvereket rejtgetnek. A bolsevik őrzelmi munkásság a fegyvereket és muniiciót autó számára rabolta és rakta el a maga rejtékhelyein. A rendőrség azonban figyelemmel kísérte működését, és abban a helyzetben van, hogy most pontos felvilágosításokkal szolgálhat. A házakat utca és házszám szerint is meg tudja jelölni.

Kiemeltem, hogy a belügyminiszter ur által tervezett rendeletnek az a rendelkezése, hogy a fegyvereket a liszt bizottságok útján a házbizalmiak igénybevételével kell beszolgáltatni, a bolsevik őrzelmi munkásságra nem lesz hatással. Hangsúlyoztam, hogy lényeges különbség van a között, hogy a békés

./.

./.

polgárság, aki a közbiztonságra egyáltalában nem veszélyes, fegyvereket tart magánál, amelyeknek ő jogos tulajdonosa és a kincstártól elrabolt fegyverek, gépfegyverek és muníció birtoklóit kösözt, amikor tudjuk, hogy az utóbbiak veszélyeztetik a közbiztonságot és nap-nap után az ő esetlegesen felkelésüktől, vagy lázadásuktól kell tartanunk. Sőt lázadásuk már a fegyverek elrablásából nyilvánvaló.

Az értekezleten jelen voltak kösöl ./: lebettünk 15 - 18 óráig csak egy hadbíró százados volt aki a véleményemet támogatta. Mikkor a belügyminisztérium képviselőjében jelen volt Kármán Lipót rendőrfőtanácsos az én abbéli véleményemmel szemben hogy a rablott fegyverek és töltények visszaszerzésére, ami a kincstár tulajdonát képezi, semmiféle rendelet nem kell, ezt a rendőrségnek már eddig is kötelessége lett volna visszaszerezni és a közbiztonság veszélyeztetését és a bolsevik őrzelő munkásság lázadásra és alkotmányunk elleni felszédgértására szorvoskedését meggátolni, azt válaszolta, hogy az értekezlet az ellenkező állásponton van, és hogy az értekezlet határozataként ki mondhatónak véli, hogy az értekezlet arra az állásponttra helyezkedett, hogy a belügyminiszter ur által tervezett rendelkezés helyes, kiemelten, hogy itt határozathozataláról nem lehet szó, és követeltem, hogy a jegyzőkönyvbe tiltakozásom bevétesseék, és kijelentettem, hogy azonnal jelentést fogok tenni az igazságügyminiszter urnál, és hogy egyedül ő van hivatva a tervezethez hozzájárulni, vagy hozzá nem járulni.

Amint az értekezletről visszatértem, azonnal jelentettem dr. Lengyel Aurél miniszteri tanácsos urnak az értekezleten nyert ama impressiómat, hogy a kormányhatalmat mulasztás terheli a tekintetben, hogy nem szünteti meg azt a veszélyt, amely közbiztonságunkat a kincstártól elrablott fegyverekkel fenyegeti, és hogy a belügyminiszter ur által tervezett rendelet e célnak az elérésére egyáltalában nem alkalmas, továbbá, hogy

a rendőrség képviselőjében jelen volt tisztviselőjé szerint a
 lefegyverzésre szükséges karhatalom rendelkezésre áll, mert az
 itt központosított oszondőrség és rendőrség még teljesen megbiz-
 ható, és kértem dr. Lengyel Aurél minisiteri tanácsos urat, hogy
 arra a nagy veszélyre, amely közbiztonságunkat ily órákai töme-
 gű elrabolt fegyverek és munioid útján fenyegeti, hívja fel a
 minisiter ur figyelmét, és figyelemztessze a minisiter urat, ar-
 ra, hogy a belügyminisiter ur által készített rendelet tervezet
 csak arra vezetne, hogy a közbiztonságunkra egyáltalában nem
 veszélyes polgári elemet fegyveresik le.

Határozottan emlékezem arra, hogy kértem dr. Len-
 gyel Aurél minisiteri tanácsos ur-at, hogy Barinkey Dénes minis-
 terelnök urnak hozzá est az aggályaimat tudomására és figyelemz-
 tessze, hogy hozzá ne járuljon a rendelet tervezethez, és hívja
 fel a figyelmét arra, hogy közbiztonságunk veszélyeztetésének a
 megszüntetésére malhatatlannal szükséges a kincstár tulajdonát
 képező fegyverek, gépfegyverek és munioid karhatalommal való el-
 vétele.

Amint az értekezlettről visszaajöttem, arról főbb
 vonásokban az ügyiratban jelentést tettem, és azt azonnal átad-
 tam dr. Lengyel aurél minisiteri tanácsos urnak.

Később megjelent a rendelet olyan alakban, amint
 azt a belügyminisiter ur tervezte, anélkül, hogy eljöttemen az
 értekezleten kifejezett kívánságunkhoz képe-et - a tervezetet
 velünk ajból kösülték volna.

Később rendőrtisztviselőktől azt hallottam, hogy
 március 21-én a munkásságot azokról a telepekről fegyveresték
 fel, amelyekről a rendőrség már a fent említett értekezlet al-
 kalmával tudomással bírt, és hogy ezket a kincstártól elrabolt
 fegyvereket a kibocsátott rendelet alapján nem vették el.

A jegyzőkönyv felolvasás után helybenhagyva aláíratott.

Utassy János
miniszterelnök

Inf.

St. Széchenyi

J E G Y Z É S K Ö N Y V .

Felvétellett Budapesten, a m. kir. Igazságügyminisztériumban, 1920. április 16-án déli 12 órakor, a dr. Lengyel Aurél miniszeri tanácsos elleni fegyelmi ügyben.

Jelen voltak az alulírottak.

Meghívásra megjelenik Dr. Wáry Albert kir. főügyész a budapesti kir. ügyészség vezetője, a a törvényes figyelmeztetés után személyi viszonyaira előadja, hogy szül.Makón,44 éves r.k. nős, 2 gyermek anyja,budapesti lakos, érdektelen.

A hosszántárazott kártyákra előadja:

1919. január utolsó napjaiban Szentkirályi Béla akkori főkapitány helyettesétől arról értesültem, hogy a bolsevikiek ellen a rendőrség adatokat gyűjt, mert rövidesen velük szemben erőlyesebben kíván fellépni. Megkértem Diets Károly akkori főkapitányt, hogy közölje velem az eddigi nyomozás adatait.Ezt Nagy Béla kir. főügyész helyettese közben-jöttével diskreton Diets hozzá is juttatta, én átnéztem, én az volt a véleményem, hogy a bolsevikieket le kellene tartóztatni. Ezt a detektív jelentést rövid uton eljuttattam Halász kir. főügyész urhoz is, aki szintén megtekintette, majd rövid uton hozzá juttatta vissza, én pedig pár nap múlva, miután a rendőrség nagy sulyt helyezett arra, hogy diskreton kezeltesek, vissza-földtem Diets Károlynak. A rendőrségnek emlékezetem szerint az volt a véleménye, hogy a bolsevikieket le kellene tartóztatni. E célból január utolsó napjaiban állandó készenlétben is voltak. E véleménye helytálló volt, mert a detektív jelentés szerint Kun Bélaék nyilvánosan gyilkolásra hívták fel a proletárokat, követelték a felfegyverezéseket és nyilvánosan sajnálásokban hirdették különösen azt, hogy a tisztáskart le kell gyilkolni. A detektív jelentés Kánási munkája volt, igen terjedelmes és igen alapos.

. / .

Igaz ugyan, hogy egész általánosságban mozgott, azonban bizonyos-
 lekmények megállapítására alkalmasnak látszott. Hogy ennek a je-
 lentésnek az eredetijével mi történt, kihez került, ki adott
 róla véleményt nem tudom. Engem nem kérdeztek meg. Azt sem tu-
 dom, hogy Haldé kir. főügyész urat megkérdezték e. Ammit tu-
 dom, hogy pár nap múlva a rendőrségtől értesültem, hogy az erély-
 es fellépésből nem lett semmi, mert a minisztertanács nem ment
 bele. Később hallottam Ditz akkori főkapitánytól, hogy állítólag
 Lengyel Aurél adott volna kedvezőtlen véleményt. Nem bírok vissza-
 emlékezni, hogy ez még a Berinkei kormány alatt történt e,
 vagy a diktatura bukása után, amikor Dietzl est hallottam.
 Ditz akkor azt is mondta, hogy Lengyel Aurélt kergette a vé-
 lelménye megadás céljából, de Lengyel Aurél röfölni volt. Ezen
 Ditz nagyon megbotránkosott.

Lengyel Auréllal a népköztársaság tartama alatt bi-
 vásra hivatalosan többször érintkeztem, tőlem jogi véleményt
 kértem, azt meghallgatta, de tartózkodó természetéről fogva véle-
 ményt előtte sohasem nyilvánított.

Azt határozottan állíthatom, hogy előtte destruk-
 tív irányú, vagy az eljárás diktatura érdekeit szolgáló kije-
 lentést sohasem tett.

A jegyzőkönyv felolvasása után helybenhagyva aláíra-
 tott.

K.m.f.

Vizsgálóbíró
 vizsgálóbíró

Jegyzőkönyvvezető
 jegyzőkönyvvezető.

Vizsgálóbíró

J E G Y Z Ó K Ö N Y V .

Felvétellett Budapesten a m. kir. Igazságügyminisztériumban, 1920. évi április 17-én d.e. 10 órakor a dr. Lengyel Aurél miniszeri tanácsosa elleni fegyelmi ügyben.

Jelenlévők az alulírottak.

Meghívásra megjelenik dr. Nagy Béla kir. főügyész helyettes a a törvényes figyelmeztetés után személyi viszonyaira előadja, hogy született Budapesten, 43 éves, ref. vallása kir. főügyész helyettes, nője budapesti lakos, érdektelen.

A hozzáintézkedett kérdésekre előadja:

Még a Népszínház utcai vérengzés előtt történt, hogy Váry Albert a budapesti ügyészség vezetője kísérte velem, hogy a rendőrség a kommunisták letartóztatása tárgyában a miniszer-tanácsnak előterjesztést akar tenni, és utasított hogy az ügy műbenlétéről a rendőrségen győződjem meg. A főkapitányra men-ve Dietz főkapitányt Pál főkapitányhelyettes és Kánási detek-tív főfelügyelőt együtt találtam, és nekik kérdéseket előadtam. Dietz ezt mondotta, hogy az ügy az aznap miniestertanácsra lesz eldöntve, és a végből az iratok már rendezve készen fek-szenek, a minthogy azokat azonnal át akarja vinni - egy emlék-szem, az igazságügyminiszterhez, nem lehetje őket ide. Én az i-ratokat láttam és meggyőződtem, hogy azoknak lényeges tartalma napenként felvett detektív jelentésekből áll, mely detektív je-lentések egy Kánási által aláírt főjelentésbe vannak foglalva. Ezt a fő jelentést elolvastam és tartalmára annyiban emlékszem, hogy a legsúlyosabb adatok voltak arról, hogy a kommunisták száma rendkívül nagy, fel vannak fegyverezve, van sok fegyverük, kézi gránátjuk és gépfegyverük, hogy a fegyveres erő egy része is kommunista érzelme, és hogy véres fellépésre készülnek. Ekkor

Dietstől a főjelentés egy másodpéldányát elkértem, és ő ezt az-
sal adta oda, hogy másnapra ezt feltétlenül vissza kéri. A fő-
jelentést Váry főügyész helyetteséhez vittem, aki csatlakozott ah-
hoz a nézetemhez, hogy a kommunisták letartóztatását a magunk
részéről is kívánnunk kell. Délután 1 óra lévén, írott feljelen-
téseire nem volt időnk, különben sem állottak részletes adatok ren-
delkezésünkre, és ebből Váry utasított, hogy menjek fel Halász
Lajos főügyész urhoz, neki szóval referáljak. Halász főügyész
urnál az említett fő jelentést felolvastam, és közöltem vele Vá-
ry főügyész helyettes ur ama nézetét, hogy a letartóztatás indo-
kolt. A főügyész ur csatlakozott ehhez a nézetemhez, és azt mondot-
ta, hogy még a minisztertanács előtt beszélni fog az igazságügy-
miniszter urral. Többet erről nem tudok, és csak a Népszinház
utcai várengzés után, mikor a kommunistákat letartóztatták volt
némi szerepem az ügyben, amikor Pogonyi János főügyész helyettes
collégámmal a kommunistáknak a toloncházban való kihallgatásánál
naponta érdeklődtünk a végből, hogy a miniszter számára a kihall-
gatás eredményéről jelentéseket tevések. A vizsgálati indít-
ványt ezután Pogonyi készítette el, így az ügy iratai az én ke-
zeben tényleg sohasem voltak.

Lengyel Auréllal és körülbelül 2-3 éve nem beszéltem,
és így az ő forradalmi és kommunista idők-beli magatartásáról
semmit sem tudok.

A jegyzőkönyv felolvasása után helybenhagyva aláíra-
tott.

Kmf.

Dr. János János
vizsgálóbíró
Dr. János János
jegyzőkönyv vezető.

Dr. János János

J E G Y Z É K Ö N Y V .

Felvétellett Budapesten, a budapesti kir. főügyészségnél, 1920. április 17-én d.e. 11 órakor, a dr. Lengyel Aurél miniszeri tanácsos elleni fegyelmi ügyben.

Jelenvoltak az alulírottak.

Dr. Halász Lajos kir. főügyész törvényes figyelmeztetés után személyi viszonyaira nézve előadja, hogy szilveszterkor szül. 59 éves, ref.vallású, budapesti lakos, a budapesti kir. főügyészség vezetője, érdektelen.

A hozzáintésett kérdésekre a következő vallomást teszi:

1919. január utolsó napjaiban, a Népszínház utcai vérengzés előtt megjelent nálam Táry főügyész megbízásából Dr. Nagy Béla főügyészhelyettes és átadta nekem a kommunistákra vonatkozó kérdések jelentését. Én a jelentést átolvasom, miután arról győződtem meg, hogy az abban felsorolt tények a közrendre veszélyesek, annak a nézetemnek adtam kifejezést, hogy a kommunisták vezérek letartóztatását el kellene rendelni. Még aznap felkerestem az akkori igazságügyminisztert, úgy emlékszem, hogy Juhász Nagy Sándort, közöltem vele a Néminál felle jelentés tartalmát, erre ő azt mondotta, hogy a jelentést már ismeri, és az az napi minisztertanács fog a kommunisták letartóztatása kérdésében határozni. Néminál jelentését nem adtam át a miniszternek, hanem visszajuttattam Nagy Béla-hoz. E kérdésben Lengyel Auréllal nem érintkeztem, s arról sincs tudomásom, hogy Lengyel ebben a kérdésben véleményt nyilvánított volna.

Lengyel Auréllal mint a büntető osztály vezetőjével sem hivatalosan, sem magán uton nem érintkeztem, és a népköztársaság, valamint a tanácsköztársaság idejében tanúsított maga-

tartásáról nem tudok.

Megjegyzem, hogy az októberi forradalom kitörése napján az igazságügyminisztérium börtönügyi osztálya által Vámbéry Rusztem mint a nemzeti tanács állítólagos megbízottja közbenjárásával kiadott körörlégöny megfogalmazásában Lengyel Aurél is részt vett. Az erre vonatkozó nyomozati iratok az igazságügyminisztérium előzki osztályában vannak.

Egyet és egyben nem tudok.

A jegyzőkönyv felolvasása után helybenhagyva aláíratott.

Kmf.

Hamza József
vizsgálóbíró

Miklós János
jegyzőkönyvvezető.

Hamza József
Ar. f. - J. f.

J E G I Z Ó K Ö N Y V .

Felvételre Budapeston a m. kir. Igazságügyminisztérium-
ban 1920. évi április 22. napján délelőtti 10 órákor, a dr. Lengyel Au-
rél miniszteri tanácsosa elleni fegyelmi ügyben.

Jelen voltak az alulírottak.

Meghívásra megjelent Dr. Ugentkirdlyi Béla , a a törvé-
nyes figyelemztetés után előadja személyi viszonyaira nézve, hogy buda-
pesti szül. 43. éven, r. k. vallása, főkapitányhelyettes, budapesti lakos.
Érdektelen.

A hozzáintéztett kérdésekre a következő vallomást teszi:

A kommunisták elleni detektív jelentések és nyomozati íra-
tok csak akkor kerültek a kezéimhez, amikor a kommunisták ellen a bün-
vádi eljárás megindult. Csak hallomásból tudom, hogy Mándai detektív
főfelügyelő a kommunisták múlt évi január havában tanúsított magatartá-
sára vonatkozó napi jelentéseket csoportosították és egy összefoglaló fője-
lentést készítettek, ezt azonban nem láttam, annak tartalmát nem ismerem.
A dr. Diets Károlyval, midőn az ügyről beszéltem, előttem a nevezett oly
kijelentést tett, hogy az akkori kormánynak szociáldemokrata tagjai a
kommunisták elleni eljárást csak az esetben engedik meg, ha azok a bün-
tetőtörvénykönyvbe átkötés eszközévé követsnek el, az agitatorius eljá-
rás ellen semmiféle eljárást nem engedélyeznek. A Mándai detektív fő-
felügyelő által készített és előttem most felmutatott főjelentést sem
ismerem, azt sem tudom, hogy ez a jelentés a budapesti Igazságügy vezető-
jével, vagy Dr. Lengyel Auréllal közölve lett-e, és hogy valójában e
tárgyban véleményt mondott, -e, vagy sem. Dr. Lengyel Aurélt nem isme-
rem, magatartásáról sem tudok semmit.

A jegyzőkönyv felolvasása után helybenhagyva aláíratott.

Kmf.

Ugentkirdlyi Béla
vizsgabíró

Polgár Gábor
jegyzőkönyvvezető.

Ugentkirdlyi Béla

J e g y z ő k ö n y v

felvételre a dr. Lengyel Aurél miniszteri tanácsosa fegyelmi ügyekben 1921. évi február hó 15. napján tartott ülésről.

Jelen vannak: a bizottság részéről dr. Kun Béla államtitkár a bizottság elnöke, dr. Berzevich János miniszteri tanácsosa, dr. Mikó Ferenc miniszteri tanácsosa, dr. Agárdy János miniszteri osztálytanácsosa, dr. Tör, Tivadar miniszteri osztálytanácsosa a fegyelmi bizottság tagjai, dr. Koldoványi István kir. törvénytudósi hírné, vizsgálóbíró és dr. Lengyel Aurél miniszteri tanácsosa.

Először az ülést megnyitván dr. Lengyel Aurél azt a kérdést terjeszti elő, hogy előadja az ügyet a múlt évi január hó 8. napján előterjesztett védekezésében foglalt csoportosításnak megfelelően öt csoportban adja elő és kéri, hogy észrevételeit az egy-egy csoportokra nézve külön tehesse meg.

A bizottság a kérdést teljesíti.

A vizsgálóbírók ezután a vizsgálat anyagát pontszerűen ismerteti, dr. Lengyel Aurél pedig minden egyes csoport előadása után külön írásban már benyújtott védekezésével egyetemben teszi meg észrevételeit. Kéri különösen, hogy a politikai foglyoknak szabadelőre helyezés kérdésében kihallgatott egyének, mint tanúk szabályszerű figyelmeztetése után újból hallgattassanak ki. Kéri a sajtó szabadságáról szóló néptörvény körülményeire nézve Berinkei János nyug. miniszterelnöknek kihallgatását. Véleménye szerint az a bizottság csak a tanácskozásság ideje alatt tanúsított magatartás feldülvizsgálására jött össze és nem a Várolyi körzetek alatti magatartás megvizsgálására. Emellett a törvényről esetleg egyidejűleg már csak azért sem lehet öt felelősségre venni, mert az illetékes miniszterek sem vonattak még felelősségre és így ezt megelégedőleg tanácsosával sem lehet ezt megtenni.

./.

Ezután dr. Langyel Aurél védekezését előadta, a tárgyalótérmet elhagyta, a fegyelmi bizottság pedig zárt tanácskozáson megfogta az alábbi határozatot.

H a t á r o z a s t .

A fegyelmi bizottság a vizsgálót folytatását rendeli el, ezen vizsgálót folyamán:

I. A politikai foglyok szabadlára helyezés tárgyában Magyarországon koronabíróhelyettes és Václav Ruzicka ügyvédet tanúként ki kell hallgatni.

II. Meg kell állapítani, hogy a sajtó szabadláról szóló 1913. II. néptörvény előkészítésére vonatkozó és most elvezetett jelszavak iratok voltak-e valahol irattárban, a lehetőség szerint be kell szerezni az említett néptörvénynek a minisztertanács előterjesztett szövegét.

III. Diets Károly nyug. főkapitánynek vádja tekintetében ki kell hallgatni Pál György, Szentkirályi Béla és Diets Károly tanukat.

IV. Langyel Aurélnek az u.n. tanácskezelés alatt, illetve közvetlenül az előtt tanúsított magatartására nézve dr. Václav Ruzicka főkapitányt és a terbeli osztályban működött személyzetet ki kell hallgatni.

Ezután elnök az ülést berekesztette.

A jegyzőkönyv lezáratott.

e l n ö k .

vizsgálóbíró.

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Felvétetett a m. kir. Igazságügyminisztériumban 1921. évi február hó 28. napján d. n. 1 órákor dr. Lengyel Aurél miniszteri tanácsos elleni fegyelmi ügyben.

Jelen voltak az alolirettak.

Meghívásra megjelenik dr. Tómbéry Rostén egyetemi tanár, ki törvényes figyelmeztetés után személyi viszonyaira nézve előadja, hogy budapesti születésű, 48 éves, ref. vallású, budapesti lakos, nős érdektelen.

A budapesti m. kir. államrendőrség főkapitánysegédnél 1919. évi december hó 5. napján felvett jegyzőkönyv felolvasása után kijelenti, hogy a jegyzőkönyv helyesen van felvéve, de ehhez még a következőket adja elő:

Kisfőn Ábrahám Dezsőtől a felolvasott vallomásmában említett megbízást kaptam ő kézfogást is kívánt, hogy nem fogok ezzel a megbízással visszaélni. A szóbanforgó megbeszélésre Magyar Istvánon kívül Lengyel Aurélt azért hívtam, mert véleményem szerint ő volt a büntetőjogi osztály legkiválóbb tagja. Viszont Ládai Istvánt azért hívtam meg, mert az osztályvezető Ládait nem akartam d. n. befűrésztani.

Ami azt illeti, hogy a szóbanforgó délutáni összejövetelre ki mikor jött, egy emlékezem Magyar volt az első, Lengyel pedig az utolsó. Hogy jövételekor a szöveg tekintetében már megállapodtunk volt, arra nem emlékezem. Arra sem emlékezem, hogy Lengyel a megbeszélésben minő szerepet vitt. Miután azonban ismerem, hogy Lengyel Aurél politikai szempontból milyen simulékony és rezervált magatartású volt, valószínűnek tartom, hogy ő tényleg nem adott a megbeszélésbe.

Valószínűnek tartom azt is, hogy a sürgöny szövegét Ládai diktálta, még pedig azért, mert az ő szövege fogadtatott el és angy is ő ismert jó stílusista volt. Rendőrségi vallomásműnek az a része, hogy a sürgönyt Magyar vagy Lengyel írta a-

./.

lá, téves. Én ugyanis ezzel azt akartam mondani, hogy a fogalmazványt írták ezek, vagy küldték egyik alá. A felmutatott eredetétől azonban látni, hogy a fogalmazvány aláírás nélküli. Ami a sürgőnyt illeti, erre határozottan emlékszem, hogy igazságügyminiszterium aláírással ellátva adatott fel. Erre azért emlékszem, mert még én vetettem fel azt, hogy nem volna-e célszerű igazságügyminiszter nevében küldeni a sürgőnyeket. Ez ellen vetették azonban, hogy igazságügyminiszter nincs még.

Hogy ki vitte a sürgőnyt a nemzeti tanácshoz, nem tudom biztosan. Csak az bizonyos, hogy én nem voltam az.

Arról sem vagyok bizonyos, hogy az említett megbeszélés után egyedül, vagy mások társaságában hagytam-e el a miniszteriumot. Homályosan azért mégis úgy emlékszem, hogy Lengyel Aurél kísért engem haza.

Az egész bizonyos, hogy mialatt Ládai a sürgönyösséveget gépbe diktálta, mi beszélgettünk arról, hogy ki lesz az igazságügyminiszter, emlékszem, hogy ekkor szóba került Szladits és Lallósevirich neve is.

A jegyzőkönyv fellelvastatván jóváhagyólag aláíratott.

Kmf.

Moldaszi

Franky Quary

J E G Y Z Ó K Ö N Y V

felvételre a m. kir. igazságügyminisztériumban 1931. évi március hó 21. napján d. e. 11 órákor dr. Lengyel Aurél miniszteri tanácsosa elleni fegyelmi ügyben.

Jelen voltak az alulírottak.

Meghívásra megjelentek dr. Megyeri István m. kir. korellégységhelyettes és a törvényes figyelemztetés után személyes vizsgálataira nézve előadja, hogy 60 éves, román kath. vallású, nő, budapesti lakos, árdektelen.

A politikai bűncselekmények miatt elítéltek szabadságra helyezésének tárgyában tett korábbi vallomása felolvastatván, azt helyesnek jelentem ki. Ehhez a következőket adom hozzá: emlékezem, hogy a forradalom napján kettő utáinig dolgoztam, csatlály~~ban~~ban; hazamenvén éppen ebédnél ültem, mikor értem küldötték, hogy menjek be rögtön a minisztériumba. Én csak 4 óra után mentem be, ekkor azobánban találtam már Ládai Istvánt és Vámbéry Rusztemet. Lengyel Aurél csak később jött. Mikor bejöttem, leültem és kérdeztem, hogy tulajdonképpen miről van szó. Ekkor azután Ládai elmondta a dolgot, elkezdtünk beszélgetni azután erről, és beszélgettünk más aktuális dolgokról is, amint hogy ez az egész nem is volt annyira tanácskozásiak tekinthető, min^{te} inkább megbeszélésnek. Olyan régi hivatali ismeretségben voltunk egymással, hogy formai tanácskozásiak jóformán kizárt is lett volna. Már beszélgettünk a dologról, mikor Lengyel Aurél bejött. Ő azután közöbénk állt. Én megkérdeztem Ládait, illetve csatlálykozásiak adtem kifejezést, hogy miképen jön ő és Vámbéry ahhoz, hogy ilyen rendelkezéseket tegyenek, Ládai ekkor tervezet^{te} vett ki azobából, és felolvasta azt a szöveget, amelyről úgy tudom, hogy később mindtívirat ki is ment. Mikor ez történt, Lengyel már jelen volt. Én felsoroltam a korábbi vallomásban már említett argályaimat. Lengyel emlékezetem szerint egyáltalában nem nyilvánított véleményt. Ez különben nem is volt feltűnő előttem, mert Lengyel Aurélt min-

./.

dig olyan fegyelmezett tisztviselőnek tartottam, aki hivatalos ügyekben csak akkor nyilvánított véleményt, ha kérdesték.

Asztán Tánbéry és Táday kerítették egy gépiróndt, majd egy emlékezem, hogy mind a hárman együtt eltávoztak. Ugy emlékezem, mintha az alkalommal azt mondták volna, hogy a nemzeti tanácshoz mennek. Az esetet másnap Tóry miniszter ur becseszése után önéki bejelentetten. Ugyancsak másnap mondta Györfy főigazgató nekem, hogy a táviratot nem ő expedálta, hanem azt nevezettek elvitték a nemzeti tanácsba és onnan expedáltatott.

Felolvasás után jóváhagyólag aláíratott.

Kmf.

Moldován

D. Tanczyk

J E G Y Z Ó K Ö N Y V

felvételzett dr. Lengyel Aurél igazságügyminiszeri tanácsosa fegyelmi ügyében 1921. évi április hó 27. napján a m. kir. igazságügyminiszeri tanácsban.

Jelen vannak az alulírottak.

Legjelenik dr. Farnecz Dezse igazságügyminiszeri titkár, ki törvényes figyelemztetés után a következőket adja elő.

Általán a kérdésekre 32 éves, magyarországi születésű, ref. vallású, nőtlen, érdektelen, igazságügyminiszeri titkár.

Különbő kérdésekre: 1910. végén az akkori ill. ügyosztályban dolgoztam. Leggyer koronahelyetteseként az 1910. november közepén Lengyel Aurél mellé került be, hogy a sajtótörvény előkészítési munkálataiban segítségemre lépjen. Ettől kezdve december végéig Lengyelrel egy asztalnál dolgoztam. Munkáinknak alapját a Bernolák-féle sajtótörvény képezte. A változtatások vélt utasítások alapján történtek és főképpen akörül forogtak, hogy a hírlapi bizottságok elkövetik, a lefoglalást lehetőleg korlátozzuk és az egész törvényt általában egyszerűsítsük és főképpen liberálisabb irányban módosítsuk. Azonban az 1910. végén a sajtóról megjelent néptörvény lényegesen radikálisabb tartalma volt, mint a Lengyel-féle tervezet. Ezt közvetlen tapasztalásból tudom, mert benne dolgoztam. A Lengyel-féle javaslat különben is emlékeztetem szerint 30-40. §-os volt, míg a későbbi sajtótörvény csak 2-3. §-ból állott. Tudomásom van arról, hogy Lengyel Aurél a sajtótörvény tárgyában főképpen Kunfiával tárgyalt, mondta nem egy ízben azt is, hogy Kunfi erre vagy arra utasította, és megajánlotta, hogy lehetőleg elgyózzon kíván és hogy ilyen körülmények között munkánk eredménytelen marad, nem is érdemes részleteket kidolgozni. Hogy Kunfinak milyen utasításokra mondta, hogy

lehetetlen, arra már nem emlékszem. Arra sem emlékszem, hogy a
azúkra aszított tervezetnek minisztertanácsba való beterjesztése
után történt-e még valamilyen változtatás.

1919. januárban a felügyeleti osztályba kerültem. Innen
néhány hó végén tettek Lengyel Aurél osztályába és ezután egy
osztályban is dolgoztunk, de már külön asztálon, külön munkatér-
rel. Ezalatt az idő alatt jóformán nem is érintkeztem Lengyel
Auréllal és mivel nagyon érdeklődtem munkája iránt, nem tudom,
hogy mit dolgozott. Csak egyes tiszteintől, kiknek nevére már nem
emlékszem, hallottam, mintha ő készítette volna a forradalmi tör-
vényeségekről szóló rendeleteket. Ekkoriban többen mehesztettek a
rendelet egyes kifejezéseit miatt, hogy ezek a kifejezések Lengyel
Auréltól származtak, nem tudhatom. Ez még abban az esetben sem vol-
na bizonyos, ha a rendelet ő tőle származott volna, mert gyakran
előfordult, hogy a revisióról szurtek bele ilyen kifejezéseket.

Visszatérve Lengyel Aurélra a Károlyi kormány alatti un-
garizálásra emlékszem, hogy Vándory Rusztán sajónan mindennapos
vendég volt nála. Egyes törvényjavaslatokat is megbeszéltek, ezen-
felül hallottam, amint tárgyaltak arról, hogy a jogszabályok ve-
zetősége a régi uralkodóval való, s az a régi jelenlegi körülmények
között nem maradhat meg, különösen Nagy Ferenc nevére emlékeztek.
Tanácskozások eredménye az volt, hogy legjobb volna ezeket meg-
felelő formában lemondásra felhívni és helyettesítésként a radi-
kális irányzatnak inkább megfelelő vezetőséget választani. Be-
szólásokaik alkalmával többször említették Szladics Károly ne-
vét, mint aki kiválóan alkalmas ez egyesület vezetésére.

A javaslatkötény felolvasása után jóváhagyólag aláírattam.

Vmf.

Holdasánfi

Dr. Pannus Dörmög

J E G Y Z Ő K Ö N Y T

felvételre a m. kir. igazságügyminiszteriumban 1921. évi április hó 28. napján dr. Lengyel Aurél miniszteri tanácsosa elleni figyelemlési ügyben.

Jelen voltak az alulírottak:

Meghívásra megjelentek Balázs P. Elemér igazságügyminiszteri osztálytanácsosa, ki törvényes figyelemléstétel után személyi viszonyaira nézve előadja, hogy 38 éves, nős, rom. kath. vallású, budapesti lakos, árdatelen.

A különbsé kérdésekre pedig a következőkben vall.

Én 1919. évi január hó 1-től április hó végéig a XIII. Ügyosztályban dolgoztam. Hallomásból tudom, hogy Lengyel Aurél az 1918. évben egyes néptörvények előkészítése terén nagy szerepet vitt. Így például Magyar kormányfőhelyettes ur mondta nékem, hogy Lengyel Aurél a sajtóról szóló néptörvény tárgyában Kunfiával tárgyalt és voltak is konverzanciái az előzetes lefoglalás tekintetében, amelyet Lengyel fenn akart tartani.

Ami Lengyel Aurélnak a kormán alatti magatartását illeti, első nap nagyon levert volt. A tanácsköztársaság első vasárnapján kapott Lengyel megbízást a későbbi IV. számú rendelet megalkotására. Ebben a tárgybán Tisza úrral telefonon is beszélgettek. Hogy milyen volt Lengyel tervezetének szövege, nem tudom, mert nem mutatta. De úgy hallottam, hogy az Ügyosztály tervezetének bizonyos garanciális rendelkezéseit később módosították.

Későbbi időben az Ügyosztály megállíthatólag tulajdonképpen érdemileg munkát nem végeztünk. De azért arra emlékszem, hogy Lengyel Aurél említette, mikép a régi büntetvények liquidálása tekintetében egy rendelet előkészítésére Lászlóval megbízást kapott. Ezzel kapcsolatban megemlítette azt is, hogy László figyelemét ő hívta fel arra, hogy a forradalmi törvényeségeket nem lehet a régi ügyekkel elárassítani, hanem azokat előbb meg kell tisztítani. Az említett XIII. számú rendeletnek tervezetét Lengyel Aurél nem mutatta nékem, s így nem tudhatom azt sem, hogy ő milyen felfe-

-/-

gisszal készítette a tervezetet, vagy hogy azt elfogadták-e, vagy tették-e azon valamely változtatást.

Lengyel Aurél mindig rezerváltan viselkedett és így nem igen nyilatkozott a tanácsköztársaságról sem. Nem emlékszem elítélő nyilatkozatra, viszont nem is vallotta magát kommunis-
tának. Emlékszem azonban arra, hogy esedékeséit fejezte ki, mily nagyazzal szembeesettek voltak ezek az emberek, hogy mindenbe-
va rögtön saját emberüket tudták betenni. Említette ezzel össze-
fűggésben azt is, csak az a forrás, hogy anarchia ne legyen. Tá-
lenszéken szerint Lengyel Aurél - mint akkor igen sokan - az ak-
kori állapotokat komolyan vette, amit az is mutat, hogy elbeszél-
te nekem ismerkedésük azon esetét, aki megkérte őt, hogy anyjának
egy szanatóriumban hagyása érdekében járjon közben, de ő a kérést
visszautasította, mondván: " hogy képzeli azt, most közbenjár-
ni nem lehet, ilyenért forradalmi törvénynek elő és lehetne ál-
lítani.

Ezenfelül említette április közepé felé, hogy több ba-
rátjával együtt kertésznek akar elmenni. Ez utóbbinak az lehe-
tett az oka, hogy állandian vártak elbocsátásunkat.

A jegyzőkönyv felolvasás után jóváhagyólag aláíratott.

Vmf.

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

JEGYZŐKÖNYV

felvételét a m. kir. igazságügyminisztériumban 1921. évi április hó 28. napján dr. Lengyel Aurél miniszteri tanácsosa elleni felgyelmi ügyben.

Jelen voltak az alulírottak.

Meghívásra megjelent dr. Zehery Lajos bírósági titkár, ki törvényes felgyelmezése után személyi viszonyaira nézve előadja, hogy 27 éves, ref. vallású, budapesti lakos, nőilen, érdekelen.

A különbsé kérdésekre pedig a következőken vall.

Ezen 1919. évi március hó 10. napján rendelték be az igazságügyminisztériumba és ettől kezdve április hó 17.-ig Lengyel Aurél ügyosztályában előadó voltam. Úgy tudom, hogy az ügyosztályban a kommunizmus kitöréséig csak kis jelentőségű ügyek nyertek elintézését.

Ami Lengyel Aurélhoz a kommunizmus alatti működését illeti tudomásom szerint három kormánybiztársági rendelet előkészítésében játszott szerepet. Az első a forradalmi törvényesítésekkel azelőtt. IV. számú rendelet volt. Ezt Lengyel Aurél Vándory Rószdával együtt csinálta, de az általa tervezett rendeletcsomag nem volt egészen olyan, mintahogy az tényleg megjelent, így pld. közvetlen tapasztalatból tudom, hogy védbiztos ilyen néven nem szerepelt. Ezenfelül tudom azt is, hogy a 9. §. 2. bekezdése hiányzott. Nem volt meg a 10. §. sem a tervezetben. Amint annak a rendeletnek alapjára nézve vallottam ennek tudom, hogy láttam a kész tervezetet.

Ugyancsak Lengyel Aurél készítette a LIII. számú rendeletet is, mely a katonai büntettekről és a katonai forradalmi törvényesítésekről szól. Ezen a rendeleten emlékezetem szerint nem igen történt változás.

Végül tudom, hogy Lengyel Aurél a LXXII. számú rendelet előkészítésében is részt vett. Ezt a rendeletet Kármán Ele. márral együtt készítette. Részt vett az előkészítésben Ráthgyi

./.

István is. A rendelet emlékeztető szerint Károly Ilonka javasla-
tának alapulvétele mellett készült.

A jegyzőkönyv felolvasása után jóváhagyólag aláíratott.

Vmf.

Felcsúszás

Moldován

J E G Y Z É K Ö N Y V

felvételét a m. kir. igazságügyminiszteriumban 1921. évi április hó 30. napján dr. Lengyel Aurél miniszteri tanácsosa ellen fejezni Gyben.

Jelen voltak az alulírottak.

Meghívásra megjelenik dr. Haller Erik budapesti kir. ügyész, ki törvényes figyelemztetés után személyi viszonyaira nézve előadja, hogy 40 éves, nő, rom. kath. vallású, budapesti lakos, érdektelen.

A különös kérdésekre pedig következősen vall.

1919. január 1-től kezdve dolgoztam a XIII. Gyűjteményben. Ami Lengyel Aurélnek a Károlyi kormány alatti működését illeti konkrét adatot mondani nem igen tudok, de nékem az volt a benyomásom, hogy ő nagyon befentes volt. Ez lehetett az oka, hogy ő készítette a vallás és közoktatásügyi miniszterium esztendőváltásairól szóló néptörvényt. Ezt onnan tudom, hogy vagy előtte diktálta a tervezetet Lengyel Aurél, vagy pedig ő említett nékem, hogy a tervezet készítésével megbízták.

Ami Lengyel Aurélnek a proletárdiktatura alatti magatartását illeti emlékszem, hogy a diktatura első napjaiban dicsekedte Római Zoltánt: egy fejezte ki magát: "azután az ember. Néhány nap alatt hogy meg tudta szarvanni a szociálisták jogelvonási együletet." Későbbi beszélgetés közben kifejeztem aggodalmam, hogy mi lesz majd ezután a törvényekkel, hogy kell ezeket ezután idézni. Erre ő azt felelte "arról most nem is lesz szó." Lengyel Aurél ezen kijelentésének azt az értelmét tulajdonítottam, hogy véleménye szerint hosszú időre gondol. Egyáltalában egész magatartásán úgy láttam, mintha lezámolt volna a helyzettel és mintha bele akart volna helyeskedni. A tanácsoktartásáig első vagy második napján /: vasárnapon :/ emlékszem, hogy telefonhoz hívták és ekkor valaki diktált neki a forradalmi törvények eljárásról. Hogy ki diktálta neki a esztendővet nem tudom biztosan, de akkor azt következtettem, hogy Vámbéry. A telefonon kapott

ADATOK
A. HALLER

./.

azöveget Lengyel Aurél hangosan utánna mondta, és pedig egy hí-
szem Horváth Dániel miniszteri tanácsos urak lediktálta, a bün-
tetési tételeket azonban mindenhol kihagyta, és pedig azért, mert
impression szerint velem szemben bizalmatlan volt. Hogy ezen a
rendeleten kívül más rendelet előkészítésében is részt vett
volna, Lengyel Aurél, nem tudom. De úgy beszélték, hogy a LXII.
száma és a gyermekek kiegészítő szociális neveléséről szóló rende-
let előkészítésében részt vett. Azt nem tudom, hogy Lengyel Aurél
a népbiztosoknál valami különösebb előnyöket ígarkodott volna
magának kijárni, azonban emlékszem, hogy már az első napok egyi-
kén említette, hogy volt Bécsben. Hogy ezt mi célból tette, nem
tudom.

Felolvasás után jóváhagyólag aláíratott.

Kmf.

Stodrány László
ki. t. t. t. t. t.

Stodrány László

J E G Y Z Ó K Ö N Y V

Felvétetett a m. kir. igazságügyminisztériumban 1921. évi június hó 19. napján dr. Lengyel Aurél miniszeri tanácsosa előlani fejeletti ügyben.

Jelen voltak az alólírottak.

Leghivatalos megjelentik dr. Szustak Lajos ^{magyar} budapesti kir. ügyész, ki törvényes figyelmeztetés után személyi viszonyaira nézve előadja, hogy 30 éves, nő, román. kath. vallás, kiskorú orvosiassian, budapesti lakos.

A különbe kérdésekre pedig a következően vall.

A proletárdiktatúra alatt Lengyel Aurélnak családjában delrostan. Nevezetesen tanácsköztársaság idejében végzett munkálkodásait illetőleg tudomásom van arról, hogy ő XXXII. számú rendelet előkészítésében munkálkodott, hogy azonban az ő javaslatát fogadtatott-e el azt már nem tudom, mert nem láttam az ő tervezetét.

Ami Lengyel Aurélnak foglalkoztatásait illeti, dezeravetett volt az, hogy a kommunizmus mellőzték őt, mert munkája nem neki sem az családjának nem igen volt. Így isben említette Lengyel Aurél, hogy egy helybeli ügynek elintézésénél Szecseri azt merdettá neki, hogy majd "megtanítják szaberezni".

Azt, hogy a tanácsköztársaság alatt Lengyel Aurél milyen viszonyban volt ládayval, nem tudom. De erre emlékszem, hogy Szecseriről és környékéről több isben beszámoló beszélt.

Attól eltekintve nem igen nyilatkozott. Hogy a sajtóról szóló néptörvény tervezetének előkészítésében Lengyel Aurél milyen szerepet játszott, nem tudom.

A jegyzőkönyv felolvasása után jóváhagyólag aláíratt.

Vaf.

Moldorámpis

L. Russer Lajos

É S Z E R T E L E K

az ellenem folyamatba tett fegyelmi ügyben az 1921. évi február hó 16. napja óta kihallgatott tanúk vallomására.

1.

Az ellenem folyamatba tett fegyelmi ügyben az 1921. évi február hó 16. napján megtartott tárgyaláson indítványt terjesztettem elő a vizsgálatnak több irányban való kiegészítése érdekében. A bizottság el is rendelte a vizsgálat kiegészítését.

Az a tárgyba rendelkezés fogamatossájakép a vizsgált biztos ur kihallgatása:

1./ Magyar István és Tósbéry Ruzsics tanukat arra kérve, volt-e cselekvő részem a politikai foglyoknak az októberi forradalom kitörésekor történt szabadságra helyezésében,

2./ Balás Elemér, Farnas Dezse, Lehery Lajos, Heller Erik és Ruzsics Lajos tanukat a proletárdiktatúra alatti magatartásomra kérve, vizsgál

3./ Nálcsay Imre tanú²ministeri tanácsosá történt kinevezésem körülményeire kérve

Hagytam a határozatot, amellyel a vizsgálat kiegészítése elrendeltetett, nem ismerem és így nincs módomban nyilatkozni a tekintetben, vajjon a vizsgálat anyaga a most felsorolt tanúk kihallgatásával a bizottság intencióinak megfelelőleg most már teljesé vált-e?

Hinthez azonban a teljesített bizonyítás-felvétel a február hó 16-án tartott tárgyaláson tett indítványomat nem meríti ki, a jelen eljárás szabályai szerint pedig a helyes igazságsgoiglatás bizonyítékai: a vádely, a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság a tárgyaláson nem érvényesülnek, a való tényállás megismerhetőség érdekében a bizonyítás kiegészítésére a tárgyaláson megtett összes indítványaimat szóval is fentartom.

Szóval is újából kérem tehát:

Berinkei Dénes kihallgatását arra kérve, megfelelnek-e a valóságnak azok a tények, amelyeket korábbi írásos nyilatkozatom-

2.

ban és a tárgyaláson a sajtóról, továbbá a gyűléseséről szóló néptörvények létrejöttének körülményeire nézve elfáradtam;

Ugyancsak Berinkey Dénes kihallgatását arra nézve, megfelelnek-e a valóságnak azokra tények, amelyeket a lefegyverzési rendelet létrejöttének körülményeire nézve a közállapotok és a minisztérium állásfoglalása tekintetében elfáradtam;

aznak tisztázását, miképpen utasításra vettem át a Megyeri-féle Gyűlési elnökség további tagja voltam-e a proletárdiktatúra idején fennállott törvényszerkesztő irodának; voltam-e ezen iroda segédkönyvel szerint egyetlenegy kormányzótanácsai vagy népbiztosi rendeletnek szerzője vagy elfáradja,

Ennélfogva ezért újból részletesen megismétlem a tárgyaláson megfektetési bizonyítási indítványomat.

II.

(Ami az újabban kihallgatott tanúk vallomásait illeti, melleszem a múltú írásrészleteket azokra minden tartalmát szóbeli formában nélkülözhető kijelentésekre, hogy p.o. "az a benyomásom, hogy Lengyel Aurél a kormányállásfoglalás volt " " Lengyel Aurél hosszú időre gondolta a diktatúrát", " láttam rajta, hogy lemondott a helyzetéről, amelybe bele akart illeszkedni " stb., csupán csodálkozással fejezem ki azon, hogy jogos, aki tudja, hogy a tanúk vallomása; megtörtént tényekről való tudomást szerzése eszközre, ily subjektív véleményeket fogadhat.

Megyeri István és Vékényi Ruzsics vallomása mindenképpen megérkei azt az elfáradást, hogy én a politikai foglyok szabadlábra helyezésének kérdésében tartott megbeszélésem teljesen passzív viselkedtem, véleményemről nem nyilvánítottam, semmi irányban nem intézkedtem és hogy ilyképpen engem a szóban lévő rendelkezés megtételéért semmiféle felelősség nem terhel.

Farnóc Dezső vallomása megérkei azt az elfáradást, hogy "a sajtóról szóló néptörvény tartalmát az akkori igazságügyminiszter állapította meg; továbbá, hogy maga a sajtóról szóló néptörvény lényegesen radikálisabb tartalmú, mint a tárgya tervezetén volt; végül, hogy Kunfi miniszter oly rendelkezések felvételét kívánta, amek-

4./

tására. Erre Ládaj assal beszott meg, hogy érdeklődjem, mi a kérdésben Vándéry véleménye. En érintkezéste léptem Vándéryval és miután mindkettőnk tudomása szerint az említett statáriális rendelet ellen a gyakorlatban semmiféle kifogás nem merült fel, én azt a Tiszas-féle rendeletet j-ról j-ra, eszéről-eszre leíratam. Ezt a eszveget azt borítékban a helyettes népbiztosnak küldöttem le. A valóságnak teljesen megfelelően vallja Balás osztálytanácsosa ur, hogy a forradalmi kormányzatának az általam bemutatott eszveg garanciális rendelkezéseit mellőzte és másképp ugyancsak megfelel a tényeknek Zehery titkár urnak az az előadása, hogy a kiadott statáriális rendeletben oly rendelkezések foglaltak, amelyek az általam bemutatott eszvegben nem fordultak elő. Az általam bemutatott eszveg és a kiadott rendelet között valóban nincs sem formai, sem tartalmi különbség.

A forradalmi kormányzatának LIII. számú rendeletének eszvege / " katonai bűntek tekről " /, amelyre előre Zehery titkár azt állítja, hogy azt én készítettem, nem tőlem ered, azt egyáltalán nem az igazságügyminisztériumban készült. Határozottan emlékezem Ládajnak arra a kijelentésére, hogy a rendeletnek a eszvegét ő a hadügyi népbiztosságtól kapta jogi szempontból való átiratolás céljából, amely célból valamenyri népbiztosság rövid uton közvetlenül Ládajhoz küldte át miniszter tervzetét. Ezen csupán esztalagos stiláris cizellálás végett adta át Ládaj a eszveget, én azonban azon sem módosítást, sem kiegészítést nem tettem.

A kormányzatának LIII. számú rendelete - a folyamatban lévő bűnügyek likvidálásáról - amelynek tárgyáról én Balás osztálytanácsosa urral - az ő vallomása szerint beszélgettem, Ládaj legújabbabb alkotása. Ezt magától Ládajtól tudom.. Azt is tőle tudom, hogy ő az alapelveket Vizi Ferencsel, Sikkel Ferencsel és Balás Emmel beszélte meg. Engem Ládaj nem a likvidálási rendelet eszvegének az előkészítésével beszott meg, hanem assal, hogy megismerve a rendelet eszvegéből az intenciókat, jelöljem ki, azokat a bűnkat, akiknek XX környezetével a likvidálás lehetváltatható. A tervzetnek eszvege csupán átszemeltet - az őrá - betekintésre volt nélem. Inadt, hogy azt nélem még Balás Elemér sem láthatta - mint ő azt személyesen - bár az való, hogy a rendelet tartalmát előtte esz-

D./

vé tettem. Le kell azonban szögeznem, hogy én a likvidáló bírák ki-
jelölése tárgyában nem tettem egy lépést sem és a rendelet kiadá-
sa és végrehajtása mindenképpen az én közreműködése nélkül történt.

Ezerről titkár ur említett beszámolójában arról is,
hogy én részt vettem a gyermekbűntörvényről szóló LXXII. számú rende-
let megalkotásában. Homályosan emlékszem. A tény az, hogy a minisz-
térium egy másik tiszta - ~~szűkebb~~ miniszteri titkár és egy főosztályi bi-
ró közreműködésével - a népbiztons megtagadásából elkészítette a ren-
dellet tervezetének szövegét. Ugyanakkor később velem, mint formálód-
val kívánja megmutatni a fiatalkorúak bűncselekmények intézkedését, amely-
ek szintén a feloszlás és megszüntetés vonalára fordultak, mert a
belügy népbiztonsáról azt vitatta, hogy a büntetetlen fiatalkorúakról
való intézkedés a belügyi igazgatásnak a feladata, nem pedig az
igazságszolgáltatásé. Az igazságügyi népbiztons kérdés megvitatásá-
ra azokról a körökről hívtam meg a, amelyen Lukács közéleti vezetője, to-
vábbá Gutai népbiztosi és Kovács munkahelyi népbiztos vettek részt. En-
nek a megbeszélésnek során a népbiztos az értekezletre hívatott és a
felsoroltak jelenlétében véleményét kért tőlem arra nézve, vajjon
a büntetetlen fiatalkorúakról való elbírálást igazságügyi feladatnak tar-
tom-e? Válaszom teljesen fedte a büntető novellának és az 1913: VII.
t. cikknek a tekintetben elfoglalt álláspontját; véleményem a jelen-
lévők helyesléseivel találkozott. Ekkor a népbiztos arra kért, hogy
az előzőli tervezetet én is vizsgáljam át a véleményemben elfoglalt
álláspont szempontjából. Erre azonban nem volt szükség, mert a ter-
vezet ugyanezen elvi alapon készült.

Tilakozva ezekből, hogy én egy rendelet szövegének sem
varcát a szerzője és egy rendeletnek sem voltam előadója és hogy az
én kézírásomat vagy aláírásomat senki nem láthatta, sem azok nem ta-
madhatják, akik a Társaságoktatásról című hivatalos lap szerkeszté-
se körül ebben az időben közreműködtek, sem az írástár egész anyagá-
nak átkutatása nem volt előző napfényre.

III.

Határozottan el kell háritanom azt a szóbeszédet
is, hogy én - ki a forradalom kiörvénnyel miniszteri osztálytanácsos
voltam - bármily eseményből kifordítható uton-modon nyertem a for-

6.

~~tanácsadón~~ alatt miniszteri tanácsosá kineveztetésemet, én az első minisztériumi szolgálatom alatt fokozól-fokozó soronkívül léptem elő, soronkívül lettem pájzsbíróvá járásbíró, majd VII. fidesztörvénycsállyu járásbíróvá léptem elő, ugyancsak soronkívül és soronkívül neveztettem ki kir. ítélőtáblai bíróvá is. Mindezen ~~KIRÁLY~~ kinevezések iránt még Balogh János igazságügyminiszter tett előterjesztést természetesen azóki, hogy én valaha egyetlenegy lépést tettem volna ily előterjesztés érdekében, Miniszteri osztálytanácsosod Váconyi Vilmos igazságügyminiszter előterjesztésére neveztettem ki, mert mint kir. ítélőtáblai bíró nem voltam szolgálattevőre az akkori választójogi minisztériumba beosztásod, Váconyi pedig engem ajánlott a választójogi javaslat elfogadásával megbízni. Éppen a miniszteri tanácsosi cím és jelleg megadása azonban már rangsorban történt, valószínű miniszteri tanácsosod kineveztetésem pedig oly időpontra esik, mikor a rangsorban állók már része valószínű miniszteri ~~KIRÁLY~~ tanácsosok voltak és én voltam az igazságügyminisztériumban az egyetlen cím és jelleg miniszteri tanácsos. Ha nem jut eszébe senkinek, hogy kifogásolja azok kinevezését, akik a forradalom ~~előtt~~ miniszteri osztálytanácsosokból valószínű miniszteri tanácsosod és már két múlva soronkívül helyettes államtitkárrá neveztettek ki, vagy annak kinevezését, aki osztálytanácsosból egyszerűre államtitkár lett a forradalom alatt : ugy az én szabados előléptésemem csupán a kicsinyesség akadhat fenn.

A legtöbb esélyesékre azonban az adott alapot, hogy engem Berinkey igazságügyminiszter az 1918. évi karácsony napjaiban az akkor szervezett ~~Minisztérium~~ kodifikációsállás Gyűjtemény főnökévé tett meg, ami

azért okozott felháborítást, mert Balogh György akkori bariai tanácselnök az ugyanakkor esem Gyűjtemény ~~MINISZTER~~ tagjává sztatott be. Kijelentem, hogy én osztályfőnökké való kineveztetésemet sem követeltem, sem követve nem kértem, arról Berinkey igazságügyminisztertől a kijelölés megtörténte után értesültem. Berinkey tanúsíthatja, hogy - a kijelölés az államtitkárokkal való megbeszélés alapján történt, a megbeszélés azonban sem az én főnökségem ellen, sem azért, hogy Balogh György a vezetésre bízott Gyűjtemény referense lett, észrevétel nem történt.

J e g y z é k ö n y v

az igazságügyminiszeri alkalmassottakról az u.n. tanácskörmény alatt tanúsított magatartásukról elbírálásra kiküldött fegyelmi bizottságak Budapestén 1921. évi november hó 26. napján dr. Lengyel Aurél miniszeri tanácsos fegyelmi ügyében tartott tárgyalásokról.

J e l e n v a n n a k :

Dr. Kan Béla igazságügyi államtitkár a bizottság elnöke
 dr. Berencsely Jenő igazságügyminiszeri tanácsos
 dr. Mikó Ferenc " "
 dr. Agárdy Jenő " osztálytanácsos
 dr. Téry Tivadar " "

a bizottság tagjai

dr. Goldoványi István kir. törvényszéki bíró, fegyelmi vizsgálóbíró és jegyzőkönyvvezető.

dr. Lengyel Aurél igazságügyminiszeri tanácsos terhelt.

Elnök a tárgyalást megnyitván, előadó felolvasa a fegyelmi bizottság 1921. évi február hó 18. napján hozott vizsgálatkiegészítést elrendelő határozatát és ezután ismerteti a határozat alapján formavezetett pótvizsgálat eredményét.

Dr. Lengyel Aurél védekezését irásban már előterjesztett két nyilatkozatának megfelelően terjeszti elő. A bizonyítás kiegészítéseeképpen a sajtó szabadságáról szóló 1918. évi II. néptörvény létrejöttének körülményeire nézve, valamint Diets Vároly volt rendőrkapitány védjára nézve kéri dr. Berincsey Dénes nyug. miniszterelnök kikérését, arra a körülményre nézve pedig, hogy a tanácsköztársaság tartama alatt egy rendelettervezetet sem vitt közszóval végzett a Tanácsköztársaság című lap szerkesztőjében, kéri ezen lap szerkesztőjét meghallgatni.

Előadó a tényállást teljesen tisztácottnak és határozathozatalra megírettnak tartja, ennek következtében terhelt indítványának elutasítását kéri.

Dr. Lengyel Aurél ezután eltávozott, a bizottság pedig márt ülésben az előadó javaslatának meghallgatása után egyhangúlag a következő

v á g h a t á r o s a t o t

haza :

A fegyelmi bizottság dr. Lengyel Aurél igazságügyminiszeri tanácsost az ellene esett víd alól felmentendőnek tartja.

Ezt a véghatározatot a bizottság jóváhagyta végett az igazságügy-minister ur. Örnagyságtársa elé terjeszti.

I n d o k o k :

Dr. Lengyel Aurél miniszeri tanácsosa ellen az eljárás azon víd alapján indult meg, hogy a tanácsköztársaság megalakulásakor nagyobb hatáskört nyert, mert több Gyorsbíró főnöke lett, továbbá azon az alapon, hogy dr. Diets Mikoly volt rendőrfőkapitány a "Részeli Hírek" 1919. évi augusztus hó 31-iki számában megjelent cikkel kapcsolatban 1919. évi szeptember hó 3. napján azt vallotta, hogy a Berinkey-kormány ugyanezen év január havában Lengyel Aurélnak véleménye alapján mellőzte a kommunista igazságok elfolytása érdekében általa javasolt büntető eljárás megindítását. Ezzel a rendőrfőkapitány által beérkezett adatok alapján dr. Táry Albert a budapesti kir. Gyorsbíró akkor vezetője, azt Berinkey -nének miniszerelnök és Juhász Nagy Sándor igazságügy-minister véleménye szerint is a büntető eljárás megindítására előzetesek lettek volna.

I. Nem vitás, hogy dr. Lengyel Aurél Diets Mikoly javaslatával azonban a miniszerelnököknek a büntető eljárás megindításának egyelőre való mellőzését javasolta. Véleményét egyrészt arra alapította, hogy a Btk. 127. és 133. §-ai csak a királyság intézményét védik és ezért kötelesség tartotta, hogy a Kuria ezek alapján a népköztársaságot is védelemben fogja-e részesíteni, másrészt pedig az addig rendelkezésre állott adatokat olyan fogatásoknak találta, hogy ezek alapján a Btk.-ba ütköző községi büntetőeljárások miatt meginduló büntető eljárás előreláthatólag nem vezetne eredményre.

Berinkey Dénes azonban azt vallja, hogy Lengyel Aurél véleménye a miniszeri tanács döntésére befolyással nem bírt, mert a miniszeri tanács már ennek a véleménynek beérkezése előtt az eljárás megindításának mellőzése mellett döntött és ezenfelül az ő véleménye szerint sem lehetett volna az addigi adatok alapján a büntető eljárás eredményes.

Diets Vároly Berinkey Dénes vallomásának közlése után is fenn-
tartotta azt a vallomását, hogy a minisztertanács Lengyel Aurél vélemé-
nye alapján döntött a kommunizmus elleni büntető eljárás megindítása
tárgyában, a bizottság azonban úgy találta, hogy ez a vallomás Berinkey
Dénes vallomásával és Lengyel Aurél védkezésével szemben nem vehető fi-
gyelembe, mert az, hogy a minisztertanács kinek véleménye alapján dön-
tött, arra nézve irányadul a közvetlen tudomással nem bíró Diets Vá-
rolynak vallomását csak abban az esetben lehetne elfogadni, ha megnevezett
olyan tényeket igazolt volna --, amelyek Berinkey Dénes vallomásának
hitelt érdemlőségét megerősítették volna. .

~~Ilyen körülmények között~~ a bizottság véleménye szerint a
Diets Vároly által említett vád alapján csak abban az esetben lehetett vol-
na terhelttel szemben fegyelmi intézkedést tenni, ha nem vitás tartalmú
véleménynek nyilvánítása már ekkoriban is alkalmas volna fegyelmi vét-
ség megállapítására. Mivel azonban a bizottság véleménye szerint a már
ismertetett véleménynyilvánítás fegyelmi véttség tényállásaként megil-
lapításra nem alkalmas, ezért a bizottság úgy találta, hogy ezen vád-
pont alapján terhelttel szemben fegyelmi uton intézkedést tenni nem vol-
na indokolt.

II. A fegyelmi vizsgálat kiterjeszkedett arra, volt-e ter-
heltnak eszeléskor része a politikai foglyoknak az októberi forradalom
kiterjeszkedő történeti szabadságra helyezésében.

Van vitás, hogy Lengyel Aurél 1918. évi október hó 31. napján
délután jelen volt az igazságügyminisztériumban tartott azon a megte-
sztelésen, amely a foglyok szabadságra helyezésére vonatkozó rendeletet
megszövegezte és ennek távirati elküldését elhatározta.

Vizsgálat tárgyát említfogva csak az képezte, hogy milyen ré-
szet volt Lengyel Aurélnak ezen rendelet létrejöttében.

Lengyel Aurél ezzel védekezik, hogy semmi. Szerinte ugyanis
a László által előterjesztett eszöveg tekintetében állást nem foglalt,
véleményt nem nyilvánított, de a tanácskozásba egyébként sem fejt be.

A fegyelmi bizottság folyó évi február hó 15. napján hozott
határozata értelmében a vizsgálóbírók dr. Vámbéry Ruzsics és dr.
Veggyer István tanakat hallgatta ki.

Vámbéry Ruzsics nem emlékszik ugyan, hogy Lengyel a megbeszélés-

lében mind szerepet vitt, emlékezik azonban, hogy a szőnyegforgó délutáni összejöveteleire terhelte otolságnak érzett, ezenfelül ismerve Lengyel Aurélnak politikai ügyekben tanácsitani szokott simalstony és rezervált magatartását, valószínűnek tartja, hogy a megbeszélésbe tényleg nem adott bele.

Magyary István szerint Vámbéryvel és Ládával már becsüfgettek a foglyok szabadlábra helyezéséről, midőn Lengyel Aurél bejött. Előadja, hogy Ládai tervezetével szemben ő egyáltalán nyilvántitott, Lengyel Aurél azonban emlékezete szerint, véleményét egyáltalán nem nyilvántitott. Ez nem is volt feltétlenül előtte, mert Lengyel Aurél mindig olyan fegyelmezett tisztviselőnek tartotta, aki hivatalos ügyekben csak akkor nyilvántitott véleményt, ha kérdesték.

A vizsgálat többi adatai szerint /: így Radányi Ester vallomása / a sürgősségi ügyet sem Lengyel Aurél diktálta, hanem Ládai István. Vámbéry Rostan vallomásaival való tekintettel arra nézve sem került fel elégséges adat, hogy a sürgőst a Nemzeti Tanács pecsétjével való ellátás végzett Lengyel Aurél vitte volna a Nemzeti Tanácsba.

A felsoroltak alapján a fegyelmi bizottság azt a következtetést vonta le, hogy Lengyel Aurél a kifogásolt rendelet létrejöttében csak részben vett részt nem vitt: az a körülmény pedig, hogy a rendelet megbeszélés tárgyában tartott megbeszélésen jelen volt és a rendelet elkészítés ellen nem tiltakozott, fegyelmi vétség megállapítására nem alkalmas, miért is a bizottság egy találta, hogy Lengyel Aurél ellen ezen vádpont alapján sem lehet fegyelmi büntetést kiszabni.

III. Ami Lengyel Aurélnak a sajtótörvényekről szóló 1918. évi II. sz. néptörvény létrejötté körüli tevékenységét illeti, Lengyel Aurél azmal védekezik, hogy ami radikális talán a néptörvényben van, nem tőle ered, hanem azt a minisztertanács vette fel. Az, hogy Lengyel Aurélnak az a védekezése mennyiben felel meg a valószínűnek, a rendelkezésre álló adatok alapján teljes bizonyossággal megállapítható nem volt.

A 7.443. számú iratokból ugyancsak az 1-8. aljának, melyek a sajtó néptörvény előkészítésére vonatkoznak, hiányoznak. Ezek azonban az 1918. évi december hó 3. napján tartott minisztertanácsai jegyzőkönyv szerint a minisztertanács a sajtótörvénynek előterjesztett szövegét változatlanul fogadta el és így ezen az alapon esetleg arra lehetne kö-

vetkezett, hogy Lengyel Aurél védekezése nem helytálló.

Vicent azonban Farnes Bassé igazságügyminiszeri titkár, aki 1918. é. végén Lengyel Aurél mellé volt beosztva, épen azért, hogy a sajtótörvény előkészítési munkálataiban segítszenek, közvetlen tapasztalatból eredően vallja azt, hogy az 1918. é. végén megjelent sajtótörvény szélső néptörvény a Lengyel-féle tervezetnél lényegesen radikálisabb tartalmú volt.

Erre a két ellentétes adatnak egybevetése alapján úgy találta a fegyelmi bizottság, hogy Lengyel Aurél hivatali vétkességének megállapítására elégséges adat nincsen és ezért megbüntetését e miatt sem véli helyénvalónak.

Az egyesülési és gyűlékezési szabadságról szóló 1919. évi III. számú néptörvény tekintetében ezzel védekezik Lengyel Aurél, hogy ezen törvény tervezetének egyedül az a szakasza származik tőle, amely megállapítja, hogy az egyesületet, illetve nyilvános gyűlékezést fel lehet szüntetni, ha csúlja, vagy működés bűntetőtörvénykönyvébe ütközik, illetve, ha büncselekmény elkövetésére hív fel, vagy bűntetőtörvénybe ütköző erőszakot követ el. Tervezhi védekezése pedig az, hogy a miniszerterjesztés épen ezt a némi garanciát tartalmazó rendelkezést terjesztte.

A T. 446./1. számú iratnak I. mellékletéből kitűnik, hogy terheltnék az általa elővezetett szakasz törvény tekintetében emelt védekezése megfelel a valóságnak és ezért a bizottság fegyelmi ítéletét e miatt nem is találta szükségesnek.

IV. A vizsgálat anyagának negyedik csoportját az a kérdés képezi, hogy milyen szerepe volt Lengyel Aurálnak a lefegyverzési rendelet létrejötté körül.

E tekintetben kifogás tárgyát képezhette az, hogy Lengyel Aurél nem közölte Verinkei igazságügyminiszterrel, illetve később miniszerelnökökkel azokat az aggodalmakat, melyeket a belügyminiszerium lefegyverzési tervezele ellen az 1919. évi január hó 16. napján tartott meghallgatáson hallottak alapján az igazságügyminiszerium által kiküldött Horváth Péter miniszeri osztálytanácsosa emelt és aminek közlése útján esetleg még lehetett volna akadályozni a miniszerterjesztés által 849./1919. H.E. szám alatt elfogadott rendelet kibocsátását is.

Ezen a tárgyaláson ugyanis a hadügy- és belügyminisztérium képviselői a fegyverbeszolgáltatási rendelet indoklására egyöntetűen azt adták elő, hogy lezerelés után nemcsak a katonaság vitte haza az általa eddig használt fegyvereket, hanem a csécselőkkel együtt az összes fegyver. és lőszerraktárakat kirabolták, továbbá hogy a rendőrség által ismert 4-6 helyen 10.-15.000 fegyver van a hozzávaló töltényekkel együtt felhalmozva.

Ezen előadások alapján Horváth Dániel az értekezleten azt a véleményét fejezte ki, hogy a kincstári fegyverek megsemmisítéshez a tervezett kibocsátás nem szükséges, mert ezt a fennálló szabályok alapján is meg lehet tenni, ezenfelül a rendelet célját sem érné el, mert a tervezett beszolgáltatás éppen azt fogja eredményezni, hogy a megbíztató polgári elem beszolgáltatja a fegyvert, míg a raktárokból elrabolt fegyverek továbbra is a megbízhatatlan elemek rendelkezésére maradnak.

A rendeletnek kibocsátása után az is eredményezte, hogy a rablott fegyverek a csécselők birtokában maradtak és hogy a proletáruságon kitörése után ezekből a fegyverraktárokból fegyveresték fel a proletárokat.

Langyel Aurél védekezése hármaz irányú.

Elsőször, hogy amint Horváth Dániel jelentőse írásba foglalta, azt még az-nap államtitkári revízió alá terjesztette:

másodszor, hogy osztálytanácsosa aggodalmát az államtitkár mellőzéseivel nem volt köteles a miniszterrel rögtön közölni, végül

harmadszor, hogy a belügyminiszter által a minisztertanács elé terjesztett eszveg azonos azal a eszveggel, melynek a belügyminiszterhez eljuttatott eszvegt Horváth Dániel fogalmazta.

Ami az első védekezést illeti, a T.438/11. számú Egyiratról kitűnik, hogy Horváth Dániel a eszbanforgó jelentést 1919. évi január hó 17. napján foglalta írásba. Langyel Aurél az Egyiratot dátum nélkül láttaozta, Szász államtitkár az pedig január 21-iki dátummal kiadta. Tekintettel arra, hogy az igazságügyminisztériumban a láttaozás akkor esekett dátumot nélkülözni, ha az ugyarason a rapon történt, mint amely raprak dátumát az előadó fogalmazványán feltűntette, az a védekezés elfogadhatónak látszik.

Ami a harmadik védekezést illeti, a fegyelmi bizottság tanács-

hasznosította a T.438/10.- és 13. alászáma Ügyiratokat és ezekből megállapítható, hogy a Horváth-féle tervezet és a megjelölt miniszeri rendelet között tényleg csak kisjelentőségű eltérések vannak.

Kiemeli ezenfelül a bizottság azt is, hogy a belügyminiszter a 11. alászáma előadmány utolsó bekezdésében is említett igérete ellenére az alkalmazási rendelet tervezetét az igazságügyminiszterrel újból nem küldte.

Mindemellett egybevetéséből arra a meggyőződésre jutott a bizottság, hogy Lengyel Aurél az alkalmazási rendelet tekintetében tanúsított magatartása nem kifogásolható.

V. A Lengyel Aurél ellen megindult vizsgálat anyagának utolsó csoportját nevezettnek az u.n. tanácsköztársaság alatt tanúsított magatartása képezte.

Az első, amit e tekintetben el kellett bírálni az volt, kifogásolható-e, hogy Lengyel Aurél eddigi ügykezelés megartása mellett a büntetőjogi /: Kogger-féle :/ ügyosztály vezetését is átvette.

Minden adat arra nézve, hogy Lengyel Aurél ezt a megbízást kereste volna. Minden adat arra sem, hogy ez az állás reáértve anyagi előnyül járt volna.

Lengyel Aurél magatartásának közelebbi megvilágítása érdekében a fegyelmi bizottság február hó 18. napján hozott határozata alapján a vizsgálóbírók kihallgatta a terhelt ügyosztályában működött fogalmazó személyeket. Ezek vallomásaik egybevetéséből kitűnik, hogy a tanácsköztársaságnak négy olyan rendelete van, amelynek megalkotásánál Lengyel Aurél esetleg szerepet játszott.

Az első ezek közül a forradalmi törvényesítőkről szóló IV. száma rendelet. Balázs P. Elemér, Zehery Lajos vallomása, és mégnek Lengyel Aurélnek nyilatkozata alapján is kétségtelen, hogy Lengyel Aurél ennek alkotási munkájában közreműködött. Balázs P. Elemér azonban azt vallja, hogy hallomása szerint az ügyosztály tervezetének bizonyos garanciális rendelkezéseit mellőzték. Vallomását megerősíti Zehery Lajos, aki ezenfelül kiegészíti, hogy a rendelet 9.§-ának második bekezdése és 10.§-a nem volt a tervezetben és a vádbírók sem szerepeltek ilyen néven. A tervezet szövegét a megjelölt rendelettel azonban ő sem hasonlította össze.

A tervezet szövege éppen úgy, mint a többi tanácsköztársasági

rendelet tervezete, nem volt feltételható, miután azonban Lengyel Aurél védekezését a már említett két tanu vallomása támasztja, az elfogadható.

I/ Szabó Lajos bírósági titkár azt vallja, hogy a katonai bűntettekről és katonai forradalmi törvényszékekről szóló LIII. számú rendeletet is Lengyel Aurél készítette.

Lengyel Aurél azt a vallomást tévesnek tartja, mert szerinte a rendelet szövegét a hadügyi népbiztosság készítette el és ő csak jogi szempontból való átvizsgálás céljából kapta meg az iratokat.

A szóbanforgó rendelet tényleg katonai büncselekményeket sorol fel. Ezeknek összehasonlítása a katonai bűnügyekben való jártasságot és így különös szakértelmet tátelezett fel, ennek következtében a bizottság az a véleményre, hogy Lengyel Aurél védekezése elfogadható.

II/ Idet sorolt fel arra is, hogy Lengyel Aurél részt vett a bűnügyek likvidálásáról szóló LXII. számú rendelet létrehozásában. E tekintetben egyedül Balázs P. Elemér vallomása áll rendelkezésre, miután azonban Lengyel Aurél tervezetét nem küldte vele, a tervezet szövege pedig, amint már fentebb említettett, nem áll rendelkezésre, mert már nem állapítható meg, hogy a tervezet milyen változtatással fordított el és így nem állapítható meg az sem, hogy Lengyel Aurélnak a tervezet létrejötté tekintetében tanúsított munkássága fegyelmi vétség tárgyilla, dekit kimeríti-e.

III/ Ez a körülmény az oka annak is, hogy a fegyelmi bizottság nem tudta megállapítani, hogy Lengyel Aurélnak a fiatalokokról szóló LXIII. számú rendelet elkészítésében milyen szerepe volt.

VI. A február 16-iki tárgyaláson a bizottság annak megállapítását is elrendelte, hogy milyen lépéseket tett Lengyel Aurél valószínű miniszeri tanácsosak beindó kinevezése érdekében /: a kinevezése a tanácsköztársaság kitörése előtt egy nappal tartott miniszeri tanácsos határozat alapján történt /: Úr. Vádosy Imre az igazságügyminiszerium elnöki osztályának akkori vezetője nem emlékszik, hogy Lengyel Aurél kérése mila azt, emlékszik azonban arra, hogy Juhász Nagy Sándor igazságügyminiszer Lengyel Aurél kinevezését akkoriban kifejtett munkásságának elismerésül többször sürgette, ebből azt következtette, hogy Lengyel Aurél közvetlenül a miniszertől kérte kinevezését.

Ez a vallomás önmagában nem alkalmas annak megállapítására,

hogy Lengyel Aurél nem illő módon kérte volna előlépését.

De, nem látott a fegyelmi bizottság fegyelmi intézkedésre alapot dr. Farnes Dezsőnek azon vallomása figyelmen kívül, hogy Lengyel Aurélnak része lett volna abban, hogy dr. Nagy Ferenc a ferdalcom kitérője után a Jogászegylet elnökségétől elmondították.

A vizsgálóbiztos ugyanez kihallgatva dr. Nagy Ferencet. Is a tanu azonban azt vallotta, hogy a Magyar Jogászegylet éléről való el-távolításra nincsen prezsidio nélkül, békélt határozata el segít, mert egy találat, hogy a tulajdonban változott viszonyok között a Jogászegylet működésére nem volna előnyös, ha mint expedit munkapárti politikus a vezetést megteremtette volna.

Mintán az eddig kifejtettek szerint nem került fel olyan tény, mely fegyelmi vétség tényállását megállapítaná, illetve nem nyert bebizonyítást olyan tény, melynek alapján fegyelmi vétség megállapítható volna, a bizottság az a véleményre, hogy Lengyel Aurélt az ellene emelt vád alól fel kellene menteni.

Várt.

J. K.

elnök.

**H. S. S. S. S.*

előadó.

*A bizottság javaslata
elfogadom.*

Április 9. 1917

V. M. S. S.

18545/1920.I.M.E. szám.

A m. kir. Állampénztárnak

Utasítom a kir. állampénztárt,
hogy ezt a Hirdetést számfejtő helyi-
ségben eszenbedtől helyen haladók nél-
kül függessze ki, legalább a folyó év
végéig tartva ott kifüggesztve a az
igazságügyi nyugdíjasok figyelmét arra
külön-külön is hívja fel.

Budapest, 1920. november hó 20-án.

A miniszter rendeletéből:

Miniszter
ministeri társaság

*Hirdetmény az igazságügyi állami nyugdíjasok családi pótléka tárgyában 1920-ból
(MNL OL K577, H.13. 1917.).*

18540/1920.I.M.E.m.én.

KÖZVETLENI
INTÉZKEDÉSEK
27934I.
H I R D E T É S

K 578

az Igazságügyi állami nyugdíjasok családi pótléka tárgyában.

As állami alkalmazottak családi pótlékára vonatkozó törvények és rendeletek hatályát a m. kir. minisztérium a folyó évi október hó 17-én kelt 8.900.M.E.számu rendeletével 1921.évi január hó 1-étől kezdőkéig az állami nyugdíjasokra is kiterjesztette.

As ezen törvényekben és rendeletekben foglalt intézkedéseket a m. kir. igazságügyminisztérium az igazságügyi állami nyugdíjasokkal tudomás és mihestartás végett kivonatban az alábbiakban közli:

1. As igénykövetésre és az igény meghatározásra.

1./ As 1912: LIV., illetőleg az 1895: II. törvény-cikk, vagy az ennek hatálya előtt érvényben állott nyugellátási szabályok alapján nyugalmába helyezett állami tisztviselő, kcselő, díjnok, altiszt és hivatalnok /:szolgá./, valamint havi-, heti-, vagy napibéres altiszt és hivatalnok /:szolgá./ a nyugalmába helyezése időpontjára tekintet nélkül igényt tarthat családi pótlékra:

1./ Törvényes felesége után.

ha az azal közbe háztartásban él és feleségének saját keresetéből évi 1.200 K-t elérő vagy meghaladó jövedelme nincsen;

2./ 24 éven aluli törvényes vagy törvényesítettédes vagy mostoha gyermeke után.

ha az édes vagy mostoha gyermeknek bármilyen mértékben a köz- vagy magánalkalmazása, művészeti, ipari, kereskedelmi stb. foglalkozása után még átmenetileg nincs olyan jövedelme, illetőleg polgári, katonai, ellátási, nevelő- vagy tanintézetben olyan ingyenes ellátást, alapítványt vagy ösztöndíjat, a mostoha gyermek

Közvetlen
K. szolgá. -

H 13

7 25

pedig olyan nevelési járulékot sem élvez, amelynek értéke akár, pénzben, akár természetben, akár pénzben és természetben együttvéve az évi 1.200 koronát eléri vagy meghaladja;

C/ a következő családtag után:

a/ 24 évnél idősebb törvényes vagy törvényesített édes vagy mostoha gyermeke,

b/ testvére,

c/ szülője,

d/ nagyszülője,

e/ testvérének házastársa,

f/ teljesen szülőtlen unokája,

g/ testvérének teljesen szülőtlen gyermeke,

h/ örökbefogadott, nevelt és törvénytelen gyermeke,

továbbá feleségének

i/ testvére,

j/ szülője,

k/ törvénytelen gyermeke és

l/ felesége testvérének teljesen szülőtlen gyermeke után,

ha a családtag eltartásáról egyedül és kizárólag a nyugdíjas gondoskodik, mivel annak eltartására köteles és képes más hozzátartozója nincsen; a mellett a nyugdíjas is, felesége is és a családtag is vagyonatlan és a nyugdíjasnak nyugalmlátásán felül, feleségének és a családtagnak pedig egyáltalán semmiféle jövedelme vagy keresete nincsen, a 24 évesnél idősebb, de 60 évesnél fiatalabb családtag pedig még teljesen munka és keresetképtelen is.

A nyugdíjast az A/ és B/ pontok alatt említettek után a családi pótlék a törvény erejénél fogva megilleti, ha nála a megkívánt feltételek megvannak, a C/ pont alatt említettek után ellenben a családi pótlékot a körülmények mérlegelése alapján a miniszter engedélyezi.

2/ A katonaság, valamint aki hivatalvesztés miatt
az 1912: LXV.t.cikk 7. §-a alapján kivételos ellátást élvez,
 csak a m.kir. pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával részesíthető családi pótlékban.

3/ A nyugdíjas örvagy, aki férje egykori alkalmazá-
sa alapján élvez nyugellátást, családi pótlékban nem részesül-
het.

4/ Az a nő, aki saját alkalmazása után nyugellátást
és ezenfelül az 1912: LXV.t.cikk, illetőleg az 1893: II.t.cikk
vagy az ez előtt hatályban volt nyugellátási szabályok alapján
örvagy ellátást is élvez, családi pótlékra szintén nem tarthat
igényt.

Az a nő, aki csak saját alkalmazása után élvez nyug-
ellátást, családi pótlék szempontjából a férfi nyugdíjassal egy
tekintet alá esik, családi pótlékra azonban csak akkor tarthat
igényt,

a., ha hajadon, vagy

b., ha férje meghalt, vagy holtá lett nyilvánítva,

vagy

c., ha férje teljesen munka- és keresetképtelen és a
 férjnek semiféle ellátása vagy jövedelme nincsen, vagy

d., ha férjétől különválva él, a gyermeke vagy más
 családtag az ő gondosága alatt áll és annak eltartásáról telje-
 sen ő gondoskodik.

5/ Az országnak idegen közigazgatás alatt álló ter-
ületéről a magyar közigazgatás alatt álló területére átjött
nyugdíjasoknak családi pótlékra való igényét nem érinti az a kö-
rülmény, hogy nyugellátásuk előzőszerint segélykép van folyósítva.

II. Az igény megnyilvának és megvezetésnek bejelentése.

6/ A nyugdíjas /kegydíjas/, aki családi pótlékra
igényt tarthat, igényét írásban bejelenteni a egyidejűleg igazol-

✓.

ni tartozik mindazokat a feltételeket, amelyek mellett részére családi pótlék megállapítható.

7/ A bejelentés az igazságügyi nyugdíjas /:kegydíjas/ részéről a m.kir.igazságügyminiszterhez címzett folyamódvánnyal, a törvényes házasság igazolása házassági anyakönyvi kivonattal, a gyermek vagy más családtag életkora születési anyakönyvi kivonattal vagy erre alkalmas más okirattal, egyéb feltételek igazolása pedig az illetékes helyhatóság /:kerületi előjáróság, polgármester, községi előjáróság/ által a folyamódványra vezetett vagy külön kiállított bizonyítvánnyal, a családtag munka- és keresetképtelensége pedig közhatalmi orvosi bizonyítvánnyal történik.

8/ Az ügyemet gyorsítása érdekében a folyamódványban kérőni kell a hozzáadalmasságot; elégséges abban a bejelentett családtag nevét és a nyugdíjához való viszonyát, továbbá nyugellátásra vonatkozó utalványrendelet keltét és ügyszámát, a fizetésre illetékes állampénztár székhelyét, valamint a bejelentő nevét és lakását /:város, utca és házszám/, és azt, hogy a kérelem családi pótlékre irányul röviden megjelölni.

Az igény megszűnését a megszűnés okának és időpontjának tözetos megjelölésével ugyancsak közvetlenül a m. kir. igazságügyminiszteréhez kell írásban bejelenteni.

9/ Érdekben áll a nyugdíjasnak a bejelentést halála után néki megtenni, mikélyt körülményei /:házasságkötés, gyermek születése, családtag háztartásba vétele stb. folytán/ oly módon változnak, hogy annak alapján családi pótlékre vagy családi pótlékának felmentésre tarthat igényt vagy pedig /:pl. halálát, kilövést, eltartott családtag kiválása folytán/ a családi pótlékre való igénye egészen vagy részben megszűnik, mivel a bejelentés körüli késedelem az igény megnyilvánása esetén anyagi kárt, az igény megszűnése esetén pedig fagyolni és anyagi felelősséget von maga után.

10/ Azoknak a nyugdíjasoknak, akik 1991. évi január hó 1-31. között tartanak igényt családi pótlékra, bejelentésüket legkésőbb 1990. évi december hó végéig kell becsúsztatniuk.

III. A családi pótlék összege.

11/ A családi pótlék összege szempontjából a nyugdíjasok /:kegydíjasok/ négy csoportba tartoznak annak az alkalmazásnak megfelelően, amelyben a nyugdíjas /:kegydíjas/ a tényleges szolgálatban utoljára állott.

12/ Az első csoportba tartoznak és családtagokként évi 800 K családi pótlékban részesülnek a nyugdíjas /:kegydíjas/ tisztviselők.

13/ A második csoportba tartoznak és évi 400 K családi pótlékban részesülnek a nyugdíjas /:kegydíjas/ kezelők, kezelők, és díjazók.

14/ A harmadik csoportba tartoznak és családtagokként évi 400 K családi pótlékban részesülnek a nyugdíjas /:kegydíjas/ állástek és hivatalsegédok /:szolgák/.

15/ A negyedik csoportba tartoznak és évi 320 K családi pótlékban részesülnek a nyugdíjas /:kegydíjas/ havi-, heti- és napiórás állástek és hivatalsegédok /:szolgák/.

IV. A családi pótlék esedékessége.

16/ A családi pótlék a nyugdíjas /:kegydíjas/ részére előzetes naptári negyedévi részletekben válik esedékessé.

17/ Az első esedékesség időpontja változik aszerint, amint a nyugdíjas /:kegydíjas/ a családi pótlékra való igényét késedelem nélkül vagy pedig késedelemesen jelenti be, továbbá aszerint, amint a nyugdíjas /:kegydíjas/ a felesége /:A./, vagy gyermeke /:B./, vagy más családtag /:C./ után részesíthető családi pótlékban.

18/ A családi pótlék azon nyugdíjas /:kegydíjas/ részére, akinek ideje a folyó év végéig nyílt vagy nyílik meg.

minden családtag után 1921. évi január hó 1-től válik esedékessé, ha igényét legkésőbb 1920. évi december hó végéig bejelenti. Ha a bejelentés később történik, a családi pótlék a bejelentést követő legközelebbi évnegyedtől kezdve lesz esedékes.

19/ A feleség /:A./ és gyermek /:B./ után a családi pótlék a jövőben annak az évnegyednek a kezdetétől jár, amelyben a nyugdíjas /:kegydíjas/ házasúgót kötött, illetőleg amelyben gyermeke született, - ha igényét késedelem nélkül bejelenti. Késedelem esetén csak a bejelentést követő évnegyed kezdetétől állapítható meg részére a családi pótlék.

20/ As I. 1/ pontban C/ alatt felsorolt családtagok, után a családi pótlék a bejelentés időpontjára tekintet nélkül a jövőben mindenkor az engedélyező minisiteri határozat /:rendelet/ kelteét követő évnegyedtől kezdve válik esedékessé.

V. A családi pótlék megszűnése.

21/ A családi pótlék élvessze általában megszűnik, ha a nyugdíjas /:kegydíjas/

1/ meghal,

2/ nyugdíja /:kegydíja/ bármely okból teljesen megszűnik.

22/ A feleség után élvesszt családi pótlék akkor is megszűnik, ha a feleség

1/ meghal,

2/ a nyugdíjas /:kegydíjas/ házasúgójától kiválik,

3/ saját keresetéből származó jövedelme az évi 1.200 koronát eléri, vagy meghaladja.

23/ A gyermek után élvesszt családi pótlék akkor is megszűnik, ha a gyermek

1/ meghal,

2/ a 24 éves életkort eléri,

3/ olyan jövedelem, ellátás, alapítvány vagy ösztöndíj élvezetébe jut, amelynek értéke az évi 1.200 koronát eléri, vagy meghaladja.

24/ Más családtag után élvezett családi pótlék akkor is megszűnik, ha a családtag

1/ meghal,

2/ a nyugdíjas /:kegydíjas:/ háztartásból kiválik,

3/ az utána élvezett családi pótlékkal egyenlő értékű jövedelemből, ellátásból vagy általánosan vagyonhoz jut,

4/ utáni családi pótlék engedélyezésének oka megszűnik.

25/ A családi pótlékra való igény megszűnése esetén a nyugdíjas /:kegydíjas:/ a megszűnés okát és időpontját késedelem nélkül bejelenteni köteles és a családi pótlékot a kir. államrendszerről felelősi és anyagi felelősség terhe alatt csak annak a nemzeti énekesnek a védelmére veheti fel, amelyben a megszűnés oka bekövetkezett.

VI. A m. kir. igazságügyminisztérium hatásköre.

Paraszolg.

26/ Az igazságügyi nyugdíjas /:kegydíjas:/ részről bejelentett igények elbírálása, a családi pótlék utalványozása, valamint határozat hozatala a családi pótlékra való igényből eredő minden kérdésben és az államkincstárral szemben e címen támasztott követelésekre nézve a m. kir. igazságügyminiszter hatáskörébe tartozik.

27/ A m. kir. igazságügyminiszternek a felelősi, valamint a 24. éven aluli törvényes vagy törvényesített, édes vagy mostoha gyermek után igényelt családi pótlékra vonatkozó határozata ellen a m. kir. közigazgatási bíróság előtti eljárásnak van helye.

VII. Bélyegmentesség.

28/ A családi pótlékra való igényre, valamint az igény megszűnésére vonatkozó mindennemű bejelentés bélyegmentes.

- - - - -

A. M. KIR. PÉNZÜGYMINISZTERIUMTÓL

1833/1920

P.M.

Magyméltóságú Miniser Ur !

A miniseriumokban alkalmazott tiszviselők rangsorozati névjegységeinek beszedallítása és a pénzügyminiserium rendelkezésére beszedása tárgyában a miniseriandóshoz intézett előterjesztésem másolatát asszal a megjegyzéssel van ismeredsen tisztelellettel megküldeni, hogy est az előterjesztést a miniseriandós az 1920. évi március hó 30-án tartott ülésében elfogadta asszal a változtatással, hogy a szabánforgó rangsorozati névjegységek megküldésének határidejét 1920.évi április hó 10-e helyett április hó 2-ára tűzte ki.

Tisztelellettel felkéröm ennélfogva Magyméltóságodat, hogy a szabánforgó rangsorozati névjegységeket a legelőrgősebben rendelkezésre beszedteni módóttassék.

Fogadja Magyméltóságod kiváló tiszteletem ósinte nyilvántatását.

Budapest, 1920.évi március hó 31-én.

Magyméltóság

hídszéneti Dr. Ferdinád Gyula

Igadságügyminiser urnak

IGADSÁGÜGYMINISZTERIUM
1920. március 31.

B U D A P E S T.

A.d

I. M. Kir. Pénzügyminisztériumtól.

M á s o l a t .

Ministertanácsai előterjesztés.

As a körülmény, hogy az 1914/15. évi állami költségvetés óta új hatóságok és hivatalok állítottak fel és hogy a Károlyi kormány alatt egy magyarországi státuszrendezés hajtatott végre, a közszolgálati alkalmazottak létszámában általában, de különösen a fizetési osztályokba sorozott állami tisztviselők egyes státuszainál az 1914/15. évi költségvetési állapottal szemben igen lényeges eltéréseket idézett elő.

Oly célból, hogy a nemzetgyűléshez benyújtandó és eszékszerezint már összeállítás alatt álló legközelebbi költségvetési előirányzatba az állami alkalmazottaknak létszáma a tényleges szükségletnek és az ország teherbírási képességének megfelelően legyen beállítható, valamint oly célból is, hogy a lehető legnagyobb tárgyilagossággal legyenek elbírázhatók a szolgálat éréseiből elkerülhetetlen kinevezésekre irányuló javaslatok, a pénzügyminisztériumnak nélkülözhetetlen szükség van az eszékszerezint alkalmazásban álló polgári állami tisztviselők hitelen rangsorozati névjegyzékére, elsősorban pedig magában az egyes ministeriumokban alkalmazásban álló tisztviselők rangsorozati névjegyzékére.

Tisztelettel kérem emélfogva a t. ministertanácsot, változtatások elrendelési, hogy minden egyes ministerium a magában az illető ministeriumban eszékszerezint alkalmazott összes tisztviselőkről
 /: III.-XI. fizetési osztályba tartozó tisztviselőkről és gyekornokokról :/, valamint a kinevezett kesselőkről és kesselőkről azoknakint
 /: fogalmazási, műszaki, orvosai, szászvezetői, kesselési stb. :/ külön-külön a legpontosabb rangsorozati névjegyzékeket azonnal állítsa össze s azokat legkésőbb 1920. évi április hó 10-éig a pénzügyminisztériumnak
 /: IV. fizetési osztály :/ rövid uton becsúszva rendelkezésre.

As egyes rangsorozati névjegyzékekben feltétlenül feltüntetendők az az alkalmazottnak neve, állása, fizetési körülményeivel bíró illet-

mégynak kétsége és az állami szolgálat tényleges megkezdésének napja, továbbá egy a jelenlegi, mint az ezt közvetlenül megelőző fizetési osztályba való átadás minőségében történt kinevezésének a napja, valamint az a körülmény is, hogy fel van-e ruházva az illető valamilyen magasabb állásnak a címével, vagy címével és jellegével.

Amennyiben valamelyik ministeriumban nem a ministerium látványára tartandó, hanem más hatóságoktól szolgáltatásra bízott tisztviselők is vannak alkalmazva, ezekről külön névjegyzék készítenendő.

Budapest, 1920. évi március hó 30-án.

Károlyi a.k.

1920. március 31.

Név	Állás	Foglalkozás- szólóval bíró illetmények évese		Állami szolgá- lat lényegese- ny megkezdésének napja
		fl.	fr.	
dr. Kisgyörgy Béla	állami tanács	20800.	-	1892. IV. 9.
dr. Alkai Antal	"	20800.	-	1894. I. 16.
dr. Kálmán Béla	"	20800.	-	1896. IV. 15.
dr. Rostkötő Richárd	szolgálatos tanács	20800.	-	1895. IX. 22.
dr. Zákonyi István	"	18800.	-	1894. I. 24.
dr. Rostkötő Ferenc	miniszteri tanács	16800.	-	1890. IX. 20.
dr. Tóty József	"	16800.	-	1889. I. 8.
dr. Mátyásy János	"	14800.	-	1896. IX. 9.
dr. Beniczki Imre	"	14800.	-	1897. IV. 2.
dr. Rostkötő Ferenc	"	14800.	-	1897. IX. 21.
dr. Bernáth István	"	14800.	-	1896. IX. 20.
dr. Borovszky János	"	14800.	-	1903. IV. 6.
dr. Maglóczy István	"	14800.	-	1904. I. 2.
dr. Szegedy Károly	"	14800.	-	1900. IV. 17.
dr. Kőrösi Ferenc	miniszteri tanács	9600.	-	1903. I. 13.
dr. Kőrösi Károly	"	9600.	-	1901. I. 4.
dr. Titkóczy Béla	"	9600.	-	1906. I. 21.
dr. Kőrösi István	"	9600.	-	1903. I. 10.
dr. György Károly	"	9600.	-	1908. IX. 22.
dr. Hockinger János	"	9600.	-	1901. IV. 12.
dr. Kőrösi Imre	"	9600.	-	1899. IV. 14.
dr. Lóth Béla	"	9600.	-	1891. IV. 1.
dr. Scholtz Gyula	"	9600.	-	1901. IV. 7.
dr. Tóth István	"	9600.	-	1903. I. 24.
dr. Kőrösi János	"	9600.	-	1901. I. 1.
dr. Kőrösi István	"	9600.	-	1901. IV. 22.
dr. Kőrösi István Béla	"	9600.	-	1903. IV. 14.
dr. Kőrösi Imre	"	9600.	-	1902. I. 21.
dr. Kőrösi István	miniszteri tanács	7600.	-	1908. I. 18.
dr. Kőrösi István	"	7600.	-	1906. IV. 14.
Béla P. Kőrösi	"	7600.	-	1905. I. 14.
dr. Kőrösi István	"	7600.	-	1905. IV. 19.

Név	Állás	Foglalkozás- szólóval köz- vetlenül foglalkozó évesbe		Állami szolgál- tat létszámát megfeleltetésének napja
		£	¢	
dr. Lászlóczy János	miniszteri titkár	7600	-	1913. I. 21.
dr. Miksa János	"	7600	-	1904. IV. 19.
dr. Károlyffy János	"	7600	-	1909. I. 26.
dr. Balázs János	"	7600	-	1912. VI. 19.
dr. József Tóth	"	7600	-	1910. IV. 23.
dr. Balázs János	"	7600	-	1914. V. 4.
dr. László Tóth	"	7600	-	1900. IV. 12.
dr. Károly László	"	7600	-	1913. I. 18.
dr. László László	"	7600	-	1910. IV. 12.
dr. Károly László	"	7600	-	1911. V. 20.
dr. László László	"	7600	-	1910. IV. 24.
dr. László László	"	7600	-	1911. I. 1.
dr. László László	miniszteri titkár	6100	-	1912. IV. 18.
dr. László László	"	6100	-	1911. IV. 1.
dr. Károly László	"	6100	-	1914. IV. 4.
dr. László László	"	6100	-	1911. IV. 22.
dr. Károly László	"	6100	-	1915. I. 19.
dr. László László	"	6100	-	1913. I. 24.
dr. József Gyula	miniszteri titkár	12800	-	1916. IV. 1.
dr. László László	miniszteri titkár	10800	-	1910. IV. 12.
dr. Károly László	"	14100	-	1916. IV. 3.
dr. László Gyula	"	14800	-	1910. I. 23.
dr. László Gyula	"	14800	-	1915. IV. 24.
dr. László Gyula	"	16800	-	1912. IV. 11.
dr. László Gyula	miniszteri titkár	14600	-	1914. I. 20.
dr. László Gyula	"	12600	-	1919. IV. 22.
dr. László Gyula	"	13800	-	1917. I. 5.
dr. László Gyula	"	12600	-	1914. IV. 10.
dr. László Gyula	"	12600	-	1915. IV. 12.
dr. László Gyula	"	12600	-	1915. I. 25.
dr. László Gyula	miniszteri titkár	12600	-	1914. IV. 21.
dr. László Gyula	miniszteri titkár	13600	-	1914. IV. 13.

Név	Állás	Foglalkozás- szólóval köz- vetlenül össze		Állami szolgál- tat létszáma megkezdésének napja
		fé	fé	
Mr. Borsos Imre	üzemeltető	18600	-	1900. II. 15.
Mr. Tímár István	gyártó	13800	-	1898. II. 10.
Mr. Kinnberg Arthur	üzemeltető	10700	-	1897. II. 7.
Károly Pál	üzemeltető	9900	-	1903. II. 7.
Mr. Károly Gyula	üzemeltető	10000	-	1907. I. 10.
Mr. Keller Zoltán	üzemeltető	7600	-	1902. II. 10.
Mr. László István	üzemeltető	10000	-	1903. I. 1.
Mr. László István	üzemeltető	9000	-	1902. I. 26.
Mr. Alkár Kálmán	üzemeltető	9000	-	1905. II. 2.
Mr. László István	-	9000	-	1904. II. 3.
Mr. László István	-	9000	-	1906. I. 4.
Mr. Károly István	-	9000	-	1901. I. 23.
Mr. Bogdán József	-	8500	-	1902. I. 15.
Mr. Károly István	-	8500	-	1907. II. 18.
Mr. László István	-	8500	-	1904. II. 18.
Mr. Károly István	-	8500	-	1903. II. 24.
Mr. László István	-	8500	-	1901. II. 20.
Mr. László István	üzemeltető	7600	-	1902. II. 18.
Mr. László István	üzemeltető	7600	-	1902. I. 29.
Mr. László István	üzemeltető	7600	-	1905. II. 10.
Mr. László István	-	7600	-	1903. I. 24.
Mr. László István	-	7600	-	1909. II. 15.
Mr. László István	-	7600	-	1902. II. 22.
Mr. László István	-	6400	-	1904. I. 20.
Mr. László István	-	6400	-	1906. I. 10.
Mr. László István	-	6400	-	1902. II. 30.
Mr. László István	üzemeltető	4600	-	1902. II. 12.
László István	üzemeltető	13500	-	1870. II. 11.
Mr. Károly István	-	9100	-	1896. II. 6.

I. KIR. IGASZÁGÜGYMINISZTERIUM
 13267 ÉRK. 1920. SEP. 22.
 I. M. E. DRB. MELL.
 Dr. TONCSÁNYI ILÁKOS Pál
 m. kir. igazságügyminiszter Úrnak

 4. 20728/920
 BUDAPEST.
 9306/920

Aláíratott előterjesztés

Dr. MALASCHITZ JÓZSEF
 kebeli irodatisztnek

Trattaria
9304/129
R. 11/10

a kebelbeli ügyviteli sza-
 bályok megalkotása, - e addig
 is az "Ügyviteli
 gyakorlat"nak meg-
 felelő módosítása tárgyában.

Ismertetés és intézkedési javaslat az Igazságügyminisztérium ügyvitelének állapota tárgyában 1920-ból
 (MNL OL K577, A.1. 1920.).

11. d.

N. KIR. BELTISZKÖRMINISZTERIUM:
IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM ELNÖKSÉGE.
 20728 ERK. 1920. DEK. 15.

szám. Ér. 1920. *1920. dec. 15.*
 I. M. E. *ELŐIRAT*

Együttel elintéztetett:

Beadvány | száma 1930/1920. 1616.
 | Ar. 1920. december 15.

Előirat: | Utóirat:

(5546/322)

Tárgy:

A háború első éveiben felmerült az a terv, hogy az igazságügyminiszterium ügykezelése egyszerűsítsen. Az időközben bekövetkezett események azonban ennek a tervnek kivitelét egyelőre megakadályozták.

As igazságügyminiszteriumban az iktatórendszer mellett lajstromok is vezetettek. Ugyanis külön lajstromok van a bírságos ügyeknek és a törvényelőkészítő osztályba tartozó ügyeknek. Amíg ezeknek az ügyeknek a száma csekély volt, addig ez a kezelési rendszer bevált. A háború folyamán azonban nagyon megsaporodtak a lajstromozott ügyek és annyira összekapcsolódtak a rendszeren iktatott ügyekkel, hogy kezelésük évről-évre nehezekebb lett. Előfordul, hogy egy ügy meglátal lajstrom szám alatt, egy ideig ez alatt a lajstrom szám alatt

Tc

191	
<i>A i</i> <i>1920</i> <i>20728</i>	beadható-tekintet: Másolta: Egyeztetett: Kiadott:

201

✓.

folytatódik, azután át lesz iktatva és később ismét lajstromba kerül.

Mindeneket azért vagyok bátor Magyméltóságodnak tisztelettel jelenteni, hogy méltóságodok megfontolni, vajjon nem volna-e előszerű, a Bi és T. lajstromokat január hó elsőjével megújítani.

Megjegyzem, hogy ez nem gátolná azt, hogy a folyamatban levő Bi és T. ügyek befejezéséig a külön írókban kezeltesselek és róluk külön mutató és sorbörv vezettesselek.

Hivatali előzőm foglalkozott az igazságügyminisztérium új ügyviteli szabályainak összekülömbözésével, de váratlanul bekövetkezett halála folytán a munka befejezést nem nyert.

Amennyiben Magyméltóságod időszórónak találja, hogy a vársolt újítás az év kezdetén életbeléptettesselek, a fent említett be nem fejezett tervezet az új ügykezelés kidolgozását lényegesen megkönnyítaná.

Budapest, 1920. december 16-án

Halvány
ab. főigazgató

*Az ügykezelés megújítása
munkáját az igazságügy
minisztériumának nem vállalja
hatáskörébe.*

Az ügykezelés megújítása

Károlyi

13267/1920

MAGYMÉLTÓSÁGU MINISZTER UR !

KEGYELMES URAM !

Általánosan ismert tény, hogy hazánk újból való felépítésének egyik főfeladata : intézményeinek mielőbbi újjáépítéseben rejlik.

De ezen nemzeti renaissance-ra vonatkozó általános óhajnak egy heves és kárba vesztett esztendő meggátolása után már végre új életet hirdető tetteikben is meg kellene nyilvánulnia.

Eltekinteni kellene már egyszer az általános félsétséggel, bűnös túrmasággal, mely urra lett a lelkeken és legalább kísérletet kell tennünk arra, hogy megmutassuk, hogy még van erőnk és kitartásunk egy szebb és jobb jövő megalapozására.

Is is nyilvánvaló, hogy ezen újjáépítésnek minden téren, tehát a hivatali életben is mielőbb mutatkoznia kell. S majd ha egyik főintézményünknek /: pld. az igazságügyminisztériumnak :/ az Egyeteme-

A i. 1920
20728.

J.
204 5/4

lében megnyilvánuló újjáébredése köztudomásúvá és érezhetővé válik, és nemcsak az alája rendelt hatóságok hivatali életét fogja előnyösen befolyásolni, hanem az a többi minisztériumot is hasonló eljárásra fogja kuszítani.

Nálunk /: az igazságügyminisztériumban :/ ezen újjáébredésnek egyik feltétele a egyuttal eszközös lenne : a közhelyi ügyviteli szabályoknak az összes ügykörökre való megalkotása, /jelenleg csak az elnöki irodának van ügyviteli szabályzata / a addig is míg azok életbe léptethetők lennének, - az írott szabályok hiányában kialakult ügyviteli gyakorlatnak olyként való módosítása, amely megfelel azon általunk is követendő általános elvnek, " legyen jó, gyors és olcsó. -"

Hogy ezen módszerbeli megújulásra egy hosszú és dícséletes véget ért háborút követő fordulathoz és a megállások által a sár aszálára juttatott országban feltétlenül szükség van, az talán bővebb magyarázatra nem szorul. S hogy a téren megfelelő összefüggéssel nagyon sokat lehetne lendíteni, az kitűnik azon egy adatról, hogy tiestelennel alulírottak is vagy 10-15, - az itteni ügykezelés egyszerűbbé tételére vonatkozó oly eszméje van, melyeket előnyösen lehetne alkalmazni.

Legyen azahat Nagyséltóságod előtt egyelőhányszor csak nagyon röviden felmutatva:

- 3 -

1./ Egy oly általános rendeletnek minden évben, később 2 évenként való kiadása, melyben a minisztérium az év közben felterjesztett jelentésekben és a beadványok körül tapasztalt anomáliákat, szabálytalanságokat, - nevek nélkül - általános okulással megválaszolni, hivatali irányelveket ad stb.

2./ a kir. ítélőtáblai elnökök hatáskörének kiterjesztése /: Távozási engedélyek adásánál, betegség bejelentésénél, 3935/908. I. M. :/

3./ A " S Ű r g e t ű k " előzetes kezelése nemcsak az Ugyosztályok, hanem a segédhivatalok munkáját is nagy mértékben megkönnyíti, eredményesebbé teszi. Így pld. " S Ű r g e t ű k " lapok-nak az irattár főnöke által való kiadása, - az Ugyosztály főnökének vagy megbízottjának havonkénti egyszeri " k i e s z é l l é s e " az irattárba, arról hogy a sürgősleveket mindig a kiinduló pontnál megfelelően irányítsa, a határidőt meghosszabbítsa, emellett 10-szeri beírásnak, keresztülvételnek vesszük elejét.

4./ Kisebb fontosságú kiadványoknál /: az Ugyosztály által elintéztet sürgősleveleknél, gyakran előforduló kérdéseknél pld. jegyzé. után, vagy betegség esetén :/ a kiadványokat a kiadóhivatal főnöke, illetve az expeditor is aláírhatja, mint ezt az előbbiekben határozatokra a 2700/1910.I.M.

ezekre rendelet 20. §-a már régen megállapította.

5./ Az iktató hivatal főnöke felfel kellene határozni arra, hogy a nyilván csak kiadói tévedésből, vagy elnézésből hiányosan idekerült beadványokat, iratokat esetleg az illetékes ügyosztály bevonásával is, - rövid megjegyzéssel ellátva, visszakielkesztse.

6./ Igazságügyi alkalmazottak ellen tartózkodási iránti végrehajtások körül alkalmazandó egyszerűsítési eljárás /:azáltal elejét lehetne venni annak, hogy ilyen egyszerű sablonos ügyek is, itt 4 - 5 kilogramm ügyesemmel - sok fölöslegesen munkának szomoru eredményévé felcsapóroddjanak :/

7./ A katonai védők lajstromba való felvétel körüli eljárásnál az 1914. év óta tapasztaltak értékesítései.

8./ " I r a t m i n t a fűzet " megállapította a minisztérium részére is ; a blanketták intenzívebb alkalmazása az ügyosztályokban, valamint a segédhivatalokban.

9./ " T u d a k o z ó " /: információ :/ iroda szervezése az iktatóban, mely szélesebb alapokon működve állana a község rendelkezésére.

10./ A " B e s z e r z é s i C e p e r t " -ban a kikészítés sorrendjének oly további rendezése, nehogy mint most nap-nap után előfordul 10-15 személy egész délelőttüket legyen kénytelen a raktárhelyi - cseben várakozással eltölteni.

Utatvénnyeszként csak azokat bitorokodtan felsorolni, amiket honosabb előkészület nélkül is meg lehetne valósítani. Az értékesletek előreláthatólag ennél több és jobb eszméket is fognak felszínre hozni.

Részekre tarjesható indoklás, értékesítés helyett, legyen szabad most már a tervet összeállításának módszereire vonatkozólag röviden a következőket előadnom:

A keresztülvitelt az elnöki Gyűjtemény fogja irányítani.

Lényegében mindegy, hogy az összeállítás az Országos hivatalos tényezőnek az értékesletekre való bevonásával történik-e, vagy az " Igazságügyminisztériumi szakcsoport " választása kapna megbízást egy erre vonatkozó tervet összeállítására - a fontos az, hogy a nemzeti újjászervezés jegyében ezen minisztériumban is történjen már végre valami, ami a nemzeti újjászervezés szent érdekeivel hűben és mindenkit és hogy ezen nemzetmentő munkára a beállítás Nagyszabásúvá válik.

Amennyiben a tervet összeállításra az 1919. augusztus havában mint a "Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szervezése" egyik alosztályaként megalakult " Igazságügyminisztériumi Szakcsoport " választása kapna megbízást, az előreláthatólag a következőképpen fog ezen feladatának eleget tenni:

1./ Minden Gyűjtemény, segédhivatal, /: iroda :/ fűzője az Gyűjteményi

/:hivatalával :/ történt megbeszélés útján megállapítja azon felvetett eszméket, amelyeket akár a saját Ügykörében, akár a másokban, avagy egy másik Ügykörrel kapcsolatosan a közhatali Ügyvitel egyszerűsítésének előmozdítására alkalmasnak tart.

2./ ezeket az elfogadásra ajánlott terveket először a megfelelő szakmai választmányi értekezlet, -amelyen az alkalommal az Ügyosztály /:hivatal:/ főnökei is részt vesznek, lefolytatja; az itt megvitatottak azután

3./ a szakcsoport együttes választmányi ülése elé kerülnek, amely az ohelyen is elfogadottakat

4./ "tervezet" alakjában a Miniszter Ur ó Exzellenciája elé terjeszti jóváhagyás végett.

De hogy ezen egy, jó magyar szóval szerint-a tudásba vitt gyűlésszerekkel el ne húzódjék, rövid/:1 heti:/ záros határidőt kellene kitűzni, mely alatt minden szakkör a szakcsoporthoz benyújtandó előterjesztését. Ez pedig a "tervezet"et újabb 1 hét alatt megmunkálódandó terjesztendő fel.

Az erre szánt idő bőven megtérülne a munka-eredményben, a jó példamutatásban, az újjászervezésben, a teremtési-, dolgozni-vágyásnak mindenre kiterjedő jó hatásában.

Ezek után arra bátorítokom kérem megmunkálódandó elrendelések elrendelési, hogy a közhatali Ügyvitel megalkotására vonatkozólag kiadandó rendeletben az elő-

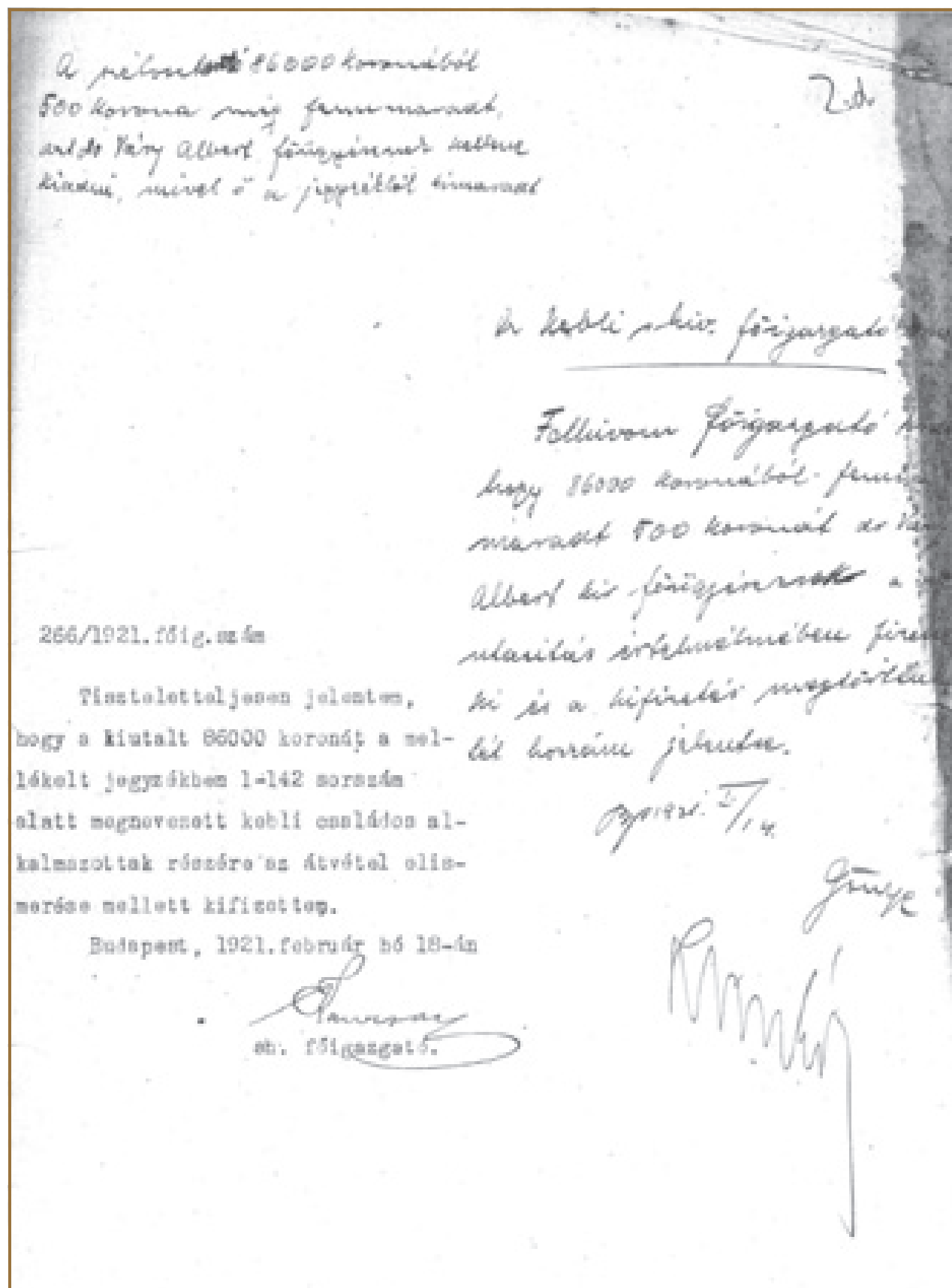
- 7 -

munkálatok, akár az általam szerényen
ajánlott módon, akár más tervszerűt, de minél előbb megkezdődjenek.

Magamat Nagynéltődségodnak
kegyes jó indulatába ajánlva, maradok

legelésztecsőbb szolgája:

J. Kralacich j. f. e. f.

Az országos igazságügyben szolgálatot teljesítő, rendkívüli pótlékban részesített családok alkalmazottak jegyzéke eredeti aláírásokkal 1921-ből (MNL OL K577, A.2. 1920. II.).

Sorszám	Név	Állás	Részlet összeg		Az átvétel elismerése
			1000	F.	
1.	Dr. Borecz Endre		1200	-	<i>Dr. Borecz</i>
2.	Hándorj Eilma		1000	-	<i>Hándorj Eilma</i>
3.	Gáspár Henrik		1000	-	<i>Gáspár</i>
4.	Tómer Lajos		1000	-	<i>Tómer</i>
5.	Agárdy János		1000	-	<i>Agárdy</i>
6.	Benedek Emil		1000	-	<i>Benedek Emil</i>
7.	Gabona Lajos		1000	-	<i>Gabona Lajos</i>
8.	Havlicsek Gyula		1000	-	<i>Havlicsek Gyula</i>
9.	Kalocsay Rudolf		1000	-	<i>Kalocsay Rudolf</i>
10.	Kiss István		1000	-	<i>Kiss István</i>
11.	Kudhárosky László		1000	-	<i>Kudhárosky</i>
12.	Kóvár János		1000	-	<i>Kóvár</i>
13.	Mészáros Eilma		1000	-	<i>Mészáros Eilma</i>
14.	Molnár Gyula		1000	-	<i>Molnár</i>
15.	Bokschmidt János		800	-	<i>Bokschmidt János</i>
16.	Bata Ferenc		800	-	<i>Bata Ferenc</i>
17.	Fekete János		800	-	<i>Fekete János</i>
18.	Fáhy Zoltán		800	-	<i>Fáhy Zoltán</i>
19.	Gyenes György		800	-	<i>Gyenes György</i>
20.	Hein Wenyhért		800	-	<i>Hein Wenyhért</i>
21.	Borváth Dániel		800	-	<i>Borváth Dániel</i>
22.	Kochán Eilma		800	-	<i>Kochán Eilma</i>
23.	Kemenes Ferenc		800	-	<i>Kemenes</i>
24.	Kemény Andor		800	-	<i>Kemény Andor</i>
25.	Lukács János		800	-	<i>Lukács</i>
26.	Major János		800	-	<i>Major János</i>
27.	Marczinka János		800	-	<i>Marczinka János</i>
28.	Mátyus István		800	-	<i>Mátyus István</i>
29.	Mayer Géza		800	-	<i>Mayer Géza</i>
30.	Pospesch Adolf		800	-	<i>Pospesch Adolf</i>
31.	Rákosi János		800	-	<i>Rákosi</i>
32.	Ströcker Antal		800	-	<i>Ströcker Antal</i>

Sorszám	Név	Állás	Kifizetés összeg		Helyi elismertetés
			Kor.	é.	
		Áthozat:			
33	Séthi Antal		800	-	Alkalmazott,
34	Scholtz Géza		800	-	Állomány,
35	Vinkó István		800	-	Városi,
36	Vöröse Gusztáv		800	-	Városi,
37	Zeigmond Béla		800	-	Diamond
38	Vargha Béla		800	-	Városi,
39	Móritz József		800	-	Környezet,
40	Bubenik Ernő		800	-	Bubenik tónus
41	Boross Vilmos		800	-	Boross
42	Miró Géza		800	-	Boross
43	Dániel Lajos		800	-	Boross
44	Füsti Péter		800	-	Boross
45	Györök Béla		800	-	Boross
46	Baloss Már		800	-	Boross
47	Bungár János		800	-	Boross
48	Fisnely István		800	-	Boross
49	Kapeller János		800	-	Boross
50	Kobuth Alajos		800	-	Boross
51	Kirchner Viktor		800	-	Boross
52	Lőrincz Antal		800	-	Boross
53	Lukács János		800	-	Boross
54	Meyer Guido		800	-	Boross
55	Mikó Ferenc		800	-	Boross
56	Semen István		800	-	Boross
57	Scheubel Antal		800	-	Boross
58	Scheill Ferenc		800	-	Boross
59	Schier Gusztáv		800	-	Boross
60	Szajda László		800	-	Boross
61	Székely József		800	-	Boross
62	Strassenreiter Ignác		800	-	Boross
63	Sándorffy Emil		800	-	Boross

Sorszám	Név	Állás	Definiált összeg		Az átírtak elismerése
			1000	1.	
		Áthozat:			
64	Szedres János		500	-	gloriarium
65	Szedrák Mihály		500	-	gloriarium
66	Sedény Béla		500	-	L. Sgarnd
67	Sedőcz János		500	-	gloriarium
68	Sorday Vilmos		500	-	Torday Vilmos
69	Téry Tivadar		500	-	gloriarium
70	Téry József		500	-	gloriarium
71	Vladár Gábor		500	-	L. gloriar.
72	Vasócskó József		500	-	Vasócskó József
73	Vitányi Béla		500	-	L. Muresz megkötés
74	Vádor Elemér		500	-	Vádor Elemér
75	Zaitay Gyuláné		500	-	Zaitay Gyuláné
76	Móbián István		500	-	Móbián István
77	Faludi Tivadar		500	-	Faludi Tivadar
78	Tombó András	0	500	-	Tombó András
79	Szabó Károly		500	-	Szabó Károly
80	Pákh Gusztáv	0	500	-	Pákh Gusztáv
81	Engelberth Károly		500	-	Engelberth Károly
82	Böröcs József		500	-	L. Böröcs József
83	Bodó Dávid	0	500	-	Bodó Dávid
84	Benedek Lajos	7	500	-	Benedek Lajos
85	Blasovich Károly		500	-	Blasovich Károly
86	Böröcsk Andor		500	-	Böröcsk Andor
87	Balás P. Elemér		500	-	Balás P. Elemér
88	Cseppey Péter		500	-	Cseppey Péter
89	Császár Károly		500	-	Császár Károly
90	Borosich Ferenc		500	-	Borosich Ferenc
91	Ertl János		500	-	Ertl János
92	Erdősi Ernő		500	-	Erdősi Ernő
93	Thörmöller Aladár		500	-	Thörmöller Aladár
94	Fajósek Lajos		500	-	Fajósek Lajos
		Átvitel:			

Számsor	Név	Állás	Rögzített összeg		Kivétel elismertetése
			Kor.	é.	
		Állomány			
95	Fidner András		500	-	Fidner András
96	Fodor Ármán		500	-	Fodor Ármán
97	Gubányi András		500	-	Gubányi András
98	Gál Henrik		500	-	Gál Henrik
99	Gál László		500	-	Gál László
100	Gydrffy József		500	-	Gydrffy József
101	Gyarmati József		500	-	Gyarmati József
102	Hohl Mária		500	-	Hohl Mária
103	Hubonsek Lajos		500	-	Hubonsek Lajos
104	Krusztak Lajos		500	-	Krusztak Lajos
105	Jankura Gellért		500	-	Jankura Gellért
106	Jeged Viktor		500	-	Jeged Viktor
107	Kócs Béla		500	-	Kócs Béla
108	Kun Béla		500	-	Kun Béla
109	Laub Antal		500	-	Laub Antal
110	Ludinszky Lajos		500	-	Ludinszky Lajos
111	Makbalt Géza		500	-	Makbalt Géza
112	Malinyák Mihály		500	-	Malinyák Mihály
113	Marosán János		500	-	Marosán János
114	Marton Béla		500	-	Marton Béla
115	Nagy Ferencs		500	-	Nagy Ferencs
116	Pagács István		500	-	Pagács István
117	Pillsey István		500	-	Pillsey István
118	Paria László		500	-	Paria László
119	Rohrer Béla		500	-	Rohrer Béla
120	Rottenbiller Flóop		500	-	Rottenbiller Flóop
121	Radovics Lajos		500	-	Radovics Lajos
122	de. Nagy Albert		500	-	de. Nagy Albert
123	Sörös János		500	-	Sörös János
124	Sághy Péter		500	-	Sághy Péter
125	Salamon Géza		500	-	Salamon Géza

Sorszám	Név	Állás	Kifizetendő összeg		Az átvevő elismerése
			kor	f.	
		Áthozott:			
126	Szekely István		500	-	Föld. Bakt.
127	Tóth Béla		500	-	W. H. H.
128	Tóth Gyula		500	-	Tóth Gy.
129	Turjay Zoltán		500	-	Turjay Z.
130	Vörösmarty Pál		500	-	Vörösmarty
131	Vadász József	0	500	-	Vadász J.
132	Zinkó Jenő		500	-	Zinkó J.
133	Boda Béla		500	-	Boda B.
134	Géray Béla		500	-	Géray B.
135	Kálman István		500	-	Kálman I.
136	Magdika Dezső		500	-	Magdika D.
137	Szv. Csontosky Pálné		500	-	Szv. Csontosky P.
138	Junger Gyula		500	-	Junger G.
139	Illovsky József	0	500	-	Illovsky J.
140	Ráidli Antal		500	-	Ráidli A.
141	Görge Károly	0	500	-	Görge K.
142	Füredi Sándor		500	-	Füredi S.
		Összesen:	86000	-	Föld. Bakt.

Magyar királyi

IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.

57.364. szám. Érk. 1922. november 18. VIII.-ik osztály.

Beadvány: kolto 1922. november 14. Együttal elintéztetett: ugyszama 1922. XI. IV. E. 12.

I Kúria elnöke
a kúriai bírák hivatali helyesbítésének javítása tárgyában.

-----0-----

I Kúria elnöke tanácsa a múlt év decemberében rövid uton közölte, hogy a Kúria elnöke sürgős intézkedést nem szükséges.

-----0-----

I Kúria bírái kérik, hogy I./hat évi kúriai bíró szolgálati idő elteltével a IV. fősztési csoportba soroltassanak,

II./ kúriai bírói cím a jövőben ne adományoztassék.

I Kúria elnöke az j. alatti ké.

Vezetendő:

Irattári jel:

Alapokmány:

oszt.

A segédhivatalok saját feljegyzéseinek fenntartott hely

II. László

A kúriai bírák jogállásának rendezése végett tervezett intézkedések iratai 1922-ből és 1923-ból (MNL OL K577, A. 1920–1935.).

relem tekintetében a körölmények tel-
mendő orvosáldat vár, a II. alatti ké-
relmet pedig magáévé teszi. A Ma-
ria elnökség indokolása a bírói érte-
keztet indokait is tartalmazza és így
fejtegetéseink során az elnöki indo-
kokkal foglalkozunk.

Különös helyzet elé állít a Maria
bírói kara és elnöke, amikor egy álta-
lános betegsége folyamatnak csupán egyik
későbbi visszatérése jelenségére mutat
rá és a szöveg más kérdéseivel azonban
összefüggő anyagból csupán ezek az
egy visszatérési az orvoslásra gondol.

Ami foglalkozva a régebbi időkre
vonatkozó történelmi fejtegetésekkel és
a múlt század nyolcvanas éveinek álla-
potával, amelyeknek visszavárásai
a körölmények folytán bekövet-
kezett következmények után a körö-
lmező komoly tervei közé nem tartozhat,
nyomon követjük az előterjesztésnek az
1893:IV. t.-c. megalkotása utáni idő-
re vonatkozó fejtegetéseit.

Az említett törvény I., kimutatá-
sa szerint az ítélőbírók és az Egyé-
sek az állami tisztviselők fizetési
osztályába soroltattak és pedig a
bírói bírók az 1891:VII.t.-c. 60.§-
ban kifejezésre juttatott elvnek meg-
felelően a miniszeri tanácsossal je-
tettak azonos fizetési osztályba.

Amint azonban a táblázat szerint
a VI., de különösen az ennél alacsonyabb
fizetési osztályba sorozott állások
megnézése - a miniszeri tanács foglalkozó
személyzetének, valamint az ítélőbírók-

nak és ügyészeknek kivételével - magasabb fízetési osztályba soroztatott. Ez természetesen az említett két elmaradt kategória tekintélyének a csökkentésére vezetett.

Az 1930: XX. t. c. az 1941Sbírságot és ügyészeket a fízetési osztályokból kivételével és aránylag magasabb fízetéssel ellátva² tekintély helyreállítására alkalmas lehetne, de csak akkor, ha a megéljeltének esélyeserint alapjául szolgáló pótlékok és segélyek a fízetési osztályokba sorozott tisztviselőkkel való összehasonlítás mellőzéseivel a fízetéshez igazodnának. Ha e mellett a már kuriai tanácselnöki illetményekhez élvessé kuriai bíró akkor, amikor a tanácselnöki állásra érdemesebbnek találják és azt csak Országos bírósága miatt nem éri el, a kuriai tanácselnöki címmel felruházottak: sörrelről a kuriai bírók egyáltalában nem panaszkodhatnak.

Az ugyanis, hogy az Országos Földbirtokrendező bíróság a Kuria eszméjéhez elérésre törekszik, egyenlőség folyamatnak egyáltalában nem tekinthető ugyan, de kétségtelenül nem csak a Kuria bírósága, hanem a tisztviselői bár más érdemes munkásságra nem gyakorolhat lélekemelő hatást. Ez tehát nem a kuriai bírók sörrel.

Más 1941Sbírsói és ügyési állásoknak a kuriai bírókkal azonos, vagy ennél is magasabb fízetési csoportba sorolása a kuriai bírói állás tekintélyét

ORSZÁGOS BÍRÓSÁG
II. osztály

Folytatás a II. lapon.

102

II. iv az 57.364/1932. I.M.VIII. számhoz.

nem eseli ugyan, de az előmeneteli viszonyokat feltétlenül javítja. Mert amint arra volt példa, hogy ítélőbírókai éltek a Kuria tanácselnökké lett, az is megtörtént, hogy koronabírók és kuriai tanácselnök, törvényszéki másodelnökké pedig kuriai bíró neveztetett ki.

A jelenleg adományozható legmagasabb címre a Kuria minden ítélőbíróját hivatalánál fogva megilleti, a tekintetben sérelemről csak akkor lehet szó, ha a múltéigpenél magasabb címek azok adományoztatásának és abban a kuria ítélőbírói megfelelő arányban nem részesülnek.

A kuriai bírók előmeneteli viszonyainak a ministeriumi foglalkozó személyzet viszonyával való összehasonlítása nem szerencsés. Akkor volna csak az összehasonlításra alkalmas, ha az ítélőbírók is a ministerium foglalkozó személyzetével azonos fiktív osztályokba volnának sorozva. Így jelenleg a két hivatali pálya egymáshoz semmiben sem hasonlít.

A bírói hivatalra képzeltett egyén, akit bíróvá három évvel megelőzt még a VIII. fiktív osztály utolsó fokozatába neveztek volna ki, ha a VI. fiktív osztály második fokozatába sorozott ministeri osztálytanácsosnál /: évi 7200 K.:/ nagyobb fiktív osztály /: évi 7.400 K.:/ kezdő bírói pályáját: normális haladási úton egyenértékű a fiktív osztály csoportnak a keretében számos foko-

sáttal a következő magasabb csoport illetményeit is elért automatikus előlépés, rendkívüli munkateljesítménynek gyorított fokozatos előléptetés alakjában való elismeréséről a várakozási idő lecsökkentése, ráteremtésének honorálásáról pedig a magasabb fizetési csoportba való kinevezetés gondoskodik. Ezzel szemben a miniszeriumban a hasonló képességgel ellátott egyén az évi 4000 K. fizetéssel járulékosított titkári állásba jut és hasonló ráteremtés és a legmegfeleltettebb munkája mellett is - fix időhöz kötött csapás közzséri fokozatos előléptésről itt eltekintve - csak akkor haladhat, ha magasabb állásra kineveztetik. Ha tehát még a haladása sem lehetne a bíróságnál jobb és ha a magasabb állás címével és jelleggel ellátott szolgálati idő kinevezés esetében beosztásához nem jutna, akkor erre a kötelesség nélkül szintén fontos állami hivatalra megfelelő egyének talán kevésbé vállalkoznának.

Még kevésbé szerencsés a kuriai bíró és a miniszeri tanácsos munkájának összehasonlító bírálata, mert a szabály tárgyalás vezetőségnek idegfelelős munkáját a kuriai bíró ritkán végzi, referálást és elővezetést pedig nemcsak az Egytestálynak beosztott, hanem az Egytestályt vezető miniszeri tanácsos is végez, a mások munkájának irányítása és felügyelése pedig már csak azért sem lehet alárendelt jelentőségű funkció, mert azt a Kuria is az elnök,

a másodelnök és a tanácselnökök, tehát a tanácsba beosztott bíróknál magasabb funkcionáriusok teljesítik.

A kiriai tanácselnöki állások szempontjára az előmeneteli lehetőséget javította és így az erre vonatkozólag előterjesztett kívánság részben már teljesült is.

-----3-----

Teljes mértékben osztjuk azt a fel fogást, hogy a kiriai bírói állás tekintélyét nem szolgálja az, ha ennek az állásnak a címét olyanok is megkapják, akik magát az állást alkalmatlanság helyén el nem érhetik: azt azonban, amit a kiriai bírók kívántak, hogy azok, akik ezzel a címmel már felruháztattak, azt elhagyni kénytelenüljenek, nem tartjuk teljesítendőnek, mert olyan ok, amely a címet adományozó királyi vagy kormány sági legnagyobb elhatározás hatályon kívül helyezését indokolná, fenn nem forog.

-----3-----

A kifejtetteknek megfelelően a Kúria elnöket értesíteni kellene arról, hogy az előterjesztésnek a kiriai bírói cím adományozásának mellőzésére vonatkozó részét helyesoldilag tudomásul vettük, egyéb rés zével tekintetében pedig eszöfésszerint nem intézkedünk.

Eszöve véleménynyilvánítás végett közöljük

a keb. t. I. és
elnöki osztállyal
azonban

tiastelettel felelőb revizió alá ter-
jesztjük.

budapest, 1923. május 27.

Magyarországi

L. Károly
920

Az I. Egyeztető a kuriai bíráknak csakot a paraszait, amelyek a Kuria elnökeinek elírásában I. alatt vannak ismertetve, alapeseb-
bakknak találja, mint a belli t. VIII. Egyeztető.

Van igazságtalanság a kuriai bíráknak abban az állításában, hogy helyesek még a k-
szel multban is sokkal kiemelkedőbb volt, mint
a jelenben. Kiemelkedőbb volt 1., a bírói stá-
tusban belli, 2., kiemelkedőbb volt a nem-bírói
hivatali betöltő kúriaviselek sorában, 3.,
ami nem is beszélve, hogy mennyire kiemelke-
dőbb volt, ha az egész társadalmat tartjuk szem
előtt.

1., A bírói status rendezésében felismer-
hető az a téves felfogás, mely az administra-
tív tevékenységet a szorosan vett bírói működés
felé érkezteti. Felismerhető az nem csak a kuriai
bírók állása elhomályosításában, hanem az ala-
csoponyabb bírói állásokban is. A budapesti ítélő-
tábla elnöke azelőtt a kuriai társaselnökökkel
egy rangban állott és csak főrendiházi ^{tagok} adott
állásnak velük szemben nagyobb díjazást, ma a ku-
riai társaselnökök egy fizetési csoporttal hátrább
áll, mint a budapesti tábla elnöke. A budapesti
törvényszéki elnökök kuriai bírók voltak, ma
a kuriai társaselnökökkel állanak egy sorban.

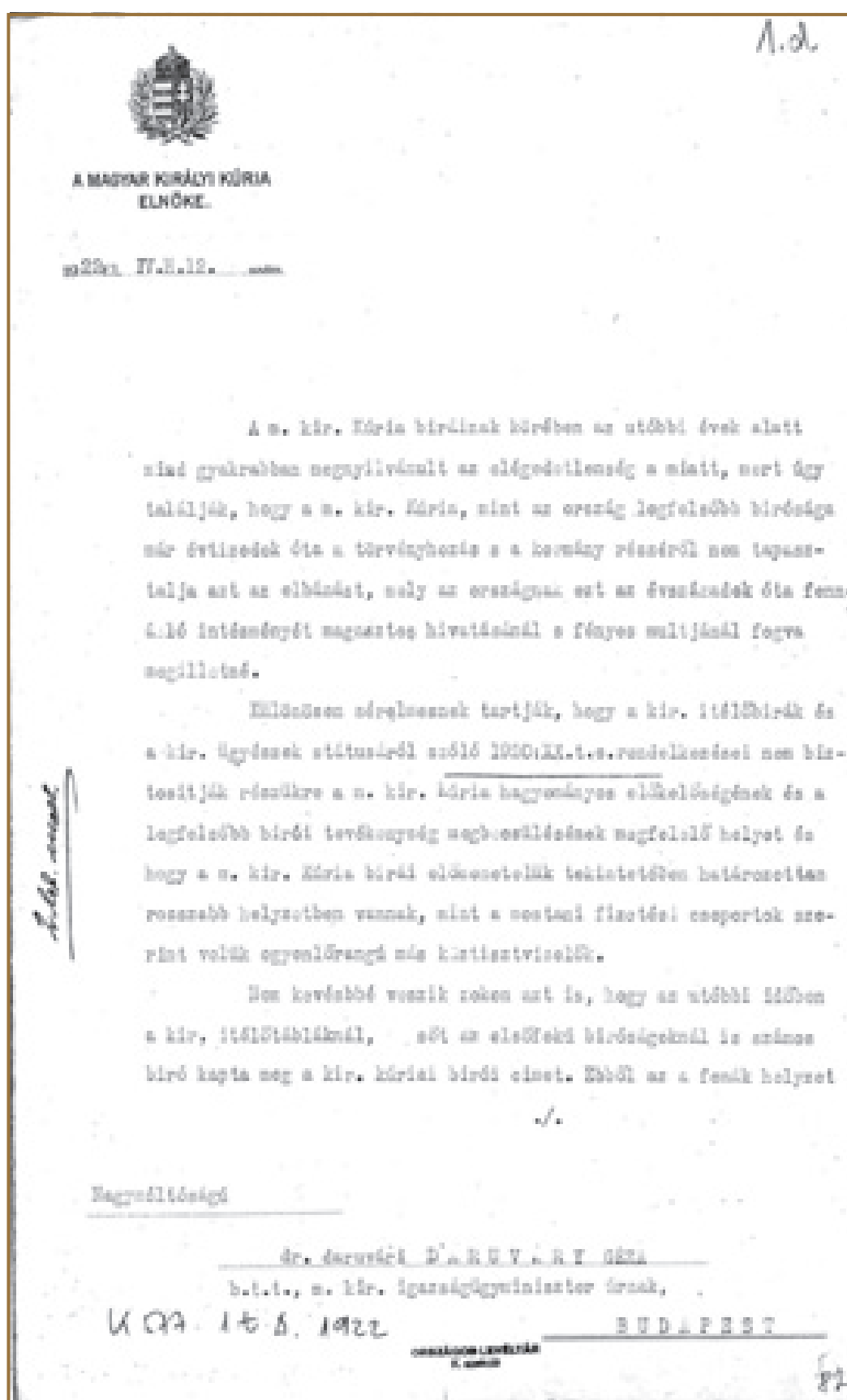
Míg azelőtt a vidéki törvényszéki
elnökök minden esetben a kuriai bírók mögött
állott rangban, mert örült, hogy kuriai bírói
címet és jellegzet kapott, /: mi akkor nem volt
egyenrangú a kuriai bírói állással, mert csak
V. fizetési osztály 2. fokozatára adott jo-

./.

100

got, az 1. fokozatra az ilyen törvényszéki el-
nökök nem léphetett elő / a legtöbb törvényszéki
elnök azonban a táblai bírókkal volt egy
sorban. Ma a vidéki törvényszékek elnökei vannak
kuriai bírói rangban, a budapesti törvényszéki
elnökök a kuriai tanácselnökökkel állanak egy
sorban.

Ugyanílyan összehasonlítsdokat tehetnénk
a budapesti bíróságok vezetői és a kuriai bírók
- a vidéki járásbíróságok vezetői és a táblai
bírók között.

A M. Kir. Kúria elnökének átíratja az igazságügyminiszterhez
 a bírói szolgálati jogviszony egyes kérdéseiről 1922-ben (MNL OL K577, A. 1920–1935.).

Előtt első, hogy most több kir. királyi bíró van a kir. Márián kívül, mint annak korábban, minek következtében a m. kir. Máriának kimagasló helyzete a szem elámuló hagyományos tekintélye is csorháttal csorved.

A m. kir. Mária bírói egyik határozat indítványára a folyó év szeptember havában írtkezletet tartottak, hogy említett bírókat a az orvosok előzetesét megbeszéljék. Ezen az írtkezleten erre a megállapodásra jutottak, hogy bírókat hivatalos díjazás és adóval teszik a mivel az orvosokat Nagyméltóságod díjazás részeként az a tárgyban írásba foglalt körösöket velem egy előbből kösölték, hogy beadványokat Nagyméltóságod elő terjesztem.

Ezen az óhajnak megfelelően van szerencsém az említett beadványt Nagyméltóságodnak 1 ./. alatt bemutatni és a magam részéről a következőket előadni.

I.

A m. kir. Mária bírói ideért beadványukban első helyen panaszolt említett bírók orvosok végett annak kiegészítését kérik, hogy kösülék azok, akik a minőségben hat évi szolgálati idővel már rendelkeznek, a bírói státustörvény megváltoztatásával a negyedik fizetési csoportba kerüljenek.

Válaszban szerint az a javasolt rendelkezés valóban szerénynek mondható és nem a panaszolt bírók orvosok, sem pedig erre nem alkalmas, hogy a m. kir. Máriának különösen az utóbbi néhány évek alatt fokozatosan elhomályosuló régi fényét visszaállítsa.

Nagyméltóságodnak alkalmas volt nagyonvő idek ajjának a m. kir. Mária egykori királyi másodelnökök előadás már korai ifjúsága idejében megismerai a m. kir. Mária hírnevét és tekintélyét, a bizonyára későbbi közszolgálati a nagy bizalmi állása körében is

kiterjedt nagybessé figyelem arra, hogy a m. kir. Kísér. nagybessé jogi helyzete az utóbbi időkben a viszonyoknak s a körülményeknek befolyására alakulása folytán milyen változásokon ment át. E tárgyban tehát Nagybessé előtt tén. nem is kellene bővebb fejtegetésbe bocsátkozni a bíróságnak körülményeit sorát enélkül is teljes meggyőződéssel bírhatom Nagybessé előtt bőséges belátásra. Mint a bíróságnak sorát szívén viselő elöljárók azonban még sem mulasztanak el, hogy a tárggyal összefüggésben egyes részletekre különösen rámutassanak.

Mindnyíltan tudjuk, hogy a m. kir. Kísér. az Árpád-házi királyi uralkodóknak idejében fennállott Curia regia-nek s utóbb a Habsburg-házból származó uralkodók alatt kialakult Kózsasági Törvénynek, az ország legfőbb bíróságának utódja. Ezen hájdan az ország nádora állott a belsőben az ország nádorai, egyházi és világi főbíróságai éltek. Ekkor még a múlt század utolsó negyedik elején is az 1881:XLII.t.c.101.§-a értelmében az 1884:XXXVIII.t.c. életbelépéig az országbíró, nagybíróság nádorainak egyik legtekintélyesebbike töltötte be, kiváló ítélőbíróknak egyházi s világi magas kitüntetések szolgáltak s egyházi s világi magas hivatásnak megfelelő díjazás. Ezek a külsőségek nem csak a magas állású bírók tekintélyét s az irántuk érzett tiszteletet fejezték, de egyenesen növelték az ország legfőbb bíróságába helyezett azt a bizalmat is, amely a meggyőzőségi belső igazságszolgáltatásnak mindenkor egyik lényeges feltétele.

A régi polgári törvénykezési rendtartás /: az 1868:LIV. t.c. 1/ módosítás tárgyában alkotott s a m. kir. Kísér. határozatát is szabályozó 1881:XLII.t.c.életbelépéig azonban követő kormányzati intézkedések a mai polgári perrendtartásról szóló 1911:I.törvényekkel megelőző időben a m. kir. Kísér. az állami szervezetben

K 547. 16-A-1922

országos ügyosztály
K. 547.

85

még szintén kiemelkedő magas helyet biztosítottak, mely akkori írásibíróinak rangjában javadalmazásaiban a kúntartókéival is kifejezésre jutott. A múlt század 80-as éveiben ugyanis a m. kir. Kúriaigazgatói alig volt olyan bíráló, akinek nem volt rangjához illő magas rendjele, tanácselnökök állami titkári illetményeket kaptak, a bírók javadalmazása pedig a miniszteri tanácsosokénál kedvezőbb volt.

Az azóta eltelt négy évtized alatt azonban ez a különbség apránként lefogyott a míg más közigazgatásaink egyéniségeire megfelelő törvénykezési a kormányzati intézkedések folytán fokozatosan fejlődött a jelentőségben emelkedett, addig a m. kir. Kúria mindinkább elvesztette kimagasló helyzetét.

Ebben az irányban felette hátrányos volt a m. kir. Kúria-ra nézve az 1893:IV.törvényelőkészlet az a rendelkezés, mely a gyermekek kivételével az állami tisztviselők önkéntességét köztük a bírókat is, egyaránt fizetési osztályokba sorozta a ekként egy osztállyal megemeltette a m. kir. Kúria tagjai részére azelőtt járt illetményeknek aránylag kivételes magaságát és ezzel az ő kivételes helyzetüket is.

Nem volt először a m. kir. Kúria régi kimagasló állásának az sem, hogy a törvénykezés újonnan szervezett más bíróságokat is a m. kir. Kúriával hasonló arányokra emelt. Azt meg kellett tehát találni ugyan, hogy az 1893:XLIII.törvényelőkészletben fennállott Pénzügyi Közigazgatási Bíróságból az 1896:LXVI.törvényelőkészletben képest kialakult mai Közigazgatási Bíróság tagjainak állásai, fizetéseivel a végképpesen határozott bíróság hatáskörének köztársasági bírói tisztségére, rang, jelleg és illetmények tekintetében a m. kir. Kúria megfelelő írásibírói állásaival egyenlők. Ami azonban az Országos Földbirtokrendező Bíróságot illeti, nem si-

előírtak teljesen jogosulatlanok a m. kir. Kúria körében mutatkozó az a felfogás, amely szerint bármilyen magasán áll is ez az Országos Felsőbírókrendező Biróság, hatáskörét túlszárnyalva nem lehet egyszerűen véve sem bírói, sem közigazgatási bírói természetűnek mondani és így az 1920:XXXVI.törvények második fejezetében meggyilítván az a tévedés, amely erre irányul, hogy az Országos Felsőbírókrendező Biróságot a m. kir. Kúriával egyenlő színvonalra emeljék csak másként egyeztetendő össze az átvételüket felőrlő bírói szintre vonatkozó m. kir. Kúriának jogi helyzetével és azaz a bírói hatalommal, amelyet az a legfelső biróság viszon, becsület, családi állás és szabadság, sőt élet és halál fölött ő Felsége a Király nevében gyakorol és a Magyar Állam nevében ma is gyakorol.

Ezenkívül mindenképpen az is, hogy az 1920:IX.törvények a m. kir. Kúria bírósági állását magában a bírói testületben is lefektették, mikor a kir. kúriai bírósági állásnak az előtt kivételes magaságba több olyan ítélőbíró és kir. ügyészt is felnevelt, akiknek azelőtt a kir. kúriai bíróságnál alacsonyabb rangja volt, sőt néhány ítélőbíró, így a Budapesti elhelyezési kir. törvényszék elnökeit a budapesti kir. főügyészt is, akik azelőtt a kir. kúriai bírák rangjában voltak, ebben a fiktív testületben teljesített alig egy-két évi szolgálatuk után, a kir. kúriai bíróságnál magasabb, a kir. kúriai tanácselnökökkel egyenlő rangban juttatott. A m. kir. Kúria bírósági a státustörvénynek ezt a rendelkezését elejétől fogva sérelmesnek tekintették, és az országgyűlés és a rendelkezés módosításába vetett reményük miatt nem emelték szót ellene. Inde egyes újabb törvények, így az 1923:I.t.c.28.§-a, majd az 1923:IVII.t.c.11.§-a ismét olyan intézkedéseket tartalmaznak, amelyek a kir. kúriai bírák helyzetét fokozatosan lecsökkentik és így érthető, ha a m. kir. Kúria bírósági testülete ismét halasztogatatlannak véli, hogy ez ellen fel szólaljon és óva int-

U 577 A. A. 1923

Országos Felsőbírókrendező
Biróság

84

sen a legfelsőbb bíróság tekintélyének intézményes csökkentéséről.

Fel kell itt hívnom Nagybíróválasztó nagybírói figyelmét erre a feltűnő jelenségre is, hogy míg a kir. bírónak nem csak a másodelnökét, hanem minellyik tanácselnökét is még a közelmúltban belső titkos tanácsosi méltóságuk alapján a nagybíróválasztó cím illette meg, addig jelenleg kivélen a a miniszeri társaság viselt egyik tanácselnökén kívül a m. kir. Bíróságon mindegyik főbíróját, köztük a másodelnököt a a miniszeri társaság nem viselt többi tanácselnöküket is, - csupán ugyanis a méltóságos cím illette meg, mellyel - különösen az utóbbi időben - különféle tanácsosi cím átvételénél a társadalom majdnem valamennyi rétegéből tömegesen érkezett fel olyan bizonyára teljes tiszteletre méltó egyének is, akik érdem szempontjából legtöbbször alatta állanak a m. kir. Bíróságon kívül lévő bírónak.

Nagyon kell még emlékeztetnem a kir. bírói bírók esetében előzetes elismerésről is, mely határozottan kedvezőlenebb mint a velük egyenlő képzettségű a rangú más köztisztviselőké. Igen ugyan, hogy ezzel szemben a bírók besorolásukban másoknál valamivel előnyösebbek, az a különbség azonban közel sincs arányban ezzel a bírói ranggal, mely a kir. bírói bírók előzetes elismeréséről mutatkozik.

Emléket ugyanis az erre vonatkozó adatokból kitűnik, akkor, mire valaki a kir. bírói bírói állásba juthat, rendszerint jóval túlhaladta már életkorának 50-ik évét, sőt igen gyakran a 60-ikat is megközelíti; aránylag ritkaság az, ha valaki 50 éves kora előtt kir. bírói bíró lesz. Ilyen a mostani kir. bírói bírók között alig van egy-kettő. A 2. §. alatt említett hiteltel kimutatásból továbbá az tűnik ki, hogy 8 - 14 év várakozási idő telik el, míg a kir. bírói bíró magasabb fennállási csoportba juthat a tanács-

alak lehet.

Tekintettel azonban a m. kir. Kincstár rendszerezett tanácselnöki állások számára a arra, hogy ezekre Gracia esetén a vidéki kir. írástörzskönyvek elnökei közül is jelentkezők pályázzák, még pedig az eddigi példák szerint nem is mindig sikerrel, a kir. királyi bírók közül csak igen kevesen érik el a tanácselnöki állást a legközelebb mint kir. királyi bíró végre be pályafutását. Így ugyan, hogy 9 évi várakozási idő eltelte után a kir. királyi bíró tanácselnöki illetményeket kap, az azonban nem kárpótolhatja őt az ambíciójában ért sérelmeért a bírósági szolgálatának nem lehet elélté jutalma.

Visszatérve az szolgálati ágakhoz, például a minisztériumok körében, az arra érdemes miniszteri osztálytanácsosok rendszerint jóval az 80-ik életévük betöltése előtt érik el a kir. királyi bírákkal hasonló rangú miniszteri tanácsosi állást, sőt a kiválóbbak alig töltötték be életkoruk 40-ik évét, már is elérik ezt a rangfokozatot. Így azután nagyrészt néhány év múlva helyettes államtitkárré lép elő a több mint államtitkár fejezi be köztisztviselői pályáját. Ez az időbbi eset ugyan ritkábban fordul elő, de minden esetre többször, mint a hányados kir. királyi bíró az államtitkárral egy rangban levő kir. királyi másodelnöki állásba jut.

Ha már most figyelembe vesszük, hogy míg a kir. királyi bíró mindig maga dolgozza fel a neki kiosztott ügyeket a állandóan nagy gondot a szűkebb körű képzettséget igénylő értelemszerű munkát végez, addig a miniszteri tanácsos, aki rendszerint a vezetővel, irányítással van elfoglalva, mások köz munkáját vizsgálja felül, akkor nem lehet vitás, hogy a kir. királyi bíró mennyivel fárasztóbb, nagyobb munkát végez a mégis kevesebb ellátással, jutalomra van kiutalva.

V. 97 14 A. 1922

Ministerium der Justiz
K. 1000

15

Kisén mindenkire Nagyrőltődséged nagybecsű figyelmét felhívom, teljes bizalommal tesszem be a kir. Kárisa ítélőbiróinak arról Nagyrőltődséged kezébe és meg vagyok győződve, hogy Nagyrőltődséged az ideérti beadvány első részében előterjesztett kérelmen túlmenve a kir. ítélőbirók és kir. Ügyészek státusáról szóló 1880:IX.törvényeknek értelmezése szerint méggy is tartsa veit módosítás alkalmazásával megtalálja majd azt a módot, amely alkalmas lesz arra, hogy a m. kir. Kárisa bírói testületének hajdani kiemelkedő helyzetét visszaállítsa.

II.

Ami az 1. §. alatt csatolt beadványban a m. kir. kárisai bírói címek adományozására vonatkozó második részt illeti, és is teljesen helytállónak tartom azt a felfogást, hogy a m. kir. Kárisa kimagasló tekintélyét nem szabad lecsökkenteni annak a megengedéssel, hogy a m. kir. Kárisa testületén kívül álló ítélőbirók is viselhessék a kir. kárisai bírói címet. Igaz, hogy az 1891:XXII.t.c. 26.§-ban és 27.§-banl. példányban, valamint 1884. évi törvényekben foglalt annak rendelkezések, melyek alapján a kir. Kárisa köztársaságán kívül álló ítélőbirókat kir. kárisai bírói jelleggel lehetett a múltban kinevezni vagy felruházni, az 1880:IX.t.c.18.§-a a jövőre nézve hatályon kívül helyezte. A most ideérti törvényességek azonban egész általánosságban megengedte, hogy a tényleges szolgálatban álló ítélőbirók és ügyészek részére betöltött állásuknál magasabb állásnak címe, tehát a kir. kárisai bírói cím is, a jövőben jelleg nélkül korláttal adományozható legyen. A m. kir. Kárisa bírói testülete ezzel a rendelkezéssel azonban mindjárt gondolt kimagasló méltóságának visszaállítására, de megengedtetést talált abban a várakozásban, hogy a törvény említett rendelkezésének végrehajtásánál az lesz az irányadó elv, hogy az ítélőbiró ne kapja meg olyan magasabb

állás címét, amelyet nem érhetne el annál a bíróságnál, ahol alkalmazva van. A most említett elv szerint például a kir. ítélőbíró-lak bírói részére nem a kir. kiriai bírói cím, hanem a kir. ítélő-táblai tanácselnöki cím lett volna adományozható.

23062/1922

En az elv azonban, amelyet az 1921. évi október hó 10-én 1921.XI.IV.8.4.szám alatti kelt átiratban magam is helyeseltem, a gyakorlatban nem valósul meg és másként 1921.évi október hó 23-án közzétett cselekedvényeségek, és különösen a folyó évi augusztus hó 31-én megjelent kitérítések mutatják, a kir. ítélőbírók, és az elsőfokú bíróságok ítélőbírói is tömegesen kapják a kir. kiriai bírói címet. Így a kir. kiriai bírói méltóság, amelyhez véleményem szerint a bírói kar legjelesebbjeit is csak korlátozott számban a kir. kiriai elsőfokú tanács javaslatának hagyományos meghallgatásával a n. kir. Királyhoz bíróvá való kinevezésük útján kellene csak juttatni, szintén olyan alacsony bíróságnak lesz jutalmává, akik a kir. Király hatalmának kívül állnak és akiknek jelölésével a kir. Király elsőfokú tanácsa nem is foglalkozhatott.

A beadványnak második részében tehát mindenben hozzájárulok és magam is arra kérem Magyarbíróságot, méltóságszék cédátnál, hogy a magasabb bírói állások címének adományozásánál az az elv szolgáljon irányadónál, hogy az ítélőbíró ne kaphasse meg olyan magasabb bírói állás címét, amelyet nem érhetne el annál a bíróságnál, ahol működik.

Fogadja Magyarbíróságod kívánság tiartaletem nyilvánításait.

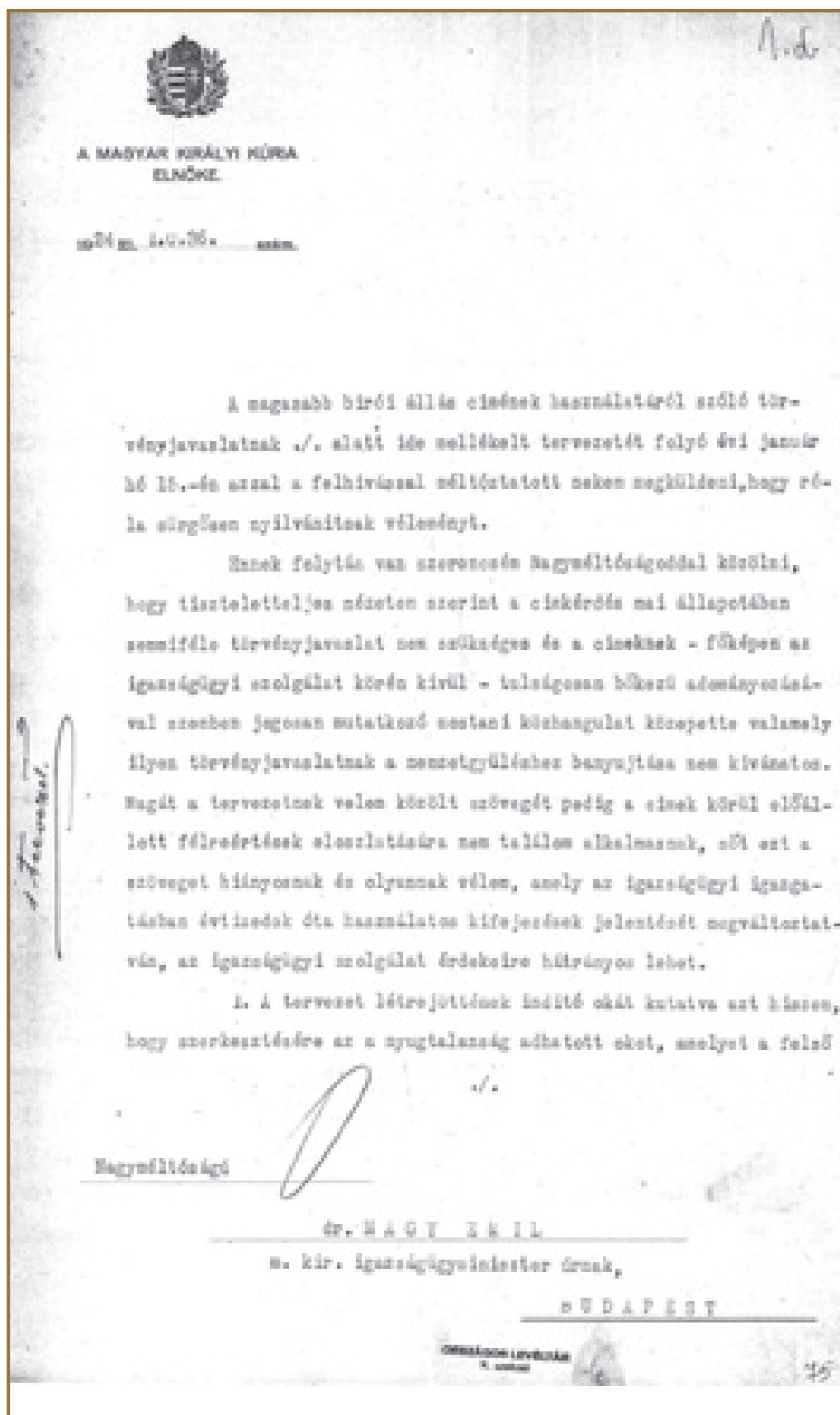
Budapest, 1922. évi november hó 14.-én.

Törvényszék

U. 23. 1. 6. A. 1922

szentesítve
K. 1922

86

A M. Kir. Kúria elnökének átírata az igazságügyminiszterhez a bírói szolgálati jogviszony egyes kérdéseiről 1924-ben (MNL OL K577, A. 1920–1935.).

bírói karban a magasabb bírói állások címeseinek a legutóbbi években törekően gyakorolt csökkentése kellett. Ezenben az a nyugtalanság kezdte látni a m. kir. Kúria bíróság az 1922. évi november hó 14. napján 1922.XI. IV. E. 12. szám alatti belt. Átirattal Nagydöntőszék elé terjesztett emlékiratból, amely II. részében arról említi az ellen, hogy az ítélőbírák kir. kúriai bírói címben és általában olyan magasabb bírói állás címében részesüljenek, amely magasabb bírói állást a kitüntetés nem érthető el annál a bíróságnál, amelynél alkalmazva van. De nemcsak a m. kir. Kúria bírái adóltak fel a kir. kúriai bírói címek túlsótt mértékű adományozása ellen, hanem hallgatásom szerint az ítélőtáblák bírái is kifogásolták az ítélőtáblai bírói címek adományozását; az utóbbiak panaszait az illető kir. ítélőtáblai elnökök juttatták Nagydöntőszék elé.

A felsőbíróságok bírái részéről hallgatásom szerint az a feladatlanságnak azonban koránt sem az volt az oka, mintha a felsőbírói állások adományozotti címei feljött a hivatalos írtakban állott volna elő valami félreértés. A hivatalos írtakban ugyanis a "kir. kúriai bíró" mindig meg volt különböztetve a "kir. kúriai bírói címmel és jelleggel felruházott ítélőtáblai bírótól" vagy más ilyképpen kitüntetett ítélőbírótól, egyaránt a "kir. kúriai bírói címmel felruházott ítélőtáblai bírótól, vagy más, ilyképpen kitüntetett ítélőbírótól" és így a címek hivatalos használatára vonatkozólag ezáltal sem szükségem semmiféle szabályozás.

Az említett panaszokat főként az a körülmény okozta, hogy egyrészt a kir. kúriai bírák, másrészt a kir. kúriai bírói címmel és jelleggel felruházott kir. ítélőtáblai bírák vagy más, ilyképpen kitüntetett ítélőbírák, továbbá kir. kúriai bírói címmel felruházott ítélőtáblai bírák, vagy más, ilyképpen kitüntetett ítélőbírák között különbséget tenni a társas írtakban nehéz, mert mindegyiküket egyaránt kúriai bírónak szokták hívni. A társas írtakban szokásos megnevezésekkel azonban jogszabállyal irányítani nem lehet, de még ha lehet-

ne is, a tervezett törvényjavaslat abban az esetben sem lenne már szükséges, mert Magyarbíróságod a 37232/1923. L.M.L.számú irattal bevezetett értekezleten elvi álláspontként azt előtérítve ki-jelenteni, hogy essential itélőbírók részére nem fogják olyan maga-sabb bírói állásnak címét adományozni, amely magasabb bírói állást a kitüntetett nem érhet el annál a bíróságnál, amelyre alkalmasa van. Ez a kijelentés, amely a felsőbíróságok tagjainak is tudomá-sra jutott, aggodalmait okozta s a körülben észlelt nyugtalanság Magyarbíróságodnak említett kijelentése folytán ma már elült.

II. Ismeretes, hogy a körvélemény a címeknek a közelmúlt-ban szokásba jött bőbeszédű adományozását - bár nem annyira a bírói karban, mint inkább a más társadalmi osztályokban történeteket - kicsinylő derűtlenséggel és a gúnyos megjegyzéseknek hangjaival ki-széri. Nem tekintve egyes kivételeket, amikor valamilyen cím adományo-zását a körvélemény is az igazi érdem kegyelvének tekinti, a cí-mek adományozásának legnagyobb részéről az a szóval, hogy azok az állami életben elharapózott címkérségnek sajnálatai tünetei.

gazel a közfelfogással szemben előtérbehozva valóban nem volna kívánatos a bírók címének kérdését a törvényhozás elé vinni, különösen olyan törvényjavaslat alakjában, amely annak a látszat-nak keltségre alkalmas, hogy a bírók a címek használatával vissza-élnék és a visszaélések ellen törvényrel kell védekezni.

III. A tervezet későbbi szövege a társadalmi életben a cí-mekkel kapcsolatosan előálló félreértések eloszlatására különben sem lenne alkalmas, mert a későbbi a két kifejezés között: " itélő-bíró " és " bíró " a közbeszédges nyelvhasználatban semmiféle értel-mi különbség nincs; abból a lényegtelen nyelvtani árnyalatból pedig, hogy a bírónak a n. kir. Kárához, vagy kir. itélőtáblához tartozá-sa az egyik elnevezésben bírókrággal /: a kir. Kária itélőbírója, vagy a kir. itélőtábla itélőbírója :/, a másik elnevezésben pedig celláknévi jelzővel /: kir. Kárij vagy kir. itélőtábláj bíró :/

van kifejezve, nem lesz világosan megérthető, hogy arról a m. kir. bíróságról vagy a kir. ítélőtábla valóságos bírójáról, itt pedig másodfokú bírójáról van szó.

IV. A tervezet szóvege hiányos is, mert ha tervezeti szóvegekben törvényesítés emelhető, akkor is feltétlenül szükséges - esetleg harmadik bekezdésképpen - kimutatni benne, hogy az új törvény értelmében az "Itélőbíró" elnevezés alatt mit kell érteni, mint a mit ennek az elnevezésnek értelméről az 1891:XVII.t.c.64.§-a mondhat.

Az 1891:XVII.törvényeknek mellékelt 64.§-a szerinti megnevezés az "Itélőbíró" elnevezés gyűjtőfogalom, amely alatt a kir. bíróságnál, kir. ítélőtáblánál, kir. törvényszéknél és kir. járásbíróságnál alkalmazotti elnökök, másodelnökök, alnökök, tanácselnökök és bírók értendők. Az "Itélőbíró" elnevezésnek ez a jelentése közzel 33 ére hatályban levő törvényen alapulván, az azóta lefolyt évtizedek alatt az igazságügyi szolgálatban annyira átszűrte a közhasználatba, hogy annyiraiban eddigi jelentésének megváltoztatásával ezt most más fogalom kifejezésére alkalmaznák, az - legalább az átszűrési időben - olyan megnevezéseket és felnevezéseket idézve elő, amelyek az igazságügyi igazgatás körében hátrányosak lehetnének.

Mindeneknél fogva van azelőtt Nagygyűjtőbizottság arra kért, hogy a jelen közzelt tervezetnek mint törvényjavaslatainak bevezetését megelőző előkészítő munkát. Ha egyszer alkalmas idő jönne az Itélőbírók címének törvénykezési szabályozására, akkor Nagygyűjtőbizottság ezt az intézkedést időközönként elvi kijelentését kellene törvény alakjába öltetni, hogy Itélőbírói nem lehet kinevezni olyan magasabb bírói állásnak címével, amelyen magasabb bírói állást nem érhetne el annál a bíróságnál, amelyél-ülködik.

Legedje Nagygyűjtőbizottság kiváló tisztelősen nyilvánítását.

Budapest, 1904. évi január hó 18-án.

Törvényszék

1004.11.11.A.3.

A m.kir.Curie és a kir.itéltáblák itélőbiróságok megfelelő címűek tárgyában megalkotni előzött a véleményezés céljából rövid utas kőszült törvény, illetve törvényszakasz-tervezetre van szorozódó észrevételseim a következőkben Nagyméltóságot elő terjesztend:

Mindenestre nagy hibának tartom, hogy az ítélőbírók és ügyészek státuszáról szóló 1920. I. t. v. megalkotása alkalmával a törvényhozás engedett az alsóbírói kar nyomásának és elejtette a törvényjavaslatnak azt az alapelvét, hogy a bíró magasabb állás címvel, vagy jellegével fel magy ruházható s a főelndados gyakorlatot keresztültörve megengedte az úres, jelleg nélküli címadományozást, amivel megnyitotta az ítélőbírói testület körében a cinkórság zellipelt.

A felsőbírói címek pazar osztogatása folytán törvényszerűtől
vissza állapított csak a státustörvény javaslatának helyes álláspont-
jára való visszatéréssel lehet orvosolni, ^{tehát 1909} míg a címadományozási ti-
lalommal a nem főrendesabílyokkal. Ilyen főrendesabílynak tekintem
azt a megállapodást, hogy essential a törvényesbírói bíróság nem ítélőszéki
bírói, hanem törvényesbírói tanácselnöki, a kir. ítélőszéki bíróság pedig
nem curiai bírói, hanem ítélőszéki tanácselnöki címet fognak juttatni.
Ez az új rendszer a múltban nagy tekintélynek örvendő tanácselnöki sta-
tus körében fogja azt a tekintélyvesztést maga után vinni, ami miatt
eddig a kir. Curia és a kir. ítélőszéki valóságos bírói szétlét sugallód-
tak.

* A vezetőségre bízott kár.it@184bln.mikodik olyan tényleg.

in good minister week.

a melybe a valószínű tanácselnök mellé még curiei bírói címmel felruházott ítélőtáblai bíró a egyetlen - még nem címzetett egyszerű ítélőtáblai bíró van beosztva. A helyzet ép oly viaszos volna, ha ebben a tanácsban 5 valószínű és címzetes tanácselnök működnek 1 ítélőtáblai bíróval.-

Ugyanilyen főrendisabályt tartalmaz a véleményezés alatt álló törvény 5.tervezet is, amely kissé nyers grammatikai eszközökkel, a "Curia" és a "Kir.ítélőtáblának" hol genitívusba, hol nominatívusba helyezésével, illetve jelölését használásával kívánná különleg felismerhetővé tenni az illető állásnak valószínű voltát a illetve címzetes jellegét. A spanyol stíktelt formákra emlékeztető efféle törvényesítveg ellendíthatatlan komikus erejével hatna a közönségre, hálát tárggyul szolgálva az újságok a illetve rovatok számára a igazán nem volna alkalmas arra, hogy a bírói állás komolyságába és méltóságába vetett hitet erősítse. A javaslatba foglalt rendelkezés tehát emellett, hogy nem emelne a curiei és ítélőtáblai bírák tekintélyét, ártalmára volna az egész bírói testületnek a még visszavetést is jelentene annyiban, amennyiben törvényhozási deklarációt tartalmazna, a pusztán címzetes jelölések fentartása mellett, holott épen ezzel kellene véglegesen szaktania.

A magam részéről igen érthetőnek találom az első-és másodikfokozatú működő bíráknak a általánosan a bírói karnek azt a törekvést, hogy a tulajdonoson felhígított magasabb közigazgatási állásokkal és az újonnan creált és passz közönséggel osztogatott különféle tanácsosi és főtanácsosi méltóságokkal szemben a társadalom körében teljesen elhomályosult korábbi kivételes helyzetük ismét kifejezését nyerjen, - ezt azonban - mint arról már ismételtelen említést tettem, - nem a bírói hierarchiában is megkívánt fokozatok besorozatásával, hanem ezzel lehetne csak elérni, ha a bírói hierarchia minden egyes lépcsőfokán álló

Írásibíróknak a megfelelő anyagi juttatásokon felül megadtnék az a magasabb társadalmi rangjelzés is, amely az illetőt, mint a bírói hatalom representánsát a megváltozott társadalmi viszonyok között most már méltán megilleti.-

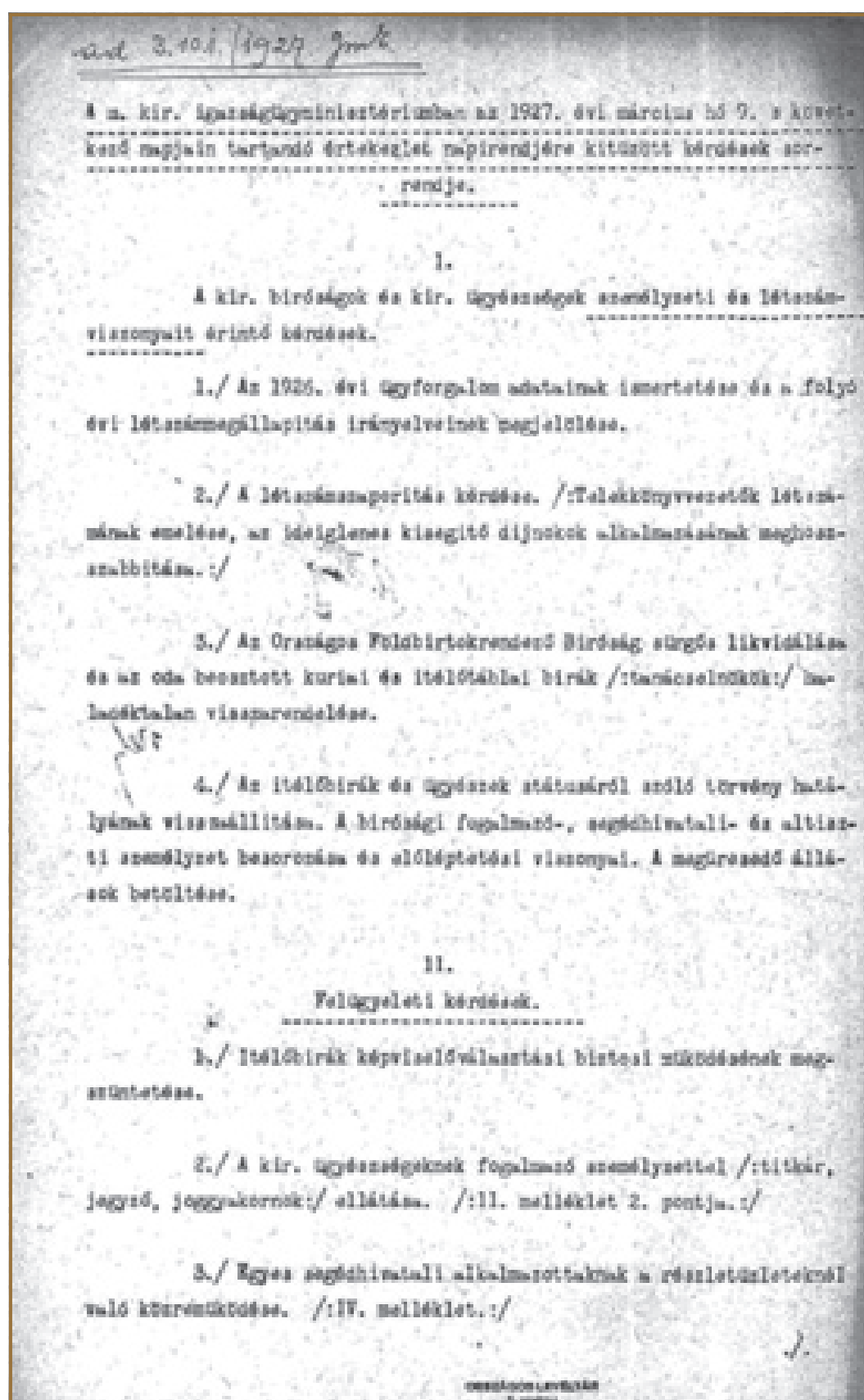
Budapest 1924. január 17.

Dr. Puskás András

---4.

A m. kir. Kuria tényleges szolgálatban álló vagy nyugalmazott bírói, a m. kir. Kuria ítélőbírája /1, a m. kir. Kuria nyugalmazott ítélőbírája :/ címet, más bíróságoknak azok a tényleges szolgálatban álló vagy nyugalmazott ítélőbírói pedig, akik kir. kuriai bírói címet és jellegzet, vagy csupán ily címet kaptak "m. kir. kuriai bíró" /1: "nyugalmazott m. kir. kuriai bíró" :/ címet viselnek.

A kir. ítélőtáblának tényleges szolgálatban álló vagy nyugalmazott bírói, ha az első bekezdés szerint magasabb címet nem viselhetnek, hivatali eszközük feltüntetésével "a kir. ítélőtábla bírája" /1: "a kir. ítélőtábla nyugalmazott ítélőbírája" :/ /1: pl., a budapesti kir. ítélőtábla ítélőbírája :/ címet, azok a tényleges szolgálatban álló vagy nyugalmazott ítélőbírók pedig, akik kir. ítélőtáblai bírói címet és jellegzet vagy csupán ily címet kaptak, a "kir. ítélőtáblai bíró" /1: nyugalmazott kir. ítélőtáblai bíró :/ címet viselnek.

A M. Kir. Igazságügyminisztériumban a bírói és ügyési szervezettel összefüggésben 1927-ben tartott szakmai értekezlet dokumentumai (MNL OL K577, A. 1920–1935.).

4./ Telekkönyvi teljes másolatoknak fénykép útján való előállítás. /:V. melléklet.:/

III.

Polgári, büntető és nemzetközi jogi kérdések.

1./ Az esküdtbíráskodás visszaállításának kérdése. /:I. melléklet.:/

2./ A polgári és büntető perrendek jogorvoslati rendszerének egyszerűsítése.

3./ A törvényszéki polgári egyesbíróság fenntartásának kérdése.

4./ A törvényszéki büntető egyesbíróság fenntartásának, esetleg kiterjesztésének kérdése. /:VI. melléklet 1. pontja.:/

5./ A pertárgy értékelése hatásköri és illetékességi szempontból /:örökösödési és járadékperek.:/

6./ Az ügyvédi díjazás kérdése.

7./ Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság besorolása körül történő helytelen bírói megállapítások utólagos kiigazítása. /:VI. melléklet 2. pontja.:/

8./ A nemzetközi kiadatási jogban "specialitás" néven ismert elvi szabály kérdése. /:III. melléklet.:/

9./ A jogegység érdekében időszaki értekezletek tartása a kir. Kuria elnöke, másodelnöke és a kir. ítélőtáblák elnökei között.

IV. Gazdasági kérdések.

1./ A budapesti bíróságok megfelelőbb elhelyezésének kérdése.

./.

2./ Vidéki bírósági épületek tatarozása és az épületekbe villanyvilágítás bevezetése.

3./ Gazdasági ügyekben a túlzott centralizáció megszüntetése. Törvényszékeknél pénztárnoki és ellenőri állások szervezése.

4./ A könyvtáralap fejlesztése.

5./ A bírósági állatstételek egyenruhával való ellátása.

.....

1.

Az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztálya az ítélőtáblák elnökeinek részvételével március hó első felében megtartandó értekezlet napirendjére a következő kérdése kitűzést tartja szükségesnek:

1. 1. Az igazságszolgáltatás érdeke szempontjából kívánatos-e az esküdtbíráskodás visszaváltása?

2., Az esküdtbíráskodás visszaváltása az ily bíráskodásra utalt cselekményeknek egész körére terjedjen-e ki vagy pedig csak egyes cselekményekre korlátoztassék?

3., Helyes lenne-e az esküdtbíráskodást egyelőre csupán a sajtó útján elkövetett büntetendő cselekményekre korlátozni?

4., Mily intézkedéseket kell tenni az esküdtbíráskodás visszaváltása esetében? különösen az esküdtbíráskodás elfogulatlanosításának, megbízhatóságának és alaposságának biztosítása érdekében.

Nem volna-e indokolt az esküdtbírátság működésének teljes vagy részlegesen visszaváltása esetében az 1897: XXXIII. t.c.-nek az esküdtközségekre vonatkozó rendelkezéseit magasabb értelmi vagy vagyoni cenzus alapulvételével szigorítani s az esküdtök alap-, -dvi és szolgálati lejáratára vonatkozó rendelkezéseit is módosítani? Ha igen, milyen intézkedések volnaának ebben a vonatkozásban kívánatosak?

5., Az esküdtbírátság itéletével szemben nem volna-e indokolt a kir. kurának az 1914: VIII. t.c.-ben biztosított reviziómalis jogkör kiterjesztése?

II. Fenntartassék-e az 1925: VIII. törvényekben megszabtott három év letelte /:1928. jun. 1.:/ után is polgári ügyekben a törvényszéki egyesbírátság?

II.

A büntetőjogi osztály által felvetett kérdések:

1., Egyes kir. ítélőtáblánál a büntető ügyhátralék annyira felgyülemlett, hogy az ügyek elintézése a büntető jogszolgáltatás érdekeit súlyosan érintő késedelemmel járva. Minthogy az elvált évek számára tapasztalatok szerint egyenesen lehetetlen helyzetet teremt az, hogy a büntetőeljárás elkövetése a jogerős ítélet meghozatala között esztendőik telnek el, amikor is a büntetés végrehajtása igen sokszor a büntetés elől járt tulajdon súlyos sérelmeket okoz a az egyik főtényezője a kegyelmi ügyek mértéktelen elszaporodásának is, - másfelől pedig a büntetőnovella jövedelme a perorvoslati rendszer reformjára vonatkozó intézkedésekkel csak a kir. Kuria a nem egyúttal a kir. ítélőtáblák tehermentesítését fogja eredményezni:

minő adminisztratív intézkedéseket lehetne tenni a kir. ítélőtáblákban a büntető ügyek elintézésének gyorsítása érdekében?

/:És a probléma előszörben a budapesti kir.ítélőtáblát érinteli, amelynél a büntető ügyhátralék a legnagyobb mértékben egyenlő mértékű:/

---o---

2., Az 1925: VIII.t.c.AB.5-n értelmében az egyes bírói és ügyvédi vizsgát megelőző négy évi joggyakorlatból csak egy évet lehet innár a kir.ügyészségnél tölteni. E rendelkezés az ügyészségnél tölthető gyakorlati idő meg rövidítését jelenti a ennek következtében azoknál a kir. ügyészségek-nél, ahol beosztott joggyakorló, jegyző vagy titkár működik, a segédügyészt tagjainak gyorsabb útmutatásait fogja maga után vonni. Ily körülmények között a kir.ügyészségek segédügyészséggel való ellátását előszörű volna egyenesen megalkotandó elvek alapján intézni a a lehetőséghez képest kiküszöbölni egyes helyeken lévő azt a vizsátságot, hogy a kir.törvényszékek előzőli következtetesen idegenkednek segédügyészségeknek érdekesebb tagjait ügyészségi szolgáltatásra átengedni.

Összeállítás: L. L. L.

III.

Az igazságügyminisztérium nemzetközi jogi ügyosztálya az előfordult jelentős eseményekből arról szerzett tudomást, hogy a kir. bíróságok és válszabóságok nem ismerik és nem alkalmazzák a kiadatási jognak "specialitás" néven ismert azt az általános érvényű szabályát, amely szerint a külföldi államból kiadott bűntettest csakis a kiadatási engedélyben szereplő bűncselekményért vagy bűncselekményekért lehet üldözni és elítélni, ellenben a kiadó állam hozzájárulása nélkül nem szabad a bűnvádi eljárást folytatni vagy ellene ítéletet végrehajtani a kiadástól megelődő olyan bűncselekmény miatt, amelyért kiadása kérve és engedélyezve nem volt, hanem a kiadása alapján vett bűncselekmény miatt folytatott eljárás befejezése, illetőleg a meghozott bűntető ítélet végrehajtása után egy hónap alatt /szabadulásától számítva:/ az ország területét nem hagyta el, vagy ide később újból visszatért.

A bűntettesek kiadása iránt külföldi államokkal kötött egyezmények és szerződések ezt a szabályt majdnem kivétel nélkül magukban foglalják és az - mint általános nemzetközi érvényű - alkalmazást nyer azokkal az államokkal szemben is, amelyekkel a bűntettesek kölcsönös kiadása viszonyossági gyakorlaton alapszik.

Mindazonáltal az esetekben, amikor az említett szabály megszegésével a m. kir. bíróságok a külföldről kiadott bűntettest a kiadatási engedélyben nem szereplő bűncselekmény miatt is bűnperte fogják vagy elítélik, az érdekelt külföldi állam felszólalására annak okot az ilyen eljárással és az igazságügyi kormányt ezek esetében néhéz helyzetbe hozzák, mert gyakran a bűnpert már olyan szakba jutott, amikor annak útját vágni nem lehetséges.

Ebben a kérdésben a budapesti kir. főügyészhez intézett két rendelet, ugyancsak a pestvidéki kir. járásbíróshoz intézett rendelet másolata csatolva van, amely rendeletek a jogforrások megjelölésével részletesen foglalkoznak a specialitás kérdésével.

Írtakodás, hogy a kir. bíróságok az említett szabályt már az eljárás folyamán ismerik és alkalmazzák és eltérjenek attól a nemzetközi jogellenes gyakorlattól, hogy ha külföldi államból

kiadott büntetés valamely magyar hatóság /ügyészség vagy bíróság/ kezeli kérés került, ellene minden korlátozás nélkül folytatja akár ez a bíróság, akár más bíróság az eljárást olyan büntetőeljárás miatt is, amely a kiadatási kérelem tárgya nem volt.

IV.

A budapesti kir. büntető törvényszék elnöke arról tett jelentést, hogy egyes segédhivatali alkalmazottak, mint egyes adók megbízottai az alkalmazottak körében hitelre vásárlásra megrendeléseket gyűjtenek és a havonként esedékes részletek becsodásával -jutalék nélkül vagy jutalék mellett- is foglalkoznak. A büntető törvényszék elnöke a segédhivatali alkalmazottak ilyen ténykedését betiltotta.
/ :7720/1927.I.IX.VIII./

Elnthogy az ilyen üzleti jellegű ténykedés az 1869:IV.t.e. 2.§.e., pontjában meghatározott ésszeférhetetlenségre vezethet, a mert másrésről az alkalmazottak könnyelmű eladósodását okozhatja és részben az illetményeknek foglalása alól való mentességének kijátékozását is eredményezheti, a kérdések a főkezelőnkéi értekezlet elé való terjesztése mutatkozik indokoltnak és pedig a következő formában.

Az 1869:IV.t.-e.8.§.e., pontjában foglaltakra tekintettel megengedhető-e az, hogy az igazságügyi alkalmazásban állók mint egyes kereskedelmi adók megbízottjai térsaik körében hitelre vásárlásra megrendeléseket gyűjtsenek és az időszakonként visszatérő részletek becsodására jutalék nélkül vagy anéllett vállalkozzanak? Az ilyen ténykedés elűrőse nem segíti-e elő az alkalmazottak könnyelmű eladósodását és nem vezet-e az 1918:XXII.t.-e.8.§.-ában az alkalmazottak illetményeire biztosított foglalásmentesség kijáratására abban az esetben, ha a megrendeléseket gyűjtő alkalmazott az illetmények kifizetését eszközöli.

V.

Egyik pénzüntőzet annak megengedését kérte, hogy a telekkönyvi betétek /:telekjegyzéskönyvek:/ kézzel írt hiteles másolatai helyett természetesen nagyszámban fényképezés útján engedjék meg a hiteles telekkönyvi másolatok kiadását. Fényképi úton minden egyes lapról külön másolat készülne és külön hitelesítettnek utalással a tjkv /:törv. betét:/ aláírása a község nevére és az egyes lapok számozatánának és a hitelesítési száradásokban utalás történne arra is, hogy hány lapból áll a törv. másolat.

En a rendszer ott, ahol sok törv. másolatra van szükség, lényegesen idő- és munkamegtakarítással járna, a pénzüntőzetek-re meg azért volna előnyös, mert a fényképi másolat a legtekélyesebb és hibátlan és emellett mincezenek kitéve annak, mint a kézi kivonatos másolatoknál, hogy egyes fennálló bejegyzések kimaradjanak.

1. melléklet a III. kérdéshez.

Magyar Királyi Igazságügyminiszter.

7240/1927. I.M.VII.szám.

A választást alapjául szolgáló
ottani ügyszám: 10.779/10.-1925.

Tárgy: Weiss /:Wassermann:/ Sándor
bűntette.

A budapesti kir. bűntető törvényszéknek B. XXIV.
13.676/42/1925. számú nyomozólevele alapján megnevezett bűn-
tette miatt a Pozsonyban letartóztatott Weiss /:Wassermann:/ Sán-
dor magyar állampolgár kiadatását kértem a cseh-szlovák kormány-
tól.

Weiss /:Wassermann:/ Sándor kiadatását a bűncsele-
mények miatt a cseh-szlovák kormány engedélyezte és a budapesti
kir. bűntető törvényszéknek folyó évi január hó 31-én B. XXIV.
13.676/63/1925. szám alatt kelt jelentése szerint a magyar ható-
ságoknak már át is adott.

Hivatalos úton nyert értesülésem szerint azonban ne-
vezett ellen pénzhamisítás bűntette miatt a budapesti kir. ítélő-
tábla B. IV. 14.434/1925/29. szám alatt szintén van bűnvádi el-
járás folyamatban, melyben a budapesti kir. ítélőtábla a fellebb-
viteli főtárgyalásra határnapul folyó évi március hó 22. napját
tűzte ki.

Ismintre, hogy a nevezettnek a kiadatását miatt a
bűncselekmény miatt a cseh-szlovák kormánytól nem kértük, a fel-
lebbviteli főtárgyalás határnapjának kitűzése ellenkezik a kiada-
tási jog alapelvével és így a Cseh-Szlovák Kormányalakkal kiada-
tási ügyekben fennálló viszonyossági gyakorlat megsértését képezi,
miért is a következőkre tartom szükségesnek Mőltóságod figyelmét
nyomatékosan felhívni:

/.

A kir. Pótagyás urnak

B U D A P E S T.

A kiadatási jog általános elvei szerint a kiadatási megkeresésben az annak alapjául szolgáló bűncselekményt vagy bűncselekményeket határozottan meg kell jelölni, amiből következik, hogy a kiadás intézményéből elválaszthatatlan a kiadás specialitásának elve, vagyis az a szabály, hogy a kiadott egyén más bűncselekmények miatt, mint amely a kiadás alapjául szolgált, a kiadást engedélyező kormány kifejezett beleegyezése nélkül sem nem üldözhető, sem meg nem büntethető, kivéve, ha a terhelt önként kéri, hogy ítéletet hozzanak felette, vagy hogy büntetését kiálthassa, vagy pedig, ha a büntető eljárás befejezése után, ha pedig elítéltetett, büntetésének kiállása vagy megkegyelmezése után egy havi határidő alatt nem hagyta el annak az országnak területét, amelynek részére kiadatott, vagy ha oda később visszatér.

Ez az elv van kimondva kiadatási szerződéseinkben, így többi között a Bulgáriával 1911. évi május hó 31/16. napján kötött és az 1913. III. törvényoklába iktatott kiadatási szerződés 10. cikkében is. /második bekezdés:/

A cseh-szlovák kormány azonban a specialitás elvét még ennél is szigorúbban alkalmazta és miként azt múlt évi október hó 4-én 46.762/1926. l.m. VII. szám alatt kelt rendeletében az ottani 11.293/f.é. 1926. számra való utalással Miltóságoknak már tudomására hoztam egy más tőle kifolyólag a specialitás elvének azt a megszorított megfogalmazását közlővel, hogy a kiadott büntettest még beleegyezése esetében sem lehet más bűncselekmény miatt üldözni vagy elítélni, mint amelyért kiadatását engedélyezték; ellene tehát csak akkor lehet eljárni, ha ebbe a kiadó állam beleegyezik vagy ha szabadulása után egy hónap alatt nem hagyta el az ország területét, vagy oda ismét visszatér.

Mintegy a cseh-szlovák kormánnyal szemben természetesen azt az álláspontot kell irányadónak tekinteni, tehát Weiss /Wassermann:/ bánsor ellen az eljárást folytatni nem lehet, hanem a főtárgyalás elnapolását kellene indítványozni.

Budapest, 1927. évi február hó 14-én.

kir. büntető törvényeséket, hogy Baumgarten Miksa ellen a már előterjesztett kiadatási kérelemben szereplő két bünesszelekményen kívül a pozsonyi vizsgálgató megkeresésében említett kettős házasság büntetőjére nézve is határozson /:3p.475.5./ a kiadatás kiterjesztése tárgyában a kir. Gyűjtemény meghallgatása után, és a vonatkozó elfogadóparancsot vagy nyomozólevelet továbbítja végeti hozamán előbb terjeszse fel.

A kir. Gyűjtemény ebben a tárgyban a másolatban A./ alatt idezárt 56316/1924.kő. számú indítványt terjesztette elő a budapesti kir. büntető törvényeséknél, amelyben a kiadatási kérelem kiterjesztésének szükségletének /:7./ mellett foglalt állást, amivel összhangban a kir. büntető törvényesék a másolatban B./ alatt asatolt B.VII.14202/21-1923. számú végzését hozta, azt a folyó évi szeptember hó 19. napján megtartott nyilvános főtárgyaláson hozott B.VII.14202/25-1923. számú ítéletében Baumgarten Miksát a kettős házasság büntetése miatt is elítélte.

Hinthaogy a budapesti kir. Gyűjtemény indítványa, valamint a budapesti kir. büntető törvényesék választ eljárása ellenkezik a kiadatási jog alapelveivel és így a Cseh-Szlovák Köztársasággal kiadatási ügyekben fennálló viszonzási gyakorlat megsejtését képezi, felkérem Háltsárodot, hogy a budapesti kir. Gyűjtemény figyelmét az alábbiakra nyomatékosan felhívni és abban az esetben, ha a kir. büntető törvényesék azonbanforgó ítélete másodfokú elbírálása alá kerül, a feleltviteli főtárgyaláson az alább kifejtetteket az ítélettel szemben érvényesíteni sziveskedjék arra az esetre, ha az elítélt nem egyezmék bele, hogy a kettős házasság büntetése a magyar bírói ítélet tárgya lehessen.

A kiadatási jog általános elvei szerint a kiadatási megkeresésben az annak alapjául szolgáló bünesszelekményt vagy bünesszelekményeket határozottan meg kell jelölni, amiből következik, hogy a kiadatás intézményétől elválaszthatatlan a kiadatás specialitásának elve vagyis az az elvi szabály, hogy a kiadott egyén más büntetendő sekelemény miatt, mint amely a kiadatás alapjául szolgált, a kiade-

tás alapjól szolgál, a kiadatást engedélyező kormány kifejezett beleegyezése nélkül sem nem oldható sem meg nem bontható, kivéve ha a terhelt önként béri, hogy ítéletet hozzanak felette, vagy hogy büntetését kiállhassa, vagy pedig ha a bűnvádi eljárás befejezése után, ha pedig elítéltetett, büntetésének kiállása, vagy megkegyelmezése után egy havi határidő alatt nem hagyta el annak az országnek területét, amelynek részére kiadatott, vagy ha oda később vissza tért.

Ez az elv van kimondva kiadatási szerződéseinkben így többi között a Bulgáriával 1911. évi május hó 31.-18. napján kötött és az 1912. III. t. e.-be iktatott kiadatási szerződés 10. cikkében is /:második bekezdés:/.

Ebből nyilvánvaló, hogy teljesen téves a budapesti kir. Gyűjtemény 58316/1924.k.é. számú indítványában foglalt és a kir. büntető törvényesék által is elfogadott az az indoklás, hogy a szétforgó bűncselekmény /:kettős házaság:/ nem politikai természetű és így nincs akadálya a bűnvádi eljárás folytatásának, illetőleg az ítélkezésnek.

Felhívom egyúttal Múltóságod figyelmét az 54601/1900.I.M. számú közleményre /:Marschalkó ; Ig.mén. rendeletek Gyűjteménye, kiegészítő kötet 732.I.:/

A jelen ügyben tehát mindenképp az a kérdés lesz eldöntendő, vajon Baumgarten híke nem tesz-e észrevételt az ellen, hogy felette a kettős házaság büntette miatt is ítéletet hozzanak, illetőleg beleegyeznek-e abba, hogy a kettős házaság miatt keletkezett jogorvó ítélet végrehajtsassék.

Szükség van tehát arra, hogy Baumgarten híke - leghátsóbb a felelőviteli főtárgyaláson, vagy ha az már megtörtént volna, külön kihallgatassék arra nézve, vajon beleegyeznek-e abba, hogy a magyar bíróság a kettős házaság büntette tárgyában is ítélkezessék.

Abban az esetben, ha a vádlott ebbe nem egyeznék bele, szükséges Múltóságod intézkedni, hogy a budapesti kir. büntető törvényszéknek és esetleg az időközben hozott kir. ítélőtáblai ítéletek

✓.

egy kiadása hozzá felterjesztessék és ahhoz csatoltassék a magyar büntetőtörvénykönyv vonatkozó szakaszainak azonosrinti másolata is.

Végül megemlítem, hogy az előfoglalt nehézségek részben arra vezethetők vissza, hogy a budapesti kir. Gyűlésedg nem tett eleget a múlt évi november hó 5-én 53911/1923.I.M.VII. szám alatt kelt itteni rendeletben foglalt annak a meghagyásnak, hogy a terhelt megérkezését azonnal jelentse.

Méltóságod intézkedésének eredményéről jelentést kérek.

Budapest, 1924. évi november hó 7-én.

A miniszter rendeletéből:

Asztalos sk.

miniszeri tanácsos.

3. melléklet a III. kérdéshez.

8249/1927.I.M.VII.

E.I.5536/1927.I.M.VII.

U.i.

A válaszirat alapjául szolgáló jelentés
száma: B.7597/1926-27.

Tárgy: Fagyasztó lare kiadatása.

A pestvidéki Vir. Járásbíródnak.

Értesítem a /Cim/-et, hogy a nemzetközi kiadatási jog specialitásának szabálya folytán a kiadott ügyön ellen eljárás csak olyan bűncselekmények miatt lehet folytatni, amelyekért kiadatást kértek és engedélyezték. Következésképp a kiadatást engedélyező kormány kifejezett beleegyezése nélkül sem eldönni, sem megkötötni nem szabad az ily büntetést, kivéve, ha a kiadatás alapjául vett bűncselekmény miatt ellene indított bűnvádi eljárás befejezése után, ha pedig elítéltetett, büntetésének kiállása, vagy megkegyelmezése után 1 havi határidő alatt nem hagyta el annak az országnak a területét, melynek részére kiadatott, vagy ha oda önként később visszatért.

En az ély van kimondva kiadatási szerződéseinkben, így a többi később Bulgáriával 1911. évi május hó 31./18.-án kötött és az 1912. évi XIII.t.c.-be iktatott kiadatási szerződés 10. cikkében. /első bekezdés/ is.

/.

csatlakoztatás

Mint hogy a kiadatási jognak mindezek az általános nemzetközi szabályai az Osztrák Köztársasággal szemben is irányadók, nem állhat meg a /Cim/ nek ama tervezett intézkedése, hogy a kiadatási kérelem előterjesztésének mellőzésével, nevezettet megkeresése után a bécsi kir. törvényszéktől az ott folyamatban lévő büntügy befejeztével a /Cim/-hez adják át kiadástani.

Szükséges tehát, hogy a /Cim/ a Bp. 360.§.-a szerint járjon el.

Tájékoztatásul közlöm azt is a /Cim/-mel, hogy az 1877. évi március hó 19.-én 16.873/1877.I.M. sz. alatt kelt rendelet /: Igazs. Közl. VI. évf. 170.lap:/ értelmében a magyar bírói és más igazságügyi hatóságok az osztrák igazságügyi hatóságokkal közvetlenül érintkeznek és így Fogarassy Imre kiadatását az illetékes osztrák bírósághoz, jelen esetben a bécsi II. országos büntetőtörvényszékhez /: Landesgericht in Straßsachen II. Wien.:/ intézet közvetlen megkeresésben kell kérni.

Budapest, 1927. február 18.

törvényesek, tehát a honvéd törvény-
 esek az általuk tárgyaltára belföldi,
 vagy elővezetett vidéki terhelteket, akik
 a házasállásukhoz pénzzel nem rendelkeznek,
 a rendőrhatalósághoz utasítják - sokszor
 átirattal - hogy részükre kényszerutlevél
 adassék. Az átirat egyes esetek felemlí-
 tése után hivatkozik arra, hogy a rendőr-
 hatalóság kénytelen az ilyeneket kényszerut-
 levéllel ellátni, mert az illetők létfen-
 tartási eszközökkel nem rendelkeznek és
 így a városban nem maradhatnak. Az ilyen
 felmentések lényegesen megterhelik a
 belügyi társat és kimerítik a rendőrhata-
 lóság állományát is, holott ezeknek a
 költségeknek a belügyminiszter ur véle-
 ménye szerint az igazságügyi társat kel-
 lene terhelniük. De valóban szükséglye-
 talan is - a belügyminiszter ur felfogá-
 sa szerint - az ilyen egyének részére
 kényszerutlevél adása, mert ezek nem von-
 hatók a 9389/1888. B.M. számú rendelet-
 ben írt és felmentés alá eső egyének kö-
 ré. A belügyminiszter ur azért fordul áti-
 rattal hozzánk, mert úgy látja, hogy az
 igazságügyi hatóságoknak újabb követelt
 és az eljárás általánosan jellegűvé kell
 válni és intézkedést kér aziránt, hogy
 a polgári és katonai igazságügyi hatóságok
 ne kényszerüljenek ebben az eljárásban
 felgyúdnival.

Mindenekelőtt nem tűnik ki az átirat-
 ból az, hogy az közzétért-e a honvédel-
 mi miniszter úrral, mint aki a katonai
 igazságügyi hatóságokkal szemben intézkedési jogosi-
 tott.

Ami pedig a felvetett kérdést illeti...

r (R.T. 1888. 5. d. 1.)

sz. 1066

nem lehet egyszerűen azt mondani, hogy
 az említett költségeknek az igazságszervi
 társak kellene terhelnük, mert a bíróságok,
 amelyekben a felek illetve vádlottak a
 tárgyalásokra szabványos időzés dandira
 nem jelennek meg, törvényes joguk, illet-
 ve kötelezettségük azoknak előzetes út-
 járn való megidézéséről gondoskodni. Ad-
 ditionálisan, ~~amennyiben a bíróság befejezte~~
~~amennyiben~~, igazságszervi érdek az, hogy a
~~bíróság befejezése~~ a feleknek és a tanúknak
 megidézése vagy előzetes útján bisto-
 sítassanak. A ~~bírósági eljárás~~ befejezése
 után azonban ~~már~~ rendszertti érdek fűződik
 ahhoz, hogy a létfenntartási eszközökkel
 nem rendelkező terhelték illetőségi he-
 lyükön kívül ne maradjanak. Ezt a felfogást
 támogatni látszik az új toloncsabályzat
 kibocsátása tárgyában a megyei és városi
 köztörvényhatóságokhoz, valamint Buda-
 pest Székesfőváros főkapitányához inté-
 zett 9309/1988. sz. belügyminiszeri kör-
 rendelet ötödik bekezdésében kiemelt szem-
 pont, amely szerint az állam és társada-
 lom könyvesre van bizonyos egyéniségek
 irányában és bizonyos körülmények között
 megelégedő, tehát valamely büntetendő
 cselekmény elkövetése előtt, védekezni és
 az illetőket illetőségi helyükre utasíto-
 ni. De támogatja ezt a felfogást a tolon-
 csabályzat ~~második~~ 7-ának a., pontja ~~amely~~
 is, amely szerint a toloncsadás alkalmaz-
 ható a közbiztonságra nézve alaposan gya-
 rms eseményekre, ha azon községben, amely-
 ben található, illetőséggel nem bírnek
 és rendszer lakást, foglalkozást vagy élet-

[az igazságszervi érdek az, hogy a
 bíróság befejezése a feleknek és a tanúknak
 megidézése vagy előzetes útján bisto-

ferentisidai jövedelmet felmutatni nem tudnak. Már pedig pl. nagyon elleni büncsalakmány miatt előállított ilyen vidéki terheltek a közbiztonságra nézve gyarmatoknak tekinthetők.-és így kényszerrel-véllel való ellátásuk,mint az illetőségi községre való utasításnak a telonsági engedélyvel II. §-a értelmében felmerülő egyik módja,te természetesen úgy helyt foghat.

Az átiratból megállapíthatóan az említett gyakorlat a debreceni tábla területén fordul elő és ebből egyáltalán nem vonható következtetés arra, hogy ez az eljárás általánosan jellegűvé kezdene válni. Érdemi vállalkozás előtt mindenesetre szükségessé látszik a főügyészek megkérdezése a felmerült kérdésben hatóságok területén követett gyakorlatról és ezzel kapcsolatban véleményes jelentés beküldése. Egyidejűleg az átirat másolatát illetékes intézkedés céljából át kellene tenni a honvédelmi miniszter urnak.

I.- V.

Talansznyi kir. főügyésznek.

Tárgy: [Bírószéki tárgyalások
ra vidékről hozott elővezetett
terhelteknek lakóhelyükre való
kényszerrel-véllel való ellátása.]

A m. kir. belügyminiszter urnak hoztam intézett átirata szerint gyakran előfordul, hogy egyes bíróságok az általuk tárgyalásra bízott vagy elővezetett vidéki terhelteket, akik a hazatéréshez szükséges pénzzel nem rendelkeznek,-sekunder át-

/.

Betétir a 13.634/1931. I.M.IV.számhoz.

irattal a rendőrséghoz utasítják, hogy résztvevőkre, beszentásuk lehetővé tétele céljából, kényszerutalván adassék. A rendőrség kénytelen az ilyen egyének részére a kényszerutalvát kiállítani, mert az illetők életfenntartási eszközrel nem rendelkeznek és így a városban nem maradhatnak. Ezek a toloncolások azonban egyfelől lényegesen megterhelik a belügyi társat, másfelől azonban a belügyminiszter úr felfogása szerint szabálytalan is az ilyen egyének részére kényszerutalván adása, mert azok nem vonatkoznak a 9389/1935. B.M. szám rendeletben /Magyarországi Rendelések Tárára 1935. évf. I. kötet, 165. lap/ ~~1935. évf. I. kötet, 165. lap~~ és toloncolás alá eső egyének köré.

Viadott a felvetett kérdésben állást foglalnék, felkértem Máltaságot, szíveskedjék megállapítani és jelenteni, hogy hatósága területén a most vizsgált kérdésben a kir. bíróságok milyen gyakorlatot folytatnak és amennyiben az említett gyakorlat ~~tényleg fennáll~~ ^{magyarul} annak megállapítása céljából ^{előzetes} milyen intézkedések volna-
nak tehetőek? Lezs szíves Máltaságod abban a kérdésben is véleményt nyilvánítani, hogy az említett esetben a felhívott toloncolási szabályzat 2. §-ának a., pontja alkalmazás-
nyerhető-e, ~~vagyis hogy a toloncolás körül~~ ^{azaz hogy a toloncolás körül} felvetett költségek helyesen ~~esetleg~~ ^{esetleg} társai által volna-
nak viselendők?

Budapest, 1931. évi április 29-én.

VI.

A m. kir. honvédelmi miniszter urnak.

1887. évi. [Küldés I. a-
latti.]

A m. kir. Ellenrendező debreceni
kerületi főkapitánya által a m. kir. belügy-
miniszter urhoz tett feltérjegyztést hivata-
los másolatban 2./-alatt ideérve a katonai
igazgatósági hatóságokkal szemben teendő
szükséges intézkedési előjárás az alábbiak
szövegeivel küldöm meg Nagysíndóságodnak, hogy
nagybecsű intézkedésről az alábbiak
engedel és tájékoztatni méltóztatassék.

Tisztelettel kérem Nagysíndóságodtól,
hogy a kir. bíróságoknál a felvetett kér-
désben követett gyakorlat megállapítása
előjárás a főfelügyeleten alatt álló kir.
főfelügyelőséghez a 2./- alatt hivatalos má-
solatban csatolt körrendeletet intéstem
és csak a jelentések beérkezése után lesz
mégben a m. kir. belügyminiszter urat a
felmerült kérdésben elfoglalt álláspontom-
ról tájékoztatni.

Megjegyzem, hogy a kérdés egytető
elbírálása véleményem szerint szükséges
térrel azt, ha Nagysíndóságod a kérdésben
teendő intézkedést a részéről elfogla-
landó álláspont kioldásáig szíves volna figy-
elben tartani. Nagysíndóságodnak erre vo-
natkozó nagybecsű értesített tisztelettel
kérem.

1887. évi. Küldés I. a-
latti. [Küldés I. a-
latti.]

K. [Küldés I. a-
latti.]

K. [Küldés I. a-
latti.]

[Küldés I. a-
latti.]

Nagyméltósága Miniszter Ur !

Kegyelmes Uram !

Alulírott mély tisztelettel

kérem, hogy részemre 1936 évi szeptember hó 1.napjától kezdődőleg 1937 évi augusztus hó 31. napjáig tanulmányi szabadságot engedélyezni méltóztatnék.

Indokok:

A magyar királyi vallás és közoktatási miniszter ur Nagyméltósága az 1936/37 tanévre egyházszervezési problémák tanulmányozására egy évi tudományos ösztöndíjat adományozni méltóztatott, és pedig az első félévben a német állami osztré ösztöndíjban részesített, a második félévre pedig a berlini Collégium Hungaricumba küldött ki.

Bár az egyetemi év Németországban csak október hó folyamán kezdődik a július végén sárul, a megírtak kiküldetésének sikerrel csak úgy tudok eleget tenni, ha a szükséges előtanulmányokat elvégezhetem, majd kutatásaim eredményét itthon feldolgozhatom. Ezért engedélyem alól egy évi felmentést kérek .

Fogadjja Nagyméltóságod mély tiszteletem nyilvánítását.

Kiskőrös, 1936 augusztus hó 3.napján.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
II. szoba

Dr. Trócsányi László
1936. R. E. 10/3. M.

Dokumentumok dr. Trócsányi László, a kiskőrösi kir. járásbíróshoz beosztott jogtudor külföldi tanulmányútjairól 1936-ból és a következő évekből (MNL OL K577, I. 1929–1944.).

Taljanmäärästä otettiin, kappaleita, ja
vähä, ja kirkkotoimikunta, muutama, ja
on 1916/17. kausi, pyhäkirkkotoimikun-
ta, pöytäkirja, kirkkotoimikunta, ja
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.
Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.
Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.
Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.
Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.
Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.
Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.
Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

Kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, ja kirkkotoimikunta
kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta, kirkkotoimikunta.

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.

Elnöki osztály.

12.133. I. M. E. szám. Ér. 1937. VII. 8. Együttel előterjeszt szám:

A beadvány száma és kelte: 1936. XI. V. A. 44. / 11.
1937. VII. 8.

Előirat: 18.442./1936. I. M. E. Kapcsolatos szám:

Utóirat: Határidő:

Lásza:

Kiadványozás (jövőhagyás) előtt:

Kiadványozás (jövőhagyás) után:

Elkészítés előtt (előterjesztés és előírás után):

Elkészítés után (irattárba helyezés előtt):

Tárgy:

A budapesti kir. ítélőtábla elnöke feltérjesszi dr. Trócsányi László kiskőrösi kir. járásbírói foglalkozásgyakornok folyamódványát, melyben kéri, hogy külföldön tohessen hivatali esküt, új állás elfoglalására irásban jelentkezhessenek, a illetményeit külföldön is kaphasson.

Utasítás a kiadónak:

Utasítás az irattárnak:

1937	
Képf.	Tétel
1937	14003.

I. M. E. előterjesztési és (jogszabály).

Határidő:

Kiadás dátuma: 1937 JUL 14.

Lezárás dátuma: 1937 JUL 17.

Egyesítés dátuma: 1937 JUL 17.

Elkészítés napja: 1937 JUL 17.

Az illetményekben kifizetés:

Irattárba érkezett:

Elintézés:

Határidő:

A vállalkozás alapjait szolgáló beadvány (előirat, feltérjesszi, jelentés stb.) száma:

Tárgy:

Egyelőre csak az esküvel és az állásfoglalás tárgyában intézkedünk.

As illetmények utóterjesztéséről és az illetmények mellett az b. d. g. to-
vábbi engedélyezéséről csak az esküvel
után intézkedhetünk.

ORZSÁGOS LEVÉLTÁR
K. osztály

A kör. és az. ügyintézési szabályzat.

52

Nevessé a 14.274./1934.I.M.E.sz.rendelet-
tel mint joggyakorlatra becsatolt jogtudor 1934.
évi szeptember hó 1.napjától 1937.évi augusztus
hó végéig tanulmányi szabadságot kapott /: díja-
sát nélkül:/,Jelölve Berlinben folytatja tanulmá-
nyait.

Lehát tetszik a berlini m.kir.magyar követségen.

.....

A budapesti kir.ítélőtábla aláírtának.

Tárgy: Ex rubro hivatali eskü-
jének lefektetése.]

Száma: 1934.XI.V.A.44./11.
Dátum: 1937.VII.9.

Lehát tetszik a berlini m.kir.magyar követségen.

ten, hogy Ex rubro a hivatalos eskü a berlini
m.kir.követségen tetszik le és hivatali al-
lításnak elfogadására irásban jelentkezhessenek.

A nevessé kinvezési okiratának
kiszolgáltatására és a hivatali eskü kivételére
a m.kir.külgyminiszter ur utján a berlini
m.kir.magyar követséget egyidejűleg felkértem.

Kel.

II.

A m.kir.külgyminiszter urnak.

Tárgy: Ex rubro.

Dr.Trócsányi László a kiskőrösi kir.

járásbíróval joggyakorlatra becsatolt
jogtudort az 1937.évi május hó 26.napján

8.399./1937.I.V.K. szám alatt kelt rendelettel
 ideiglenes minőségű
 meli eddigi kiküldetés helyén, bírósági fogalmazó - gyökornekki neveztem ki.

A nevezett fogalmazó gyökornok az ideiglenes minőségű jogi tanulmányok végeztével Berlinben folytat jogi tanulmányokat. Kérelmére engedtem, hogy újabb állásában a hivatali esküjét a berlini m.kir.követségén tettezze le.

Van azonban az esetről felkérni Magyarországot, méltóságosak a berlini m.kir.követséget felhívni, hogy dr.Trócsányi László részére - lakik : Berlin, Portheimstrasse 2. Collegium Hungaricum - a ./. alatt mellékelt kivonásai okiratot kibocsátassék és a nevezettől a 2 ./. alatt csatolt eskümintának megfelelően a hivatali esküt vegye ki, és az erről szóló esküokmányt az eskütevő és az esküt kiváló által történt aláírás és a követség hivatalos pecsétjével történt helyesség után a m.kir. igazságügyminisztérium elnöki osztályához juttassék, az eskü letétlét igazoló záradékkal ellátott kivonásai okiratot pedig a nevezettnek adja vissza.

Budapest, 1937. július 9.

K. Gyurcsány

ad exp. II. oszt. kell

a kivonásai okiratot
 és
 a mellékelt eskümintát.

ESKUOKMÁNY.

Dr.Trócsányi László, az 1937. évi május hó 26. napján a 6397/1937.I.M.E. szám alatt kelt rendelettel kinevezett kiskőrösi kir. járásbíróvági fogalmazó-gyakornok az alulírt napon és helyen a következő hivatali esküt tette le:

Én dr.Trócsányi László esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához és Magyarország kormányzójához hű leszek, a törvényeket, a törvényes szokásokat és rendeleteket megtartom; hivatalos kötelességeimet az ülésben és tanácskozásokban erőmhöz és tehetségemhez képest teljesítem; a jegyzőkönyveket és jegyzőkeket lelkiismeretesen vezetem, a bejegyzettekhez és helyeselttekhez semmit sem adok, azokból semmit el nem veszek, sem azokat más módon meg nem változtatom; a hivatali titkokat és szavazatokat senkinek fel nem fedezem; a hivatalomhoz tartozó ügyekben rejt megtagadásokat hűségeseen végrehajtom; tisztelen pontosan és szerényen eljárók.

Isten engem úgy segéljen !

Berlin, 1937. évi *augusztus*. hó *4.* . napján.

frédéric károly károly,
m. kir. kasszár
eskütkivérő.

Dr. Trócsányi László
esküttevő.

Budapest, 1937. évi augusztus hó 14.

Tárgy: dr. Trócsányi László bírósági fogalmazó-gyakornok hivatali esküdtéttele.

Hiv.szám: 12.133/1937.I.M.S.

11681/1

1937.

Fenti szám alatt kelt nagybecsű átiratára van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy a berlini m.kir.követség felhívására a Berlinben Dorotheenstrasse 2. alatt lakó dr. Trócsányi László részére a Nagyméltóságod fentemlített átiratához csatolva volt kinevezési okiratot kézbesítette, nevezettől az ugyancsak csatolva volt eskümintának megfelelően a hivatali esküt kivette, az eskü letételét igazoló záradékkal ellátott kinevezési okiratot pedig nevezettnek visszaadta.

Az eskütételt igazoló esküokmányt az esküttevő, valamint az esküt kivevő sajátkezű aláírással és a követség hivatalos pecsétjével ellátva van szerencsém mellékelten Nagyméltóságodnak tisztelettel megküldeni.

A miniszter rendelkezése:

miniszteri tanácsos.

Nagyméltósága

M.kir. Igazságügyminiszter Urnak

Budapest.

3620

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.

Elnöki osztály.

19.
Együtt elintézett szám:

14788... I. M. E. szám. Ér. 1937. AUG.
A beadvény száma és kelte:

Előírat: 12133/1937.I.M.E.sz.
Utóírat: 15.904/1937.júl.

Kapcsolatos szám:

Határidő:

Lásza:
Kiadványozás (jóváhagyás) előtt:
Kiadványozás (jóváhagyás) után:
Ellátás előtt (előzetesítés és előírás után):
Lásza Vörösháy igazságügyi miniszter!
Ellátás után (határozat helyezésénél):
Tárgy:
A m.kir.költségvetésminiszterium által tá-
rt dr.Trócsányi László kiskőrösi
kir.járásbíróvási fogalmazó-gya-
kernek hivatali eskütétele tárgyá-
ban.
VI
Címzés a kiadóknak:
Dr.Trócsányi László mint joggya-
kerlára becsültett jegztudor a 14279/
1936.I.M.E.számú előíraton 1936.
évi szeptember 1.-től számított
egy évi illetmény nélküli szabadsá-
got kapott.Fogalmazó-gyakornak

Visszatérítendő határozat.

Napló	Tétel
1936	14003

1937 Szept. 28.

1937 Szept. 14.
Független bírósági írások Személy
Határ: 1937 Szept. 23.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
II. szék

A 14788. sz. ir. ügyiratát átvette.

történt kinevezése / 1937.V.27./ után
a 12133/1937.I.M.E.szám alatt iktatott
felyamedványában tanulmányi szabadsága
hátralévő idejére a június-augusztus havi
illetményeinek utalványozását is kérte.
A m.kir.külgyminiszterium által megkü-
ldött esküekmány szerint dr.Trócsányi László
a berlini magyar követség előtt f.évi
augusztus 4.napján tett esküt ezért-első
kinevezéséről lévén szó-illetményei is csak
ettől az időtől kezdve folyósíthatók.

Annak nincs akadálya, hogy az illetmények
élvezete nélkül engedélyezett rendkívüli
szabadság utolsó hónapjára a fenti időpont-
tól kezdve az illetmények élvezetét enge-
délyezzük, minthegy ilyen kérelmeknek rö-
videbb időre /3-6 hónap/ megelőzőleg is
helyt adunk. /Lásd 5013/1936.I.M.E.sz/

I.

Csat. ./ alatt
a 12133/1937.I.M.E.
sz.ikt.mellől felya-
medvány
1 drb.

A budapesti kir.itélőtábla elnökének

Dr.Trócsányi László kiskőrösi kir.járásbíró

sági fogalmazógyakornaknak 1936.évi szeptember
hó 1.napjától kezdődőleg egy év tartamára il-
letmények nélkül engedélyezett rendkívüli sza-
badtsága még hátralévő ^{résziére} hátralévő hátralévő eskütétele nap-
jától, f.évi augusztus hó 4.-től, illetményeinek
élvezetét engedélyezem.

Erről Nagyméltóságodat a f.évi július hó
5.napján 1936.El.V.A.44/11.szám alatt kelt jele-
téssel felterjesztett felyamedvány ./ alatt
visszaküldése mellett további intézkedés végett

./.

azzal a megjegyzéssel értesitem, hogy a nevezett az előírt hivatali esküt a berlini m.kir.kövegség előtt folyó évi augusztus hó 4.napján letette.

K.ml.

II.

Az illetmények utalványozása tárgyában való javaslatlétet végett kiadjuk a számvevőségnek.

Budapest, 1937. augusztus 24.-én.

*Rudolf
Kovács*

A kalocsaí kir. törvényszék elnököktől.

1937.XI.X.C.10/12 szám.

Tárgy: Dr. Trócsányi László kiskőrösi
kir. járásbírói fogalmazó
gyakornok jelentkezése.

Rendelet száma: 14279 I.M.E.
1938

Nagyméltóságodnak fenti számú rendeletére hivat-
kozással jelentem, hogy a felügyeletemre bízott kiskőrösi kir.
járásbírósnál működő Dr. Trócsányi László fogalmazó gyakornok
a kiskőrösi kir. járásbírói fogalmazó elnököktől 1937 .évi szeptember hó
1. napján tanulmányi szabadságáról visszatérve szolgálati kötelességeire
jelentkezett.

Kalocsa, 1937. évi szeptember hó 3 . napján.

Alk. Turbó
kir. törvényszéki elnök.h.

Nagyméltóság

M.kir. Igazságügyminiszter Urnak

B u d a p e s t

1938.XI.X.C.10/13.sz.

KISKÖNYÖSI KÖR. JÁRÁSEIRODÁG.	
Főosztály	Adószám: <i>1111/11.6</i>
T.H.A. 1938 JAN 21	
Főosztály	Felvető:
Főosztály	Közzététel:
Főosztály	Ellenőrzés:

Magymáltóságú Miniszter Ur!.

Kegyelmes Uram!

Alulírott azon tiszteletteljes

kérelemmel fordulok Magymáltóságához, hogy részemre 1938

március hó 15.napjától kezdődően 1938 július 31.napjáig

terjedő időre tanulmányi szabadságot engedélyezni méltóztatnék.

Az 1936/1937 tanévben, mint állami

N ösztöndíjas egyházi tanulmányokat folytatott Martburgban és
Berlinben és egy nagyobb tanulmány megírásához anyagot gyűjtöttem.

Az anyag feldolgozása folyamán azonban szükségessé vált egyes

kérdések további kutatása és kiegészítése és minthogy martburgi

professzorom, J.V. Bredt, v. bírói igazságügyminiszter

kutatásaimhoz különben is meghívott, a magyar királyi vallás és

oktatásügyi miniszter ur 1./ alatt cselelt rendeletben

újabb segítyt utalt ki részemre, hogy munkámat bevégezhessem.

Masonlón támogatott a Baltasár amerikai alapítvány és a

tiszteltati református egyházkerület.

Tanulmányaim a II.félév egyetemi előadá-

saival állnak összefüggésben, ezért kérem szabadságomnak fenti

időtartamra való engedélyezését. 2./ alatt cseleltm utam

tanulmányi jellegét tanúsító szakmai igazolást.

Egyben tisztelettel kérem, hogy

1938 április 1.-től kezdődőleg állásommal egybekötött illetményeimet

Martburgban vehessem fel.

Mély tisztelettel

Kisbörzs, 1938 január 21.

OSZTÁLYOS LEVÉLTÁR
 K. 10000

aláírás az előző
J. Fr. Fr. Fr. Fr.
 járási bírósági foglalkozásokról.

A kiskőrösi kir. járásbírói elnökség.

1938. El. II. E. 6. szám.

KALOCSAI TÖRVÉNYSZÉK ELNÖKSÉGE	
1938. JAN. 23	
1938. El. II. E. 10/15.	427
Melléklet:	3. darab

Szabó.

A vezetésem alatt álló kir. járásbíróshoz becsutott Dr. Trócsányi László fogalmazó gyakornok tanulmányi szabadság engedélyezése iránti kérvényét tisztelettel azszal terjesztem fel Máltóságodhoz, hogy hivatali érdekből a szabadság engedélyezése ellen - közvetlen főnökének, dr. Kádli Nagy Elemér kir. járásbíró meghallgatása után - részéről kifogást nem emelek.

Kérelmező tevékenységének talányos részét a telekkönyvi ügyekben fejtí ki, melynek ügymenete kielégítő és az ideiglenes eltávolításával lécsökkenő személyzettel is jelentékenyebb nehézségek nélkül ellátható lesz. Az ügyforgalmi és tevékenységi kimutatás ugyan az 1936. évi december 31.-i 333 elintézetlen telekkönyvi iktatással szemben 1937. évi december 31-ikén 1164 ily ügydarabot tüntet fel, ebből azonban, mint a havi kimutatásban meg is jegyztetett, 1133 drb. betétszerkesztési jegyzékönyv, amely a külön bizottság elintézésére tartozik és a kir. járásbíróshág ügymenetét nem érinti.

Kiskőrös, 1938. évi január hó 22. napján.

Nagy Elemér
kir. járásbírósi elnök.

A kalocsa kir. törvényszék Máltóságos Elnökének

K a l o c s a.

CHIDAGOS LEVÉLTÁR
K. 427/15

A budapesti kir. törvényszékhez csatolt.	
Melléklet	
az 1938. évi I. 2. sz. 15.	számhoz

h. 0

1917. *Sürgős*

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.

Elnöki osztály.

1.158. I. M. E. szám. Érk. 1938. I. 28.
1938. Érk. V. A. 44/15.

A beadvány száma és kelte 1938. Ján. 26.

Előirat: 15.904/1937. I. M. E.

Utóirat: 4.296/1938. J. M. E.

Lásza:

Kiadványozás (jóváhagyás) előtt: *I.*

Kiadványozás (jóváhagyás) után:

Ellátás előtt (letisztítás és aláírás után):

Ellátás után (kattintás helyezés előtt): *J. M. E.*

Tárgy: *Előirat*

A budapesti kir. ítélőtábla elnöke felterjeszti dr. Trócsányi László kiskőrösi kir. járásbírói fogalmazógyakornok tanulmányi szabadság iránti folyamodványát.

Utasítás a kiadónak:

Utasítás az irattárnak:

1938	
Küldő	Tárgy
<i>15.904</i>	<i>15.904</i>
<i>15.904</i>	<i>15.904</i>

A ténylegesen megküldött irattárhoz.

37

mányi szabadságot kapott. Mint nem rendszerezített állásra kinevezett alkalmazott szabadsága idejére illetményeket mindaddig nem kapott, míg 1937. évi május hó 26. napján 8.387/1937. IME. sz. a. rendelettel kir. járásbíróvági fogalmazó-gyakornokká kinevezték. Újabb állásában illetményeit 1937. évi augusztus hó 4. napjától kezdve kapja.

Tanulmányainak befejezése céljából 1938. évi március hó 16. napjától 1938. évi július hó 31. napjáig terjedő időre újabb kifizetési tanulmányokra kér illetményekkel egybeértett szabadságot.

A szabadság engedélyezése ellen a magunk részéről nem tesszük észrevételt.

Érdemi intézkedés előtt az Ügyiratot

I.

Kiadás előtt

átadjuk a t. VIII. Ügyosztálynak szíves tudomásul vétel, hozzájárulás vagy észrevételeinek közlése végett ; ezután

II.

a t. I. Ügyosztálynak igazságügyi tanulmányi tárgykör szíves kijelölése céljából.

Budapest, 1938. február hó 21-én.

K. Békési

A BUDAPESTI KIR. ÍTÉLŐTÁBLA
ELNÖKE

Tárgy: Dr. Trócsányi László kiskörűi
kir. járásbíróági foglalkozó-
gyakornok tanulmányi szabadsá-
ga.

A rendelet száma: 1150/1938.I.M.E.

1938. El. V. A. 44/17. szám.

Jelenten, hogy dr. Trócsányi László bírósági foglalkozógyakornok tanulmányi szabadságát 1938. évi március hó 17.napján megkezdte.

Budapesten, 1938. évi március hó 23.napján.

A M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTER URNAX

B U D A P E S T

ORSZÁGI LEVÉLTÁR
K. 1150/1938

26

Nagyméltósága Minister Ur!

Kegyelme Uram!

1158/1938. I.M.E.számú rendeletével
külföldi tanulmányaim befejezése céljából 1938 március 15.napjától
1938 július 31. napjáig terjedő időre tanulmányi szabadságot
engedélyezni műtőztatott.

Külföldi tanulmányutamról ennek alapján
a következő

j e l e n t é s e m e t

terjesztem elő.

Iz 1936/1937 tanulmányi évben, mint
magyar állami Belsőügyi Miniszter és Berlinben egyházi jogi
tanulmányokat folytattam, melynek kapcsán a nemzeti szocialista
állam és az egyház viszonyának kérdését tettem vizsgálat tárgyává.
Jelen tanulmányutam célja a már rendelkezésekre álló anyagom
kiegészítése és feldolgozása volt, amit a marburgi egyetemen
Bredt professor volt birodalmi igazságügyminiszter vezetése alatt
el is végeztem. Munkámat megjelenése után példólag fogom Nagyméltó-
ságának felterjeszteni.

Egyben Nagyméltóságod " A Codex juris
canonici-nak a házasságkötés érvényességére vonatkozó rendelkezései
és azok hatálya alól adott mentességek , különös tekintettel
a különböző vallású házaspárok házasságára" című kérdés tanulmányo-
zással bízott meg. Ez a kérdés legjobban a történelmi fejlődés

perspektívájából szemlélíthető a ezért A/.alatt csatolt külön jelentésben a kérdés történelmi előzményeit kellett különösen kiemelnem. A katolikus egyház házasságjogi rendelkezései ugyanis egyetemes képet csak ilyen módon fognak nyerni.

Külföldi tanulmányutamat végül felhasználtam arra is, hogy a franciaországi protestáns egyházak helyzetét is vizsgálat tárgyává tegyem. Ebből a célból 1938 április 22-én Strassburgba, majd Párisba utaztam. A francia evangélikus egyház közlönyének / Le Témoignage / pedig munkatársa voltam. /B.melléklet./.

Köszönöm, fogadjon Nagyméltóságod mély tisztelettel nyilváníthat.

Alázatos szolgálja

Kiskőrös, 1938 augusztus 5.

J. Tóth
járásbírói aljegyző.

MINISTERELNÖKSÉG

Budapest, 1940. december hó 5.

Nemzetpolitikai Szolgálat.

Kedves Barátom !

A Miniszterelnök ur megbízása alapján a m. kir. miniszterelnökség Nemzetpolitikai Szolgálat havonta kétszer az állami-, törvényhatósági, illetve ezek felügyelete alá tartozó hivatalok és intézmények működését tartalmazó tájékoztatót fog megjelentetni. Az értesítő egy-egy tárgyat érintő hírvagyának összeállítása és annak a Nemzetpolitikai Szolgálatához megfelelő időben való eljuttatása az egyes minisztériumokra hárul. Az értesítő a magyar társadalom széles köreinek kíván felvilágosítást és tájékoztatást nyújtani a kormány működéséről és ezzel elősegíteni a helyes kösfelfogás kialakulását.

A kitűzött célnak megfelelően kívánatos tehát tájékoztatást nyújtani minden olyan intézkedésről, amely közvetlenül vagy közvetve a nemzet bármely társadalmi rétegének anyagi- vagy erkölcsi javát mozdítja elő.

Különösen hasznosnak ígérkezik az egyes tárgyak és a felügyeletük alá tartozó közületek, intézmények és hivatalok részéről elrendelt beruházások, létesítmények és az ezekre fordított vagy előírányzott költségek összegszerű közlése, hogy ekként az állam munkásságának a nyilvánosság előtt kevésbé ismert, de érdeklődésre számot tartó közületi tevékenysége is publicitást kapjon.

. / .

MNB óságon

Dr. Lattiesky Jenő urnak,
miniszteri osztályfőnök,

a m. kir. igazságügyminisztérium elnöki osztályának vezetője,

B u d a p e s t .

OROSZÁGOS IGAZSÁGÜGYMINISZTERIÁR

Gr. Teleki Pál miniszterelnök és mások átiratai a Nemzetpolitikai Szolgálat működésével kapcsolatban 1940-ből és 1941-ből (MNL OL K577, L.8. 1940.).

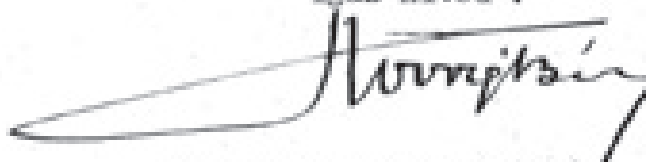
- 2 -

Evégből szükséges, hogy az egyes ministeriumok illetékes ügyosztályai az előbb említett vonatkozó működésük eredményeiről saját elnöki osztályukon keresztül olyan h iranyagot becsússzanak a Nemzetpolitikai Szolgálat rendelkezésére, amely meggyőző erővel igazolja, hogy a háborús viszonyok ellenére az országban az anyagi- és erkölcsi értéktermelés útjára változatlanul élénk és ellentétben bármely más continentalis állammal, az élet-színvonal, illetve az elsőrendű közszükségleti cikkek megszerzésének lehetősége alig csökkent.

Engedd meg, hogy arra kérjelek, légy kegyes a fentebb említett irányelvek figyelembevételével összeállított h iranyagot az 1941. január elsejével meginduló, havonta kétszer megjelenő értesítő számára oly időben elküldetni, hogy az a Nemzetpolitikai Szolgálat részére minden hó 4. és 19. napján rendelkezésre álljon. Készenlées beküldés esetén ugyanis a megyszámban megjelenő tájékoztató nyomdai előállításában és expedálásában zavarok következhetnek be.

Megkülönböztetett tisztelettel köszönt

igaz híved :

egyetemi nyilván. r. tanár,
a Nemzetpolitikai Szolgálat
vezetője.

B.43/1941.

SEIGORUAN BIZALMAS

Tárgy: A M.Kir.Ministerelnökség
IV.osztályának tájékoztató
anyaggal való rendszeres
ellátása.

A M.Kir.Ministerelnökség keretében közvetlen irányításom alatt működő IV.osztály külföldi tájékoztató munkájának hathatós támogatása céljából szükséges van arra, hogy az egyes ministeriumok és más szervek rendszeresen ellássák az osztályt mindazokkal az adatokkal, amelyek megfelelő formában feldolgozva kedvező tájékoztatást nyújthatnak a külföldnek Magyarországról, az ország belső helyzetéről, külpolitikájáról, fejlődéséről, nemzeti és politikájáról, gazdasági és technikai vívmányairól, a termelés fokozását előmozdító intézkedésekről, stb. stb.

Van szerencsém tehát Nagyméltóságodat felkérni, hogy alantias hatóságait utasítani méltóztassák mindazon intézkedések megtételére, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a M.Kir.Ministerelnökség tájékoztató osztálya a fenti tétel bizonyítására szükséges anyagot késhez kapja.

Kíváncos volna, ha a Nagyméltóságod bőles irányítása alatt álló ministerium, valamint az alantias hatóságok a tájékoztató osztállyal rendszeresen, lehetőleg hetenként közölnék a saját hatáskörükben kiadott idevigei rendeleteket és az általuk fogadatosított mindazon politikai, kulturális, gazdasági, stb. vonatkozású intézkedéseket, amelyek egyrészt Magyarország előrehaladottságát és állandó fejlődését bizonyítják, másrészt, amelyek a magyar nemzeti és politikát kedvező színben tüntethetik

Nagyméltóságú

dr. R a d o c s a y László urnak,
m.kir.titkos tanácsos, m.kir.igazság-
ügyminiszter,

B u d a p e s t

ORSZÁGOS KÖZTÁRSASÁG

ELNOKSÉGE

03174

1941 JAN 21

Előirat: 44068/1940 Orb. mell.

73 47 Rndolies Fudling

fel. Kivánatos volna továbbá az egyes nemzetiségek, vagy az ezekhez tartozó egyének, vezetők részéről elhangzott azon határozatoknak és nyilatkozatoknak az osztállyal történő rendszeres közlése is, amelyekből kitűnik, hogy a magyarországi állapotok és a magyar kormány intézkedései ellenérőket és baráti érzelmeket váltanak ki kisebbségeink körében.

Ezzel kapcsolatban felkérem Nagyméltóságodat, hogy szíveskedjék saját hatáskörében megbízni egy előadót, aki a M.Kir. Igazságügyminisztérium és a KÖZvetlen Irányítás alatt álló tájékoztató osztály között a fenti vonatkozásban az összekötő szerepét töltsé be.

A fent kért miniszolgálatot egy félév eseményeire visszamenőleg is kérem.

Tudomásom szerint a M.Kir. Miniszterelnökség körében működő Nemzetpolitikai Szolgálat már kap bizonyos tájékoztató anyagot egyes ministeriumok és intézmények részéről. Kivánatosnak tartandó, ha a IV. osztály a jelen köriratban megjelölt anyagon kívül másolatban ezt a Nemzetpolitikai Szolgálatnak juttatott tájékoztató anyagot is megkapja.

Budapest, 1941. január 10.

Tecce

1940
8 44068

44068

A m. kir. igazságügyminiszertől.

44.068

-----szám.
1940. I. M. E.

Tárgy: A nemzet bármely társadalmi rétegének anyagi vagy erkölcsi javát előmozdító igazságügyi intézkedéseknek a Nemzetpolitikai Szolgálat vezetőjével közlése.

A m. kir. miniszterelnökségen szervezett Nemzetpolitikai Szolgálat vezetője azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy az igazságügyi tárca körében előforduló minden olyan intézkedésről, amely közvetve vagy közvetlenül a nemzet bármely társadalmi rétegének anyagi vagy erkölcsi javát mozdítja elő, havonként kétszer tájékoztassam. A közölt anyagot a m. kir. miniszterelnökség nemzetpolitikai szolgálata az állami, törvényhatósági, illetve az ezek felügyelete alá tartozó hivatalok és intézmények működését tartalmazó és havonta kétszer megjelenő tájékoztatóban kívánja megjeleníteni. Az értesítő a magyar társadalom széles köreinek kíván felvilágosítást és tájékoztatást nyújtani a kormány működéséről és ezzel akarja elősegíteni a helyes közfelfogás kialakulását.

Az értesítő egy-egy tárcát érintő hiranyagának összeállítása és annak a Nemzetpolitikai Szolgálathoz megfelelő időben eljuttatása az egyes minisztériumokra hárul.

./.

Méltóságos

dr. L U T I L S Z K Y J E N Ó urnak,
miniszteri osztályfőnök, az elnöki osztály vezetője.

Abból a célból, hogy az igazságügyi tárca körét érintő h iranyag kellő időben rendelkezésre álljon, felkértem M éltóságot, hogy a vezetése alatt álló ügyosztály körében felmerülő olyan intézkedésekről, amelyek a Nemzetpolitikai Szolgálat célját elősegíthetik, havonta kétszer, mégpedig a hónap 1. és 16. napjáig az elnöki osztály vezetőjét írásban tájékoztatni szíveskedjék. A közölt h iranyagot - a miniszterelnökség felkérésének megfelelően - az elnöki osztály vezetője fogja továbbítani a Nemzetpolitikai Szolgálat vezetőjéhez.

Budapest, 1940. évi december hó 24.-én.

VI. Újraszólly.

A Nemzetpolitikai Szolgálatban
szíves továbbítás végett tisztelettel
a következőket közöljük:

A román uralom alól felszabadult
és a Magyar Szent Koronához visszacsatolt
keleti és erdélyi országrészen or
szágos büntetőintézet nem volt. - Ennek
fogva Szamosújváron férfi elítéltek ré
szére kir. országos büntetőintézet ál
lított fel, amely intézet azonban
rendes működését csak a szükséges hely
rehozási és átalakítási munkák befeje
zése után fogja megkezdeni. /166.000/
1940. I. M. számú rendelet:/.

Kolozsváron a kir. javítónevelő
intézet újra felállítottatott a az leé
nyok befogadására rendeltetett assal,
hogy ez az intézet is rendes működését
csak a szükséges helyreállítási és át
alakítási munkák befejezése után fogja
megkezdeni /165.900/1940. I. M. számú
rendelet:/.

A fegyveres erő kötelékében vala
mennyi legénységi állományú tisztesen
oldalfegyverén birtja van. - Minthogy
az egyenruha- és fegyverviselésre köte
lezett országos büntetőintézeti és bi
rószági fogházi őrszemélyzet szintén
fegyveres testület, elrendeltetett,

1940. I. M. számú rendelet:/.

hogy az említett őrszemélyzetnek valamennyi tisztos /rangjelöléssel ellátott:/ tagja ugyanolyan bajtot viseljen oldalfegyverén, a szuronyon, mint amint a fegyver- és börtönőrmeester és a főfegyőr részére van megállapítva.
/175.446/1940. I. M. számú rendeleti/.

B u d a p e s t, 1941. évi január
hó 3.-án.

olabry

L. Fűr
17.3.

1. d.

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.

Elnöki osztály.

48.290 I. M. E. szám. Érk. 1942.XII.11. Egyetemi előirányati szám:

A beadvány száma és kelte:

Előírati:

Utóirat: 49.455./1942. I. 13.

Lásza:

Kiadóosztás (jövőbegről) előtt:

Kiadóosztás (jövőbegről) után:

Előírati oszt. (előírati és előírati után):

Előírati után (előírati helyrehozás előtt):

Tárgy:

H. i.

<egyes igazságügyi tisztviselőknek a tényleges szolgálatban visszatartása> iránt.

Utasítás a kiadónak:

Kiadóosztás

Utasítás az irattárnak:

Kopir.	Típus	Működési
A 1	4755	42

I. M. E. előírati oszt. (jövőbegről).

A. előírati oszt. (jövőbegről) (jövőbegről).

Kapcsolatos szám:

Határidő:

Kiadóosztás (előírati):

Lehetőség:

Egyetemi:

Előírati oszt. (előírati):

Előírati oszt. (előírati):

Az előírati oszt. (előírati):

Irattárba (előírati):

Elintézés:

Határidő:

A választat alapján szolgáló beadvány (előírati, előírati, előírati, előírati) száma:

Tárgy:

A m.kir.pénzügyminiszter drnak.

Tárgy: <Ex rubro>

Tisztelettel kérem Magynáltságodat, méltóságosodk hozzájárulni ahhoz, hogy a beadványhoz járó juttatással egyenlő összegű nyugdíjra igényt adó szolgálati idejüket betöltött egyes igazságügyi tisztviselőknek, nevezetesen:

dr.vitéz Néray László és dr.Stand Miklós m.kir.igazságügyminisztériumi minisztériumi osztályfőnököknek.

dr.Schier Árpád és dr. Harosinka János m.kir.igazságügyminisztériumi osztályfőnököknek.

széki I.osztály főtanácsosoknak.

./.

555

Előterjesztés érdemes igazságügyi hivatali tisztviselők szolgálatban való visszatartása iránt 1942-ből
(MNL OL K577, A.1. 1942).

Ad 48.290. /1942. jmt. száma.

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.

osztály.

I. M. szám. Érk. 194

A beadvány száma és kelte:

Előirat:

Utóirat:

Lásza:

Kiadáspolitik (jövőhagyás) előtt:

Kiadáspolitik (jövőhagyás) után:

Előadás előtt (előadás és előadás után):

Előadás után (előadás helyére előadás):

Tárgy:

Hivatalból tett előterjesztés

dr. vitéz Héray László igazságügyi
ministeri osztályfőnöknek a 6.500/
1942.M.E. számú rendelet 1. és 2.§-a
alapján a szolgálatban visszatartása
iránt.

— 11 —

Utasítás a kiadónak:

Utasítás az irattárnak:

194		
Kétség:	Tétel:	Alapok:

Együttel előtett szám:

Kapcsolatos szám:

Határidő:

Kiadás érzékel:

Letétele:

Egyeztetés:

Előadás napja: Előadás:

Az irattárban lévő számok:

Irattárban érzékel:

Elintézés:

Határidő:

A választat alapján közlő beadvány (átirat, felír-
juttatás, juttatás stb.) száma:

Tárgy:

1942. évi
M. E. rendelet

A folyó évi november hó 8. napján kibocsátott 6.500/1942.M.E. számú rendelet 1. és 2. §-ában foglalt rendelkezésekhez képest mély tisztelettel előterjesztést teszek

Minister Ur Ó Nagyméltóságához

dr. vitéz Máray László miniszeri osztályfőnökönek, - aki az 1942. évi január hó 1. napjával bekövetkezett nyugalmahelyezéssel egyidejűleg az igazságügyminisztériumba tényleges szolgálatra berendeltetett - a szolgálatban az idézett jogszabály alapján való visszatartása iránt.

Tiszteletteljes előterjesztésem indokai az előírtban ismertetett, s azóta is változatlan helyzetből folynak, a megoldás díjára pedig az időközben kibocsátott - fentidézett - rendelet vezet.

Az ügy elintézésének folyamatbátételére szolgáló minisztertanácsai előterjesztés tervezetét, valamint a minisztertanácsos hozzájárulása esetére az annak megfelelő miniszeri intézkedés tervezetét mély tisztelettel bemutatam.

I.

MINISZERTANÁCSAI ELŐTERJESZTÉS

dr. vitéz Máray László igazságügyi miniszeri osztályfőnökönek a szolgálatban visszatartása iránt.

Dr. vitéz Máray László igazságügyi miniszeri osztályfőnök az 1941. év folyamán betöltvén a beszámítható javadalmazással egyenlő összegű nyugdíjra igényt adó szolgálati idejét, az 1912: LXX. t.-c. 31.§-a harmadik bekezdésének b/ pontjában foglalt rendelkezéshez képest döntésemet kérte nyugalmahelyezése tárgyában.

Néray László harminc éven át működött az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályában, mégpedig az 1926. év óta felülvizsgálati hatáskörrel felruházva, az 1931. évtől kezdve pedig az osztályvezető állandó helyettese; polgári kiváltságai: 1928-ban a Magyar Érdemrend tisztikeresztje, 1939-ben a legfelsőbb dícséret elismerése, 1941-ben a Magyar Érdemrend középkeresztje a csillaggal.

A háborús viszonyok bekövetkezése óta rendkívül megnövekedett terjedelmű jogszabályszerkesztés felelősségteljes munkájában nem nélkülözhetvén a minden irányban sokszorosan kipróbált erőt, intőskednem kellett annak fenntartása iránt. Minthogy az elmúlt év folyamán - erre vonatkozó jogszabály hiányában - a szolgálathoz visszatartás iránt előterjesztést tenni nem volt lehetséges, Néray Lászlót saját kérelmére az előírt törvényi rendelkezés értelmében nyugalomba helyeztem, azonban ezzel egyidejűleg őt beleegyezésével - az 1912: LXV. t.-c. 34. §-ában foglalt rendelkezésnek a joghasonlatosság elvén alapuló alkalmazásával - az igazságügyminisztériumba tényleges szolgálattevésre berendeltem, minek folytán működését a korábbi munkakörében megszakítás nélkül folytatja a őt berendelésének tartama alatt az 1912: LXV. törvényekről rendelkezők szempontjából is tényleges szolgálatban állónak kell tekinteni.

Ekként vált csak elérhetővé az a cél, hogy a közszolgálat érdekében megtartani kívánt munkásról a státuszviszonyok érintése nélkül helyén maradjon.

Ugyanezt a lehetőséget intézményesítette a kormányzat a 6.500/1942.M.E. szám alatt kibocsátott

./.

rendelet 1. és 2. §-ában foglalt rendelkezésekkel, amelyek módot nyújtanak arra, hogy a teljes szolgálati idejét betöltött tisztviselő, ha a szolgálat zavartalan ellátásának biztosítása feltétlenül megkívánja, a megszabott feltételek mellett a szolgálatban visszatartassék.

Mint hogy ennek a jogszabálynak a hatálybalépése után már nincs szükség az 1912: LXV. t.-o. 34. §-ában foglalt rendelkezések per analogiam alkalmazására, vagyis arra, hogy a visszatartandó tisztviselő előbb nyugalmába helyeztessék a egyidejűleg tényleges szolgálatra berendeltessék,

minthogy továbbá dr. vitéz Néray László igazságügyi miniszeri osztályfőnök - a fentebb említett rendelkezésem alapján tényleges szolgálatban álló és teljes szolgálati idejét betöltött tisztviselő - a 6.500/1942. M.E. számú rendelet 1. §-ának /1/ bekezdése alá vonható,

végül tekintettel arra, hogy felette méltánytalan volna őt sokszorosan elismert szolgálatának már megtörtént igénybevétele ellenére az idézett jogszabály által biztosított helyzetből az esetleges utóbb következőkkel szemben kiszárni, jóllehet a jogszabálynak red való alkalmazása az állaskinostárnak semminem megterhelésével nem jár és a státuszviszonyokat nem érinti:

a pénzügyminiszter úrral előzetesen egyetértve kérem a t. Miniszerterjedőset, méltóztatassék hozzájárulni ahhoz, hogy dr. vitéz Néray László igazságügyi miniszeri osztályfőnök szolgálati viszonyát a 6.500/1942.M.E. számú rendelet 1. §-a értelmében visszatartott tisztviselőnek az említett rendelet 2. §-ában meghatározott szolgálati viszonyával megegyezően állapítsam meg.

K.m.l.

Protótv a számban.

II.

A minisztertanácsnak az 194.. évihó
... napján hozott határozata alapján - a Miltóságod nyu-
galombahelyezésére vonatkozó 52.879/1941.I.M.E. szám
alatt és a tényleges szolgálatra való berendelésére vo-
natkozó 53.420/1941.I.M.E. szám alatt tett rendelkezé-
seim egyidejű hatályon kívül helyezésével - szolgálati
viszonyát akként állapítom meg, hogy Miltóságod a
6.500/1942.M.E. számú rendelet 1. §-a alapján vissza-
tartott tisztviselő s ennélfogva szolgálati viszonyára
minden szempontból az említett rendelet 2. §-ában fog-
lalt rendelkezések irányadók.

Budapest, 194.. évihó napján.

E. K. P. Igazságügyi Minisztérium.						
ad 48.290/1942. I. P. K. sz. sz.						
T. I. E. R. E. K. I. S.						
a 4.500/1942. P. K. sz. sz. rendelet 1. §-a alapján visszafizetendő tiszteviselőkről.						
Sorszám	Név és Alkalm:	A visszafizetendő összeg	A visszafizetendő összeg	A visszafizetendő összeg	A visszafizetendő összeg	A visszafizetendő összeg
1.	DR. VITTE N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 60 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.
2.	DR. SZABO N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 50 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.
3.	DR. SZABO N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 50 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.
4.	DR. SZABO N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 50 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.
5.	DR. SZABO N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 50 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.
6.	DR. SZABO N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 50 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.
7.	DR. SZABO N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 50 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.
8.	DR. SZABO N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 50 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.
9.	DR. SZABO N. RAY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök 50 éves	1906. II. 30.	1941. III. 31.	1941. III. 31.	1943. I. 1.	A tiszteviselői jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt. Kivétel az államháztartáson kívüli működéséről a mai 1482. feljegyzéssel. Jogviszonya törvényben előírtaknak megfelelően megszűnt.

253.960. 3.

VII.A. 2.

TÁRGY: A zsidóktól megszerzett mezőgazdasági ingatlanok felhasználásával kapcsolatban bírák szolgálatátételre átengedése.

A zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól szóló 1942. IV.t.c. alapján megszerzett mezőgazdasági ingatlanok felhasználása iránt a legsürgősebben szándékozom intézkedni. Az e tárgyban rendelkező 4.250/1943.M.E. számú rendelet lehetővé teszi, hogy a helyesíni munkálatok elvégzésére, különösen a birtokszerszók kijelölésére tárgyalóbizottságokat alakítsak. Az említett rendelet értelmében a tárgyalóbizottság elnöke a Nagyméltóságod által evégből szolgálatátételre átengedett ítélőbíró vagy más köztisztviselő. Figyelemmel azokra a szempontokra, amelyek ehhez fűződnek, hogy a tárgyalóbizottság elnöke telekkönyvi ügyekben és tárgyalás vezetében is megfelelően jártas legyen, a magam részéről elnökként lehetőség itélőbíróit kívánok kijelölni. A felhasználásra kerülő ingatlanok kiterjedésére, valamint az eljárás sürgősségére tekintettel 40 tárgyalóbizottságot kívánok alakítani, ezért tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy 40 itélőbírói szolgálatátételre sürgősen átengedni méltóztatnék, akként, hogy az átengedett bírák a szolgálatot folyó évi szeptember hó 15-ét követő napokban megkezdhessék.

A szükséges létszám biztosításával kapcsolatban van szerezni tisztelettel utalni a m.kir. honvédelmi miniszter ur-

/.

A nagyméltóság

M.Kir. Igazságügyminiszter Urnak,

ELŐZETTES
1943

BUDAPEST.

6 okir. 466

Az izraeliták földingatlanairól szóló kormányrendelet végrehajtásának egyes igazságügyi vonatkozású dokumentumai 1944-ből (MNL OL K577, A.1. 1943.).

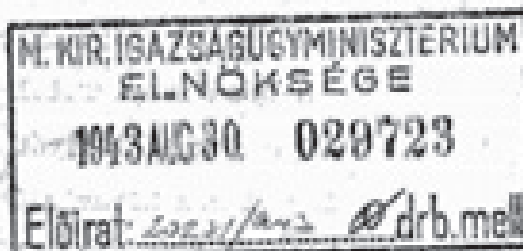
- 2 -

nek folyó évi augusztus hó 10. napján tartott minisztertanácsban
tett nyilatkozatára, amely szerint hajlandó az átengedett létszám-
nak megfelelő ítélőbírókat a katonai szolgálat alól felmenteni.

A tárgyalóbizottságoknak az említett rendelet 8. és
16. §-ában részletezett feladatokat kell ellátni. Egy-egy bizott-
ság előreláthatóan mintegy 10-12.000 kat.hold ingatlan felhasználá-
sára ügyében fog intézkedni. Ha a tárgyalóbizottságok említett
feladataikat elvégezték, az átengedett bírákat az itteni szolgálat
alól felmentem.

B u d a p e s t , 1943. évi augusztus hó 24.

[Handwritten signature]

*A rendeltetést megkapott, megő-
rzendő, ingatlanok felhasználá-
sával kapcsol. bírák szolgálatából
átengedve*

(Handwritten initials)

F. M. ar. 1942. VIII/3.

T á j é k o z t a t ó

a zsidóbirtokok felhasználásával kapcsolatban tárgyalóbizottságok vezetésére ítélőbírák átengedése tárgyában.

A folyó évi augusztus hó 10. napján tartott miniszter-tanácsai tárgyaláson folytatott megbeszéléshez képest átiratban is megkerestem az Igazságügyminiszter Urat, hogy a zsidóktól megszerzett mezőgazdasági birtokok felhasználásában eljáró tárgyalóbizottságok vezetésére 40 ítélőbírói szolgálattételre a földművelésügyi igazgatásnak engedjen át. Utaltam arra is, hogy a Honvédelmi Miniszter Ur a maga részéről kilátásba helyezte az átengedés oly módon való megkönnyítését, hogy az átengedett bírácoknak megfelelő létszámú ítélőbírói katonai szolgálat alól felment.

A fentiek alapján ezúton is kérem, hogy a bírác átengedése illetőleg felmentése iránt akként méltóztatassék intézkedni, hogy a tárgyalóbizottságok elnökei folyó évi szeptember hó 15. napján rendelkezésre álljanak.

B u d a p e s t , 1943. évi augusztus hó 28.

1943.Él. I. A. 180/2.

Nagyméltóságodhoz a 4250/1943.M.E. rendelet 7.§-ára való hivatkozással tegnap tett felterjesztésemet a következő módon egészítem ki.

A rendeletnek abból a kitételéből, hogy a bizottságok lehetőleg törvényhatóságokként alakítandók, arra lehet következtetni, hogy olyan bírák átengedése kívánatos, akik a törvényhatóságok területén érvényes földárakat saját eljárásuk során tüzetesen megismerték.

Előző jelentésemben a rimaszombati kir. törvényszék és a felügyelete alatt működő kir. járásbírók közül senkit sem hoztam javaslatba.

Az előbbi szempontra való tekintettel, netáni figyelembe-vétel végett mai napon felhívást intéstem a rimaszombati kir. törvényszék elnökéhez, hogy a vezetése, illetve felügyelete alatt működő bírák közül a rendelet 7 §a szerinti átengedésre hosszon egyet javaslatba és egyidejűleg egy, katonai szolgálatot teljesítő bíró felmentésének kiesszálása végett tegyen felterjesztést.

Felhívtam a kir. törvényszék elnökét, hogy eljárásáról legkésőbbben kedden tegyen hozzá távbeszélőn jelentést. Ezt a jelentést hozzájáruláson esetén nyomban Nagyméltóságodhoz terjesztem fel szintén távbeszélőn, hogy a kívánt ideig az összes adat Nagyméltóságod rendelkezésére álljon.

M. Kir. Igazságügyminiszter Úrnak

 B u d a p e s t .
1943. évi

MINISZTERIUM ELNÖKSÉGE 1943 SEP 10 030708 Előirat: 2 drb. mell.	
Amennyiben Magyméltóságod rimaszombati bírót engedne át, úgy a kassai kir. törvényszék elnöke által hozzájárulással javas- latba hozott két bíró közül csak egyiknek az átengedése lenne esedékes. Kassa, 1943. évi szeptember hó 5. <i>Samirny</i> 29723/1943 A, 1943 <u>29723</u>	

A SZEGEDI KIR. BÍRLÓTÁBLA
ELNÖKE

1944. El. X. B. 40/7. szám.

A. d.

A szegedi kir. törvényszék elnökének folyó hó 19. napján 1944. El. X. B. 153/6. szám alatt kelt előterjesztését egy darab mellékletével Nagyméltóságodhoz felterjesztem és jelentem,

hogy a szegedi kir. törvényszéktől a földművelésügyi minisztériumnak földbirtokpolitikai célokra átengedett két bírónak olyan módon való pótlását, hogy ideiglenesen létszámon kívül helyeztesszenek és helyeik betöltsesszenek, nem tartom szükségesnek és kívánatosnak.

Szabad legyen azonban rámutatnom arra, hogy akkor, amikor a bírók igénybevétele és átengedése annak idején megtörtént, kilátásba helyeztetett, hogy az átengedett bírók pótlásaként, katonai szolgálatot teljesítő bírók fognak a katonai szolgálatból elbocsáttatni.

Es azonban - legalább is a szegedi törvényszék katonai szolgálatra bevonult bíráira vonatkozólag mindezekig nem történt meg, holott ennek véleményem szerint akadályt aznál kevésbé lenne, mert közülük többen, 20-24 hónap óta teljesítenek katonai szolgálatot és így ebből már amúgy is régebben elbocsáttandók lettek volna.

Jelentem egyben, hogy a szegedi törvényszék létszámából előszörint 7 bíró hiányzik, ezzel szemben a szegedi kir. ügyészség létszáma teljes, naponta 12-15 vádiratot nyújt be a törvényszékhez, úgy hogy egy második büntető főtárgyalási tanács felállítása valhatetlennül szükséges volna, ami azonban csak úgy volna lehetséges, ha legalább a földművelésügyi miniszter urnak átengedett bírók helyett két bíró a katonai szolgálat alól felszentetnék.

S z e g e d, 1944. évi január hó 22. napján.

cs. f. elnök

A m. kir. Igazságügyminiszter Urnak,

ELŐZETES
1944.

B u d a p e s t.

NAGYKÖZÖSSÉGI MINISZTER
FÖLDHASZNÁLATI MINISZTER

272.181/- 44.

VII.B. 3.

Tárgy: A zsidóktól megsejlesztett mező-
gazdasági ingatlanok felhasználásával kapcsolatos munká-
latokra átengedett bírák visz-
szaengedése.-

Hiv.szám: 37.847/1943. I.M.B.

Tárgyban hozzáadott intézett nagybecsű átiratára az alábbi-
akról van szerencsén Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni.

Nagyméltóságod az 1943. évi szeptember hó 11. napján
kelt 29.723/1943.I.M.B. számú rendeletével a zsidóktól megsejlesztett
mezőgazdasági ingatlanok felhasználásával kapcsolatban a vezeté-
sem alatt álló minisztérium földbirtokpolitikai főosztályához
40 itélő bírói engedett át szolgálatát. Az átengedett bí-
rákat a 4250/1943.M.B. számú rendelet értelmében alakított tár-
gyalóbizottságok elnökeiül jelöltem ki a szóba is ilyen minőség-
ben teljesítenek szolgálatot; ezzel kapcsolatos munkájukat még
nem fejezték be a eredeti megbízóuktól eltérő munkakör ellátá-
sával közzük senki sem bízott meg. Így Nagyméltóságod azon
értesítése, hogy közzük egyesek a rájuk bízott feladatot már
megoldották, nyilvánvalóan tévedésen alapul a arra a tényre ve-
sethető vissza, hogy a közzükben még tárgyaló bírói tárgya-
lóbizottsági elnöki megbízatásának fenntartása mellett a zsidó-
ingatlanok felhasználása során követendő egyöntetű eljárás ki-

1/1

Nagyméltóság

M.kir. Igazságügyminiszter Úrnak,

B u d a p e s t .

1943. szeptember 11.

Handwritten signature

253

tosítása és az eljárás meggyorsítása érdekében irányítási teendőkkel bízom meg. Nevezettek feladata azonban a megbízatással nem változott, csupán beosztásuk módosult, amennyiben a többi tárgyalóbizottság és közöttük összekötő szerepet is töltenek be.

A visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekben az 1942:XV.t.c. hatálya alá tartozó területek csekély volta miatt nem alakítottam tárgyalóbizottságokat, hanem egy bírói szolgálat-tételre rendeltam a vezetésem alatt álló minisztérium Erdélyi Földbirtokpolitikai Főosztályához és megbízom a 100 kat.holdon felüli seiddíngatlanok felhasználási eljárásnak irányításával abból a célból, hogy az anyaországban a téren szerzett tapasztalatait hasznosítva, az egységes eljárást biztosítsam.

A bírókra váró munka még igen nagy és annak minél előbbi befejezhetése érdekében a bírói teendőktől való teljes mentesítésük volna szükséges. Legyen szabad ezzel kapcsolatban rámutatnom arra a körülményre, hogy egyes törvényeségi elnökök - a kérelmekre saját bírói székhelyükre kiküldött - ítélő bírokat tanszékbe osztják be és így tárgyalóbizottsági megbízatásukkal kapcsolatos munkájukban fenntartják őket.

Tisztelettel közlöm továbbá, hogy az átengedett bírkat teljes számban nem állott időben bizottságba beosztani, ugyanis közülük hárman katonai szolgálatot teljesítenek.

A tárgyalóbizottságok munkájának mielőbbi befejezését magam is rendkívül fontosnak tartom és a munka meggyorsítását minden rendelkezésemre álló módon igyekszem előmozdítani, úgy hogy a bizottságok munkájukat előreláthatóan ez év június végéig befejezzék.

Az elmondottakra tekintettel tisztelettel arra kérem

Nagyméltóságot, hogy a vezetésen alatt álló minisztérium föld-
birtokpolitikai főosztályához szolgálattételre átengedett bírd-
kat a zsidóktól megsejtszett mezőgazdasági ingatlanok felhasznál-
ásával kapcsolatos munkájuk végleges befejezéséig itteni becses-
tásukban meghagyni s ez időre rendes bírdi munkakörben leendő
foglalkoztatásuktól eltekinteni méltósasságok.-

B u d a p e s t, 1944. évi március hó 16.-án.

3. d.

A székeljudvarhelyi kir. Ügyesség elnöke, jelenleg Nagyváradon.

1944. El. 8/1944. szám.

Tárgy: A székeljudvarhelyi kir.
Ügyesség kiűritéséről, illetve
meneküléséről jelentés.

A székeljudvarhelyi kir. Ügyességnak a hadihelyzet gyors és fenyegető változása folytán történt kiűritése, illetve meneküléséről mély tisztelettel a következőket jelentem Nagyméltóságodnak:

Mély tisztelettel csatlólok az 1944. El. 7/1944. számú szeptember 8.-án felvett jegyzőkönyvet, amely az eseményeket 1944. szeptember 8.-ig válaszlják. Csatlólok továbbá azt a kimutatást, amelyet azokról a letartóztatottakról készítettem, akiket a város sürgős kiűritése miatt még aznap szabadlábra helyeztem, félbeszakítva büntetésüket, a főügyész ur önméltóságának távbemélőn nyert meghatalmazása alapján Nagyméltóságodnak utólagos jóváhagyása rendjében.

Csatlólok továbbá azt a jegyzőkönyvet, amelynek alapján a bizalmas iratokat, valamint az öm. biz. iratokat szeptember 8.-án elégettem, hogy azok az ellenség kezébe ne kerüljenek.

Csatlólok továbbá az Udvarhely vm. alispáni hivatal 10245/1944. éi. számú írtatát, amelyet szeptember 7.-én vettem kézhez, amely szerint a kiűrités még csak terr és a tényleges kiűrités csak egy későbbi időpontban fog megtörténni. Ennek dacára már másnap, szeptember 8.-án kaptam az írtatást déli 12 óra 30 perckor, hogy aznap este 8-ig a város kiűritendő. Maga a katonai parancsnokság is beidátta, hogy az lehetetlen és habár a magánsok és a tisztviselők egy része is hanyatt-homlok menekült, én mégis igyekeztem a már megelődőleg becsomagolt Ügyességi és foghási, kincstári értékeket megmenteni. Ez azonban ismételt erőfeszítésem dacára sem sikerült, mert minden járművet az óránkint rosszabbodó katonai helyzet

M. kir. Igazságügyminiszter Úrnak, Összeállítás: K. K. 1944

B u d a p e s t .

199

2.

folytán a katonaság részére kellett fenntartani. Így tehát hibámon kívül, a katonai helyzet miatt nem tudtam a kincstári értékeket megmenteni. Ammit azonban sikerült elérnem, hogy a katonai állomás parancsnokságánál az állomásparancsnok ezredes és segédtszije figyelmeztetést felhívtam arra, hogy ha már nem tudom elvinni ezeket az értéktárgyakat, úgy vegyék azokat a magyar honvéd hadsereg részére birtokba, amit meg is tettek, s erre vonatkozólag csatolom az átvételi elismervényt, a felügyeleten alatt volt fogház 14 drb. fegyveréről és erről, hogy nemcsak a fogházban őrzött értéktárgyakat, hanem a kupa és 11 drb. rektárculcsot is átvette a m. kir. 10.székely honvéd utász pótadázlóalj gazdasági hivatala, amely oda be is költözködött. Végre újabb sürgetés után sikerült szeptember 10. én vasárnap reggel 8 órakor egy személy autóbust a katonai parancsnokságtól kiverkedésem, amellyel azután a kir. Ugyedság, a kir. törvényszék és a kir. járástörzség még Székelyudvarhelyen lévő tisztviselőit, azok családtagjait fejenként legfeljebb 70 kg. személypódogrással egy órákúlva el tudtam szállíttatni Parajd vasúti állomáig. Ezen az autóbuson utaztam én is, azonban minthogy a leányom Knopp Ferencné szül. Voszka Erzsébet, akinek a férje már több mint egy éve az orosz harctéren szolgál, a röviddel ezelőtt megtörtént szülés következtében még oly gyenge volt, hogy kezelőorvosa tanácsára 2-3 napi pihenőre volt szüksége, kénytelen voltam a korondi aragonit gyárnál, amely a vöm tulajdonát képezi, kiszállni, hogy a lányom megpihenjen. Másnap, szeptember 11.-én még visszamentem alkalmi nézet kecsivel Székelyudvarhelyre és meggyőződtem hogy a fogház épületét tényleg a fenti magyar katonai alakulat vette át, s így a kincstári értéktárgyak nem orosz, hanem magyar kézben vannak. A lányom részére szükséges pihenési három nap alatt azonban a harci helyzet annyira rosszabbodott, hogy szeptember

3.

13.-án délután már a korondi határban lévő arragonit gyár közvetlen közeléből lőtték a német ágyúk a Korond körül felvonuló ortos csapatokat, kénytelen voltam a leggyorsabban a menekülésre előkészülni. Tudva azt, hogy még az esetben is, ha sikerül magamat, feleségemet és leányomat, a háromhetes kis unokámmal megmenteni, csapatokat nem igen lehet majd vinnem, a kir. Ügyészség pénztári maradványát magamhoz vettem, a bűnjelpénzeket, valamint az elszámolásra való iratokat, az arragonit gyár pincéjében elástam és éjjel 12 óra 15 perckor a legutolsó német páncélosok parancsnokának Hans von Fernau páncélos századosnak a szíveseége folytán a legkisebb csapatokkal együtt sikerült elmenekülnünk. A német katonai parancsnoksága szíveseége folytán sikerült másfél nap alatt Délsz. vasúti állomásig eljutnom, ahol fájó szívvel értesültem, hogy az igazságügyi alkalmazottak és családtagjaik 34 -en egy tehérbakcsiba zsúfolva már 6 napja vasatagolnak Szászalackence állomáson, egy mellékvágányra kitolva, s hogy dr. Horogh Pál kir. törvényszéki elnök éppen az 6 kérésükre, már napokkal előbb felutazott Budapestre, hogy kétségbeesett helyzetüket megszüntetve, őket mielőbb tovább irányíttassa.

En a mai nap érkeztem meg a rossz vasúti összeköttetés miatt ide Nagyváradra, ahol eszemmel jelentkeztem a kir. tábla elnöknél, a Nagyváradai kir. főügyésznél és a nagyváradai kir. ügyészség elnökénél, kérve támogatásukat, hogy ezen jelentésemet Nagyméltóságodhoz feltegyem, amit eszemmel meg is teszek.

Mély tisztelettel jelentem még, hogy a kir. ügyészség és fogház pénztári maradványa szeptember 8.-án 3421 F volt, amiből a csatolt 46 drb. nyagta szerint a kir. ügyészség és fogház alkalmazottainak összesen 2900 pengő fizetési előleget adtam ki az októberi fizetésükre. A pénztári maradványt 521 F-t, további intézkedésig magammal tartom.

Mély tisztelettel kérem tehát Nagyméltóságodat, méltóztatásuk a fenti jelentésemet tudomásul venni és méltóztatásuk az én további

4.

további beosztáson végzett a szükséges intézkedést megtenni és erről a nagyvárad kir. ügyessége útján engem értesíteni.

Mintegy mindeddig nem sikerült megtudnom, hogy közvetlen felettes hatóságom: a marosvásárhelyi kir. főügyesség jelenleg hol tartózkodik, mert Marosvásárhely szintén kifűrés alatt áll, s oda a posta már szeptember 8.-án sem vett fel ajánlott levelet, mely tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék a fenti jelentésem másodpéldányát, amelyet ide csatolok, a marosvásárhelyi kir. főügyességhoz juttatni.

Nagyvárad, 1944. szeptember hó 18. napján.

Stanka István

33855/1944 I.M.B.

Marosvásárhelyi kir. ügyességi elnök.

Beszámoló intézkedése az-
alacsony szintű. (Kérlek
havi határidőre nyilvántartást
készíteni.)
Budapest, 1945. évi július hó 3.

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM	
ELNÖKSÉGE	
1944 SEP 27	033855
Előirat:	2 drb. mell.

*Átadom a k. k. t. t. v.
ügyosztálynak.*

Sp. min. j. k. c.

a. j. k. c.

*I.
F. k. k. c.*

Sp. min. j. k. c.

a. j. k. c.

*1944
33855*

Tartalomjegyzék
***Az Igazságügyi Minisztérium története 1867–1990* című kiadvány**
1. kötetében közölt iratgyűjteményhez

Egy, a bírák és a bírósági alkalmazottak fegyelmi felelősségéről szóló törvénytervezet kísérő iratai, s az indokolásának szövegrészletei Ferenc József előszentesítő aláírásával 1888-ból (MNL OL K577, F.10. 1885–1892.)	99
Bánffy Dezső miniszterelnök észrevételei az esküdtszékek szervezéséről szóló törvény végrehajtási rendelettervezetével összefüggésben 1898-ból (MNL OL K577, F.15. 1898.)	112
Balogh Jenő miniszteri meghatalmazott szigorúan bizalmas jelentései az anarchizmus elleni római konferencia egyes megállapodásairól 1898-ból és 1899-ből (MNL OL K577, 1899. 577. és 770. sz.)	118
A tanácsköztársaság alatti tevékenységet vizsgáló minisztériumi különbizottság első ülésének jegyzőkönyve 1919-ből (MNL OL K577, A.5. 1903–1920. I.)	142
A Lengyel Aurél miniszteri tanácsos elleni, a tanácsköztársaság alatti tevékenységével kapcsolatos fegyelmi ügyben keletkezett iratok 1919-ből és a következő évekből (MNL OL K577, A.5. 1903–1920. I.)	150
Hirdetmény az igazságügyi állami nyugdíjasok családi pótléka tárgyában 1920-ból (MNL OL K577, H.13. 1917.)	194
Kimutatás a M. Kir. Igazságügyminisztérium tisztviselőiről 1920-ból (MNL OL K577, A.1. 1920.)	202
Ismertetés és intézkedési javaslat az Igazságügyminisztérium ügyvitelének állapota tárgyában 1920-ból (MNL OL K577, A.1. 1920.)	208
Az országos igazságügyben szolgálatot teljesítő, rendkívüli pótlékban részesített családok alkalmazottak jegyzéke eredeti aláírásokkal 1921-ből (MNL OL K577, A.2. 1920. II.)	218
A kúriai bírák jogállásának rendezése végett tervezett intézkedések iratai 1922-ből és 1923-ból (MNL OL K577, A. 1920–1935.)	224
A M. Kir. Kúria elnökének átirata az igazságügyminiszterhez a bírói szolgálati jogviszony egyes kérdéseiről 1922-ben (MNL OL K577, A. 1920–1935.)	233
A M. Kir. Kúria elnökének átirata az igazságügyminiszterhez a bírói szolgálati jogviszony egyes kérdéseiről 1924-ben (MNL OL K577, A. 1920–1935.)	242
A M. Kir. Igazságügyminisztériumban a bírói és ügyészi szervezettel összefüggésben 1927-ben tartott szakmai értekezlet dokumentumai (MNL OL K577, A. 1920–1935.)	251

Átirat a belügyminiszter részére a bírósági tárgyalásra megidézett vagy elővezetett terhelteknek a lakóhelyükre szóló kényszerútlevelel való ellátása ügyében 1931-ből (MNL OL K577, R.1. 1933.)	268
Dokumentumok dr. Trócsányi László, a kiskörösi kir. járásbírósághoz beosztott jogtudor külföldi tanulmányútjairól 1936-ból és a következő évekből (MNL OL K577, I. 1929–1944.)	274
Gr. Teleki Pál miniszterelnök és mások átiratai a Nemzetpolitikai Szolgálat működésével kapcsolatban 1940-ből és 1941-ből (MNL OL K577, L.8. 1940.)	293
Előterjesztés érdemes igazságügyi hivatali tisztviselők szolgálatban való visszatartása iránt 1942-ből (MNL OL K577, A.1. 1942)	301
Az izraeliták földingatlanairól szóló kormányrendelet végrehajtásának egyes igazságügyi vonatkozású dokumentumai 1944-ből (MNL OL K577, A.1. 1943.)	309
Beszámoló a székelyudvarhelyi háborús igazságügyi állapotokról 1944-ből (MNL OL K577, B. 1936–1944.)	319

Névmutató

A

Albert János 70
Alföldi Alajos 74
Andrássy Gyula 32
Antal István 12
Apáthy István 56
Apponyi Albert 34

Á

Ádám András 56
Ágoston Péter 11

B

Balás P. Elemér 68
Balla Jakab 69
Balogh Elemér 68, 90, 92
Balogh György 63
Balogh Jenő 11, 37, 38, 54, 56, 63, 71, 72, 77
Baloghy György 12
Barta József 68
Bartha Richárd 56, 68, 69
Battlay Imre 54
Bánffy Dezső 34, 35, 72
Bárczy István 12
Benárd Emil 68
Beöthy Lajos 15
Berinkei Dénes 11, 81
Bethlen István, gr. 12, 39, 40, 42, 85
Bittó István 11, 34, 49, 52
Blastik József 70
Bónis Sámuel 15, 50
Böröcz József 46
Budinszky László 12, 66
Bukovsky Viktor 46
Buza Barna 11

C

Chorin Ferenc 54
Concha Győző 87

Cs

Csemegi Károly 34, 49, 50, 51, 53, 54
Csengery Antal 34

Csizmás József 46
Csopey Dénes, dr. 68

D

Darányi Ignác 61
Darányi Kálmán 42
Daruváry Géza 12
Deák Ferenc 11, 15, 16, 18, 32, 34, 70
Deák Péter 70
Décsi Gyula 12
Degré Miklós, dr. 45
Dubraviczky Simon 15

E

Egyed István 86, 88
Emmer Kornél 59
Entz Ferenc, dr. 68
Erdei Ferenc 12
Erdély Sándor 11, 20, 35, 36, 54, 56, 71
Esterházy Miklós, hg. 40
Esterházy Pál, hg. 40

F

Fabiny Ferenc 63
Fabiny Teofil 11, 50, 54, 56
Fabiny Tihamér 68, 69
Falk Miksa 34
Farkas Ágoston 15
Farnos Dezső 68
Fehér Kristóf, dr. 79
Fekete Jenő 68
Fellner Sándor 61, 70
Ferdinandy Géza 85
Ferdinandy Gyula 12, 87
Ferenc József 16, 93
Fodor Ármin 19, 68
Fogler Béla 68
Francois Sadi Carnot 71
Friedrich István 67, 70
Funták Sándor 50

G

Gajáry Béla 63
Garami Ernő 11

Gebhardt Károly 68
 Gegus Gusztáv 11
 Ghyczy Kálmán 11, 15
 Gömbös Gyula 42
 Grecsák Károly 11, 83
 Günther Antal 11, 59, 61, 69

Gy

Győry Elek 56

H

Hadzsics János 15
 Halla Aurél, dr. 68, 69
 Halmossy Endre 56
 Hamza Géza 63
 Hauszmann Alajos 62
 Heller Erik 68
 Hentaller Imre 69, 70
 Himmel Károly 46
 Hoffman Pál 56
 Horvát Boldizsár 11, 18, 32, 33, 34, 47, 49, 50, 52, 58
 Horváth Lajos 50
 Hrusztek Lajos 68
 Huszár Károly 29

I

Illés József 56
 Imling Konrád 19, 56
 Irányi Dániel 15

J

Jekel Péter 67
 Juhász Andor 63, 87
 Juhász Nagy Sándor 11

K

Karap Cyrill 82
 Kartsoke Alajos 68
 Kaszás Gyula 46
 Kautz Gyula 34, 91
 Kádár L. Levente 68
 Kármán Elemér 68
 Károlyi Gyula, gr. 42, 87
 Károlyi Mihály, gr. 81, 84, 86, 87
 Károly, IV. 83, 85
 Kendelényi Ferenc 15
 Kis Lajos 15
 Kolosváry Bálint 56
 Korom Mihály 12
 Kovács Béla 12
 Kovács Gyula 56
 Kozma Sándor 50

Kövess György 56
 Krajnik Imre 15
 Králik Lajos 56
 Kulcsár Kálmán 12

L

Lakatos Géza 38, 75
 Ládai István 11, 68
 Lányi Bertalan 11, 19, 56
 Lázár Andor 12, 42, 43, 66
 Lengyel Aurél 67, 68
 Lónyay Menyhért 34
 Lupkovics György 76

M

Marczinka János, dr. 46
 Markója Imre 12
 Mária Terézia 62
 Megyery István 68
 Mikecz Ödön 12
 Mocsai István 69
 Molnár Erik 12

N

Nagy Emil 12, 40, 65
 Nagy Ernő 87
 Nagy Ferenc 56, 87
 Nagy Károly 11, 15
 Nagy Ödön 87
 Nemes Lajos 68
 Néray László, dr. vitéz 45
 Neumann Ármán 56
 Nezvál Ferenc 12
 Nyirő Géza 82

O

Oberschall Adolf 56
 Oroszi Ferenc 73

Ő

Őry István 16

P

Pap Antal 15
 Pauler Ákos 33
 Pauler Gyula 33
 Pauler Tivadar 11, 33, 34, 47, 50, 53, 56, 59
 Perczel Béla 11, 50
 Pesthy Pál 12, 40, 41, 57
 Pippig Rezső 83

Plósz Sándor 11, 36, 37, 59, 61
 Polner Ödön 81, 87
 Polónyi Géza 11, 61

R

Radocsay László 12, 43, 46, 74
 Radovits Lajos 68
 Rakonitz Dezső 68
 Ráth Ágoston 81
 Réz Mihály 87
 Ries István 12
 Rosnyai Dávid 68, 80
 Rónai Zoltán 11, 69
 Röck Szilárd 25
 Ruber [?] József 68

S

Sághy Gyula 56
 Sárkány József 50
 Schédius Lajos 19, 54
 Schier Árpád, dr. 45
 Scholtz Géza 68
 Scholtz János 69
 Schwarz Gusztáv 56
 Sebess Dénes 87
 Sélley Sándor 72
 Séthi Antal 68
 Simon Béla 68
 Simonyi-Semadam Sándor 87
 Sipőcz László 56
 Sólyom Andor 79
 Staud Miklós, dr. 45, 74
 Stipta István 38, 60, 94
 Stolpa József 68
 Strausz István 67
 Suszter Béla 79

Sz

Szalay László 15
 Szászy Béla 12, 57
 Szemere Bertalan 11, 16
 Székely Ferenc 11, 59
 Széll Kálmán 36, 72
 Szilassy Aladár 87
 Szilágyi Dezső 11, 18, 32, 34, 35, 36, 37, 45, 47, 49,
 54, 56, 59, 62, 71, 72
 Szladits Károly 36, 37, 56, 57
 Szlávy József 34

T

Tarnai János 54
 Tasnádi Nagy András 12

Tauffer Emil 30
 Teleki Pál, gr. 39, 43, 74, 87
 Teleszky István 19, 56
 Térffy Dezső, dr. 45
 Térffy Gyula 68
 Thirring Lajos 56
 Tisza István, gr. 36, 37
 Tisza Kálmán, gr. 34
 Tomcsányi Móric 39
 Tomcsányi Vilmos Pál 12, 33, 39, 64, 70, 80, 85
 Tóth Lőrinc 15
 Töry Gusztáv 11, 56, 62, 64, 65, 79, 84, 87
 Tury Sándor Kornél 68

U

Uzonyi Imre, dr. 68

V

Valentiny Ágoston 12
 Vargha Ferenc 54, 70, 87
 Vass József 82
 Vavrik Béla 19, 35, 56, 94
 Vázsonyi Vilmos 11, 83
 Vidiczky János 68
 Vladár Gábor 12, 38, 39, 75
 Vukovics Sebő 11, 16

W

Wagner Gyula 62
 Waisz József 21, 25
 Wanie Rezső, dr. 79
 Wekerle Sándor 11, 71, 83
 Wlassics Gyula 54

Z

Zádor Béla 68
 Zilahi László 68
 Zoltán Béla 12, 69

Zs

Zsitvay Tibor 12, 41, 42, 57, 60
 Zsögöd Benő 56

